Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY

Nye horisonter

Kunst og kultur som omdrejningspunkt i sociale indsatser for unge

Sørensen, Niels Ulrik; Nielsen, Anne Mette Winneche

Creative Commons License
Ikke-specificeret

Publication date:
2026

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Link to publication from Aalborg University

Citation for published version (APA):
Sørensen, N. U., & Nielsen, A. M. W. (2026). *Nye horisonter: Kunst og kultur som omdrejningspunkt i sociale indsatser for unge*. Aalborg Universitetsforlag. Ungdomsliv Bind 16 https://aauforlag.dk/produkt/laering-og-uddannelse/nye-horisonter-1

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from vbn.aau.dk on: 10 07, 2026

Nye horisonter

Kunst og kultur som omdrejningspunkt i sociale indsatser for unge

Niels Ulrik Sørensen
Anne Mette Winneche Nielsen

Nye horisonter

Kunst og kultur som omdrejningspunkt i sociale indsatser for unge

Niels Ulrik Sørensen
Anne Mette Winneche Nielsen

Nye horisonter. Kunst og kultur som omdrejningspunkt i sociale indsatser for unge
Af Niels Ulrik Sørensen og Anne Mette Winneche Nielsen

16. udgivelse i serien *Ungdomsliv*

1. udgave, 1. oplag
© Aalborg Universitetsforlag 2026
Udgivet af Aalborg Universitetsforlag
Fibigerstræde 15,
9220 Aalborg Ø
E: aalborg@factumbooks.dk
T: 89373585

Omslag, sats og layout: akila v/ Kirsten Bach Larsen
Illustrationer: ESSENSEN GRAFISK DESIGN og Randi Hagemann

ISBN: 978-87-7573-050-6
ISSN: 2445-5075

Trykt hos Toptryk Grafisk ApS, 2026

Bogen er udgivet med støtte fra Lauritzen Fonden

cefu | Center for Ungdomsforskning

LauritzenFonden

FAGFÆLLE-BEDØMT

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copydan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Indhold

Forord 9

DEL I Indledning 11

Kapitel 1 En bog om unges bevægelser mod nye horisonter 13

Samfundsdebatten om unge uden for ordinær uddannelse og arbejde 15

Bogens afsæt og formål 17

Unges egne perspektiver og forandringer over tid 19

Bogens fire analytiske nedslag 20

Ungdomsliv, overgange og udenforskab 24

Kunst og kultur i ungdomslivet 29

Bogens opbygning 32

Kapitel 2 En introduktion til de unge i bogen 35

Hvad er Aspiranterne? 35

Hvem er de unge, der indgår i bogen? 37

De unges veje ind i projektet 43

DEL II At blive til nogen i noget 47

Indledning 49

Kapitel 3 Indflyvning og model over forløbet 51

Klikmodellen 53

Kapitel 4 Ritualer, rutiner og regler 57

En genkendelig og forudsigelig hverdag 59

En særlig rytme, der sætter dagen i gang 61
En uge med fast variation 62
Altid plads til ønsker, behov og form 63
Opsamling 65
Kapitel 5 Små offentligheder 67
Et blik for hinanden 69
Ens viden og kunnen kan komme til syne 70
En mulighed for at hente inspiration 72
Løfter deres arbejde og deres perspektiver ud i en omverden 73
Det er udfordrende (igen) at tage del i sociale fællesskaber 74
Opsamling 76
Kapitel 6 Eksperimentelle tilgange 79
Stærkt styrede processer, der tillader de unge at bidrage 80
Gentagne processer af afprøvning, forfinelse og justeringer 81
De unge udvikler deres teknikker 84
At blive taget seriøst 85
Opsamling 87
Kapitel 7 Værker og events 89
Styrede og åbne produktioner 90
Værker og events griber det, de unge kan, og lader det gribe om sig 92
De unge får lyst til at gøre mere med det, de kan 94
De unges bidrag og budskaber tages alvorligt 95
Opsamling 96
Kapitel 8 Kulturmøder 99
Kulturmøderne skaber fixpunkter og samhørighed 100
Kulturmøderne åbner nye rum i byen for de unge 103
De unge får nye kontakter 104
Opsamling 105
Kapitel 9 Personlige samtaler 109
De unge har samtaler med professionelle, der er uddannede til det 110
'Om fredagen koncentrerer vi os om os selv og hinanden' 111
At trække sig og kunne komme tilbage igen 113
'Han møder én, hvis man ikke er ok' 114
En følelse af at være okay 116
Opsamling 117

Kapitel 10 Et arbejds- og identitetsfællesskab 121
Opsamling 126
Kapitel 11 Delkonklusion 129

DEL III Livstråde folder sig ud 133
Indledning 135
Kapitel 12 Indflyvning og model over livstråde 137
Trådmodellen 140
Kapitel 13 Et sammensurium af livstråde 143
Livstråde bliver synlige 144
Livstråde sættes i bevægelse 148
Livstråde fastholdes, generobres og brister 151
Livstråde, der gør livet svært 153
Kapitel 14 Delkonklusion 157

DEL IV Levbare liv og nye horisonter 161
Indledning 163
Kapitel 15 Indflyvning og model over livstråde 165
Horisontmodellen 168
Kapitel 16 Uvished i et offentligt forsørgelsessystem 171
Korte forløb med uklare perspektiver 171
Et afbræk fra svær boligsituation 173
Ny bolig med kæresten 175
Dårligt match med systemet 176
Et radikalt valg 177
Opsamling 178
Kapitel 17 Vished i et offentligt forsørgelsessystem 181
Førtidspension som stabilisering 181
Aspira som anker og springbræt 183
Mere ro på bagsmækken 186
Kunstneriske og kreative åbninger 188
Opsamling 189
Kapitel 18 Uvished hinsides offentlig forsørgelse 191
Arbejde for et andet liv 191
Ingen læreplads i sigte 193
Opsamling 195

Kapitel 19 • Vished hinsides offentlig forsørgelse 197
Vigtige øvebaner 197
Troen på en fremtid 201
Indtager nyt territorium 203
Svære erfaringer og fortsat tvivl 204
Opsamling 206
Kapitel 20 • Delkonklusion 209

DEL V Bevægelsesformer over tid 215
Indledning 217
Kapitel 21 Indflyvning og model over nye bevægelser 219
En model over bevægelsesformer 220
Kapitel 22 Tre bevægelsesformer 223
Yoyo-bevægelser på usikkert territorium 223
Zigzag-bevægelser mod levbare liv 230
Udmattelsesridt i trædemøllen 233
Kapitel 23 Delkonklusion 239

DEL VI Afslutning 243
Indledning 245
Første pointe: Unge på kanten orienterer sig mod levbare liv 247
Anden pointe: Unge på kanten rammes af et mørkelys 249
Tredje pointe: Unge på kanten har mange livstråde 253
Fjerde pointe: Arbejdet med kunst og kultur kan åbne nye livshorisonter 255
Femte pointe: Unge på kanten har brug for tid og noget at vende tilbage til 257
Anbefalinger til social- og kultursektoren 259

DEL VII Metode 263
Indledning 265
Undersøgelsen bag bogen 267
Dataindsamlingsmetoderne – én for én 269

Observationer 269
Interviews med afsæt i ungegenererede værker 270
Interviews med afsæt i journey mapping 271
Interviews med afsæt i hverdagskartografier 272
Semistrukturerede interviews 273
Analyseproces 273
'Criticality' som metodologisk inspiration 274
'Realistic theory' 275
Posthumane teorier 276
Etiske overvejelser 277

DEL VII Referencer 279

Forord

I den femårige periode, vi har arbejdet med nærværende bog, har det igen og igen slået os, hvor mange forskellige livstråde et menneskeliv består af. Vi er løbende blevet mindet om, hvordan vi som mennesker altid er viklet sammen med utallige andre mennesker, systemer, steder, situationer, erindringer, og hvordan alle menneskeliv danner omfattende og komplekse trådmønstre, som både kan være en stor rigdom og til stort besvær at leve med.

I bogen følger vi 14 unge, som er mellem 20 og 29 år, da vi første gang møder dem på Aspiranterne, der er en kultursocial indsats for unge uden for ordinær uddannelse og arbejde i Helsingør. Vi er løbende sammen med de unge, mens de går på Aspirantforløbet, og holder kontakten med dem i de følgende år. I bogen går vi i dybden med, hvilken betydning møderne med kunst og kultur har for dem, mens de deltager i forløbet, ligesom vi tegner et billede af de bevægelser og livshorisonter, der åbner sig for dem efter forløbet. Da vi forlader dem i bogen, er der store forskelle på, hvilke liv de er begyndt at leve, men for de fleste af dem gælder, at vejene derhen sjældent har været snorlige.

Alle de unge i bogen har mange forskellige livstråde, som danner lige så forskellige mønstre. Fælles for dem er, at de har en række svære problemstillinger og udfordringer inde på livet, men også har ressourcer og handlekraft, der ofte overses i samfundsdebatten om denne gruppe af unge. Debatten anlægger som regel et mangelblik, der fokuserer på alt det, de ikke er og ikke gør. I bogen konkluderer vi, at unge uden for ordinær ud-

dannelse og arbejde ofte rammes af et mørkelys. Vi definerer mørkelys som et skarpt lys, som kastes ned over de unges manglende deltagelse i uddannelse og arbejde og gør den til fortællingen om dem og deres liv, mens alle andre aspekter af, hvem de er, og hvilke liv de lever, henlægges i mørke.

En af ambitionerne med denne bog har været at slukke mørkelyset og tegne et mere nuanceret og retvisende billede af de unge og deres liv. Et billede, der ikke blot fokuserer på alt det, de ikke er og ikke gør, men også har blik for det, de er og gør. Ikke for at nedtone eller udviske de svære problemstillinger og udfordringer, de kæmper med, og som fylder for dem, men fordi det kun er muligt at styrke deres livsbetingelser og åbne deres livshorisonter, hvis vi tager udgangspunkt i de ressourcer og den handlekraft, de har, fremfor at lukke ned for det og henlægge det i mørke.

For hovedparten af de unge i bogen spiller kunst og kultur en afgørende rolle i deres liv, og deres engagement i kunst og kultur løber som en rød tråd igennem den. En af de forskelle, som Aspirantforløbet gør, er at skubbe til dette engagement, så det tager nye retninger og folder sig ud på nye måder. I bogen tegner vi på den baggrund et billede af de potentialer, som det kultursociale felt mere generelt rummer i forhold til unge uden for uddannelse og arbejde, og hvordan det kan bidrage til at åbne op og udvide forståelsen af denne gruppe af unge.

Vi vil gerne rette en særlig tak til de 14 unge, der tålmodigt og generøst har delt svære og opløftende erfaringer og fortællinger med os i en periode på op til fem år. Uden jer var denne bog ikke blevet til noget, og det er med stor taknemmelighed og ydmyghed, at vi har taget del i forskellige faser af jeres liv og bearbejdet dem i vores analyser. En stor tak skal også lyde til Fonden Aspiranterne, der har inviteret os ind i Aspiranterne og gjort det muligt for os at følge livet og hverdagen på Aspirantforløbet. Endelig skal der også lyde en stor tak til Lauritzen Fonden, som har været afgørende for bogens tilblivelse og givet os tid og rum til at gå i dybden med skrivningen.

God læsning.

Niels Ulrik Sørensen og Anne Mette W. Nielsen
Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet
København, april 2026

Indledning

DEL I

Kapitel 1

En bog om unges bevægelser mod nye horisonter

> Filmen handler om det, der sker oppe i hovedet. Vi har brugt planten som menneske [citerer fra filmen]: 'Her er grønt, klamt og klemt'. Altså det er sådan noget med at blive glemt. Jeg er her stadigvæk, men der er nogle andre, der er taget afsted. Så er det også noget med, at jeg [citerer fra filmen]: 'stillede mig på tæer for at mærke de hårde overgange'. Altså der sker noget nyt. En overgang fra noget til noget andet.

Clara på 24 år er en af de 14 unge, vi følger i denne bog. Da vi møder Clara og de andre unge i bogen, deltager de i en nyopstartet indsats for unge, der befinder sig uden for ordinær uddannelse og arbejde. I indsatsen arbejder de unge med kunst og kultur, og da vi interviewer Clara første gang, har hun netop lavet en kortfilm sammen med nogle af de andre unge. Clara har været dybt involveret i arbejdet med filmen, hvor hun har stået for manus og musik. I den sekvens, hun omtaler i citatet, beretter en stemme om at stå efterladt og alene tilbage, mens alle andre bevæger sig videre. Det er ikke et sted, hvor der er rart at være. Der er indelukket og hengemt, og man risikerer at blive glemt. Samtidig giver citatet et fingerpeg om, hvorfor karakteren ikke har bevæget sig videre, men står efterladt og alene på dette ubehagelige sted. Hun ved nemlig, at overgangene til alt det nye er hårde, så hun må strenge sig an, stille sig på tæer.

Ligesom det er tilfældet med karakteren i filmen, er det ikke holdbart for Clara og de andre unge i bogen at blive der, hvor de er. Da vi møder dem første gang, tumler de med en lang række problemstillinger. Misbrug, fejludredninger, medicinering, indlæggelser, prekære boligforhold, social isolation, familieproblemer og andre forhold, som gør livet svært for dem. De har også mange erfaringer med aktiveringsforløb og praktikker, opstart på uddannelser, som de efter kort tid falder fra, samt jobs, som de sjældent har i længere tid. Deres liv er fulde af overgange, og selvom det er en præmis for alle unge, at overgangene kan føles usikre og ustabile (Furlong & Cartmel 2007), afløses de for de unge i denne bog sjældent af perioder med sikkerhed og stabilitet. De kastes snarere fra den ene overgang til den anden, og deres liv koloniseres af en grundlæggende usikkerhed og ustabilitet. De unge i bogen står på den ene side et svært sted, men har på den anden side ingen erfaring med, at overgangene fører noget andet og bedre med sig.

Denne bog handler på ingen måde om unge, der mangler ressourcer og handlekraft. Tværtimod har de 14 unge, som vi følger i bogen, mange og ganske forskelligartede ressourcer, som de sætter i spil i den indsats, hvor vi møder dem for første gang, ganske som vi så det med Clara ovenfor. Mange af de unge har gennem flere år skrevet og komponeret musik, indspillet film, tegnet og malet, skrevet poesi, udviklet spiluniverser og arbejdet med teater. Nogle af de unge har været engageret i kunst og kultur hele deres liv, og det har fyldt og haft stor betydning for dem. Ofte har engagementet foldet sig ud i selvorganiserede sammenhænge, og mange af de unge har været alene om det og ikke delt det med andre. Omvendt gælder det for enkelte af de unge, at engagementet i kunst og kultur mere eller mindre har været det eneste i deres liv, som de har delt med andre. Endelig er der nogle af de unge, der i længerevarende perioder har mistet engagementet, som ellers har fyldt meget tidligere i deres liv. Også disse unge får imidlertid atter blod på tanden i indsatsen, hvor alle de unge er fælles om at engagere sig i et arbejde med kunst og kultur, som i løbet af indsatsen rykkes helt nye steder hen.

I bogen følger vi de unge, mens de er en del af indsatsen, der består af et intensivt forløb på seks måneder, som efterfølgende kan føre over i forskellige mindre intensive fortsætterprojekter og værksteder. Vi møder de unge under opstarten af forløbet, og vi følger med dem ind i de kreative

værksteder og de kunstneriske processer, som udgør omdrejningspunktet i forløbet. Vi er til stede under de mange dilemmaer, udfordringer og forløsninger, som er en del af arbejdet med kunst og kultur, og vi overværer de samtaler og interaktioner, de undervejs har med hinanden og de professionelle i forløbet. Vi taler med de unge om deres værker og produktioner og undersøger, hvilken betydning de har for dem. Vi har også gentagne samtaler med de unge om, hvad der sker med dem selv undervejs i forløbet, og hvilke nye drømme og forestillinger det åbner for dem og deres liv. Vi forlader dog ikke de unge, når de er færdige med forløbet. Vi tager med dem på deres videre veje og bevægelser og er opmærksomme på, hvordan deres liv tegner sig og leves efter forløbet. Hvilke muligheder, der viser sig, hvilke nye relationer, de udvikler, og hvilke nye sammenhænge, de bevæger sig ind i. Vi hører også om, hvilke problemer og udfordringer de trækker med sig, og hvilke nye barrierer der opstår undervejs.

I alt følger vi de 14 unge i op til fem år fra de starter på forløbet og videre gennem de vigtige ungdomsår i 20'erne på vej ind i voksenlivet. Bogen giver på den baggrund et unikt indblik i de mange livstråde og bevægelser, der sættes i svingninger i de unges liv, og de forskellige sammenhænge og omstændigheder, der gør en positiv forskel for dem undervejs. Bogen viser imidlertid også de forviklinger, snubletråde og gordiske knuder, som er med til at fastholde de unge i ustabile og uholdbare livssituationer, der udfordrer deres tro på, at der også er en meningsfuld fremtid for dem. Mest af alt forsøger bogen dog at indkredse, hvordan de unge selv oplever, forstår og handler i alt det, de møder i løbet af de fem år, vi følger deres liv og bevægelser i bogen. En afgørende ambition med bogen er således at føje deres perspektiver ind i den stadige diskussion, der kører i vores samfund om unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, som imidlertid sjældent selv gives en stemme i debatten.

Samfundsdebatten om unge uden for ordinær uddannelse og arbejde

I den danske offentlighed har der i årenes løb udspillet sig en lang række debatter om unge, der befinder sig uden for ordinær uddannelse og arbejde. Tidligere handlede debatten om den såkaldte 'restgruppe', der primært var en betegnelse for unge, som ikke havde færdiggjort en ungdomsud-

dannelse (Andersen Høg 2016). Efterfølgende har den bredere internationale betegnelse 'NEET' (Not in Employment, Education or Training) vundet indpas. Denne betegnelse, der også medtager de unges beskæftigelsessituation, har udgjort omdrejningspunktet i en fortløbende diskussion om, hvad vi som samfund skal gøre ved de 45.000 unge 15-24-årige, der står uden for uddannelse og arbejde (Andersen 2025). I skrivende stund har denne diskussion pågået så længe, at det ofte er blevet tilstrækkeligt at henvise til 'de 45.000 unge'. Undervejs er der også opstået nye betegnelser, som eksempelvis 'potentialegruppen', der lægger op til, at gruppen af NEET-unge rummer et uforløst potentiale, der kan udvikles med den rette støtte og indsats (Reformkommissionen 2023).

Det store fokus på de 15-24-årige har nedtonet opmærksomheden på gruppen af 25-29-årige, hvoraf omtrent 30.000 står uden for ordinær uddannelse eller arbejde. Det er op mod hver sjette unge i aldersgruppen, hvoraf mange har stået uden for uddannelse og beskæftigelse i mange år (Klarskov & Høgh-Andersen 2025). Senest har diskussionen især handlet om stigningen af unge, der ifølge diskussionen 'parkeres' på førtidspension og dermed ikke får adgang til, hvad der betegnes som et meningsfuldt uddannelses- og arbejdsliv (Nyrup Rasmussen, 2024). I alt er ca. 41.000 borgere under 40 år på førtidspension, og det markerer en stigning på 20 pct siden 2019, så over hver fjerde, der får tilkendt førtidspension i dag, er under 40 år (Ruge & Houlberg 2025). Tre fjerdedele af dem får pensionen tilkendt på grund af særlig psykisk lidelse, og denne andel har ikke ændret sig i en lang årrække (Dansk Arbejdsgiverforening 2024). I skrivende stund kører debatten om unge på førtidspension fortsat i højeste gear, og det er bredt anerkendt, at det pt. er svært at hjælpe meget udsatte unge videre, når de først er på vej mod førtidspension (Mandag Morgen 2025).

Sammenligner man med lande som Holland, Island, Norge og Tyskland, er andelen af unge uden for ordinær uddannelse og arbejde højere i Danmark (OECD 2024), og de nyeste tal peger på en svagt stigende tendens (Lund Jensen 2025a). Det er en gruppe unge, som ikke blot diskuteres på livet løs i medierne, men tillige er genstand for en række målrettede politiske indsatser. I 2024 blev der eksempelvis indgået en bred politisk aftale om 'Ungeløftet' (Beskæftigelsesministeriet 2024), der gennem et vidt forgrenet partnerskab mellem stat, kommuner, virksomheder og civilsamfund, skulle sikre både konkrete jobmuligheder, en helhedsorienteret støt-

te, og at de unge i målgruppen blev mødt 'der, hvor de er'. Der er tale om en indsats, der spejler et komplekst problem. Analyser peger således på de mange parallelle udfordringer, der kendetegner gruppen af unge uden for ordinær uddannelse og arbejde (Levels et al. 2022, Rosenberg et al. 2024, Børne- og Undervisningsministeriet og Finansministeriet 2024). Senest viser en analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (Lund Jensen 2025b), at hovedparten af de unge har været kendt af myndighederne i flere år, før de mister fodfæstet i overgangen til ungdomsuddannelse og job. Analysen peger særligt på, at tidlige tegn i form af psykiske diagnoser, kriminalitet samt et højt antal underretninger i udskolingsårene er klare indikationer af deres risiko for at blive yderligere marginaliserede i ungdomslivet og gennem overgangene ind i voksenlivet.

Den politiske opmærksomhed på de unge uden for ordinær uddannelse og arbejde er utvivlsomt drevet af en vis dosis sympati for en befolkningsgruppe, der på mange måder befinder sig på kanten af samfundet. Samtidig er det naturligvis også afgørende, at unge, som havner i længerevarende udenforskab, skal forsørges af det offentlige velfærdssystem i mange år. Noget, som ikke alene afføder øgede udgifter til forsørgelse, men tillige færre skatteindtægter. Set i lyset af, at vores samfund derudover mangler arbejdskraft inden for flere brancher og også kommer til at mangle det i fremtiden, er de politiske motiver for at skabe forandringer for denne gruppe af unge mangetydige og komplekse. I løbet af denne bog vil det således også blive tydeligt, at de unge, som vi møder i bogen, der alle i en periode tilhører gruppen af unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, langtfra altid oplever, at de indsatser, der er rettet mod at hjælpe dem, forbedrer deres livssituationer og gør deres livshorisonter mere meningsfulde.

Bogens afsæt og formål

Bogen bygger på en langvarig undersøgelse med fokus på 14 unge, som vi lærer at kende på den kultursociale indsats Aspiranterne i Helsingør. Det er en indsats, der retter sig mod unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, og hvor de unge arbejder med kunst og kultur. De unge visiteres til et forløb på indsatsen gennem den kommunale Ungeenhed, og vi følger de tre første årgange af unge, dels under deres deltagelse i forløbet og dels i en længere årrække efterfølgende.

Formålet med bogen er trefoldigt:

- For det første vil vi undersøge, hvilke bærende elementer der gør sig gældende i kunst- og kulturforløbet, når man anskuer det fra de unges perspektiver, og hvordan arbejdet med kunst og kultur kan gøre en forskel for unge uden for ordinær uddannelse og arbejde
- For det andet vil vi undersøge, hvilke forhold og omstændigheder der har betydning for de unges veje og bevægelser efter forløbet, og hvad der fra de unges perspektiver kan bidrage til at skabe levbare ungdomsliv og meningsfulde livshorisonter for unge, der gennem længere tid har stået uden for ordinær uddannelse og arbejde
- For det tredje vil vi undersøge, hvordan forskellige teoretiske optikker kan kaste nyt lys på unges deltagelse i kunst- og kulturprojekter og unges veje gennem ungdomslivet og derigennem bidrage til at skabe nye forståelser af unge uden for ordinær uddannelse og arbejde

I undersøgelsen har vi gennemført deltagerobservationer og haft uformelle samtaler med de unge under aktiviteter i selve forløbet. Vi har også deltaget i aktiviteter ud over selve forløbet, herunder i en udvidelse af indsatsen, der hedder Aspira, som flere af de unge bliver del af efter forløbet. Derudover har vi i undersøgelsesperioden gennemført fire dybdegående interviews med hovedparten af de unge, svarende til i alt 43 interviews, hvor vi har anvendt forskellige deltagerbaserede, visuelle metoder. Det første interview blev gennemført under forløbet, det andet lige efter forløbet, det tredje 1-2 år efter forløbet, og endelig blev det fjerde interview gennemført 4-5 år efter forløbet. Vi har ligeledes haft uformelle samtaler med professionelle på projektet samt aktører fra sammenhænge rundt om indsatsen og taget del i lærings- og udviklingscirkler mellem dem. Samlet set bygger analyserne i bogen hermed på et righoldigt empirisk materiale bestående af adskillige notesbøger fulde af observationsnoter, mange hundrede siders interviewudskrifter, en mængde visuelt materiale lavet af de unge under interviewene og en del andet, som er frembragt i de fem år, hvor vi har fulgt dem. Vi beskriver vores metoder og det empiriske materiale, vi har indsamlet i denne lange periode, i Del VII.

Unges egne perspektiver og forandringer over tid

I bogen er vi interesserede i at indfange unges egne perspektiver på deres deltagelse i kunst- og kulturforløbet og deres veje og bevægelser videre efter dette. Bogen spejler således en ambition om at krydse et ungeperspektiv med et longitudinalt perspektiv. Ungeperspektivet har vi hentet fra ungdomsforskningen, der i årevis har betonet vigtigheden af at lade unge komme til orde og give dem stemme i forskningen (Thomson 2008). Det indebærer dog ikke, at vi som forskere er 'mikrofonholdere' for unge, og at et ungeperspektiv således alene griber unges individuelle eller kollektive oplevelser og fortællinger. Tværtimod er ungdomsforskningen kendetegnet ved en interesse i at undersøge samspillet mellem forhold og forandringer i ungdomslivet og bredere samfundsmæssige træk og udviklinger. I denne optik forstås et ungeperspektiv derfor som noget, der belyser unges oplevelser og fortællinger samt deres handlinger og bevægelser som historisk og samfundsmæssigt betingede og motiverede (Pless & Sørensen 2018). Ungeperspektivet, som det træder frem i denne bog, griber derfor på den ene side de helt konkrete erfaringer, livssituationer, drømme, håb og dilemmaer, som de 14 unge i bogen giver udtryk for under vores mange møder med dem. På den anden side synliggør ungeperspektivet også, at disse stemmer tager farve gennem og virker ind i en bestemt tid og er lokaliseret i en bestemt samfundskontekst, der åbner særlige muligheder og horisonter, men også skaber særlige begrænsninger og faldgruber for netop denne gruppe af unge.

Det longitudinale perspektiv, hvor vi følger de unge en længere årrække, åbner for at se på, hvordan unges veje og bevægelser over tid forandrer deres livssituationer og positioner i samfundskonteksten, og hvordan det virker sammen med forandringer i deres erfaringer, livssituationer, drømme, håb og dilemmaer. Afsættet for longitudinal forskning er, at menneskets evne til at reflektere over og give mening til sig selv og sit liv er bundet af de steder og sammenhænge, det befinder sig i på et givet tidspunkt i livet, og når disse steder og sammenhænge under et livsløb forandrer sig og skiftes ud, forandres også forudsætningerne for at skabe mening og reflektere (McLeod 2003). Ved løbende at genbesøge de unge i bogen får vi således ikke blot indsigt i, hvordan deres liv formes og forandres i real-

tid, dvs. mens processerne er i fuld gang. Vi får også adgang til at forstå, hvordan de gennem undersøgelsesperioden former og forandrer deres syn på sig selv og de forhold og begivenheder i livet, der på godt og ondt har haft betydning for dem. Ambitionen med longitudinal forskning er i forlængelse heraf at identificere, hvordan mønstre og sammenhænge etablerer og forandrer sig over tid (Thomson & Holland 2003). Ved at følge de unge i en årrække bliver vi da også klogere på nogle overgribende mønstre og sammenhænge i deres liv og deres refleksioner over dette, samtidig med at vi får blik for, hvornår nogle grundlæggende og afgørende forhold og omstændigheder forskyder sig, således at mønstrene og sammenhængene lægges på nye måder. Den longitudinale tilgang giver os således både realtidens nærhed til de unge og deres liv og helikopterblikkets distance og overblik til dette.

Det er vores håb, at krydsningen af ungeperspektivet og det longitudinale perspektiv i bogen både kan vise den nerve og kraft, der ligger i de unges erfaringer og levede liv, og de samfundsmæssige logikker og organiseringer, relationer og praksisser, der lejrer sig i dem. For i det spændingsfelt ser vi et afgørende potentiale til kritisk og nuanceret at re-konceptualisere dominerende forståelser af gruppen af unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, samt hvordan det giver mening at rammesætte sociale indsatser for dem, og hvilke horisonter det kan tegne for dem. Vores håb er hermed, at bogen kan virke inspirerende og udviklende ind i andre lignende projektsammenhænge, hvor den kan bidrage med inspiration og udvikling ind i et bredere kultursocialt arbejde med unge, men også at den kan føje deres perspektiver ind i den løbende diskussion om unge uden for ordinær uddannelse og arbejde og bringe debatten nye steder hen i vores samfund.

Bogens fire analytiske nedslag

I bogen belyser vi de unges deltagelse i Aspiranterne og deres veje videre gennem fire analytiske nedslag, der tilsammen tegner et nuanceret og mættet billede af, hvordan de unge oplever projektet, hvad der sker med dem undervejs, og hvilken betydning det har for deres bevægelser gennem ungdomslivet. Det er langtfra noget entydigt billede, der tegnes i bogen. Det skyldes for det første, at de fire analytiske nedslag retter fokus mod forskellige tematikker, der over tid træder frem som afgørende i det

omfattende empiriske materiale, som danner afsæt for bogen. For det andet, at vi med afsæt i ungdomsforskningen gør brug af forskellige begreber og optikker for at folde bogens tematikker ud på adækvate og relevante måder. Og for det tredje skyldes det naturligvis, at de unge i bogen er forskellige, og deres oplevelser, bevægelser og de perspektiver, de anlægger på tematikkerne, derfor også er forskellige.

Det første analytiske nedslag har vi kaldt 'At blive til nogen i noget'. Her retter vi søgelyset mod de unges deltagelse i Aspirantforløbet, og det er således selve forløbet, der er i fokus. Vores ambition er at indkredse de praksisser og processer, der fremstår som bærende i forløbet, når man anskuer det fra de unges perspektiver. Vi retter søgelyset mod seks forskellige praksisser og processer, som vi går i dybden med og folder ud hver for sig. I forlængelse heraf skitserer vi, hvordan de virker sammen under forløbet, og hvilke forskelle det gør for de deltagende unge. Vi kaster ikke lys over alle de praksisser og processer, der kan spores i forløbet fra de unges perspektiver, men koncentrerer os om at identificere, hvilke der er bærende og gør en forskel på tværs af de unge. Samtidig er det gennemgående i det første analytiske nedslag, at vi belyser forløbet og de unges deltagelse i dette med en særlig opmærksomhed på de potentialer og mulighedsrum, der træder frem fra deres perspektiver. Analyserne tager endvidere afsæt i den bredere viden, vi som ungdomsforskere har om, hvad det vil sige at være ung og befinde sig på kanten af uddannelse og arbejde i nutidens samfund. Når vi betoner, at dette analytiske nedslag handler om 'at blive til nogen i noget', er det fordi vi her beskæftiger os med, hvad det er for en sammenhæng, Aspirantforløbet sætter i de unges liv, og hvordan den gør en forskel for deres forståelse af, hvem de er, og hvad de kan (Goffman 1967, Pawson & Tilley 1997, Davies 2000, Hickey-Moody 2013).

Det andet analytiske nedslag hedder 'Nye livstråde foldes ud'. Her kigger vi ind i de liv og bevægelser, som tegner sig for de unge umiddelbart efter deres deltagelse i Aspirantforløbet. De unge i Aspiranterne har deltaget i mange projekter og forløb, og de har ofte befundet sig på tærsklen til noget nyt og ukendt. Nu står de her så igen, og i dette analytiske nedslag dykker vi ned i, hvordan de på den ene side forsøger at blive en del af de nye sammenhænge, aktiviteter og relationer, der åbner sig for dem efter forløbet, og på den anden side også arbejder for at få nyt greb om alt det gamle og velkendte, de har båret med sig gennem livet, og som stadig gør

sig gældende. I dette analytiske nedslag introducerer vi begrebet 'livstråde' som en samlebetegnelse for det sammensurium af sammenhænge, aktiviteter og relationer, der sætter sig igennem i deres liv og bevægelser umiddelbart efter Aspirantforløbet. Med denne samlebetegnelse forsøger vi at udjævne hierarkiet mellem de meget forskelligartede sammenhænge, aktiviteter og relationer, som fylder i de unges fortællinger om denne tid. Idet så forskelligartede ting som fx uddannelse, kærestesorger og kunstneriske praksisser belyses som livstråde, bliver det muligt at tegne et billede af de unges liv og bevægelser, der ikke på forhånd tillægger nogle ting mere værdi end andre, og i stedet åbne for de unges egne forståelser af, hvad der er vigtigt og fylder for dem. Dette analytiske nedslag og alle de vidt forskellige livstråde, der på godt og ondt kommer til syne her, er det første af tre analytiske nedslag, der belyser de unges liv og bevægelser efter Aspirantforløbet (Derrida 1994, Walther 2006, Barad 2010).

Det tredje analytiske nedslag har vi kaldt 'Levbare liv og nye livshorisonter'. I dette analytiske nedslag hopper vi således frem i tid og sætter fokus på, hvordan de unges liv og hverdag ser ud under vores sidste interviews, og hvad det betyder for deres livshorisonter. Alle de unge i bogen var tilknyttet et offentligt forsørgelsessystem, da de begyndte på Aspirantforløbet, og mange af dem havde dengang svært ved at se en fremtid for sig. Da vi møder dem sidste gang, ser situationen ganske anderledes ud. De fleste har genvundet troen på fremtiden og ser ind i nye og meningsfulde livshorisonter, og en del af dem er kommet i uddannelse og arbejde. Samtidig kan vi dog se, at det ikke kun er de unge, der er i ordinær uddannelse og arbejde under det sidste interview, som fortæller om fremtidstro og meningsfulde livshorisonter. Ligesom det ikke er alle de unge, der er i uddannelse og arbejde, hvis livshorisonter åbner sig. Ordinær uddannelse og arbejde fører altså ikke automatisk til fremtidstro og meningsfulde livshorisonter – der skal noget andet og mere til. I dette analytiske nedslag betegner vi dette andet og mere som 'levbare liv'. 'Levbare liv' betegner en oplevelse af at være nødvendig og betydningsfuld, at ens hverdagsliv er holdbart og stabilt, og at man har et handlerum til at forme ens liv. I vores bestræbelse på at indkredse de unges liv og hverdag, og hvordan de virker ind på deres livshorisonter under vores sidste interviews, har vi således et særligt blik på levbarheden i de unges liv og hverdag. Det er også en ambition i dette analytiske nedslag at indkredse, hvad levbarhed mere konkret

indebærer både for de unge, der er i uddannelse og arbejde, og for unge, der er på en form for offentlig forsørgelse eller beskæftigelsesstøtte (Haraway 1992, Butler 2022).

Det fjerde analytiske nedslag hedder 'Bevægelsesformer over tid'. Her retter vi søgelyset mod de bevægelser, de unge foretager i den periode, der ligger mellem de to øjebliksbilleder, vi præsenterer i det andet og tredje analytiske nedslag. Vi følger således deres bevægelser, fra de bliver færdige med Aspirantforløbet, og indtil vi interviewer dem for allersidste gang. Bevægelserne har hverken været entydige eller lineære, men har derimod haft en flertydig og dynamisk karakter, der i perioder både har ført til øget og mindsket levbarhed, hvilket har virket ind på de livshorisonter, som de unge har haft adgang til undervejs. Vi identificerer tre forskellige bevægelsesformer, der tilsammen tegner et billede af den variation og kompleksitet, der har gjort sig gældende i årene efter Aspirantforløbet. Undervejs undersøger vi, hvordan samfundsmæssige normer og forventninger til lineære veje gennem ungdomslivet spiller ind i de unges oplevelser af deres bevægelser samt det såkaldte 'tidsarbejde', som de må foretage for at håndtere, at deres bevægelser afviger fra disse normer og forventninger (Freeman 2010, Flaherty 2012).

I bogen relaterer vi løbende ovenstående fire analytiske nedslag til hinanden, men uden at udglatte den mangetydighed, de tegner af de unges deltagelse i Aspirantforløbet og de liv og bevægelser, der følger i årene derefter. Selvom vi har som ambition i bogen at belyse sammenhængene mellem de unges deltagelse i Aspirantforløbet, den betydning som engagementet i kunst og kultur får for deres liv og hverdag, og for deres videre bevægelser og veje, så er det afgørende for os at betone, at hvert enkelt analytiske nedslag griber fat om en særlig problemstilling og belyser den på sine egne præmisser. Med henblik på at gribe det særlige ved hver problemstilling, præsenterer vi i hvert analytisk nedslag en til to modeller, der illustrerer de særlige fund og pointer, som nedslaget giver anledning til. Trods mangetydigheden tegner modellerne samlet set et billede af bogens analytiske bevægelse, og hvordan fund og pointer lægger sig i forlængelse af hinanden. Vores ambition med dem er at gøre det muligt for læseren at favne de kompleksiteter og indbyrdes afhængigheder, de synliggør:

Det første analytiske nedslag illustreres således af den såkaldte **'Klikmodel'** (model 1 – se s. 54), der viser Aspirantforløbets bærende prak-

sisser og processer, og hvordan de 'klikker sammen' i et identitets- og arbejdsfællesskab, der opstår undervejs i forløbet. På den baggrund illustrerer modellen **'Nogen i noget'** (model 2 – se s. 126), hvordan de unge gennem Aspirantforløbet oplever at blive en del af en sammenhæng, der styrker deres oplevelse af at være nogen med betydning og værdi. Det andet analytiske nedslag, hvor vi kigger ind i de unges liv umiddelbart efter Aspirantforløbet, illustreres af en **'Trådmodel'** (model 3 – se s. 141). Trådmodellen viser de myriader af livstråde, som de unges liv er propfulde af på et tidspunkt, hvor de på den ene side har udviklet en forståelse af sig selv som nogen med betydning og værdi, men på den anden side står på tærsklen af et nyt liv, der også er komplekst og uoverskueligt og svært at gribe ud efter. I det tredje analytiske nedslag, hvor vi møder de unge fem år efter forløbet, tegner der sig nogle tydeligere mønstre i deres liv og hverdag, som vi illustrerer gennem en model for nye livshorisonter: **'Horisontmodellen'** (model 4 – se s. 168). Modellen viser, hvordan de unges oplevelser af, om deres liv er levbare eller ej, virker ind på deres fremtidstro og oplevelsen af at have en meningsfuld livshorisont. Endelig illustrerer vi de unges bevægelser over tid, der er omdrejningspunktet i det fjerde analytiske nedslag i en **'Model over bevægelsesformer'** (model 5 – se s. 222, som viser de bevægelsesformer, der har gjort sig gældende fra tiden, hvor livet og hverdagen var fuld af uoverskuelige livstråde, til vores dataindsamling afsluttes, og der har aftegnet sig nogle nye mønstre i de unges liv og hverdag efter Aspiranterne.

Ungdomsliv, overgange og udenforskab

Det er ikke let at sætte fingeren præcist på, hvad det er for et ungdomsliv, som unge i dag er en del af og bliver formet i. Dybest set lever unge i den samme tid som alle vi andre, og de berøres af de samme samfundsmæssige vilkår og kulturelle bevægelser, som vi gør. Når det alligevel er noget særligt at være ung, skyldes det, at man som ung befinder sig i en fase af livet, hvor man på afgørende vis formes og bliver til gennem de samfundsmæssige vilkår og kulturelle bevægelser, der hersker på tidspunktet for ens ungdom. Som ung kryber de derfor ind under huden og sætter sig på mere grundlæggende måder, end det er tilfældet hos alle os, der havde vores formative ungdomsår i en tid, hvor meget så anderledes ud.

De senere år har en række samtidsdiagnoser, der tager pulsen på vores samfund og kultur, vundet betydning for vores forståelse af, hvad det er for en tid, vi lever i. Diagnoserne fremhæver nogle overgribende forandringer i tiden som den lurende økologiske krise (Latour & Schultz 2022), de sociale mediers omkalfatring af hverdagslivet (Haidt 2024), en tiltagende acceleration (Rosa 2020), præstationskulturens indtog på snart sagt alle samfundsarenaer (Madsen 2018) og singulariseringens dyrkelse af det unikke (Reckwitz 2020). Mange af disse forandringer rammer bredt ned i vores samfund og kultur og virker på forskellige måder ind på os og vores liv. Selvom unge er lige så forskellige som alle os andre, rækker forandringerne dybere og bredere ind i dem og deres liv, fordi de er i tiden og er underlagt samfundsforandringer på ganske særlige måder (Katznelson et al. 2018).

Ungdomsforskningen har de senere år beskrevet det krydspres, som forandringerne samlet set sætter nutidens unge ind i. På den ene side tegnes således konturerne af et ungdomsliv, hvor tingene går hurtigere og hurtigere, og hvor omskiftelighed og uforudsigelighed er blevet en grundpræmis (Katznelson et al. 2022). På den anden side beskrives også et ungdomsliv med høje og snævre idealer, og hvor unge forventes at bevæge sig målrettet og lineært gennem uddannelsessystemet og ungdomslivet og forløse et storstilet livsprojekt (Krogh & Madsen 2024). Det er efterhånden veldokumenteret, at mange unge oplever dette krydspres meget stærkt og svært at håndtere. I en årrække har vi således talt om unges oplevelse af pres, stress og mistrivsel som et samfundsproblem (Andersen et al. 2020, Sundhedsstyrelsen 2024). Det gælder især blandt unge, der er vokset op i hjem med fattigdom og udenforskab, men i stigende grad også blandt unge fra den brede mellemgruppe, som presses af et uddannelses- og ungdomsliv, hvor præstationskravene er høje, alting går hurtigt, fremtiden virker usikker, og blikket vendes mod en selv, når tingene går galt (Johansson & Hertz 2019, Sørensen & Nielsen 2025). På den baggrund har Katznelson et al. (2021) argumenteret for, at der træder et nyt udsathedsbillede frem, hvor nye udsathedsformer føjes til gamle, mere klassiske udsathedsformer, og hvor udsathed samlet set antager en mere sammensat og kompleks karakter.

Vi tænker ofte ungdommen som en overgangsfase mellem barndom og voksendom, hvor der foregår en række forskellige overgangsprocesser, der bryder hverdagslivets rutiner og praksisser op og skaber forandring og

bevægelse, der fører mod en ny livssituation (Winther-Lindqvist 2010). For blot et par generationer siden var det sådan, at ungdommen for de fleste var en kort overgangfase mellem barndom og voksendom, hvor den unge flyttede hjemmefra, stiftede familie, etablerede sig på arbejdsmarkedet og opnåede status som voksen i én og samme bevægelse. I sidste halvdel af forrige århundrede begyndte ungdomsfasen imidlertid at udvide sig, hvilket bl.a. skyldtes, at uddannelse blev stadig vigtigere i samfundet, og at ungdomskulturelle og identitetssøgende processer optog stadig mere plads i flere unges liv (Woodman & Leccardi 2015). Selvom denne udvidelse tegnede en bredere, global tendens, er der forskel på, hvordan den har sat sig igennem i forskellige samfundskontekster. I de nordiske samfund er den forlængede ungdomsfase blevet formet gennem en offentlig velfærdsmodel og et statsunderstøttet uddannelsessystem, der har gjort det muligt for bredere grupper af unge at prøve sig selv af og folde sig ud som unge i en ungdomsfase præget af uddannelse, uddannelsesskift og sabbatår samt længerevarende afsøgninger af identitet, relationer og livsstil (Walther 2006). Jørgensen et al. (2019) argumenterer imidlertid for, at dette billede i de seneste årtier er blevet modificeret af en tiltagende markedsgørelse og individualisering af de nordiske samfund, hvor nedskæringer, effektiviseringer og omstruktureringer i den offentlige sektor har skabt større forskelle og uligheder i unges overgangsprocesser. Dermed peges på et mere differentieret og polariseret billede af nordiske unges overgangsprocesser, hvor ikke alle grupper af unge oplever lige stort rum for at foretage uddannelsesmæssige, ungdomskulturelle og identitetsmæssige afsøgninger på deres veje gennem ungdomslivet, hvorfor disse afsøgninger fremstår mere tilgængelige for nogle unge end andre.

Samtidig er der også tegn på, at stadig flere unge kastes ufrivilligt rundt i den forlængede ungdomsfase, fordi det er blevet sværere at få adgang til og begå sig på arenaer i ungdomslivet, der er afgørende for, at unge kan bevæge sig videre ind i voksenlivet (Furlong & Cartmel 2007). Overgangsprocesserne får hermed en mere repetitiv og reversibel karakter, hvor flere unge skubbes ud og begynder forfra, svinger frem og tilbage i yoyolignende bevægelser, hvor de uddannelsesmæssige, ungdomskulturelle og identitetsmæssige afsøgninger fylder mindre end arbejdet for at få adgang til og kunne begå sig på ungdomslivets arenaer uden at blive kastet af (Furlong 2015, Lorey 2015, Woodman & Leccardi 2015). Herhjemme ses

dette eksempelvis ved, at mange uddannelser er præget af højt frafald og unge, der må starte forfra igen og igen i håbet om at kunne få en uddannelse (Lund Jensen 2024). Flere unge kæmper tillige længere tid med at få fast grund under fødderne på boligmarkedet, og en betydelig del flytter hjem til forældrene igen, efter de er flyttet hjemmefra (Sørensen et al. 2020). Yderligere præges arbejdsmarkedet i stigende grad af færre ufaglærte jobs og flere kortvarige ansættelser, der gør det sværere for nyuddannede unge at etablere sig (Nielsen et al. 2017). Endelig ses en række af kulturelle forskydninger i de måder, som fællesskaber og relationer dannes på i ungdomslivet, så ikke bare andelen af ensomme unge stiger stødt, men det samme er tilfældet for andelen af unge enlige, for hvem familiedannelse med partner og børn ikke nødvendigvis er nært forestående (Danmarks Statistik 2020, Berger 2023, Rockwool 2025,).

Med overgangsprocessernes mere repetitive og reversible karakter forstærkes samtidig krydspresset til de forventninger, der i stigende grad er til unge om at bevæge sig mere målrettet og lineært gennem uddannelsessystemet og ungdomsårene og uden svinkeærinder og pauser forløse deres helst ambitiøse livsprojekter. Det skaber et omfattende individualiseret tidsarbejde (Flaherty 2012), der går ud på at håndtere diskrepansen mellem de normative idealer, som er for tid, hastighed og bevægelser i ungdomsårene, og stadig mere repetitive og reversible overgangsprocesser, der utydeliggør retningen og fremdriften i disse (Köhler et al. 2025). Dette tidsarbejde ser ud til generelt at fylde mere i ungdomslivet, men rammer særligt de unge, der på forskellig vis har svært ved at vinde fodfæste i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet, boligmarkedet, i ungdomskulturelle fællesskaber og på de mange andre arenaer, hvor unge skal lykkes for at kunne forløse et livsprojekt i nutidens ungdomsliv (Köhler & Zschach 2025). Der tegner sig hermed et billede af, at unges udenforskab og marginalisering intensiveres af de forandringer, der aktuelt gør sig gældende i samfunds- og ungdomslivet. Idet vilkårene for social og kulturel inklusion og forståelserne af normalitet løbende forandres og omdefineres, ændres også de processer, hvormed unge sættes ud og bevæger sig mod kanten af samfundet. Det peger på nødvendigheden af en bred og dynamisk forståelse af udsathed som en proces, der produceres og forhandles i et komplekst samspil mellem de unge selv og andre aktører, kontekster, institutioner osv. i forskellige sammenhænge i ungdomslivet (Sletten & Hyggen 2013).

Med begrebet 'unge på kanten' lægger Katznelson et al. (2015) op til at udvide blikket på unges udenforskab og marginalisering, så fokusset ikke primært retter sig mod manglende integration i ordinær uddannelse og arbejde eller mod fattigdom, hjemløshed, misbrug, psykiatriske lidelser osv. som afgrænsede fænomener. I stedet lægges op til et bredere perspektiv, der indfanger de komplekse samspil mellem de unges liv og de mange forskellige kontekster og institutioner, der producerer, omformer og forandrer de unges udenforskab og marginalisering: Møder med kommune, jobcentre, aktiveringsindsatser, men også uddannelsesinstitutioner, ungemiljøer, byrum, sociale medier osv., hvor unge præsenteres for og spejler sig i billeder på 'gode' og 'normale' ungdomsliv. Dermed bliver 'unge på kanten' en betegnelse, der betoner, at unge på kanten har et liv og en hverdag, hvor de møder verden, interagerer med den og forsøger at skabe mening og horisonter for deres tilværelse.

Det er et perspektiv, der lægger op til at belyse unge på kantens liv som andet og mere end blot udenforskab og marginalisering *fra* noget. Det *er* som alle andre liv også noget i sig selv: Levede liv og hverdage, hvis forhold og vilkår, begrænsninger og udfordringer, men også mulighedsrum og potentialer, kan forandre sig og derved åbne såvel som lukke de livshorisonter og den fremtid, der altid er på spil i unges bevægelser gennem ungdomslivet (Pitti 2017). Ligesom det er tilfældet for alle andre liv, bliver dette liv imidlertid først levbart, når det genkendes som et liv, der har ret til og gives mulighed for at træde frem og folde sig ud på lige fod med andre liv i en given samfundsmæssig og kulturel sammenhæng (Butler 2022). Når nogle liv udsættes for en usynliggørelse eller kun træder frem gennem deres mangler, markerer det, at betingelserne for, hvad der overhovedet kan tænkes, føles og forestilles, er grundlæggende ulige fordelt. Dermed artikulerer begrebet 'unge på kanten' også en forståelse af ulighed, der ikke kun angår fordeling af goder og muligheder, men også mere grundlæggende handler om, hvilke liv der anerkendes som værdifulde og værdige at leve, og hvilke fremtider og livshorisonter mennesker har adgang til og kan forestille sig. Mens samfundsinstitutioner og kulturelle normer er tilbøjelige til at udvide og åbne fremtiderne og livshorisonterne for mennesker, hvis liv anerkendes som værdige og værdifulde, risikerer de tilsvarende at indsnævre og lukke fremtider og livshorisonter for dem, der befinder sig på kanten af disse institutioner og normer. I dette lys manifesterer ulighed

sig derfor ikke kun som materielle forskelle mellem forskellige menneskeliv her og nu, men også i deres adgang til at forme fremtidige livsperspektiver (Haraway 1992).

Kunst og kultur i ungdomslivet

Undersøgelser af unges møder med kunst og kultur viser i vid udstrækning, hvordan der under disse møder kan åbnes særlige rum, hvor unge kan udvikle nye relationer og tilhørsforhold og forme andre typer af selvbilleder og kollektive forestillinger, end dem de ofte har adgang til i deres øvrige hverdag (Galloway 2005, Carnwath & Brown 2014, Tawell et al. 2015, Ennis & Tonkin 2018, Howard 2022). I de kreative og kunstneriske processer, der finder sted her, kan roller og positioner løsnes, og den præstations- og nulfejlskultur, der har sat sig i mange unges liv, miste sin dagsordensættende logik og kraft (Nielsen & Sørensen 2024). Under møderne med kunst og kultur kan unge i højere grad blive set og værdsat for det særlige, de er og bringer ind i verden (Howard & Nielsen 2025). Den australske kunst- og kulturforsker, Anna Hickey-Moody, argumenterer således for, at potentialerne ved unges møder med kunst og kultur ikke primært handler om at få unge til at holde op med at gøre bestemte ting eller gøre andre ting (fx så de lærer at fordybe sig, klarer sig bedre i skolen, finder arbejde etc.), men snarere om de kan åbne nye og andre måder at erfare og være i verden på (Hickey-Moody 2013).

Meget tyder også på, at kunst- og kulturområdet rummer nogle særlige potentialer for unge på kanten af samfundet, fordi arbejdet med kunst og kultur giver unge mulighed for at give form til deres erfaringer og forandre deres forestillingsverden og handlerum sammen med andre (Jermyn 2001, Hickey-Moody 2016b). Når unge, der ofte har slået sig på det formelle uddannelsessystem, møder kunst og kultur, kan det således give anledning til, at andre typer af erfaringer kan sætte sig og åbne nye blikke på, hvem de er og hvad de kan, som kan bidrage til at skabe en ny tro på, at der er en plads og en fremtid til dem. Ikke kun hos dem selv – men også hos en omverden (Hickey-Moody 2016a, Nielsen & Sørensen 2017, Hickey-Moody et al. 2022). Det er dog ikke ligegyldigt, hvordan disse møder rammesættes og gennemføres. Selvom de professionelle, der tilrettelægger og understøtter unges møder med kunst og kultur, er præget af stor entusiasme og

faglig dygtighed, er der stor forskel på, hvordan disse møder bringes i spil, og hvorvidt det formår at skabe meningsfulde og betydningsfulde betingelser ikke mindst for unge på kanten af samfundet (Heath & Roach 1999, Hickey-Moody 2013, Howard 2022). Når møderne med kunst og kultur gør en forskel for disse unge, er det således ikke noget, der sker af sig selv, men noget, der er afhængigt af tilstedeværelsen af særlige mekanismer, elementer og praksisser, der dels bidrager til at kvalificere og udvikle unges arbejde med kunst og kultur, og dels bidrager til at udvide deres handlerum og rækkevidde (O'brien & Donelan 2008, Nielsen & Sørensen 2017).

Den amerikanske antropolog og lingvist, Shirley Brice Heath, fremhæver i særlig grad betydningen af de eksperimentelle processer i unges møder med kunst og kultur, fordi de åbner unges egen forestillingskraft og kobler den med konkrete handlinger. Når unge arbejder med de eksperimentelle processer i kunst og kultur, anspores de både til at forfine teknikker, afprøve helt nye tilgange og indgå i refleksioner, som er anledning til indbyrdes inspiration og dialog med andre. Brice Heath definerer de eksperimentelle processer gennem begreber som 'imaginative actuality' og 'planned imaginaries' (Heath & Roach 1999, Heath 2008). Det er således processer, hvor unges forestillingskraft kontinuerligt åbnes og bringes i spil, fordi kunstneriske udtryk og værker bliver til qua unge selv og de overvejelser, beslutninger og handlinger, de er med til at udforme. Det er Brice Heaths pointe, at de eksperimentelle processer er funderet i helt konkrete overvejelser og afvejninger som: 'burde vi hellere gøre sådan', 'ville det fungere bedre, hvis', 'kunne vi stå her i stedet', 'skulle vi hellere', hvor forestillinger og handlinger sammenkobles gennem refleksive afsøgninger af mulighedsrum. Hos Brice Heath er det følgelig også et særligt fund, at unges brug af modalverber som 'ville', 'burde', 'kunne', etc., så at sige eksploderer gennem deres engagement i kunst og kultur.

I de kunstneriske og kreative processer oplever unge dermed ikke kun at få adgang til at arbejde med deres forestillinger og nogle gange drømme stort og vildt, men også udforske, hvordan de kan komme derhen, dvs. forfine teknikker, planlægge og gennemføre de utallige små skridt, som realiseringer af værker, kulturevents og andre typer af kulturudtryk og produktioner altid består af. Det er refleksive afsøgninger, som kan udvide unges handlerum (Heath & Soep 1998), og som i vid udstrækning er en forudsætning for at kunne begå sig i omskifteligheden og uforudsigeligheden i nuti-

dens ungdomsliv, hvor en stadig kortere forandringshorisont kontinuerligt kalder på at kunne bringe en forestillingskraft i spil i forhold til konstante justeringer og ændringer (Leccardi 2014, 2021). Det er et fortløbende arbejde, som især presser unge på kanten af ungdomslivet og samfundet i videre forstand, hvis livsbetingelser har en tendens til at begrænse deres handlerum og adgang til at forme fremtider og livshorisonter (Haraway 1992).

Desuden betoner forskning, at det er et vigtigt træk ved unges møder med kunst og kultur, at de kan gøre unges forestillingskraft og handlerum til et fælles anliggende (Hickey-Moody 2013, Nielsen & Sørensen 2017). Det er således et gennemgående og særligt kendetegn ved kunst og kultur, at den virker ind i verden gennem en lang række små offentligheder, hvor det er muligt for unge at dele, hvad de skaber, tænker og mener med hinanden og andre. De små offentligheder kan både finde sted undervejs i arbejdet med kunst og kultur, hvor unge deler overvejelser og afvejninger med hinanden, og ved færdiggørelsen af værker og produktioner, hvor de præsenterer det for et publikum. I de små offentligheder, som kunst og kultur åbner, får unge adgang til en lang række af de identitetsafsøgende processer, som fylder i unges liv og hverdag. Her kan de spejle sig og genkende sig selv, men også afsøge andre identiteter og kulturelle værdier end dem, de har med sig, og blive forstyrret i deres forståelser af deres liv og den samtid, de er del af. Indimellem kan de også opleve, at deres perspektiver og udtryk sætter deres præg på større fællesskaber og på samfundet i videre forstand, og de små offentligheder, de bliver del af, er hermed ikke bare betydende ind i de tilblivelsesprocesser, som knytter sig til ungdomslivet, men er også bærende i et demokratisk samfund, som betonet af den amerikanske demokratitænker John Dewey (1927, 1934).

Det kan have en særlig betydning for unge på kanten af samfundet. Når de gennem deres engagement i kunst og kultur får adgang til små offentligheder, der gennem udstillinger, scener, udgivelser, etc. rækker bredere ud i det kulturelle felt, og samtidig anspores til at udvide og nyskabe de genrer, udtryk og præferencer, de er inspirerede af, får de også adgang til at blive kollektivt kulturdefinerende i egen ret og betydning. Heri ligger en særskilt pointe, der handler om, hvordan kunst og kultur også kan give unge adgang til sammen med andre at forhandle de kulturelle horisonter, som deres liv og bevægelser udfolder sig indenfor (Howard & Nielsen 2025). For unge, der på forskellig vis befinder sig på kanten, kan det være

en meget stærk oplevelse, når en kollektiv skaberkraft på den måde folder sig ud og sætter sit aftryk i videre forstand (Nielsen & Sørensen 2017).

Endelig viser forskning, at unges egen opmærksomhed i stigende grad har forflyttet sig hen imod digitale platforme og sammenhænge. Det har på den ene side intensiveret unges engagement i og adgang til kunst- og kulturaktiviteter, hvor de har mulighed for at bevæge sig friere og mindre voksenovervåget i et ellers stadig mere grænsesat og voksenstyret ungdomsliv (Vogt 2017). Digitaliseringen har tilbudt åbninger og bevægelsesmuligheder, som der i nogen grad mangler i de fysiske hverdagsliv, og nye formater for unges egenproduktioner har synliggjort dem som skabende i hidtil uset omfang. På den anden side har det bidraget til at cementere samfundsmæssige positioner og hierarkier, idet unge på de digitale platforme og sammenhænge er tilbøjelige til at reproducere klassetilhør, etnicitet, køn, geografi osv. gennem de kulturelle ressourcer og repertoirer, de bringer i spil her (Pitcan et al. 2018). Da unges æstetiske frembringelser sjældent alene har en digital karakter, men er vævet ind i det fysiske i en grad, at det er svært at skille ad, rækker både potentialer og udfordringer ved det digitale som regel langt ind i andre dele af ungdomslivet. Det øger betydningen af at sikre ikke mindst unge på kanten adgang til møder med kunst og kultur, der er rammesat på måder, så deres perspektiver kan træde frem og samtidig udvikle og forskyde sig.

Bogens opbygning

Denne bog består af syv dele: Del I, som er denne del, udgør indledningen i bogen. I de fire dele, der følger efter, Del II-V, går vi i dybden med de fire analytiske nedslag, som vi har beskrevet ovenfor. Disse dele udgør bogens tyngdepunkter, og det er her vores analyser foldes ud. Hver del begynder med en teoretisk indflyvning samt en præsentation af en model, der samler de bærende analytiske pointer i delen, og herefter følger en række analysekapitler, inden vi runder af med en delkonklusion. Del VI udgør bogens afslutning, hvor vi præsenterer de hovedpointer og anbefalinger, som analyserne i bogen samlet set giver anledning til. Endelig præsenterer vi i Del VII de metodologiske dispositioner, der ligger til grund for den undersøgelse, der har dannet afsæt for bogen. Bogens opbygning er illustreret her:

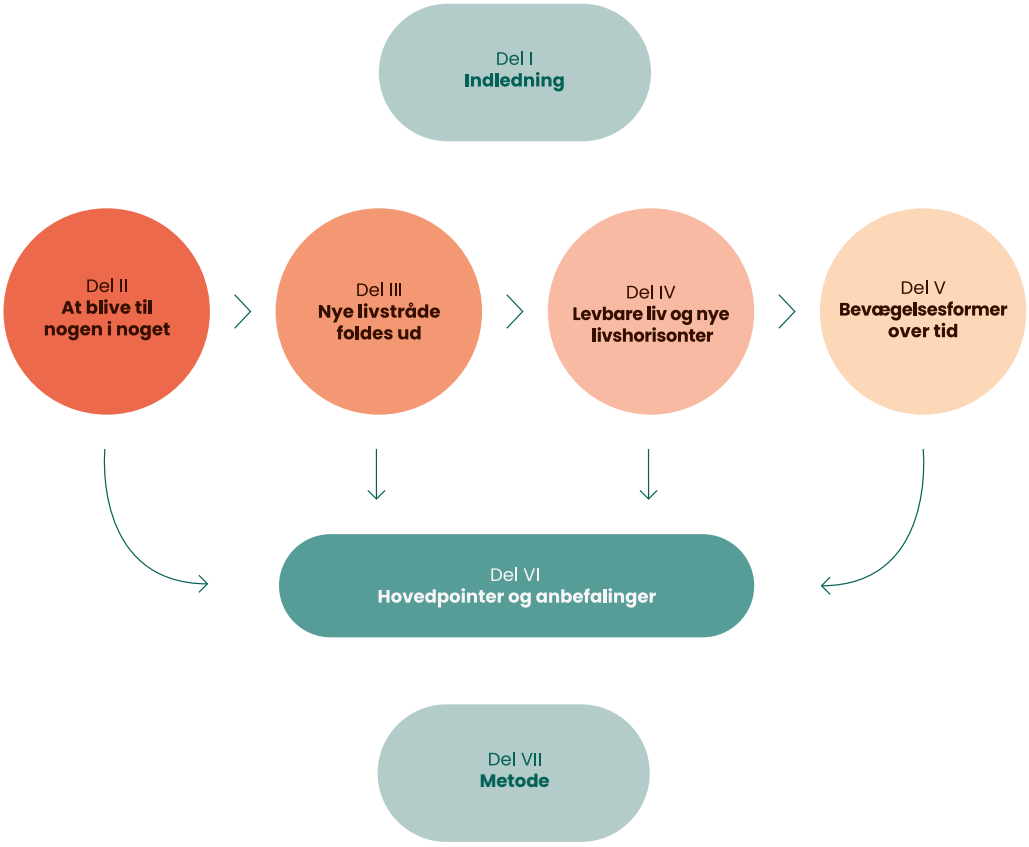

Illustration: Bogens opbygning

Kapitel 2

En introduktion til de unge i bogen

Vi indledte bogen med en kort fortælling om de 14 unge, som vi følger i bogen. Her berørte vi også den kultursociale indsats, Aspiranterne, hvor vi møder dem og tilbringer en del tid med dem. I dette kapitel fortæller vi mere om, hvad Aspiranterne er for en sammenhæng, ligesom vi føjer flere facetter til billedet af de unge og deres liv. Da både Aspiranterne og de unge får masser af plads på bogens resterende sider, skal kapitlet ses som en kort optakt til den videre læsning.

Hvad er Aspiranterne?

Aspiranterne, som de unge i bogen alle deltager i, er en indsats ved Fonden Aspiranterne. Den er placeret i Helsingør kommune og henvender sig til unge 18-29-årige, der befinder sig uden for ordinær uddannelse og arbejde. Indsatsen placerer sig i et krydsfelt mellem kunst og kultur, beskæftigelse og socialområdet og udgør en helhedsorienteret tilgang til unge, der gennem længere tid har været udfordret af faglige, sociale og/eller helbredsmæssige forhold. Aspiranterne har kørt siden 2020 og består af to årlige grundforløb på 24 uger, der kører hen over foråret og efteråret. Enkelte af de unge i bogen følger to forløb, men gennemgående deltager de unge i Aspirantforløbet på et enkelt hold. I årene fra 2020-2025 har omkring 80 unge deltaget i det.

På grundforløbet arbejder en lille gruppe på 6-8 unge sammen om at skabe musik, billedkunst, performance, video- og fotoværker, arrangere

offentlige events og udføre kommunikationsopgaver for lokale kulturinstitutioner og kulturaktører. Forløbet er tilrettelagt omkring to ugentlige produktionsdage placeret tirsdag og onsdag, og ugen slutter med en refleksionsdag fredag, hvor det er de unge selv og den forgangne uge, der er i centrum. Alle dage starter kl. 11 med fælles samling og slutter kl. 14. Midt på dagen er der lagt en fælles frokost ind, hvor alle så vidt muligt sidder sammen og spiser et fælles måltid.

De to produktionsdage i forløbet har tilknyttet professionelle indenfor kulturproduktioner, mens der om fredagen bl.a. er tilknyttet en uddannet psykoterapeut, der også står for nogle af de personlige samtaleforløb, som Aspirantforløbet tilbyder, hvis der er behov for det. De unge har desuden en kontaktperson blandt de professionelle, som de løbende mødes med, og som følger dem undervejs, ligesom det er en aftale, at de unge melder fra, hvis de af forskellige årsager ikke kan deltage en dag. Aspirantforløbet er etableret og ledes af en af de professionelle, som spiller en afgørende og gennemgående rolle i udviklingen og gennemførslen af forløbet og i relationen til de unge i bogen. Samlet set er der tilknyttet en lille håndfuld professionelle fast til forløbet. Vi har i bogen anonymiseret dem med bogstaverne D, K, N og 'sagsbehandler'.

Aspiranterne holder i den første periode, hvor vi følger indsatsen, til i byens gamle værftshaller og det centralt placerede kulturhus i Helsingør. Begge lokationer ligger placeret i gåafstand fra stationen, bymidten, Kulturværftet, byens museer og flere andre kulturinstitutioner. Placeringen i værftshallerne og kulturhuset indebærer også, at Aspiranterne undervejs både har adgang til lokaler, der kan bruges som daglig base, værksted og lokation for produktioner, og til lokaler, der kan bruges til offentlige events og begivenheder.

Efter grundforløbet fortsætter ganske mange af de unge i regi af platformen Aspira, hvor de fortsat kan være del af et fællesskab med andre tidligere Aspiranter og med hjælp fra professionelle arbejde videre med kunst- og kulturområdet i form af events, eksterne opgaver og egne produktioner bl.a. gennem mindre lønnede stillinger under det sociale frikort. Det gælder også en del af de unge i bogen, at de bliver del af Aspira. Endvidere er hovedparten af de unge, vi følger, løbende og mere uformelt i kontakt med en eller flere af de professionelle, som de hen over årene løbende rækker ud til, når de har brug for hjælp i konkrete livssammenhænge, ligesom flere fortæller, at de indimellem kommer forbi til nogle af de forskellige events, der afholdes.

De unge rekrutteres til Aspiranterne gennem kommunens Ungeenhed, men samarbejdet med kommunen indgår også som en bærende komponent undervejs gennem hele forløbet. På de første hold, der omfatter de unge, vi følger i bogen, deltager en af kommunens sagsbehandlere således i Aspirantforløbet på ugentlig basis, mens det på de senere hold er en mentormedarbejder, der er med på Aspiranterne en dag hver anden uge og på Aspira en fast dag om ugen. Det betyder også, at Ungeenhedens deltagelse bevæger sig fra et fokus på at afholde kontaktsamtaler og besvare konkrete spørgsmål til i højere grad at være en fremskudt indsats, der har relationsarbejdet med de unge som sit omdrejningspunkt. Fra kommunens side indebærer det en større vægt på at kunne følge de unge på tæt hold og lære dem nærmere at kende. Det muliggør et større indblik i, hvori udfordringerne i deres liv består, hvilke behov de har fx i forhold til bolig, udredning, behandling, etc., og ikke mindst støtte dem, når de er klar til at bevæge sig videre i nye sammenhænge. Det placerer samarbejdet indenfor en bredere national tendens, der søger at opløse skellene mellem myndighedsområdet og udføreområdet med henblik på at kunne etablere mere sammenhængende borgerforløb, der kan imødegå de tilbagevendende tilbagefald, som mange af de unge i bogen også beretter om (Larsen & Caswell 2022).

Hvem er de unge, der indgår i bogen?

I bogen indgår 14 unge, der var del af de tre første forløb på Aspiranterne. Da vi møder dem første gang, er de mellem 20 og 29 år gamle. Halvdelen af dem er mellem 20 og 24 år, og halvdelen er mellem 25 og 29 år. Vi har i bogen anonymiseret dem på følgende vis:

- Unge i aldersgruppen 20-24 år: Clara, Liv, Signe, Line, Sofie, Simon og Freja
- Unge i aldersgruppen 25-29 år: Frederik, Maria, Malthe, Tobias, Nadia, Albert og Ida

Det er kun i denne bogens første del, at vi kobler alder på citater. Det gør vi for indledningsvist at give en fornemmelse af variationer og spænd i de unge, der deltager. I resten af bogen afholder vi os overvejende fra at sætte alder på den enkelte unge for at opretholde en større anonymiseringsgrad.

I årene inden Aspirantforløbet har de unge tumlet med en lang række problemstillinger, der spænder over psykiske og fysiske lidelser, fejludredninger, medicinering, indlæggelser, misbrug, prekære boligforhold, social isolation, familieproblemer og andre forhold, som gør livet svært for dem. De har også komplicerede skoleerfaringer med sig og har prøvet at starte op på mange forskellige uddannelser, som de efter kort tid er faldet fra, ligesom de har mange erfaringer med forskellige aktiveringsforløb og virksomhedspraktikker eller været kortvarigt i jobs. Alle de unge har dansk majoritetsbaggrund, hovedparten er unge kvinder, og der er et betydeligt socialt spænd i deres familiebaggrunde, omend en overvægt af dem kommer fra familier, hvor forældrene har kortere eller mellemlange uddannelser. De er overvejende opvokset i og omkring Helsingør. Selvom nogle af dem er vokset op i hjem med forskellige udsathedsproblematikker, er det ikke et fællestræk for alle de 14 unge, hvis liv således er kendetegnet ved en blanding af mere klassiske og nyere udsathedsformer (Katznelson et al. 2021). For de fleste af dem har ungdomslivet således været svært at finde vej i og været præget af stor omskiftelighed og uforudsigelighed. Da vi møder dem, har de alle oplevet længerevarende usikkerhed og ustabilitet og på en række fronter bevæget sig længere ud på kanten af samfundet og befinder sig i en risikogruppe, der er kendetegnet ved at have betydelige sociale, faglige og/eller sundhedsmæssige udfordringer og begrænsede erfaringer med ordinære uddannelser og på langvarig offentlig forsørgelse (Børne- og Undervisningsministeriet og Finansministeriet 2024).

Fælles for de unge i bogen er hermed også, at de er en del af et kommunalt system og modtager offentlig forsørgelse i en tid, hvor der et stærkt fokus på, at unge uden for ordinær uddannelse og arbejde skal inkluderes i vores uddannelsessystem og arbejdsmarked. For mange af de unge opleves fremtiden, og hvad den måtte rumme af uddannelse og arbejde, imidlertid ofte abstrakt og utilgængelig, og noget de i mange år har haft særdeles svært ved både at forestille sig og få bedre tag om, som Tobias, der er 26 år, da vi møder ham på Aspirantforløbet, her beretter:

> Jeg har aldrig rigtig vidst, hvad jeg sådan skal gøre af mig selv, og hvad jeg skal lige blive til. Jeg kan slet ikke se min fremtid. Det har jeg rigtig svært ved. Altså, jeg låser helt.

Selvom møderne med de kommunale systemer og de aktiveringsforløb, de placeres i, ofte vedrører at have 'det lange lys på' og 'hvad vil du med dit liv', så ender de unge ofte med en serie af kortere aktiveringer og opstart på uddannelser, som de efter kortere eller længere tid falder fra eller har svært ved at se føre nogen steder hen. For nogle af de unge er det noget, der har stået på i op mod 8-10 år og for enkelte siden de forlod folkeskolen. Det kan synes som en lang ørkenvandring, der bare fortsætter og fortsætter uden mål og med. Nadia, der er 26 år, da hun starter på Aspiranterne, forklarer, hvordan det for hende har varet i otte år:

> Siden 2013 har jeg ikke rigtig lavet andet end at hoppe fra ting til ting. *Hvordan har det været?* Irriterende, fordi der ikke har været nogen vej.

Mange af de unge fortæller om at være så udfordrede af faglige og sociale forhold, at de i lange perioder må trække sig tilbage, og flere af dem udvikler i løbet af årene social angst, som forværrer deres situation betydeligt. Angsten gør det svært at være i sammenhænge med andre, og for flere af de unge blokerer det også deres muligheder for at tage offentlig transport og dermed bevæge sig rundt. Maria er 25 år, da vi møder hende, og i hendes tilfælde er det en fortælling, der bl.a. er præget af en meget svær skoletid, som hjemsøger hende og holder hende fast:

> Jeg har altid været dårlig socialt. Jeg har tidligere haft social angst. jeg kunne heller ikke finde ud af det, hvis jeg skulle og vidste ikke, hvad jeg skulle sige, og øjenkontakt kunne jeg ikke finde ud af. Trak mig og blev stille og… svarede så kort som overhovedet muligt, hvis folk snakkede til mig, ikke. Lærerne var også altid… 'Nå, men du skal have karaktererne op, du skal have karaktererne op, og du følger ikke med, og du er ikke god nok' og sådan nogen ting, ikke. Det er en del af min sociale angst. Fordi alle, jeg mødte i de ti år, jeg gik i skole, de dømte mig lidt på den måde.

Når de unge i bogen beretter om tiden inden Aspirantforløbet, beskriver de også gennemgående at miste blikket for, hvilke muligheder, de har, og

hvordan der kan åbne sig en fremtid for dem. For mange af dem gælder, at de grundlæggende taber troen på, at der overhovedet er en plads til dem i verden. Det er en fundamental usikkerhed, der gennemsyrer Malthe, som her fortæller om, hvordan han måtte trække sig fra den seneste aktivering, han var i inden Aspiranterne:

> Jeg havde været i noget virksomhedspraktik, og det fungerede ikke på grund af min sociale angst, og så gik jeg sådan set lidt i en periode og ikke vidste, hvad jeg skulle gøre af mig selv.

Malthe, der er 29 år, da vi møder ham på Aspirantforløbet, fortæller, at det medfører en følelse af at være fortabt, når han igen og igen må trække sig fra de forløb og indsatser, han starter i. Det bliver ikke bare svært for ham at forestille sig, hvad han skal fremadrettet, men også hvad han overhovedet skal gøre af sig selv her og nu. Selvom den voksende tvivl og afmagt, som Malthe her beskriver, er gennemgående for de unges fortællinger om tiden umiddelbart op til, at de starter på Aspiranterne, er det også ofte en usikkerhed, der er kommet snigende og har hobet sig op i deres liv over mange år. Line er 22 år, da hun starter, og hun forklarer, at hun gennem længere tid har fået sværere og sværere ved at få sit liv til at hænge sammen, inden hun på et tidspunkt kort før hun starter på Aspiranterne slet ikke kan få hånd om det:

> Det var nok en langsom ophobning igennem mine teenageår. Og så har jeg nok bare ikke haft støtte til at kunne passe ordentlig på mig selv. Og så gik jeg bare ned med stress. Og jeg var heller ikke sådan i stand til at mærke mine følelser, og det har jeg stadig også problemer med. Og det har også gjort det svært at finde ud af, hvad skal jeg, og hvad har jeg lyst til. Før jeg begyndte på Aspiranterne følte jeg ikke, jeg var i stand til noget overhovedet, jeg var nok på mit laveste punkt lige der. Jeg kunne ikke se meningen med noget som helst og var ikke i stand til noget.

Line, der ellers i sin barndom og tidlige ungdomsår tegnede, malede og dansede, mister i teenageårene helt lysten til at udtrykke sig, hun falder ud

af den ungdomsuddannelse, hun er startet på og får sværere og sværere ved at finde ud af, hvad hun skal med sit liv. Flere af de unge fortæller således, hvordan de sidder fast i deres liv, og mange oplever, at de bliver efterladt tilbage i en hverdag, der er svær at få til at fungere. Her er det Sofie, der ligesom Line er 22 år, da vi møder hende, som fortæller om at stå tilbage efter gentagne gange at være faldet ud af gymnasiet, alene, mens hendes venner bevæger sig videre:

> Jeg har siddet fast i en eller anden mærkelig boble, hvor tiden er gået helt i stå, og uden for den løber alle mine venner bare rundt og har gang i deres ting og flytter og uddannelse, mens jeg ikke kunne komme ud af den, for jeg tænkte: 'Hvad er det, jeg skal lave?'. Det fungerer tydeligvis ikke for mig det der med uddannelse. Så jeg har bare virkelig siddet fast i en eller anden mærkelig stilstand, og det har selvfølgelig været superensomt og sådan svært at få aftaler nogle gange. Jeg har jo bare haft tid hver dag til at lave noget, men der har ikke rigtig været nogen, der har haft den tid. Det har været sådan en følelse af bare at se dem flytte til København og starte på uni.

Sofie ender med at føle sig afkoblet og marginaliseret fra det ungdomsliv, hendes venner og alle andre unge tilsyneladende lever omkring hende. Mens de flytter hjemmefra og starter på uddannelser, fanges Sofie i en boble, hvor tiden er gået i stå, og hun har svært ved at se, hvordan hun skal komme ud af den igen. For andre af de unge gælder, at de ikke kan finde en vej videre efter, at de har afsluttet deres ungdomsuddannelse. De ender ligeledes med i længere perioder at trække sig ind i sig selv og miste kontakten til omverdenen. Her er det Freja, som er 24 år, da hun starter på Aspiranterne, der beretter:

> Jeg var der, hvor jeg ikke kunne se en fremtid. Jeg vidste ikke, hvilken vej jeg skulle gå overhovedet. Jeg var blevet slået ned lidt for mange gange. Der var tomhed, forvirring, tristhed. Det var en følelse af at være fortabt. Bare det med ikke at vide, hvad der skal ske om en måned, om et par år. Ikke at have nogen idé om, hvad der skal ske næste gang. Hvad kan jeg gøre i forhold

> til at kunne få en fremtid eller ej. Man er bare sådan, hvor du nærmest kryber under dynen og ikke ved, hvordan du kommer ud af sengen. Det er ikke bare at stå stille. Man er fortabt.

Freja har efter sin ungdomsuddannelse været igennem utallige praktikker og forløb, og det bliver til sidst så uklart, hvad der skal ske med hende, og hvordan hun kan skabe sig et liv og en fremtid, at hun overmandes af en omsiggribende modløshed. Selvom deres fortællinger på mange måder således er enslydende, oplever de unge i bogen ofte, at de står helt alene med at være frakoblet de institutionelle systemer og de fællesskaber, der her er med til at give retning i hverdagen og åbne fremtidshorisonter for andre unge. Den uvished og usikkerhed, de oplever, er derfor i mange tilfælde knyttet sammen med en stor ensomhed og tab af venskaber og andre relationer.

De unge på Aspiranterne deler imidlertid også fortællinger om at være nysgerrige på kreative og kunstneriske udtryksformer, og om at have skabt musik, danset, skrevet, malet, spillet teater, taget billeder og lavet film eller på anden vis været engageret i kunst og kultur. Nogle har lang erfaring med at komponere lydflader og musik, lave egne videoer til deres egen YouTube-kanal, skabe universer med store persongallerier, skrive digte, designe tøj, tegne og male. Men selvom de bruger mange timer på at være fordybet i kulturelle og kunstneriske universer, og mange af dem nyder at udtrykke sig gennem dem, er det sjældent, at det bliver til værker, de deler med andre. På trods af, at flere af dem således har forfinet deres kunnen til et højt niveau, forbliver deres kunstneriske udfoldelser noget de holder for sig selv, og de kæmper ofte med sig selv som kritikere. Sofie forklarer, at det er en kamp, hun ofte må tage med sig selv:

> Jeg har altid været min egen største kritiker. Det sidder bare i mig, nærmest som sådan en lille djævel på skulderen-agtigt, som altid har siddet og nedgjort alt hvad jeg tænkt eller gjort. Vildt ubehageligt. Hver gang jeg tænker, at det her kunne være sjovt at prøve, så er den sådan: 'det kan du slet ikke finde ud af, det skal du slet ikke prøve på, fordi det kommer ikke til at gå godt'. Og det har været i alle sammenhænge,

> både i skolen, men også i ting, jeg gerne vil, fx musical, så har jeg måske ville prøve en rolle, men 'det kan du ikke finde ud af, der er så mange andre, der er bedre end dig, du skal slet ikke prøve på det, det bliver pinligt, de griner af dig'. Det er en tung kamp at skulle gøre det alligevel, når den hele tiden sidder og slår én i hovedet.

Selvom de unge i bogen bor i en velfærdsstat, hvor mange instanser har som opgave at understøtte dem og deres liv, præges deres liv og hverdag inden Aspiranterne både af en uholdbar og ustabil hverdag, hvor det kan være svært at finde fodfæste, og en usikkerhed på, om der findes en rolle og en plads til dem i verden, og hvad der skal ske med dem og deres liv.

De unges veje ind i projektet

Når de unge i bogen starter på Aspirantforløbet har flere af dem ikke store forventninger til, at det er et forløb, der vil gøre en stor forskel for dem. De har prøvet mange gange at bevæge sig ud af de svære situationer, de står i, og det har gang på gang vist sig ikke at lykkes for dem. På trods af den modløshed, som præger dem, ser mange af dem frem til at prøve noget, der også lyder meget anderledes end noget, de før har deltaget i.

De rekrutteres til Aspiranterne gennem kommunens Ungeenhed og optages på forløbet efter en forberedende samtale med en af de professionelle tilknyttet indsatsen. Det er en samtale, der har fokus på at afklare, om de unge er interesserede i at deltage i forløbet, og vurdere, hvorvidt de er i stand til at gennemføre det. Både kommunens Ungeenhed og de professionelle i indsatsen beskriver, at rekrutteringen efter de første hold kører relativt uproblematisk, både fordi Ungeenheden kender forløbet godt og ved, hvilke unge det kunne være relevant for, og fordi flere af de unge hører om det fra andre.

Da vi begynder at følge Aspiranterne er forløbet imidlertid helt nyt, og hverken sagsbehandlerne i Kommunens Ungeenhed eller de unge i bogen har derfor en særlig tydelig idé om, hvad det handler om, da de siger ja til at deltage. De unge fortæller, at de synes det lød spændende, men at det også var lidt uklart for dem, hvad det indeholdt. For de fleste gælder, at de

er tiltrukket af at skulle i gang med noget sammen med andre unge, men også af at det har kunst og kultur som omdrejningspunkt. Liv, som er 20 år, da hun starter, forklarer her:

> Lige før sommerferien havde jeg en samtale med [sagsbehandleren] og D. Og det lød egentlig spændende, men jeg tror i starten var jeg sådan lidt usikker på, hvad det egentlig var, vi lavede, hvad det var, vi skulle i gang med, men udover det glædede jeg mig egentlig til at komme i gang med noget og være sammen med nogle andre unge mennesker. Og ligesom til at få noget nyt indhold i hverdagen. Jeg havde ikke så mange forventninger til det, fordi jeg ikke, ja, ikke rigtig vidste et eller andet sted, hvad det gik ud på. *Hvad var det, der lød spændende?* Jeg tror, jeg var tiltrukket af både det her med, at det var sådan noget nyt, og så det med at arbejde med de her kreative processer og de forskellige kulturinstitutioner i byen, det synes jeg egentlig lød meget fedt. Også fordi det ikke lige var en mulighed, jeg tror, jeg havde forventet at få, så det synes jeg lød vildt spændende, sådan at arbejde med det kreative og arbejde med ting, man allerede kender, men på en ny måde.

Hvor Liv er optaget af at møde andre unge og arbejde med byens kulturinstitutioner og kreative processer, håber andre, at det er et forløb, der på en anderledes måde vil kunne hjælpe dem tættere på uddannelse og arbejde. Frederik er 26 år, da vi møder ham, og han forklarer, at hans sagsbehandler har lagt vægt på, at det også er nogle af de forhåbninger, kommunen har til forløbet:

> Jeg havde slet ikke nogen forestilling om, hvad vi skulle lave. Andet end … at det skulle … målet var … jamen, det var nok så [sagsbehandleren], der sagde det til mig… at en eller anden procentdel, de forventede kom i uddannelse eller i arbejde eller et eller andet. Og jeg tænkte på, hvad man … hvad

> man gjorde for, ja, os. Eller hvad vi skulle gøre for at nå til det punkt. Og det har jeg jo ingen anelse om, fordi ellers så havde jeg jo måske selv gjort det.

Ingen af de unge i bogen har nogen særlig klar forestilling om, hvad der skal ske i forløbet. Som Frederik forklarer vækker det i flere af dem et spinkelt håb om, at det vil gøre noget andet, end de aktiveringer og praktikker, de hidtil har deltaget i. Samtidig er de i vildrede om, hvori dette andet kunne bestå og bevæger sig ind i forløbet med både en stor portion uvished og forventning. I bogens næste del undersøger vi de unges perspektiver på, hvad der sker i Aspirantforløbet, og i de efterfølgende dele følger vi dem derefter på deres veje og bevægelser videre gennem ungdomslivet. Som det vil fremgå, er bogen ikke en klassisk biografi over disse unge, men bogen har biografiske træk, idet den ønsker at indfange mønstre i deres levede liv, og hvordan disse liv også sættes af nogle særlige systemer og af en særlig tid.

At blive til nogen i noget

— Aspirantforløbets bærende elementer

DEL II

Indledning

I denne anden del af bogen går vi tæt på Aspirantforløbet, som det opleves af de unge, vi har fulgt i undersøgelsen. Vi har kaldt delen 'At blive til nogen i noget', fordi vi her retter opmærksomheden mod den sammenhæng, som Aspiranterne skaber om de unges liv og hverdag i den periode, hvor de deltager i forløbet. Inden Aspirantforløbet har de unge i vid udstrækning oplevet at blive afkoblet og ekskluderet fra kontekster og relationer, som andre unge indgår i og opnår identitet igennem. I denne del af bogen ser vi nærmere på, hvordan de gennem deres deltagelse i Aspirantforløbet bliver en del af noget, hvor de på nye måder kan træde frem som nogen. Og det er dette 'noget', vi retter vores fokus mod.

Med afsæt i de mange fortællinger om Aspirantforløbet, som de unge gennem årene har formidlet til os, undersøger vi således, hvad der tegner forløbet, og hvilket udbytte, det giver de unge undervejs. Vi går tæt på de unges deltagelse og indkredser, hvad der helt konkret foregår i forløbet, hvordan de unge oplever det, og på hvilke måder det virker ind på deres deltagelse. Hensigten er, fra et ungeperspektiv og på tværs af unge fra forskellige hold, både at skabe et overblik over de vigtigste elementer i forløbet og belyse de nuancer, elementerne rummer, og hvordan de sætter sig igennem i de unges oplevelse og udbytte af forløbet.

Vi har delt denne anden del af bogen ind i ni kapitler. Først kommer kapitel 3, der er en indflyvning, hvor vi skitserer vores begrebslige inspiration og introducerer en model (model 1), der viser de elementer, som

samlet set tegner sig i Aspirantforløbet, når man anskuer det med afsæt i de deltagende unges fortællinger og vores observationer. I de følgende seks kapitler går vi tæt på hvert enkelt element og analyserer, hvad der i praksis kendetegner det, hvordan de unge oplever det, og hvilket udbytte de unge har af det. I hverdagen på Aspiranterne er de seks elementer viklet ind i hinanden, og de praksisser, de involverer, spiller tæt sammen. Vores adskillelse af dem er forankret i en analytisk interesse i at gå helt tæt på og tegne et tydeligt billede af, hvad der sker i forløbet, og hvordan det sætter sig igennem hos de unge. Når vi har været igennem alle elementerne, tegner vi i kapitel 10 et billede af det arbejds- og identitetsfællesskab, som de samlet set bidrager til at skabe blandt de unge på Aspiranterne. I kapitel 11. Delkonklusion, går vi på tværs af alle kapitlerne og uddrager de vigtigste pointer fra Del II.

Kapitel 3

Indflyvning og model over forløbet

I denne del af bogen går vi ind i Aspirantforløbet fra et ungeperspektiv. Det indebærer på den ene side, at vi er optagede af de unges oplevelser, fortællinger og refleksioner, og derigennem får vi naturligvis en afgørende indsigt i de unge, deres liv og hverdag. Men på den anden side angår de oplevelser, fortællinger og refleksioner, vi har valgt at analysere i denne del af bogen, ikke direkte de unge selv. De handler derimod om Aspirantforløbet. Vi forsøger således at blive klogere på og gå i dybden med, hvad det er, de unge bliver en del af, når de bliver en del af Aspiranterne. Da det i vid udstrækning er de unges oplevelser, fortællinger og refleksioner, der er afsættet for det billede, vi tegner af Aspirantforløbet, er det ikke et uvildigt eller objektivt billede, der træder frem. Det er derimod et billede, der er præget af de tanker, sansninger og følelser, som forløbet vækker hos de unge.

Det betyder imidlertid ikke, at det er et flyvsk eller uhåndgribeligt billede. For vi retter i vid udstrækning søgelyset mod de dele af de unges fortællinger, der kan give os en viden om, hvad der konkret foregår under forløbet, hvilke praksisser og elementer det rummer, og i forlængelse heraf, hvad det helt konkret er, der gør en forskel for dem undervejs. Det er med andre ord Aspirantforløbet i sin allermest håndgribelige form, vi med afsæt i de unges fortællinger præsenterer i det følgende. Samtidig er det et billede, der overvejende griber de dele af Aspirantforløbet, der træder frem som bærende i forløbet, og som de unge tillægger størst betydning i deres fortællinger. Det er således et billede, der på mange måder retter en særlig

opmærksomhed mod de potentialer og mulighedsrum i forløbet, der træder frem som forskelssættende i de unges fortællinger. Undervejs træder vi ud af fortællingerne og inddrager stemnings- og situationsbeskrivelser fra vores mange observationer i forløbet, men det er de unges fortællinger, der er afsættet og omdrejningspunktet i Del II.

Vores ambition om at tegne et konkret og præcist billede af Aspirantforløbet, og hvordan det gør en forskel for de unge, er ikke mindst inspireret af den australske socialpsykolog Bronwyn Davies. I hendes tænkning er vi som mennesker nært forbundet til vores omgivelser. Vi bliver ifølge Davies således til som mennesker og udvikler vores identiteter i et nært samspil med det, vi er en del af. I bogen *(In)scribing body/landscape relations* (2000) beskriver hun således identitet som sammensat, opbygget og dermed betinget af de kontekster og landskaber, mennesket tager ophold i og bevæger sig gennem i et liv. Vores identiteter komponeres, men går også fra hinanden og gendannes på nye måder gennem de relationer, vi gennem livet har til vores omgivelser. Ifølge Davies bliver vi hermed altid til nogen i en kontekst af noget, hvilket også indebærer, at vi kan tabe os selv og vores identiteter, når relationen til omgivelserne destabiliseres eller brydes. Davies betragter det derfor som en livslang bestræbelse at skabe et tilhørsforhold til sine omgivelser, og det er en bestræbelse, som alle mennesker ifølge hende er underlagt for at kunne opleve at være nogen af betydning og værdi.

Når vi har kaldt denne del af bogen for 'At blive til nogen i noget', er det netop for at betone Aspirantforløbet som en kontekst, der i en periode sætter sig igennem i de unges liv, og som har potentiale til at gøre en forskel for dem. Davies' tanke om, at de omgivelser og sammenhænge, vi som mennesker indgår i, har betydning for, hvem vi kan blive til, eller ikke blive til, tager vi hermed til os med største alvor.

Vi trækker dog denne tænkning i en særlig retning, idet vi retter vores fokus mod de konkrete praksisser og elementer, der fra et ungeperspektiv tegner sig og gør en forskel i Aspirantforløbet. Det er vores særlige blik på den sammenhæng og dens betydning for de unge, vi er interesserede i at afdække. Som vi beskriver i Del VII, er det samtidig et blik, der er inspireret af 'realistic theory' (Pawson & Tilley 1997) og virkningsevaluering (Dahler-Larsen & Krogstrup 2003, Astbury & Leeuw 2010), der søger at tilvejebringe præcise og konkrete analyser af, hvordan indsatser, projekter

osv. virker. Vi beskriver det som et blik ind i forløbets 'black box' (Astbury & Leeuw 2010) fra de deltagende unges perspektiver. Det forskyder fokus fra overvejende at interessere sig for, hvad udkommet af indsatser, projekter osv. er, til i højere grad at interessere sig for, hvorfor de virker og hvordan. Dermed lægges der også op til en 'analytisk generaliserbarhed', hvor overførbarheden af fund og pointer retter sig mod kontekster, hvor lignende praksisser og elementer er bragt i spil (Roald & Køppe 2008).

Det særlige ved vores brug af virkningsevaluering er imidlertid, at vi for det første arbejder med et ungeperspektiv og bringer virkningsevaluering ind i en narrativ tradition, der indkredser praksisserne i Aspirantforløbet gennem de unges fortællinger (Nielsen & Sørensen 2017). Dernæst, at vi med inspiration fra en såkaldt 'criticality'-tænkning (Rogoff 2006) retter opmærksomheden mod potentialerne og mulighedsrummene i forløbet, og at vores analytiske fund og pointer hermed overvejende koncentrerer sig om de elementer i forløbet, der træder frem som bærende og afgørende i de unges fortællinger. Det betyder, at vi også har bestræbt os på at raffinere de fund og pointer, vi løfter frem i denne del, så de ikke blot kan bidrage til at kvalificere udviklingen af den konkrete og specifikke sammenhæng, som Aspiranterne udgøres af, men også inspirere andre kultursociale indsatser.

Klikmodellen

De konkrete elementer, vi på den måde har fået øje på i Aspirantforløbet, har vi samlet i en model, som vi har kaldt 'Klikmodellen' (model 1). Modellen illustrerer, hvordan forløbets ugeprogram er bygget op omkring særlige refleksive og producerende praksisser, der skaber en sammenhængende hverdag for de unge. I modellen viser vi opdelingen som to forskellige rum, et *refleksionsrum* og et *produktionsrum*, der på den ene side er organiseret på forskellige dage og på den anden side griber ind i hinanden og virker sammen i de unges fortællinger. De to rum skal således ikke forstås som adskilte. Produktionsrummet er således også kendetegnet ved en mangfoldighed af refleksive praksisser, ligesom refleksionsrummet rummer mange tanker og samtaler, der direkte inspirerer de unges produktioner. I modellen er det illustreret ved, at rummene 'klikker sammen' og skaber forbindelser mellem de refleksive og producerende praksisser – deraf navnet 'Klikmodellen'.

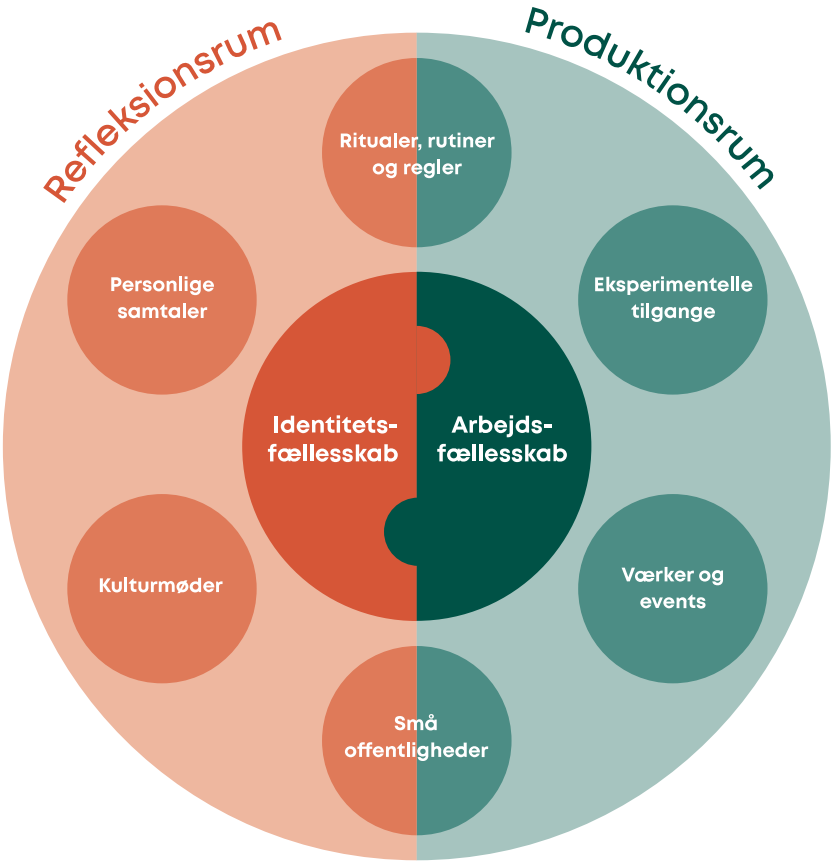

Model 1: Aspirantforløbet fra et ungeperspektiv – Klikmodellen

I modellen har vi desuden inddelt de refleksive og producerende praksisser i forskellige elementer, der hver især træder frem som afgørende i de unges fortællinger om, hvad der kendetegner forløbet, og hvordan det virker ind i deres liv. Med afsæt i fortællingerne identificerer vi seks elementer: 1) Ritualer, rutiner og regler, 2) Små offentligheder, 3) Eksperimentelle tilgange, 4) Værker og events, 5) Kulturmøder og 6) Personlige samtaler. De to første elementer spiller en afgørende rolle i såvel refleksionsrum som produktionsrum, og de er dermed med til at gøre forløbet til et sammenhængende hele for de unge. De næste fire elementer rummer primært enten refleksive eller producerende praksisser. I modellen er de derfor placeret i henholdsvis refleksionsrummet og produktionsrummet. I de unges fortællinger op-

står der i samspillet mellem de seks elementer det, vi i modellen definerer som et arbejds- og identitetsfællesskab, hvor de unge på den ene side producerer noget sammen, og på den anden side udvikler relationer til hinanden og nye forståelser af sig selv.

I de følgende kapitler går vi først gennem de seks elementer i modellen for afslutningsvis at belyse det arbejds- og identitetsfællesskab, som de samlet set bidrager til. Alle kapitlerne rummer et væld af citater fra vores samtaler med de unge på Aspirantforløbet, men også enkelte feltnoter fra vores mange besøg på forløbet, der supplerer med stemnings- og situationsbeskrivelser. Alle kapitlerne begynder med nogle begrebslige refleksioner, der bidrager til at kaste lys på det særlige ved det element, kapitlet omhandler.

Kapitel 4

Ritualer, rutiner og regler

Vi tænker ofte arbejdet med kunst og kultur som noget, der foregår frit og ubundet, men når man går tæt på kunstneriske praksisser og undersøger, hvad der betinger dem, får man ofte øje på noget helt andet, nemlig hvor rammesatte de også er. Det første element i Aspirant-forløbet, som vi ser nærmere på i dette kapitel, er da også de *ritualer, rutiner og regler*, som bidrager til at skabe forudsigelighed og genkendelighed i dagens og ugens gang på forløbet. Som det fremgår af Klikmodellen (model 1), er dette element forankret i både refleksions- og produktionsrummet og er dermed med til at binde forløbets forskellige elementer sammen. Elementet består af genkomne, strukturerende praksisser, der på forskellig vis samler og orienterer de unges deltagelse i forløbet, og skaber en umiddelbar forståelse af, hvornår ting skal ske, og hvad der skal ske. I de unges fortællinger udgør ritualer, rutiner og regler samlet set en stærk og kollektiv rammesætning, der bidrager til at skabe en ny sikkerhed og et større overblik i hverdagen på forløbet. Det står i kontrast til den ofte udflydende og stillestående hverdag, som mange af de unge fortæller har præget deres liv inden Aspirantforløbet. En hverdag, som ofte var kendetegnet ved et fravær af orienteringspunkter, og hvor de blev tappet for energi og handlekraft, hvilket forandrer sig for de fleste af de unge undervejs i forløbet.

Med de ritualer, rutiner og regler, som de unge møder på Aspirantforløbet, får de, med den canadiske sociolog Erving Goffmans (1967) ord, hjælp til at navigere i hverdagens sociale orden, interaktioner og subtile normer,

hvilket styrker deres overskud til og mod på at handle. Samtidig er det et kendetegn ved de ritualer, rutiner og regler, som de unge møder på Aspirantforløbet, at de ikke bare skaber en forudsigelighed og genkendelighed at navigere efter. De bibringer tillige en bevægelse gennem dagen og ugen, der åbner op for variationer og mellemrum, som gør det muligt for dem at komme i sync med hinanden, men også at forfølge forskellige indfald eller trække sig væk og være sig selv. Der er således ikke tale om gentagelser af rigidt fastlagte og låste handlingsmønstre, men snarere om det, som den indisk-amerikanske antropolog Arjun Appadurai kalder for 'fleksible formularer for handlinger' (Appadurai 2004:81).

Vi kan få en nærmere forståelse for, hvordan ritualer, rutiner og regler på den måde kan skabe stærke og samtidig fleksible rammer for de unges deltagelse i forløbet gennem den franske sociolog Lefebvres rytmeanalyse (2004). Med inspiration fra musik og musikteori foreslår Lefebvre at forstå organiseringen af hverdagslivet ved hjælp af tre begreber: 'melodi', 'harmoni' og 'rytme'. Hvor melodier består af sekvenser af toner, der følger hinanden over tid, betegner 'harmonier' en flerstemmighed af toner, der optræder på samme tid, og 'rytmer' tonernes placering og længde i forhold til hinanden. Det er Lefebvres særlige bidrag til sociologiens forståelse af hverdagsliv at vise betydningen af rytme, og hvordan rytme aldrig kun bygger på repetitioner i tid og rum, dvs. aldrig er absolut og mekanisk, men altid rummer bevægelse, variation og improvisation. Hverdagens rytme er gentagelser, der virker ind på hinanden og altid rummer små nye og uforudsete aspekter.

Overført til Aspirantforløbets ritualer, rutiner og regler bidrager Lefebvres analyse af hverdagslivets rytme til at anskueliggøre, hvordan forløbets ritualer, rutiner og regler ikke blot manifesterer sig som tilbagevendende elementer, der i faste sekvenser forløber på samme måde hen over dagen eller ugen, og praksisser, hvor de unge kommer i sync med hinanden. Den særlige rytme, som forløbets ritualer, rutiner og regler skaber i dagligdagen på Aspiranterne, giver med andre ord også plads til de bevægelser, variationer og improvisationer, der er behov for eller opstår lyst til at bringe i spil undervejs. I det følgende skal vi se nærmere på, hvordan forløbets ritualer, rutiner og regler virker ind på hverdagen og gør en forskel for de unge på Aspiranterne.

En genkendelig og forudsigelig hverdag

I de unges fortællinger etablerer ritualer, rutiner og regler en gennemgående struktur for, hvordan dagene forløber på Aspiranterne. Dagen starter altid med fælles morgensamling og tjek ind, hvor de unge får indblik i, hvad der skal ske i løbet af dagen. Derefter arbejder de frem til frokost, hvor alle spiser sammen. Efterfølgende går de tilbage til de opgaver, de var i gang med, eller de samles til et fælles overblik over, hvor de er i processen, og hvor de er på vej hen. Ofte slutter de dagen af sammen, men ikke altid. Her er det Liv, der beskriver, hvordan hverdagen på forløbet ser ud:

> Vi starter der ved 11-tiden, men egentlig kom folk ofte 20 minutter eller en halv time før. Der er nogen, der kommer med toget, så det er måske også derfor, de var lidt tidligere på den, men, ja, så mødtes vi, og så plejer vi lige at sidde og drikke kaffe og snakke om, hvad vi skal lave i dag. Det er jo lidt forskelligt, hvad vi har lavet, så vi bruger lige sådan et kvarter, 20 minutter på dét, og så går vi ligesom i gang med vores projekt, og så omkring 12-tiden begynder vi at lave noget frokost. Så er der sådan lidt forskelligt, nogen, der lige vander planter, mens der er nogen, der laver frokost, mens der er andre, der arbejder videre eller sådan noget, ik'. Så det skiftes vi lidt til lige at gøre. Og så, ja, så spiser vi sammen, og så arbejder vi så videre efter det. Og så, ja, plejer vi lige at runde af sammen. Og lige snakke om, hvad vi skal dagen efter.

I citatet beretter Liv om, hvordan der er en række genkomne elementer og en gennemgående struktur i hverdagen på Aspiranterne. Samtidig fremhæver hun, hvordan ingen dage er helt ens. Dagene rummer bevægelser, variationer og improvisationer, der forskyder de aktiviteter og opgaver, de unge er involverede i, men også de roller, de indtager. Ligeledes fremgår det i Livs fortælling, hvordan hverdagen tager farve efter de liv, de unge i øvrigt lever, herunder transportmuligheder, pligter og præferencer. Det bliver desuden tydeligt, hvordan disse bevægelser og variationer løbende flettes sammen, så de unge hen over dagen og af flere omgange også bringes i sync med hinanden. Det eksemplificeres i nedenstående uddrag fra vores feltnoter,

hvor det beskrives, hvordan de unge ankommer og på forskellig vis sluses ind i rummet og bliver klar til at gå i gang med dagens opgaver:

> De unge ankommer drypvist frem mod kl. 11. Vi starter i sofahjørnet i Aspiranternes arbejdsrum, men rykker ind i den store sal ved siden af, hvor der er stillet stole op i en cirkel. Der er musik i baggrunden. Clara og Malthe taler om musik og musiksmag med K. De finder alle en stol, og D tager ordet for at introducere dagens opgaver og danne et overblik over, hvem der arbejder med hvad. Inden de skal i gang skal de i dag først lave en øvelse med fokus på kommunikation. De har lavet den før, men Tobias var ikke med den dag, så D genfortæller, hvad den består i: De skal sidde med ryggen til hinanden. Den ene skal beskrive et billede, mens den anden skal tegne det, de beskriver. D sætter de unge sammen to-og-to i de grupper, de efterfølgende skal arbejde videre i. De flytter ud i forskellige dele af rummet og går i gang. Den ene bøjet over tegnepapiret, den anden med blikket hæftet på gengivelsen af Krøyers maleri 'Sommeraften'. Stemningen er god, og opgaven synes at flyde let for de to, jeg sidder ved siden af. Bagefter samles vi igen i cirklen. D spørger først lidt til opgaven i plenum og beder dem så om at reflektere over, hvad der var svært for den, der skulle beskrive, og for den, der skulle tegne, sammen med den anden i deres gruppe. Så bryder vi op, og de unge går tilbage i arbejdsrummet for at gå i gang med dagens opgaver. (Feltnote)

I feltnoten ser vi dagen starte op med, at de unge ankommer enkeltvis for så sammen at bevæge sig ind i et større rum, hvor stole er stillet op i en cirkel, der er sat musik på, og to af de unge småsludrer med en af de professionelle. Da alle er på plads, går introduktionen til dagen i gang. Den pågældende dag er der lagt en kommunikationsøvelse ind, hvor de på mere legende vis lige kan øve sig på, hvordan det er at visualisere sine idéer og dele dem med andre, så de efterfølgende bedre kan hjælpe hinanden med at give dem form i produktionerne. Her får de øje på, hvad der er svært i den proces, og hvordan de kan spørge ind til den, men også

de mangfoldige måder visualiseringer af idéer kan finde sted på. Øvelsen bringer de unge i sync i forhold til det, de skal i gang med at arbejde med efterfølgende, og gør det uafhængigt af, om de allerede har prøvet den før eller ej. Med øvelsen er de unges tilstedeværelse og opmærksomhed blevet samlet samtidig med, at de har fået etableret et fælles udgangspunkt, hvorfra de kan bevæge sig ind i dagens opgaver.

En særlig rytme, der sætter dagen i gang

I de unges fortællinger installerer ritualerne, rutinerne og reglerne også en særlig rytme i dagen og skaber en puls og en takt, der sætter den i bevægelse og skubber den videre. Her er det Malthe, der beskriver, hvordan han og de andre unge, næsten umærkeligt og uden at skulle tænke nærmere over det, løftes ind i dagens aktiviteter af de faste praksisser, der kendetegner den:

> Der er en særlig rytme på Aspiranterne, hvor vi kommer ind, og så er der ligesom en dagsorden, og så snakker vi kort om, hvordan har weekenden været eller den her dag, og så bliver vi ligesom præsenteret for, hvad der skal ske i dag. Det kan være, vi skal ned og se de forskellige skulpturer nede ved havnen og så filme et eller andet og så skabe ud fra det. Så det er sådan ret 'Ready, set, go'-agtigt, og det synes jeg er ret fedt. Altså fremgangsmetoden med, at der ikke bliver for meget tid til ligesom at sidde ned og tænke for meget over: 'Nå, hvad skal vi gøre'. Det bliver mere bare sådan en naturlig proces i forhold til det hele. Det er de faste rammer og så den rytme, der gør, at jeg ikke får tid til at tænke for meget over: 'Er det her det rigtige?' Jeg kan ligesom bare være, altså, in the moment.

For Malthe betyder forløbets ritualer, rutiner og regler, at han kan falde ind i dagen uden at skulle tænke for meget over det, der skal ske. Dagen glider nærmest bare ubesværet afsted, og Malthe kan nøjes med at tage vare på og give mening til det nu, han befinder sig i uden unødig refleksion over retning og mål.

En uge med fast variation

Forløbets ritualer, rutiner og regler er ikke bare med til at skabe en fast struktur for den enkelte dag. I de unges fortællinger gælder det også for ugen, der er bygget op om tre fremmødedage, som overordnet set altid ser ud på samme måde. Der er to produktionsdage midt på ugen (tirsdag og onsdag), hvor de unge arbejder med deres værkproduktioner eller planlægger de events, de er med til at afholde, og en dag (fredag), hvor de samler op på ugen sammen og har samtaler af mere tematisk, terapeutisk og også hverdagspraktisk karakter. Fredagen er også en dag, hvor en anden professionel, der er uddannet terapeut, også er sammen med de unge, og hvor der er plads til at vende ugen sammen. De unge beskriver, hvordan de her bliver opmærksomme på sig selv og på hinanden, ligesom det også er om fredagen, at en kommunal kontaktperson er med. På det tidspunkt, hvor vi følger Aspirantforløbet, er det en sagsbehandler, med hvem de unge løbende kan vende vigtige ting, der har at gøre med deres økonomi, bolig eller forskellige støtteordninger og andre praktiske hverdagsaspekter af deres liv. Her forklarer en af de unge, Sofie, hvordan en typisk fredag på Aspiranterne ser ud:

> Den er virkelig sådan ned i tempo. Den er en god afveksling fra de andre dage, fordi der for det meste er ret meget gang i den. Vi laver ret mange ting og har gang i mange ting hele tiden, om tirsdagen og onsdagen. Så er det meget rart, at N kommer og sådan kan være én, der sådan [puster], så puster man lige ud, og man kan lige sådan mærke sig selv igen, og vi gennemgår, hvordan ugen har været for alle. Både her, men også sådan generelt udover det. Både sådan indvendigt og sådan udadtil, ikke. Det synes jeg er en mega-mega fed kombi.

Vi hører her Sofie fortælle om fredagen som en dag, hvor hun kan få vejret efter nogle travle dage på de produktioner, hun og de andre unge har i gang de andre dage. Her kan hun sammen med de andre reflektere over, hvad der er sket i løbet af ugen, og hvordan det føles indeni. Det er en dag, Sofie ser frem til og nyder, fordi hun her får et pusterum. For andre af de unge er det rart med produktionsdagene, der næsten flyver afsted, og hvor de mere ubesværet kan glide med, mens de personlige runder kan være svære og

anstrengende. De tager musik i ørerne, går ud for at ryge eller tager på anden vis en pause, når de er for krævende at tage del i, fordi de ting, der sker i deres liv, kan være hårde og følsomme at besøge sammen med de andre.

Altid plads til ønsker, behov og form

Den rytme, som forløbets ritualer, rutiner og regler etablerer, sætter ikke bare dagen og ugen i bevægelse, men er også defineret ved at kunne justeres efter de unges forskellige ønsker, behov og dagsform. Selvom dagene og ugerne har en fast og genkommende struktur, rummer de løbende improvisationer, og de unge fortæller, at de altid har mulighed for at øve indflydelse på, hvad der skal ske. Liv forklarer her, at det er en underlæggende præmis, at de kan tage det, de laver, i en retning, der er meningsfuld for dem:

> Så tror jeg bare, at jeg ved, at hvis man egentlig er utilfreds med et eller andet, så kan man sige det til K og D. Der er ret meget plads til, hvis der er noget man godt kunne tænke sig, eller hvis der er noget man ikke kunne tænke sig. Det er meget fedt selv at kunne have lidt indflydelse på hvad vi skal lave i stedet for: 'Nu skal I bare sætte jer ned og gøre bumbumbum, og så er det bare sådan det er'.

Liv fortæller, hvordan de ritualer, rutiner og regler, der er på forløbet, skaber plads til at ændre retning i det, de er i gang med, hvis der dukker en idé op. Den fleksibilitet, de rummer, svækker imidlertid ikke deres rammesættende kraft, men modvirker snarere, at den virker fastlåsende og meningsløs eller sprænges. Det har fx en særlig betydning i mange af de unges fortællinger, at de altid må trække sig, hvis de får brug for det. Her er det Maria, der beskriver, hvordan hendes energi og koncentration ofte stiger og falder. Nogle dage kan hun således fokusere og fordybe sig længe i de produktioner, hun arbejder på, mens der er andre dage, hvor hun har svært ved at finde ro og konstant må flytte sig fra den ene opgave til den anden. Der er også dage, hvor hun bliver nødt til at gå tidligt hjem, forklarer hun:

> Det er meget sådan ... chill. Hvis man sidder og laver noget og så lige pludselig kan mærke, at nu, nu kan jeg ikke lige det her

> mere. Så siger man det bare, og så: 'Jamen, så kan du lave noget andet, eller du kan lige gå en tur', eller et eller andet. Så det er meget stille og roligt. Fordi jeg har dage, hvor jeg bare kan arbejde derudaf, og så har jeg dage, hvor jeg... så kan jeg være to minutter her og så to minutter der, og så skal jeg gå en tur, eller så skal jeg gå hjem tidligt og sådan.

I Marias fortælling er det som om forskellige energier og rastløsheder griber ind og definerer hendes dage. For andre unge er der snarere tale om udfald, hvor de med ét og uden varsel må trække sig fra det, de er i gang med. Mange af de unge, der får behov for at trække sig, fortæller, at det tidligere har været forbundet med en stor skam eller følelse af at være anderledes, når de pludseligt har haft brug for det i skolen eller i andre sociale sammenhænge, de er del af. På Aspiranterne italesættes det at trække sig imidlertid som at tage vare på sig selv, og de unge fortæller samstemmende, at det bidrager til, at de dukker op, hvor de ellers ville være blevet hjemme, fordi det her opleves så udramatisk. De stærke, men også bøjelige og fleksible rammesætninger, som forløbets ritualer, rutiner og regler etablerer, betyder, at de sammenhænge, de er del af, ikke bryder sammen, og det bidrager med tiden til, at de unge også kan deltage i de perioder, hvor det kræver ekstra meget af dem at møde op. Her er det Freja, der fortæller:

> Engang imellem kan det være lidt hårdt, men du kan altid sige: 'Nej, det har jeg ikke lyst til denne her uge'. Det er virkelig acceptabelt, og det kan jeg virkelig godt lide hos Aspiranterne. At du kan sige: 'Jeg har brug for en pause. Ikke lige i dag. I dag er jeg her, men jeg trækker mig lidt. Jeg kan godt lide at være her, men det er lidt meget lige nu, så jeg sidder bare herovre og hører musik, læser en bog eller lignende'. Det er fedt, at man kan gøre det. Man kan også ringe og sige: 'Jeg kan ikke i dag'. Så får du ofte en lille opgave. Lige at lave noget let derhjemme. Selvom der er forventninger, så er det nogle forventninger, hvor det er ok at sige: 'Ikke i dag'. Og så er der nogen andre, der tager den i stedet for. Det er meget særligt

> for Aspiranterne. Jeg har ikke oplevet det før. Det ville ikke blive accepteret på samme måde, hvis du kigger på uddannelse. Så enten er du der, eller også er du syg. Så du misser rigtig meget, hvis du ikke er der.

I de unges fortællinger har de få og enkle regler på Aspiranterne ikke karakter af påbud, men er, som Freja siger, snarere en anledning til improvisationer. Det betyder, at de ikke lukker ned for de unges muligheder for at deltage, men åbner op for at afsøge de måder, det kan lade sig gøre på.

Opsamling

I modsætning til de udflydende hverdage, som de unge i Aspiranterne fortæller om inden forløbet, hvor tiden synes at stå stille, eller hvor dag og nat vendes om, skaber ritualerne, rutinerne og reglerne en ny struktur på dagen og ugen. Det er ikke en rigid struktur med faste og låste skemaer, sekvenser og tidsslots, men en både stærk og fleksibel rammesætning, der bidrager til at sætte deres hverdag og handlinger i bevægelse på nye måder (Appadurai 2004). Selvom en aktivitet tager den næste på stort set samme måde hver dag og hver uge, rummer forløbets ritualer, rutiner og regler en rytme, hvor der med Lefebvres ord også er plads til bevægelser, variationer og improvisationer (2004). I de unges fortællinger bidrager ritualerne, rutinerne og reglerne med en genkendelighed og forudsigelighed, som gør det lettere for dem at ankomme og gå i gang med opgaverne uden alt for mange overvejelser og spekulationer. De bidrager desuden med strukturerende praksisser, der bringer de unge i sync med hinanden og skaber fælles udgangspunkter for deres deltagelse og samarbejde samtidig med, at der gennem rammesætningens rytmiske karakter åbnes op for afvekslinger, pauser og pludseligt opståede behov og tilskyndelser blandt de unge i forløbet. Ritualerne, rutinerne og reglerne knytter således hverdagen på Aspiranterne sammen med de vidt forskellige liv, de unge i øvrigt lever, og de meget varierede vilkår, pligter og præferencer, der kendetegner dem. Man kan sige, at ritualerne, rutinerne og reglerne på den ene side sætter de unges liv i svingninger på nye måder, og på den anden side bidrager til at forløbet kan tage form og tilpasses efter den enkelte unge og samspillet mellem dem.

Når ritualerne, rutinerne og reglerne på Aspiranterne er vigtige, er det fordi de etablerer en forudsigelig og genkendelig struktur i hverdagen, hvor tilbagevendende elementer, faste sekvenser og dagens og ugens særlige rytme virker samlende ind på forløbet på tværs af de reflekterende og producerende praksisser. Det gør de ved at skabe en stærk og samtidig fleksibel rammesætning, der bringer de unge i sync med hinanden og samtidig kan rumme de bevægelser, variationer og improvisationer, der er behov for i deres deltagelse. Det er en rammesætning, der bryder med de mange dårlige erfaringer, de har med sig fra andre sammenhænge, og sætter deres hverdag i bevægelse på nye måder.

Kapitel 5

Små offentligheder

I dette kapitel belyser vi det andet afgørende element, der træder frem i de unges fortællinger om Aspiranterne, i form af *små offentligheder*. De er ligesom ritualer, rutiner og regler med til at koble refleksions- og produktionsrummene i forløbet og binde de forskellige elementer sammen. De små offentligheder udgør et element, der i forløbet omfatter en række praksisser, som alle medvirker til at rykke de unge ind i sammenhænge med andre, hvor de deler deres produktioner, præferencer, erfaringer og perspektiver. Det gør de på forskellig vis. For det første flytter de små offentligheder de unges kunstneriske og kulturelle praksisser fra en 'bedroom culture' (McRobbie 1991), hvor de for sig selv har lavet små produktioner og værker derhjemme, og ind i forskellige kollektive sammenhænge, hvor de kan dele dem med andre. For det andet inviterer de små offentligheder på Aspirantforløbet de unge til at dele deres kunstneriske og kulturelle præferencer og rige kendskab til bl.a. subkulturelle genrer og udtryk med hinanden. For det tredje skaber de rum, hvor de unge kan dele vigtige aspekter af deres personlige historier og hverdagslige udfordringer, som de ofte ellers har gået alene med. Endelig bringer de for det fjerde de unges perspektiver i spil og tager dem alvorligt, både når de møder udstillinger og værker i offentlige rum og institutioner, og når de gives mulighed for at løfte deres egne værker og produktioner ud i en bredere offentlighed, hvor de kan blive anerkendt og få synlighed og rækkevidde. Vi henter begrebet 'små offentligheder' fra den australske kunst- og kulturteoretiker Anna Hickey-Moody (2013). Hun har gennem mange år beskæftiget sig

med unges kunstneriske og kulturelle skabelse og peger på, hvordan små offentligheder udgør en nøglekomponent for de unge, fordi de fungerer som fora, der tager deres udtryk, perspektiver og præferencer alvorligt, men også fornyer dem og bringer dem nye steder hen. Hendes pointe er, at de små offentligheder, som kunst og kultur kan bidrage til at åbne, gør det muligt for unge at artikulere og positionere sig gennem deres smag, stil og andre æstetiske valg. Derigennem kan de udvikle nye tilhørsforhold og fællesskaber med hinanden på deres egne præmisser, samtidig med, at de skaber et afsæt for at kunne virke ind på omverdenens syn på, hvad det vil sige at være ung.

Hickey-Moody trækker i sin brug af 'små offentligheder' på den amerikanske demokratitænker John Dewey, der i værket *The Public and its Problems* (1927) betoner små offentligheders afgørende betydning for vores evne til at håndtere de kontinuerlige og komplekse problemstillinger og erfaringer, der definerer moderne samfundsfællesskaber. Det er samtidig en pointe hos Dewey, at kompleksiteten netop består i, at de ikke umiddelbart lader sig løse inden for eksisterende samfundsinstitutioner og -systemer. I den proces har kunst og kultur ifølge Dewey en helt særlig rolle. Ikke blot i kraft af at kunne give mennesker mulighed for at dvæle ved, hvordan væsentlige problemstillinger i vores liv kan gives form og belyses fra forskellige perspektiver, men også ved at kunne deles gennem en mangfoldighed af små offentligheder på måder, der gør det muligt at synliggøre de kontroverser, disse problemstillinger ofte rummer på tværs af forskellige fællesskaber (Dewey 1934).

Når vi dykker ned i unges kunstneriske og kulturelle virke på Aspirantforløbet er det tydeligt, at de små offentligheder både kan have en hverdagsagtig karakter og en begivenhedskarakter. Der er således på den ene side tale om det, vi definerer som 'små interne hverdagsoffentligheder', som de unge har med hinanden og med de professionelle i hverdagen, og på den anden side om 'små begivenhedsoffentligheder', hvor forløbet skaber vinduer til en omverden. Hvor de interne og mere hverdagslige offentligheder giver de unge mulighed for at udvikle og kvalificere deres produktioner og støtte hinanden, skaber begivenhedsoffentlighederne et afsæt for at kunne træde frem for en omverden både med deres individuelle erfaringer og deres kollektive perspektiver. Det er afsæt, hvorigennem de unge både kan

vinde en ny legitimitet som kulturskabere og som mennesker med en plads og rolle i et samfundsfællesskab.

Et blik for hinanden

På Aspiranterne etableres de små interne hverdagsoffentligheder ganske tidligt i forløbet. Der er tale om tilbagevendende praksisser, som både finder sted i refleksionsrummet og produktionsrummet, hvor de unge kan få indblik i hinandens kunstneriske og kulturelle præferencer og virke, såvel som i de små og store udfordringer, de hver især tumler med. I de små hverdagsoffentligheder inviteres de unge til at rette deres opmærksomhed mod hinanden og dele oplevelser med glæde og begejstring, men også udvikle en større forståelse for de andres behov, og hvordan de kan navigere i dem. Her er det Sofie, der fortæller om 'Ugen der gik', der fungerer som en lille tilbagevendende hverdagsoffentlighed, hvor de kan få øje på, hvordan de andre har det, og det de deler:

> Jeg synes, [Ugen der gik] fungerer virkelig godt. I starten synes jeg også, den var god til at lære de andre at kende både personligt, men også hvor deres grænser er. Alle har jo nogle personlige grænser, og så er der nogle, der har lidt flere udfordringer end andre. Freja fortalte en af de første gange sådan noget med at nogle gange, så trækker hun sig bare, og så er det musik, og det har ikke noget med os at gøre. Det synes jeg er meget rart lige at få at vide, så man ikke forstyrrer hende, når hun er i det. Og nu synes jeg også bare, at der stadig kommer nye ting om folk frem, så det er stadig sådan nogle gange, at man lærer folk at kende, men det er også bare meget rart at høre lidt, hvordan de har haft det i løbet af ugen, og om der er noget, man kan gøre, om der er noget, de har brug for. Og også bare sammenligne de oplevelser, man har haft i løbet af ugen af de ting, vi har lavet, og så er der nogle, der synes, det har været rigtig sjovt det her, og så er man sådan: 'Det synes jeg faktisk også'. Det er meget rart lige sådan at få alles sådan vurdering af det.

Sofie forklarer, hvordan den lille tilbagevendende hverdagsoffentlighed 'Ugen der gik' samler de unge gennem hele forløbet til snakke om, hvordan de hver især har det, men også om, hvad der er sket i ugens løb. Hvor den i begyndelsen særligt tjener til at harmonisere gruppen og gøre det muligt for de unge at opbygge en større forståelse for, hvordan de kan drage omsorg for hinanden og hinandens behov, fungerer den senere i forløbet også som afsæt for at lære nye sider af hinanden at kende og fællesgøre og opbygge samhørighed omkring de oplevelser, de har med hinanden undervejs på forløbet.

Ens viden og kunnen kan komme til syne

De små tilbagevendende hverdagsoffentligheder danner også ramme om udvekslinger af musik, film og andre kulturelle udtryk, som fylder i de unges liv og hverdag. Det sker i begyndelsen af forløbet særlig gennem faciliterede og formaliserede sammenhænge, hvor de unge deler musiknumre, viser eksempler på de grafiske udtryk og universer, de foretrækker, eller på anden vis udveksler viden om stilarter og genrer, der optager og inspirerer dem. Hertil kommer de mange mere ad hoc-agtige hverdagsoffentligheder, som fælles frokoster, pauser og gåture, hvor de unge mere spontant og på eget initiativ kan dele deres præferencer, aspirationer og kunnen. Her er det Nadia, der fortæller, hvordan de andre i en pause pludselig får øje på, hvor dygtig hun er til at tegne:

> *Hvordan finder I ud af, hvem der gør hvad?* Altså, lige nu har vi et hold, hvor vi ligesom ved, hvad hinanden kan. I starten var det sådan noget med: 'Okay, hvad kan du, hvad er din interesse?' Albert var meget til musik, og Sofie hun var aspirerende skuespiller. Og ellers er det bare sådan: 'Hvad kan du? Hvad vil du lave i det her projekt?' Og så prøver vi ligesom det. *Var det meget tydeligt hele tiden, at du var den der tegnede?* Ja. Altså, da de fandt ud af, at jeg kunne tegne, ja, så… *Hvordan fandt de ud af det?* Jeg viste dem det. Når vi havde pauser eller et eller andet, så sad jeg og tegnede, fordi det er nogle gange det, jeg gør. Og så kom de ligesom: 'Må jeg se?'

> Og så var det ligesom bare: 'Vil du lave det her?' Og så: 'Ja, det kan jeg godt'. Så det kom naturligt, fordi jeg kan tegne.

Undervejs i Aspirantforløbet kommer ikke blot de unges mere eller mindre skjulte kunstneriske færdigheder og kunnen til syne for andre. Mange af de unge har også udviklet en meget stor og righoldig viden om mere nicheprægede områder, som de sjældent har mulighed for at dele med nogen eller oplever har relevans for andre. I det her citat fra vores feltnoter griber en af de unge, Ida, muligheden for at folde en dyb og kompleks viden om sommerfugle ud over en frokost, da en af os kommer til at sidde ved siden af hende:

> Vi dækker op og spiser frokost, som er lavet i cafeen. Der er både noget til vegetarer, allergikere og kødspisere. Ved bordet taler vi om svampeplukning, og en af de unge fortæller om en svamp, der bliver blå, når den oxyderes. Hun fortæller videre om verdens eneste sommerfugl, som har blåt pigment på ydersiden af vingerne, men også at den blå sommerfugl, jeg fortæller, jeg har set i Botanisk Have, ikke har blåt pigment. Den bliver blå pga. samspillet mellem forskellige toner og skineffekter mv, som tilsammen gør, at den optisk fremstår som blå. Hun fortæller mig på vej fra frokost, at hun er meget nørdet og kan blive helt opslugt af Wikipedia. 'Desværre er jeg optaget af noget, der ikke kan bruges til noget', siger hun. (Feltnote)

De små hverdagsoffentligheder på forløbet er vigtige, fordi de, som vi ser her, også har en åbenhed og vidde, der gør, at de unge kan bringe en righoldig viden af mere subkulturel eller nichepræget karakter i spil. Som Ida forklarer, er det en viden, som hun og mange af de andre ofte har oplevet har været uden værdi eller på anden vis udgrænset og overset i de sociale og uddannelsesmæssige sammenhænge, de tidligere har været del af. På Aspirantforløbet oplever de imidlertid, at den viden, de besidder, både er værdifuld og inspirerende og kan bidrage ind i sociale og faglige udvekslinger med andre, og det betyder, at de begynder at informere og berige både refleksionsrummet og produktionsrummet med alt det, de kan og ved.

En mulighed for at hente inspiration

Ligesom mange af de unge har oplevet at stå meget alene med en subkulturel og nichepræget viden, som har været svær at bringe i spil med andre, har de også ofte været alene i deres kulturelle og kunstneriske virke. De har måske været nervøse og usikre på andres reaktioner i en grad, så de har holdt det, de lavede, for sig selv, eller de har ikke haft nogen nære relationer, som de har kunnet dele deres virke med. Når de unge undervejs i forløbet tager del i de forskellige små hverdagsoffentligheder, vinder de langsomt en større tro på, at det, de ved og kan, har værdi og betydning. Samtidig udvikler de også overskud til at kunne tage imod input og inspiration fra andre. Malthe beretter, hvordan det er en befrielse ikke længere at stå helt alene med det, han laver, men kunne dele det med andre:

> Jamen, jeg synes det har været rigtig interessant [at arbejde sammen med andre om kunstneriske produktioner]. Også fordi jeg er nået til et punkt i mit liv, hvor det ligesom også giver mening. Altså, hvor jeg havde overskuddet til at kunne lytte mere til, hvad andre har af kreative input. Og så ligesom at kunne være et sted, hvor man kan mødes med folk og diskutere alt det kreative og finde et fælles sprog ... det har været ret befriende.

For Malthe og mange af de andre unge er det ofte nyt og anderledes at indgå i produktioner, hvor de arbejder sammen om at lave et værk eller planlægge et event. Det giver mulighed for at opbygge et tydeligere sprog omkring det, de laver, hvilket betyder, at de kan udvikle deres tilgange og forståelser i fællesskab. Malthe og flere andre fortæller i den forbindelse, at samarbejdet er med til at give et løft til deres kunstneriske virke. Det gælder eksempelvis for Maria, der i mange år selv har lavet små digitale produktioner. Hun har delt dem på forskellige sociale platforme, når de var færdige, men samarbejdet i produktionsrummet betyder, at hun i højere grad kan trække andres feedback, idéer og indfald ind i arbejdsprocesserne undervejs:

> Jeg har lært, at det er faktisk fedt at have andre øjne på, fordi de ser nogle ting, som jeg ikke ser, og der er flere gange, hvor jeg havde en idé og tænkte: 'Det er sådan, det skal være', og

> så er der kommet nogle andre med en anden idé, og så er jeg sådan lidt: 'Det havde jeg slet ikke tænkt på, det er sgu da genialt'. Så jeg ser det på en god måde, og jeg lærer også af det.

Gennem produktionsrummets små og tilbagevendende hverdagsoffentligheder henter Maria vigtig ny inspiration, der både forstyrrer og kvalificerer hendes idéer om, hvordan noget skal gøres, og hvordan det kan bringes nye steder hen. For Maria og de andre er disse input og indfald med til at udvikle deres værker og kunstneriske praksisser på måder, de ikke kunne gøre alene, og de ser ofte frem til de små interne visninger og sparringer, der finder sted i hverdagen på forløbet.

Løfter deres arbejde og deres perspektiver ud i en omverden

Aspirantforløbets mange tilbagevendende hverdagsoffentligheder bidrager i de unges fortællinger til at kunne dele deres perspektiver og deres virke med de andre unge og med de professionelle på forløbet. Undervejs i forløbet etableres imidlertid også små begivenhedsoffentligheder, hvor de unge rækker ud til lokale samarbejdspartnere i kultursektoren, såvel som venner, familie, kommunens jobcenter og andre i en bredere offentlighed. De små begivenhedsoffentligheder åbner vinduer til en omverden og synliggør i den forstand det, de unge kan og ved, for et bredere publikum. Her er det Clara, der fortæller om en kundeopgave, de har lavet for en lokal kulturfestival:

> Der var hende fra [kulturfestivalen], som skulle godkende det, vi havde lavet. Det gør noget godt på den måde, at så er der nogen udefra, som ser en video, vi har lavet, og så kan de ligesom se: 'Nå, det er det, de har haft gang i'. Det kan være nogen fra jobcentret, fra Passage Festival og Helsingør Teater.

De unge forklarer, hvordan de små begivenhedsoffentligheder på afgørende vis orienterer og meningsgør produktionsrummet og de mange kræfter, de lægger her undervejs i forløbet. Når deres produktioner skal vises til en omverden som fx nogen fra kulturfestivalen, tilfører det i de unges fortællinger deres arbejde en seriøsitet og rækkevidde, og de forbinder det med

at have 'noget afgørende på spil'. Her står de frem og møder også andres reaktioner på deres produktioner, som Sofie forklarer:

> Det var ret fedt at vise det frem. Det var lidt nervepirrende, for – okay – det har vi arbejdet på i ret lang tid, og så at folk skulle se det og få deres respons. Men det var megapositivt, og jeg synes, det var virkelig fedt at vise det frem og se, hvad de syntes. Det gav noget andet end, at det bare var os, fordi det virker lidt mere seriøst, når der er nogle, der faktisk ser det, vi laver, og fordi vi har et budskab med det, som vi gerne vil ud med. Så giver det jo ikke mening, at det kun er os, der har lavet det, som ser det.

Den betydning, Sofie her tillægger de små begivenhedsoffentligheder, skal ses i lyset af, at de unges produktioner og events i flere tilfælde rummer nogle særlige perspektiver og budskaber, som de gerne vil løfte ud i en omverden. Den film, som Sofie fortæller, de laver på hendes hold, har fx som sin ambition at synliggøre, at der mangler et ungekulturhus i den by, de bor, og filmen giver et bud på, hvordan sådan et kulturhus kunne se ud. Ved visningen af filmen i slutningen af forløbet deltager venner, familie, kommunens jobcenter og lokale kulturaktører, og arrangementet giver de unge på holdet mulighed for både at høste anerkendelse for det, de filmisk har skabt sammen, og til at løfte deres visioner for et nyt ungemiljø i byen frem. De små begivenhedsoffentligheder er i den forstand en bærende komponent i forløbet, og de unge arbejder intensivt med at planlægge og orkestrere dem ved lejligheder, hvor de både får mulighed for at vise, hvad de kan, og selv kan sætte rammerne for, hvordan det skal foregå, og hvem det skal henvende sig til.

Det er udfordrende (igen) at tage del i sociale fællesskaber

Den betydning, som de unge tillægger de små hverdags- og begivenheds-offentligheder, gør dem imidlertid også indimellem udfordrende og krævende, og for nogle af de unge tager det lang tid at vænne sig til at deltage i dem. For flere af dem handler det om, at de gennem længere tid har stået

uden for fællesskaber med andre unge. Enkelte af de unge har så svære erfaringer med sig, at de har udviklet social angst i en grad, hvor de har svært ved at byde ind med deres perspektiver og kunnen. En af dem, Frederik, fortæller, at han siden folkeskolen kun har set en enkel nær ven. Det er lang tid, ti år, hvor han har været meget alene. Da vi interviewer ham halvvejs i forløbet på Aspiranterne, fortæller han, at han bruger det meste af sin energi på overhovedet at finde sig til rette sammen med de andre unge:

> Jeg begynder langsomt at kunne mærke, at de andre faktisk er … ligesom mig, på en eller anden måde. Og de er stille og rolige. Jeg kan huske, at mange af de første gange, der sad jeg bare og kiggede ned i gulvet, fordi jeg havde det rigtig svært ved at være sammen med andre på den måde. Hvor vi individuelt skulle sige et eller andet til gruppen. Og hvor man ligesom havde al opmærksomheden. Men så begyndte vi at lære hinanden at kende. Ud over den ene veninde jeg har, er den her gruppe faktisk den eneste kontakt, jeg har med andre mennesker. Så det begyndte langsomt at blive fra, at jeg har angst for at møde op til, at jeg har glædet mig rigtig meget til at se de her mennesker igen og være her.

Frederik beskriver her, hvordan han i starten ikke kan bære de andres opmærksomhed og i lang tid må slå blikket ned og forblive tavs i deres selskab. Imidlertid betyder de små tilbagevendende hverdagsoffentligheder, at han igen og igen kan øve sig på at tage del i udvekslingerne med de andre, og selvom det fortsat kun lykkes for ham på nogle dage, så begynder han at glæde sig til samværet med de andre på forløbet. Hvor Frederik fortæller om at kæmpe med at tage del i de små interne hverdagsoffentligheder, fortæller andre af de unge, at det særligt er svært for dem at vise deres produktioner frem i en bredere offentlighed. Her er det Clara, der forklarer, hvordan hun kæmper med om det, hun laver, er godt nok:

> *Så selvom du så ikke selv skal optræde, så bliver der alligevel et eller andet med at skulle gøre det så godt så muligt?* Ja. Det er sådan noget præstation over for mig selv. Altså, jeg får lavet det til et problem fremfor noget, der er rart. Fordi det skal

> lyde godt, og er det nu godt nok? Og alle sådan nogle ting. Jeg har det ikke normalt sådan, når jeg laver musik [for mig selv], men jeg får det på den måde, når det skal spilles foran nogle mennesker.

Selvom Clara i årevis har arbejdet med musik, tekst og billeder på et højt niveau derhjemme, er det svært at skulle dele det med en omverden. Det kræver derfor tid og omtanke at planlægge og afholde de små begivenhedsoffentligheder på måder, hvor de unge kan lykkes med at turde vise det, de laver, frem for andre.

Opsamling

Aspirantforløbet rummer en række sammenhænge, som vi med inspiration fra Hickey-Moody (2013) og i forlængelse af Dewey (1927,1934) kalder 'små offentligheder'. I forløbet får vi både øje på små hverdagsoffentligheder og små begivenhedsoffentligheder, som på forskellige måder er med til at synliggøre det, de unge kan, og dem, de er. Igennem de talrige og tilbagevendende, interne hverdagsoffentligheder, der etableres gennem Aspirantforløbets tilbagevendende runder og sessioner og mere uformelle og spontane anledninger, får de unge mulighed for at dele deres perspektiver, præferencer og kunnen med hinanden. De unge fortæller, hvordan de herigennem får et mere nuanceret blik for hinandens forskelligheder og behov, men også kommer i sync med hinanden ved at dele fælles oplevelser og udvikle en samhørighed omkring dem. Hverdagsoffentlighederne giver dem samtidig mulighed for at hente inspiration hos hinanden, flytte sig nye steder hen og møde anerkendelse for det, de laver. For de unge, der over mange år er gledet ud af sociale sammenhænge og relationer med andre unge, fungerer de små hverdagsoffentligheder som en tilbagevendende mulighed for igen at begynde at tage del i et fællesskab med andre. Mens de små hverdagsoffentligheder giver de unge et blik for hinanden, er de små begivenhedsoffentligheder anledning til at træde frem for en omverden og vise det, de kan, på nye og væsentlige måder. Samtidig etablerer de små begivenhedsoffentligheder nye fora omkring de unges livssituation, hvor de kan synliggøre de erfaringer og problemstillinger, de har med sig, og folde deres perspektiver på et bredere ungdoms- og samfundsliv ud.

Når de små hverdags- og begivenhedsoffentligheder på Aspiranterne er vigtige, er det fordi, de giver de unge mulighed for at dele deres erfaringer og behov, perspektiver og præferencer med hinanden og en omverden. Gennem de små offentligheder kan de vise det, de kan, og blive spejlet og anerkendt samtidig med, at de tilegner sig en ny tydelighed i forhold til, hvordan de ser sig selv, deres liv og deres omverden. Samlet set bidrager de små offentligheder til, at de unge går fra overvejende at stå alene med deres tanker og kunnen til at dele dem med andre både inden for og uden for Aspiranterne.

Kapitel 6

Eksperimentelle tilgange

I dette kapitel ser vi nærmere på det tredje element, der fremhæves i de unges fortællinger om Aspirantforløbet: *de eksperimentelle tilgange*. Mens *ritualer, rutiner og regler* og *små offentligheder* spiller en afgørende rolle i såvel refleksionsrummet som produktionsrummet, knytter de *eksperimentelle tilgange* sig primært til produktionsrummet. De eksperimentelle tilgange på Aspiranterne omfatter for det første en række greb og fremgangsmåder, der med inspiration fra forskellige typer af design-tænkning (Cross 2011) hjælper de unge til at tilrettelægge og samarbejde omkring deres kreative og kunstneriske produktioner. Det drejer sig konkret om storyboards, fælles mindmaps og idé-genereringsforløb, der gennem stærkt faciliterede processer hjælper de unge til at kunne give deres idéer form, men også prøve sig frem og på legende vis finde en retning sammen med hinanden. For det andet er de eksperimentelle tilgange kendetegnet ved, at de unge oparbejder og forfiner teknikker, når de igen og igen gennemspiller en scene, flytter rundt på forskellige klip i redigeringen, justerer deres kompositioner, lærer at rentegne deres skitser eller udvikler deres skriveproces. I de unges fortællinger installerer det gentagne og gensidige arbejde med de kreative og kunstneriske produktioner en nysgerrighed og åbenhed hos dem, der gør det muligt at forfølge nye indfald og retninger sammen uden, at de mister grebet om det, de er i gang med. Afvigelser og fejl fremstår i disse processer ikke længere som noget ødelæggende, men som noget, de kan rette op på igennem de mange gentagne processer,

eller endog som noget, der kan danne afsæt for, at noget andet og mere interessant viser sig.

De eksperimentelle tilgange på Aspirantforløbet består både af en række styrede processer, der faciliterer de unges arbejde, og trækker på praksisser fra kunstneriske processer, hvor en teknisk kunnen og forfinelse kobles med mere åbne afsøgninger (Nielsen & Sørensen 2017). Den amerikanske professor i antropologi og lingvistik, Shirley Brice-Heath, har i sin forskning fremhævet, hvordan unges deltagelse i kunstneriske processer er defineret ved 'what if'-praksisser (Heath 1998), hvor deres brug af modalverber eksploderer ('*skulle* vi hellere gøre sådan' / '*ville* det være en idé, hvis' / *'kunne* vi stille dem her' / etc.). De eksperimentelle tilgange åbner i den forstand nye refleksive praksisser, hvor de unge på den ene sider afsøger og sprogliggør deres forestillinger om, hvordan noget *kunne* se ud, og på den anden side eksperimenterer med at realisere dem. De eksperimentelle tilgange folder dermed de unges forestillingsevne ud som en fleksibel social praksis (Appadurai 2004), hvor de sammen med andre kan afsøge og balancere ikke kun, hvordan de kan give deres idéer og perspektiver form, men også udvikle, hvori de består. Vi kan i forlængelse heraf forstå de eksperimentelle tilgange som en art infrastruktur eller problemløsende ramme omkring de unges kreative og kunstneriske produktioner, der gør det muligt for dem gennem gentagne undersøgelser sammen at udforske, hvori deres idéer består og give dem form i en og samme bevægelse (Dewey 1949).

Stærkt styrede processer, der tillader de unge at bidrage

Når de eksperimentelle tilgange fungerer som problemløsende ramme på Aspirantforløbet, sker det ofte gennem relativt stramt styrede og faciliterede processer. Den følgende feltnote synliggør imidlertid, hvordan de eksperimentelle tilgange samtidig sikrer, at de unge kan tage det, de arbejder med, i mange retninger, og at de undervejs kan afprøve deres idéer med hinanden:

> Til eventet planlægger de en seance, hvor deltagerne skal diskutere nogle spørgsmål, der ligger på et bord, er klistret på en lanterne el.lign. På vej til frokost ude i byen tog vi nogle af de spørgsmål, de havde lavet i gruppearbejdet, med ud og

> vendte dem med hinanden parvis undervejs. Jeg kunne også se, at de skulle prøve at lave de retter, de havde besluttet sig for skulle serveres til eventet, et par gange inden selve eventet. Så ud over, at de løbende vender tilbage til det, de beslutter, repeterer det etc., så prøver de også tingene af, inden de føres ud i livet. (Feltnote)

Feltnoten stammer fra et hold under corona-pandemien, hvor der er restriktioner på, hvem der må mødes og hvordan, og de unge beslutter sig for at lave et arrangement for medarbejderne i kulturhuset, hvor Aspiranterne holder til. Holdet har været optaget af, hvordan mange sociale fællesskaber har været blokeret som følge af pandemien, og de ønsker at bidrage til interaktioner mellem medarbejderne. Feltnoten viser, hvordan de unge arbejder med at formulere spørgsmål, der kan facilitere en samtale. Da de har lavet nok spørgsmål, afprøver de dem på hinanden: Hvordan virker spørgsmålene? Giver de anledning til de samtaler, de håber på? Er der brug for andre spørgsmål? Feltnoten beskriver, hvordan de stærkt faciliterede og samtidig afsøgende processer giver de unge mulighed for at bidrage og arbejde sammen om arrangementet og derved tage det i de retninger, de ønsker.

Gentagne processer af afprøvning, forfinelse og justeringer

I feltnoten ovenfor ser vi også, hvordan både spørgsmål og madretter til arrangementet prøves af undervejs. På Aspirantforløbet er mange dage kendetegnet ved denne type af forfinelse, hvor de unge igen og igen med små variationer genbesøger og justerer det, der skal ske. Nogle dage er afprøvningerne, forfinelserne og justeringerne primært faciliterede af de professionelle, mens de andre dage finder sted på foranledning af de unge selv. Den følgende feltnote stammer fra en produktionsdag, hvor et hold arbejder tæt sammen om optagelserne af en film, de er i gang med at lave:

> Sofie og Freja drøfter forskellige tilgange til den sekvens, de er i gang med. Der er en stemning af refleksion og overvejelser. K siger konstaterende: 'Vi kunne blive ved hele dagen'. Men

> Sofie siger alligevel: 'Jeg tager det lige igen'. De ender med at filme sekvensen 5-6 gange, inden de er tilfredse. Derefter går de på foranledning af K i gang med at tage sekvensbilleder, som de kan bruge, hvis et take viser sig ikke at virke. Sofie tager flere forskellige. K opmuntrer hende til at filme flere vinkler: 'Prøv at gå på opdagelse med kameraet. Så tager vi bare fem minutter'. Mens Sofie og Clara arbejder koncentreret med de forskellige takes, undersøger K og Freja, om den anden del af rummet kan bruges som ramme om den næste scenes hyggerum. De beslutter at gå videre med det, og hele holdet begynder at sætte puder og lamper op i et hjørne af rummet, mens de forsøger at forestille sig, hvordan den næste scene bedst kan indrettes, og hvordan den kunne optages. (Feltnote)

Feltnoten synliggør, hvordan de unge i fællesskab og gennem sparring med den professionelle afprøver og justerer forskellige vinkler, positioner og scenografier under optagelserne. De gennemspiller scener og gennemgår, hvordan de tager sig ud på optagelserne. Så retter de til og gennemspiller dem igen og igen. Når de unge arbejder på produktioner er mange af dagene fyldt med denne type problemløsende interaktioner. Det er dage, der for mange af de unge giver anledning til stor koncentration og gentagne drøftelser, hvor de bliver så optagede af arbejdet, at de glemmer tiden. Det sker ikke kun, når de er i gang med optagelser, men også når de redigerer dem og klipper dem sammen. I vores feltnoter skriver vi:

> Efter at have fundet de bedste klip, sidder de og justerer rækkefølgen på dem. De prøver sig frem. De kigger på, hvordan forskellige ting virker, og taler frem og tilbage med hinanden: Hvad er bedst, og hvad virker godt? Langsomt og metodisk justerer og forfiner de den lille filmsekvens, de er i gang med. 'Det er et puslespil', siger Maria. Mens hun går ud for at hente noget, tager Tobias over, og da hun kommer tilbage, har han et par nye bud på, hvad de skal være opmærksomme på: 'Måske skal vi klippe dette ud?', siger han og viser Maria en bid af filmsekvensen. 'Det kan godt være', bekræfter hun. 'Så ville jeg næsten gøre sådan', foreslår Tobias og markerer en

> del af den. De spørger D, hvor lang sekvensen må være. Han siger: 'Knap et minut', og så begynder de at forkorte og klippe ned. (Feltnote)

Vores feltnoter viser en mangfoldighed af eksperimenterende tilgange, der på nuancerede måder bidrager til, at de unge kan nå frem til, hvad der virker og ikke virker. Nogle gange er det i form af optagelser, der ses igennem og gentages igen og igen, andre gange er der tale om gentagne afsøgninger af scenografi, lyssætning, positioner og bevægelser eller udvælgelse og ommøbleringer af scener i redigeringsprocessen. Det er praksisser, som de professionelle indgår i og strukturerer ved at introducere metoder, rammer og andre opmærksomheder, men hvor de gentagne afprøvninger, forfinelser og justeringer ofte sker på foranledning af de unge selv. Samtidig er det praksisser, der tillader, at de unge indimellem tager de produktioner, de samarbejder om, i nye og uforudsete retninger. Her beskriver en af de unge, Liv, hvordan den film, hun og to af de andre laver sammen, ender med at udvikle sig til noget helt andet, end det hun egentlig havde forestillet sig:

> Jeg ved selv, hvad den rigtige idé var, men filmen kom ud som noget helt andet. Det kan jeg meget godt lide. At det ikke behøves at være sådan sort og hvidt. Sådan: 'Nu har vi sat os for det her, nu skal det være det'. Det der med igen at arbejde med noget kreativt, det var rart, fordi man ikke kunne gøre noget forkert, men bare få lov til at arbejde frit med det. Vi havde nogle ting, som vi godt ville have med, fx det med værftet, men det var ikke sådan, at der var nogen begrænsninger på det. Og processen var også rar – det der med at filme og tage billeder og sidde og lave mindmaps og storyboards.

De gentagne afprøvninger, justeringer og forfinelser løsner faste idéer om, hvad der skal ske, og hvordan noget skal se ud. Liv fortæller, hvordan hun nyder at afsøge, hvad der virker, og hvad der ikke gør, sammen med de andre. Selvom mindmaps og storyboards sikrer, at de ikke mister orienteringen undervejs, er det samtidig strukturerende greb, der gør det muligt at indarbejde nye scener, skifte vinkler eller indføre andre scenografier, hvis

det, de havde tænkt, viser sig ikke at fungere. I Aspiranternes lokaler hænger der således ofte store kortlægninger på væggene. De er fulde af små skitser og forbindelseslinjer, men også udstregninger og post it-lapper, der inkorporerer nye elementer, der er kommet til.

De unge udvikler deres teknikker

Undervejs i forløbet udvikler de unge også deres eksisterende kunstneriske praksis. Flere af dem har arbejdet med særlige genrer og udtryk i mange år, men får hjælp til at oparbejde nye teknikker, der kan bringe dem videre. Her er det Nadia, der fortæller, at hun videreudvikler sin tegneteknik, så hun kan arbejde langt hurtigere:

> I denne her proces fandt jeg ud af, at jeg kan tegne hurtigere ved at lave mindre. Jeg kender allerede menneskekroppen, så det var ikke specielt svært at tegne tøjet med det samme uden at tegne stikfiguren først. Og fordi jeg skulle lave så mange tegninger, så fandt jeg frem til den her proces, der var hurtigere at arbejde med. Så jeg lærte en hel masse af det her. Jeg har simpelthen skippet kropsprocessen med stikfiguren.

Nadia er dygtig til at tegne og har udviklet sine tegnefærdigheder i årevis. Hun har en helt klar fornemmelse af proportioner fx i menneskekroppe, men tidligere startede hun alligevel altid med at tegne kroppen op først for så derefter at lægge tøj på. Det er en meget langsommelig affære, og i citatet fortæller hun, hvordan hun undervejs i arbejdet med en hel serie af tegninger opdager, at det faktisk ikke er nødvendigt. Andre unge lærer nye computerprogrammer, som de kan bruge til at redigere film, billeder eller musik. Nogle unge opdager, at noget de altid har gjort for sig selv, som fx at lave udfoldede lister for at holde overblik eller bruge deres logiske sans til at få noget til at hænge sammen, kan forfines og blive et uundværligt bidrag i produktionsprocesserne. Enkelte unge har allerede et så stort repertoire af kunstnerisk kunnen på plads og er vant til at lave mange værker for sig selv, at det for dem primært er teknikker til at kunne bringe det i spil med andre, som de udvikler undervejs. For disse unge kan det være det at skulle arbejde sammen med andre og løbende oversætte og samstemme

produktioner med dem, der gør, at de rykker sig. Den form for eksperimentelle praksisser, hvor de prøver sig frem med forskellige udtryk og undervejs bringer dem i spil ind i et fælles arbejde med produktioner, ser vi et eksempel på i nedenstående citat, hvor det er Malthe, der fortæller:

> Musikken har været igennem tre stadier. Processen startede et sted, hvor jeg havde fire idéer til de forskellige rum. Lad os fx tage dansen. Så er vi vendt tilbage til dansen og har prøvet at øve på den, og så fundet ud af, at musikken ikke rigtigt fungerer til den. Nå, men så skal der noget nyt frem. Og sådan er det ligesom kørt frem og tilbage med de forskellige rum. *Og er det noget, du så gør med dig selv, eller er det noget, I gør i fællesskab?* Altså, musikken har jeg sådan set haft for mig selv. Selvfølgelig har der været noget input, og så har jeg ligesom bare lyttet til det og er kommet frem til, hvad jeg tænker giver mening. Og så er det blevet vist og hørt af dem.

Malthe har gennem mange år har arbejdet med elektronisk musik og lyd, og fortæller, hvordan han i forløbet skaber musik bl.a. til en dansescene til den film, hans hold producerer. Han ved i detaljer, hvordan han kan bygge kompositioner op, og laver derhjemme et bud på et stykke musik, som de derefter afprøver dansekoreografien til. Efterfølgende justerer og tilpasser han kompositionen for så at afprøve den på ny. For Malthe indebærer forløbet i den forstand ikke så meget nye teknikker til at komponere, men snarere en ny erfaring af at kunne afstemme og justere det, han laver, så det rammer det ønskede udtryk og de konkrete trin i en dansescene.

At blive taget seriøst

De unge i forløbet fortæller, at de eksperimentelle tilgange, hvor de prøver sig frem sammen med andre, og deres idéer tages alvorligt, mindsker den frygt for at fejle, som mange af dem har kæmpet med i deres skoletid. Det er anderledes end noget, de har prøvet på de uddannelser og forløb, de ellers har gået på, og som mange af dem har slået sig på i en sådan grad, at de er faldet fra og har mistet troen på at kunne tage en uddannelse. Når de på Aspirantforløbet får mulighed for at bringe tilgange og teknikker, som

de mestrer, i spil og videreudvikle dem sammen med andre, ændrer det i mange tilfælde deres syn på sig selv. Her er det Maria, der fortæller om at lykkes og blive set som én, der faktisk kan noget:

> Åh, det er meget anderledes [end de uddannelser, jeg har prøvet]. For det første kan jeg finde ud af det. Så jeg føler mig ikke dum. Det har taget mig mange år. Og jeg siger det stadig til mig selv nogle gange: At jeg er dum. Så det kæmper jeg stadig med, for det har jeg fået at vide hele tiden i folkeskolen. Så bare det at komme et sted hen, hvor jeg kan bruges til noget. Det er den største forskel. Og så er man jo også i gang. Vi sidder ikke bare og lytter på D, der står og snakker hele dagen. Vi er ude og laver noget, og vi kommer også selv med input. Og vi kommer også selv med idéer, som vi kan lave. Vi bliver hørt, og vi bliver set. For mig er det den rigtige måde at lære på. Der er alle jo forskellige, men den eneste måde, jeg faktisk kan lære på, det er, at jeg selv ligesom er inde over også. Og sidder og laver noget med hænderne.

Maria og mange af de andre unge fortæller, at de ofte har haft så svært ved at få tag om de tilgange og metoder, der dominerer i skolesystemet, at de mister både orientering og engagement og ender med at falde fra forskellige uddannelser. De beskriver, at det er en stor befrielse at opdage, at det ændrer sig, når de selv kan være med til at definere opgaverne og afsøge, hvordan de kan løses. Det indebærer også, at de professionelle på forløbet tager det, de gerne vil, og det, de laver, seriøst, som Clara her forklarer:

> *Hvad for en rolle tænker du, D og K spiller for jer her? Er det en lærerrolle eller noget andet?* Nej, mere sådan… troldmandens lærling, altså sådan mentoragtig. En, der hjælper med at guide, hvor vi skal hen og sådan noget. Og kommer med inputs, men også hjælper os til at tænke selv, kan man sige. Hvis det giver mening? Jeg føler virkelig, at man bliver taget seriøst. At det, som jeg gerne vil, og det, jeg laver, det bliver taget seriøst.

Clara har i mange år været kunstnerisk skabende på et meget højt niveau, men har ofte oplevet sit virke reduceret til en hobby bl.a. i møderne med det kommunale system. På Aspirantforløbet oplever hun, at de professionelle fokuserer på at løfte det, hun laver, snarere end skubbe hende i en bestemt retning, og derved sender de et signal til hende og de andre om, at de tager det, de laver seriøst, og i det hele taget tager dem alvorligt. For Clara er det med til, at hun selv kan få øje på sit kunstneriske virke som noget, der har betydning og berettigelse i verden.

Opsamling

På Aspiranterne bidrager de eksperimentelle tilgange til, at de unge kan gå afsøgende og afprøvende til værks, når de arbejder sammen i produktionsrummet. De tillader løbende de unge at bringe deres perspektiver og præferencer i spil og installerer en problemløsende infrastruktur (Dewey 1949), hvor værker og events kan se ud på mange måder og tage mange drejninger gennem gentagne 'what if'-praksisser (Heath 1998). På Aspirantforløbet involverer de eksperimentelle tilgange forskellige praksisser, der med inspiration fra design-tænkning benytter særlige metodiske greb og redskaber til at facilitere de unges idé-udvikling (Cross 2011). Det er praksisser, der folder deres forestillingsevne ud og signalerer, at deres perspektiver, bidrag og præferencer er vigtige og tages alvorlige (Appadurai 2004). Forløbets eksperimentelle tilgange omfatter også praksisser, der med afsæt i mere kunstneriske processer bidrager til, at de unge på den ene side bliver bedre til at håndtere fejl som et vilkår, der ikke helt kan undgås, og på den anden side udvider og forfiner deres tekniske kunnen, så de vinder større kontrol over deres produktioner (Nielsen & Sørensen 2017). I de unges fortællinger og i vores observationer involverer de eksperimentelle tilgange et stort engagement og en vis udholdenhed. Til gengæld for de talrige genbesøg og justeringer, hvor de prøver sig frem, oplever de unge, at deres frygt for at fejle mindskes. De eksperimentelle tilgange fungerer i den forstand også som et alternativ til de nulfejlsregimer, som mange af de unge har oplevet som udgrænsende i både de uddannelsessystemer, de har været del af, og de sociale fællesskaber, de har været på kanten af.

Når de eksperimentelle tilgange på Aspiranterne er vigtige, er det fordi, de tager de unges idéer og kunnen alvorligt og viser dem, hvordan de kan arbejde med at folde dem ud. De giver de unge mulighed for at oparbejde redskaber, metoder og erfaringer til at håndtere fejl og uforudsete hændelser som et vilkår i kreative processer, så de kan vinde større kontrol med deres arbejdsprocesser i det omfang, det er muligt. Det står for mange af de unge i stærk kontrast til deres tidligere erfaringer med at befinde sig i sammenhænge, hvor det har handlet om at undgå fejl, og hvor de er blevet bange for at gøre ting forkert og ofte er endt med helt at trække sig.

Kapitel 7

Værker og events

I dette kapitel ser vi nærmere på det fjerde element, der træder frem som afgørende i de unges fortællinger om Aspiranterne: *Værker og events*. Sammen med de eksperimentelle tilgange, som vi lige har belyst, er dette element forankret i forløbets produktionsrum. Her arbejder de unge således med en række forskellige typer af værker og events – oplæsninger, film, lydmontager, udstillinger, fællesmiddage, workshops, etc. – der dog har det særlige til fælles, at de retter de unges kulturelle og kunstneriske virke mod en omverden.

På Aspiranterne er der både tale om små produktioner, hvor de unge samarbejder om 'kundeopgaver' stillet af lokale kulturaktører, og større egendefinerede produktioner, hvor de arbejder hen mod værker og events, som de typisk præsenterer ved en afsluttende begivenhed. Hvor kundeopgaverne typisk har til formål at skabe synlighed om lokale kulturarrangementer, cirkler de unges egne værker og events ofte om temaer og problemstillinger, de på forskellig vis selv har inde på livet. Her belyser de særlige forhold som at være fastlåst i en langvarig venten eller nedsunket i mørke og ubehag, men skaber også sprækker og forgyldninger, hvor alternative bud, længsler og drømme kan komme til syne. Ofte er der tale om værkformer, hvor de unge kombinerer teater, billedkunst, musik, skulptur, litteratur, video, dans og musik, som de præsenterer ved visninger, udstillinger og installationer med spisning og andre former for udvekslinger og socialt samvær.

På Aspiranterne er værker og events således karakteriseret ved, at de etablerer en særlig relation til en omverden og til et publikum. Det er i den forstand værkformer, der vinder betydning gennem de måder, hvorpå de bringes i spil i denne relation. Når de unge i kundeopgaverne fortæller en ny og anderledes historie om en lokal kulturfestival for at tiltrække unge børnefamilier eller giver deres bud på, hvordan et ungekulturhus kunne se ud, så fungerer værkerne også som en potentielt forandrende relation til en omverden. I forlængelse af den danske kunsthistoriker Camilla Jalving (2011) kan vi anskue de unges værker og events som handlinger, der også rummer en potentiel forandring af de unges rolle og betydning i verden. Værker og events fungerer således både som særlige orienteringspunkter for de unges kontinuerlige arbejde i produktionsrummet, og som handlinger, der potentielt kan forandre de unges relation til den omverden, de rækker ud i og præsenteres for.

Styrede og åbne produktioner

På Aspiranterne består 'kundeopgaverne' af mere styrede produktioner, hvor de unge på anledning af lokale kulturaktører producerer materiale i relation til en lokal kulturbegivenhed. De unge arbejder også altid med mere åbne produktioner, som de selv definerer, hvori skal bestå, og som typisk præsenteres hen mod slutningen af forløbet ved et samlet event, som de selv er med til at planlægge. Albert er undervejs i sit Aspirantforløb med til at lave to kundeopgaver og skabe lydcollager og scenografi til et rum på holdets afsluttende udstilling:

> Jeg har klippet to film. Og lavet det rum der. Den første film var for kommunen, der ville have en film med kulturnat. Så den lavede jeg for dem. Og så en stemningsfilm for Rå Festival. De havde deres pilot, og der skulle jeg lave sådan en stemningsting. Den lavede jeg. Og så ellers har jeg været med til at lave et rum, der var nede på værftet, som handlede om ubehag. Der var to rum, og jeg skabte det nederste.

De mere styrede kundeopgaver, som Albert laver for kommunens kulturnat og en lokal kulturfestival, skal kommunikere andres arrangementer til

en omverden. De involverer et arbejde med at afkode og fortolke, hvad de pågældende aktører ønsker, og hvilke sammenhænge, produktionerne skal tale ind i. Mens kundeopgavernes produktioner rummer et opdrag fra andre, er de unge selv med til i mindre grupper at definere, hvad de gerne vil arbejde med i deres egne værker og events. Selvom deres værker er egen-definerede, opstår de ofte med inspiration fra forskellige møder med steder, værker og udstillinger undervejs i forløbet (se Kapitel 9. Kulturmøder). I Alberts tilfælde vækker et hengemt og forladt kælderrum i de gamle værftshaller, som de har besøgt under forløbet, resonans til de ubehagelige mentale rum, man indimellem kan synke ned i. For en anden gruppe på hans hold er det manglen på kvinder i fortællingerne om det lokale værft, der fanger deres interesse under et besøg på museet. Efterfølgende går de i gang med at søge efter og give form til de kvindelige ansattes historier om deres arbejdsliv og hverdag på værftet, som ender som omdrejningspunkt for deres bidrag til udstillingen. På et af de andre hold besøger de unge en udstilling om den danske forfatter og eventyrer Troels Kløvedal. Her falder de over et særligt citat, som holdet vender tilbage til igen og igen i deres samtaler undervejs i deres forløb. En af grupperne beslutter sig for at bruge det som afsæt for de tre film, de laver. Her fortæller Line om, hvordan de bliver inspireret af citatet, men også bruger filmene som deres korrektiv til det:

> Vi blev inspireret af det citat, der også er til sidst i vores film: 'Det dejligste sted findes ikke. Det er en sindstilstand'. Det er noget Kløvedal, han har sagt. Og så tænkte vi: 'Hvor kan man finde den ro? Den indre ro? Hvor kan man blive inspireret til det?' Og jeg havde lyst til at lave noget, som var lidt stille og roligt. Og så fandt vi på at finde tre forskellige steder, som vi godt kunne lide. Som var rare at være. Og så tog vi ud og filmede hvert sted, så dem, der ser det, kan føle, at de også er der. Jeg valgte skoven, der ligger her i Helsingør ved Marienlyst Slot. Det er et af de eneste steder i Helsingør, jeg føler, at der er sådan rigtig ro. Og så samtidig med det, så er der også udsigt ud over havet, fordi det ligger højt oppe. Jeg plejede at løbe i den skov. *I Kløvedal-citatet er det dejligste sted ikke låst til et særligt sted, men findes inde i en selv. Hvad snakkede I om i forhold til det? Er det mentale steder, I har filmet?* Nej. Vi

> prøvede at vise, at man jo ikke bare finder den her ro indeni. Det er noget, som man kan finde gennem forskellige oplevelser eller steder. Men når man måske har fået den ro gennem et bestemt sted, så kan man tage den med sig.

Selvom de i Lines gruppe bliver fascinerede af Kløvedals citat og mærker den genklang, det vækker i dem, taler de sig også frem til, at den ro, han taler om, ikke er noget, der alene kan findes indeni en selv. Den er derimod noget, der opstår gennem oplevelser med særlige steder, og som så kan forplante sig til én og bæres med videre, og det er den tolkning, der træder frem og reflekteres i deres værker.

Værker og events griber det, de unge kan, og lader det gribe om sig

I flere af de unges fortællinger står det at arbejde sammen med andre om at skabe værker og events frem som noget afgørende nyt for dem. Selvom de unge tidligere har arbejdet med forskellige kreative og kunstneriske praksisser, har de overvejende holdt det for sig selv og kun sjældent fremvist det, de laver, for andre. Enten fordi de ikke har haft nogen at vise det til, eller fordi de ikke har troet på dets berettigelse og kvalitet. Nogle af de unge fortæller også om jævnligt at have fået idéer til ting, de kunne lave, men aldrig helt har realiseret, eller om at være gået i gang med projekter, de sjældent har gjort færdige til egentlige værker. Her er det Ida, der beretter, hvordan det at arbejde sammen med andre omkring værker og events på Aspiranterne betyder, at hun pludselig lykkes med at føre sine idéer ud i livet:

> *Hvad har været anderledes for dig her?* Det er mest det at være en del af noget med andre, fordi jeg plejer at lave alle mine kreative ting selv. Det eneste kreative, jeg ellers har lavet med andre mennesker, har været, at jeg spillede i samspil i en del år, ikke. Så det har været det eneste, hvor jeg har været i gang med en kreativ proces med andre mennesker. Så det er det, der har været mest anderledes og nyt. Fordi de har fokuseret på hele tiden at sætte grupper sammen, så der i hvert fald er to, der arbejder sammen om noget. *Og hvordan*

> *fungerer det for dig at arbejde sammen med andre?* Ja, jeg er glad. Og det er også lidt… altså, jeg har en masse åndssvage idéer, jeg kommer til at sige højt, og så siger D: 'Dét gør vi!' (*knipser med fingrene*).

Selvom Ida har stået alene med sine kreative ting, har hun over mange år udviklet det, hun laver, til et højt niveau. Det samme gælder for flere af de andre unge, der ligesom Ida har gået meget alene med det, de kan. For nogle af de unge betyder det, at de talenter, de har, ofte er forblevet usynlige for andre og indimellem uerkendte for dem selv. Her er det Nadia, der fortæller, hvor overrasket hun bliver, da en af de professionelle griber det, hun kan:

> Det var imponerende, at han kunne se talentet, se hvad jeg kunne, og så virkelig bare run med det. Og det gjorde også bare, at jeg havde lyst til det. I stedet for bare at sige: 'Jamen, du kan tegne, super, tegn en plante'. Sådan nogen ting, ikke. Så det var bare den måde, det blev grebet og greb om sig, og det er virkeligt svært at forklare til perfektion, hvordan det føltes, men det føltes som om, jeg gjorde det godt nok, fordi det var bare fantastisk.

Nadia er meget dygtig til at tegne, og da den professionelle får øje på det, griber det om sig. Undervejs i forløbet arbejder hun fokuseret og med stor koncentration med at skabe en større serie af tegninger. På mange måder er det første gang, Nadia bringer det, hun kan i spil med andre, og det giver hende en følelse af, at det hun gør, faktisk er godt nok. Det opløser en usikkerhed, som hun bærer, der får hende til at tvivle på, om det, hun byder ind med, kan bruges til noget. Hvor det for Nadia er et talent, hun længe har dyrket derhjemme, der folder sig ud i arbejdet med værker og events, er det for andre af de unge afsæt for mere afsøgende processer, hvor de prøver sig selv af på nye måder. Her reflekterer Tobias over at få et ansvar og en rolle i forløsningen af de værker og events, han er inde over, samtidig med, at det sker i et tempo og et omfang, som han kan håndtere:

> Man var en del af et hold, og man havde en rolle og et bestemt ansvar. Det betyder, at man er nødvendig, at man har

> en rolle og er med på holdet, og man sætter et præg på det færdige produkt. Man fik erfaring med at prøve noget andet i en sikker sammenhæng. Jeg har det meget sådan, at jeg kan blive overvældet, hvis jeg bare får en rolle, og det er sådan: 'Du skal bare gøre det, og hvis du ikke gør det, så falder det hele sammen'. Så flygter jeg.

I arbejdet med værker og events på Aspiranterne vinder Tobias langsomt en ny sikkerhed for, at det, han bidrager med, også har værdi. Selvom han prøver noget nyt af, oplever han at anerkendes for sin rolle i de mange forskellige og varierede opgaver, der kollektivt løftes undervejs.

De unge får lyst til at gøre mere med det, de kan

På Aspiranterne er arbejdet med værker og events orienteret mod at gøre noget færdigt, så det kan vises til et publikum på et bestemt tidspunkt. For de mindre kundeopgaver gælder, at de har forskellige deadlines undervejs, og for de mere åbne og egenstyrede værker og events gælder, at de unge ved slutningen af forløbet afholder et større event, hvor deres værker også vises frem. Her fortæller Clara om, at det at færdiggøre det hun laver, så det kan vises frem, udgør den største forskel mellem de produktioner, hun laver på forløbet, og dem, hun laver derhjemme:

> *Hvordan er de produktioner, du laver her på Aspiranterne anderledes, end dem, du laver derhjemme?* Det er nok, at der er en deadline, og at de skal vises. Der er nogen, der skal forholde sig til dem. Når jeg bare sidder med det selv, så er det ikke sådan, at jeg skal lave det her stykke musik færdig, eller jeg skal skrive denne her tekst færdig til et vist tidspunkt. Det er det der med, at man får ligesom øvet sig i nogen trygge rammer med at komme ud med det. Det giver blod på tanden til at gøre noget med det, jeg kan.

For Clara og mange af de andre unge er det at færdiggøre og vise deres værker til andre ikke noget, de bare lige gør. De investerer sig selv i det, og

for de fleste er det forbundet med betydelig risiko og stor nervøsitet, når de deler det, de laver med andre. Det kan derfor være både svært og urovækkende at færdiggøre et stykke musik eller en tekst og sætte et punktum. Hvornår er den i mål? Er den god nok? Hvordan vil den blive modtaget og forstået? I citatet forklarer Clara, at hun øver sig på at vise sine værker frem til de andre på holdet i den særlige ramme, som forløbet udgør. Her opdager hun, hvordan det at vise det, hun laver, frem til andre, faktisk giver hende lyst til at gøre endnu mere med det, hun kan.

De unges bidrag og budskaber tages alvorligt

På Aspirantforløbet bruger de unge store mængder tid og energi på at realisere deres værker og events og dele det, de har lavet, med et publikum. Værkorienteringen på forløbet kræver en stor indsats fra de unges side, både fordi de lægger mange tanker, timer og talent i det, de laver, og fordi det er forbundet med stor usikkerhed og nervøsitet at skulle vise det frem for andre. For mange af de unge gælder, som vi har set, at de ikke har nogen forudgående erfaringer med at have et publikum til deres kreative og kunstneriske virke. Det bliver en drivkraft, som ovenfor hos Clara, men det kræver også et vist mod at løbe den risiko, det indebærer at vise sine værker frem. På Aspirantforløbet tilskrives visninger og andre events derfor også en særlig betydning. De planlægges og forberedes nøje og gennemføres med sans for detaljer og koreografi. I følgende udsnit fra vores feltnoter dvæler vi ved det arbejde, der er lagt i invitationen til en filmvisning, hvor de unge skal præsentere deres film for et bredere publikum. De er trykt på fint papir, og i de invitationer, der afleveres til familiemedlemmer og særlige kontakter, ligger en VIP-seddel med indbydelse til en efterfølgende middag:

> D viser invitationerne til filmarrangementet på tirsdag, hvor vi ikke kan deltage. Sammenfoldede og med guldornamenteringer – og indeni invitationen er lagt VIP-sedler til Aspiranternes familiemedlemmer og forbindelser til en middag i forbindelse med arrangementet. Det er flot og gennemtænkt, og jeg tænker, at man får fornemmelsen af, at det her arrangement er vigtigt. (Feltnote)

Invitationen, der beskrives i feltnoten, signaliserer ligesom andre lignende gennemførte praksisser, der kendetegner værkorienteringen på Aspiranterne, at både de unge selv og forløbet tager de kreative og kunstneriske produktioner alvorligt. De vil noget med deres værker og events, og det er ikke svært for publikum uden videre at afkode, at det, de her skal se, har betydning og berettigelse.

Opsamling

På Aspiranterne arbejder de unge altid med værker og events som en integreret del af deres forløb. Det sker både i form af de mere styrede kundeopgaver, som de laver for lokale kulturaktører, og de bredere og mere åbne værker og events, som de selv definerer og beslutter rammerne for på det enkelte hold. I begge typer af produktioner arbejder de unge sammen i mindre grupper og som samlet hold, og for mange af de unge er det første gang de laver noget kreativt sammen med andre. I de kollektive processer kan de unge forløse deres særlige talenter og bidrage med det, de er gode til. Deres kreative og kunstneriske virke kan pludselig gribe om sig og folde sig ud på måder, de ikke troede var mulige. For nogle unge bliver det at være en del af et hold, der arbejder sammen om at realisere værker og events, også en anledning til at prøve sig selv af i nye roller og påtage sig et ansvar, som de ikke før har turdet. Men ikke mindst handler den særlige rolle, som værker og events spiller på Aspiranterne, også om at vise det, de unge laver, og det, de kan, til en omverden. Ofte er det første gang, de unge skal dele værker, som de har brugt meget tid og talent på at realisere, med et publikum, og for mange af dem er det forbundet med betydelig usikkerhed og nervøsitet. Samtidig er disse fremvisninger afgørende for, at de kan høste anerkendelse fra andre og selv begynde at tro mere på, at det de laver, har en berettigelse og kan tages alvorligt. I den forstand kan værker og events også anskues som en række handlinger (Jalving 2011), der potentielt kan forandre de unges relation til en omverden, herunder deres rolle og betydning i den.

Når værker og events er vigtige, er det fordi de unge går fra at have en kunstnerisk og kreativ åre, som udfoldes privat og skitseagtigt, til at finde mod til at fremvise deres produktioner og høste anerkendelse for dem fra en omverden. Samtidig bliver værker og events på Aspiranterne til gennem kollektive processer, hvor de unge kan sætte deres præg på produktionerne uden selv at skulle forløse alt. Det omfatter, at de unge får ansvar, men også adgang til at finde deres særlige rolle og bidrag. Samlet set opøver de undervejs en tro på egne evner til at skabe noget sammen med andre gennem et kreativt og kunstnerisk virke.

Kapitel 8

Kulturmøder

I dette kapitel belyser vi det femte element, *kulturmøder*. Dette element består af en række praksisser i Klikmodellens refleksionsrum, hvor de unge deler deres kulturelle ressourcer og henter inspiration hos hinanden, samt introduceres til værker, udstillinger og kulturaktører. Kulturmøderne bidrager til at oparbejde kollektive referencer mellem ellers meget forskellige unge og er med til at skabe bånd mellem dem. Indledningsvis har kulturmøderne fokus på at facilitere udvekslinger, hvor de unge deler musik og andre kulturelle udtryk med hinanden og sammen går på opdagelse i den kunst og kultur, der omgiver dem i byrummet og på lokale museer. Senere i forløbet, når de unge begynder at lave kundeopgaver for lokale kulturaktører, vender de tilbage til udstillinger og arkiver og bruger det som råmateriale til at skabe værker eller events. Derudover finder der kulturmøder sted, når nogle af de unge i forløbet indleder samarbejder med eller får hjælp af udøvende kunstnere, skuespillere, grafikere, musikere og designere til særlige dele af deres værker.

På Aspiranterne fungerer kulturmøderne som prismer, der både reflekterer de unges kulturelle referencer og præferencer og flytter dem nye steder hen. I forlængelse af den britiske ungdomsforsker Paul Willis kan vi forstå kulturmøderne på Aspiranterne som praksisser, hvor de unge kan bringe deres egen kulturelle og kunstneriske viden og kunnen i spil med et bredere kulturliv. Willis er kendt for at vise, hvordan unge på den ene side ofte bruger kommercielle og populærkulturelle udtryk som stil og smag til at skabe identitet og betydning i en verden, der ellers begrænser deres

muligheder. På den anden side betoner han også, at den handlekraft og modstand, de herigennem mobiliserer, risikerer at fastlåse dem i de positioner og identiteter, de forsøger at undslippe (1977). Willis' pointe er, at ungdomskulturelle bevægelser dermed også reproducerer social ulighed, hvis de forbliver rent modkulturelle udtryk, fordi de derved ofte viderefører den samfundsmæssige position, de udspringer af. Han argumenterer derfor i sin senere forskning (1998) for, at de deliberative og transformerende kræfter, som unges uformelle kreative og kunstneriske aktiviteter kan være ramme om, kræver synlighed, plads og anerkendelse i en omverden for at kunne virke forandringsskabende ind i deres liv.

Kulturmøderne skaber fixpunkter og samhørighed

En vigtig del af kulturmøderne på Aspiranterne består i at invitere de unge til at gå på opdagelse i deres by og sammen undersøge de urbane, kulturelle rum, der omgiver dem. Deres ture rundt i byen omfatter gavlmalerier og skulpturer, men også gamle fabrikshaller, udstillinger og kulturhistoriske museer, ligesom de møder kulturaktører, der arbejder professionelt med kunst og kultur. I undersøgelsen er vi med på flere af disse strejf gennem byen, hvor de unge reflekterer over de historier, der fortælles, men også de perspektiver, der er fraværende. Her kommer et længere udsnit fra vores feltnoter, der stammer fra en dag i begyndelsen af et af de forløb, vi har fulgt:

> Vi går i samlet flok ned på gaden og om bag Toldkammeret, hvor vi stopper ved to gavlmalerier malet af italienske malere i 10'erne. De har et historisk-dokumentaristisk præg, men alligevel tydelige fortællende elementer. Først et maleri fra sundtoldtiden, hvor et tegneserieagtigt univers af et renæssance-Helsingør med bønder, gøglere, kongelige, adelige, marked etc. er malet frem med sundet og Kronborg som baggrund. Masser af historiske og mytiske detaljer. D beretter både om Helsingør på den tid, om maleriet og det at male noget, og de unge demonstrerer både et yderst skarpt øje og en evne til at afkode og forstå virkemidler i maleriet samt visse kundskaber om den historiske epoke. De undersøger også, på Ds opfordring, byens

udseende og huse, og hvad der stadig findes, hvad der mon var, og hvad maleren har tilføjet. De unges ressourcer aktiveres yderligere, da vi bevæger os over til et andet maleri, der portrætterer skibsværftets Helsingør med værftsarbejdere, fejende børn og en sydlandsk udseende mand, der poserer forrest i maleriet. Bagerst er skibsskrog og metalplader, Kronborg er der også plads til i et fjerntliggende hjørne. Der er både elementer inde fra værftet og ude fra dokken, adskilt af en røgbramme fra en ovn. Magnus siger, at det minder om Peaky Blinders, og D er tydeligt glad. Det samme er Malthe, som åbenbart har noget med den serie. Det bliver også diskuteret, hvorfor der ikke er nogen kvinder på billedet – 'Men det kan vi jo spørge om ovre på Værftsmuseet', siger D, og så går vi derhen. Museumsinspektøren venter på os og starter med at fortælle om værftet og Helsingør, først helt konkret, hvordan livet var på værftet, hvem der var der – og også at der siden 60'erne var en del kvindelige kranførere. De unge kender efterhånden værftsbygningerne og kan lokalisere, hvor hvad foregik. Vi stiller spørgsmål til, om værftsarbejdernes fritidsliv også var organiseret i forlængelse af værftet. Albert spørger til værftet under krigen, og samtalen drejer sig over mod, at værftet faktisk producerede til tyskerne, men at man efterfølgende har lagt vægt på, at man arbejdede særligt langsomt som en slags modstandsakt mod det. Vi taler også om, at alternativet var, at hele byen ville blive ramt af en dyb krise. Byen var fuldstændig bygget op om værftet med mange tusinde medarbejdere, underleverandører etc. Derefter går vi ind i en rekonstruktion af bestyrelseslokalet og får en fornemmelse for cigaretrøg og stemningen. Der er et spejl i et hjørne, der næsten ligner en glasdør, man kan gå ind og ud af, og vi kommer tilbage til snakken om malerierne, om perspektiver og rammer etc. Vi ser også et bornholmerur, som D har talt en del om, fordi den skibsfløjte, der åbnede og lukkede værftet hver dag, var 'koblet til' dette bornholmerur, og vi taler om ure, mekanik, og en af de unge, Ida, fortæller mig, at hun er meget nørdet og er vild med ur-mekanik, og har indmad

> fra et par bornholmerure derhjemme, som hun har planer om at lave smykker af, men også at hun bare elsker at skille ting ad og sætte dem sammen igen, gerne på nye måder. Jeg følges med Sofie og Albert, og især han fortæller livligt om Helsingør, og at han elsker de gamle huse. (Feltnote)

Feltnoten giver et indblik i, hvordan de unge sammen med den professionelle bevæger sig gennem byens lange historie og sammen etablerer særlige fixpunkter i den undervejs. Vi ser, hvorledes kulturmøderne fungerer som prismer, der indfanger, men også bryder de unges perspektiver på et væld af forskellige måder, så de bliver synlige, men også kastes i nye retninger. Undervejs i de forskellige forløb kommer kulturmøderne ofte til at fungere som inspiration og referencer for de unges egne kunstneriske og kreative produktioner. På det hold, vi følger i feltnoten, er det besøget på Værftsmuseet og de samtaler og refleksioner, det giver anledning til, der bliver omdrejningspunktet, mens det på et andet hold er en udstilling på et andet museum, der sætter sine særlige spor. Her fortæller Liv, hvordan hendes hold både bruger Værftshallerne, hvor de mødes og arbejder i hverdagen, og en udstilling på Søfartsmuseet som kilde til deres produktioner:

> Jeg gik rundt sammen med en af de andre i hallerne nede på værftet og fik idéer og sådan. Vi ville godt lave en video og noget fra værftet, ik'. Der var også nogen, der var nede på Søfartsmuseet, så vi havde lidt forskellige muligheder, hvor vi kunne finde inspiration. I forbindelse med, at vi var på Søfartsmuseet, havde vi set Troels Kløvedals udstilling, hvor han snakker om, at ens… hvad kalder han det… 'dejligste sted i verden' ikke er en destination, men en sindstilstand, så vi har lidt snakket om det her med, hvordan man ligesom finder sin ro, og hvor man finder sit sted at 'slibe øksen'.

Udtrykket 'slib øksen', som Liv her refererer til, bliver både et tilbagevendende referencepunkt i de personlige samtaler og afsæt for flere af produktionerne på det hold, hun går på. Termen refererer til en historie om to mænd, der fælder træer. Den ene mand undrer sig over, at de fælder præcis det samme antal træer, selvom den anden ofte bare sidder og hviler sig.

Denne forklarer, at han, når han sidder og hviler sig, også sliber sin økse, så den hele tiden holdes skarp, og derfor hurtigere hugger sig gennem træernes stammer. De fleste af de unge kender til behovet for at lade op, og på Livs hold bliver 'slib øksen' en tilbagevendende reference til det at stoppe op og af den betydning, det har i hverdagen.

Kulturmøderne åbner nye rum i byen for de unge

I feltnoten ser vi også, hvordan de unge går på opdagelse i byrummet sammen. Selvom langt de fleste af de unge på forskellig vis har været engagerede i kunst og kultur, inden de starter på Aspiranterne, har de fleste af dem kun i mindre grad orienteret sig mod de offentlige kulturinstitutioner og det kulturelle rum, som ellers fylder meget i deres by. For flere af dem vokser der er ny fornemmelse for byen og dens kulturaktører frem, og de får øje på nye måder, de selv kan begynde at indtage den. Her er det Malthe, der fortæller, hvordan hans sædvanlige ruter gennem byen bl.a. får nyt liv og nye afstikkere:

> Nogle af de ting, jeg synes har været rigtig fede ved Aspiranterne, det har været det der med… altså, jeg har boet i Helsingør i mange år efterhånden, og så ligesom at se byen på en anden måde. Altså, man har jo ligesom sine faste vaner. Lad os sige for eksempel: Jeg tager fra, hvor jeg bor, til Helsingør by med bussen, og så har jeg selvfølgelig min faste rute, så går jeg denne her vej og denne her vej. Og når man så får et andet perspektiv: 'Jamen, du kan for eksempel gå herhen, så er der det her'. Det ville du måske ikke normalt bide mærke i, fordi du ligesom har din dagsorden. Så det gør bare, at man får nogle andre øjne i forhold til det hele. Jeg har for eksempel aldrig været i Værftshallerne. Altså, jeg har været på Kulturværftet og inde på biblioteket, men jeg har aldrig været inde i de der haller. Og det er jo noget, man ligesom kører forbi hele tiden og ser, altså, der står en kæmpe hal. Hvad er det? En af de ting jeg også føler, jeg er blevet klogere på, det er, at der rent faktisk er flere kreative mennesker, end jeg egentlig regnede med.

En del af de unge beretter ligesom Malthe, hvordan de ikke bare begynder at bevæge sig anderledes og med en ny viden og opmærksomhed, når de færdes i deres by, men også får øje på de mange kulturaktiviteter og kulturaktører, den rummer. Selvom Clara er vokset op i Helsingør, og kunst og kultur spiller en stor rolle i hendes liv, er det først undervejs i Aspiranterne, at hun får et andet og mere selvfølgeligt forhold til at dukke op til koncerter og begivenheder rundt om i byen:

> Mit forhold til Helsingør er blevet bedre. Det er blevet mere sådan, at så kan man lige gå ned til et event hernede, til koncerter og sådan noget. Jeg synes godt nok jeg har boet her i mange år, og det er godt nok gråt og trist udenfor. Men der er også en masse dejlige ting. Det synes jeg er blevet klart bedre.

Det er et mønster, hun deler med flere af de unge, der ikke kun som del af Aspirantforløbet, men også på egen hånd pludselig får øje på det, der sker rundt om dem. Når byen åbner sig på nye måder, får de unge også øje på de muligheder, de har i den. Mens andre unge er flyttet mod uddannelse og arbejde andre steder, har flere af de unge på Aspiranterne stået tilbage med en følelse af at være blevet efterladt tilbage, og det har for de fleste af dem været svært at få øje på kulturelle tilbud, der retter sig mod unge. Selvom de fleste af dem fortæller, at de er meget glade for byen og måske som børn og i de tidlige ungdomsår har brugt den mere, så har det været sparsomt for de fleste at få øje på, hvordan de kunne bruge den, efter de er blevet ældre.

De unge får nye kontakter

Kulturmøderne på Aspiranterne indebærer også, at de unge på forskellig vis træffer forskellige professionelle kunst- og kulturaktører. Det sker bl.a. i forbindelse med, at de dokumenterer og formidler kulturbegivenheder og -aktiviteter i forskellige typer af kundeopgaver, hvor de møder de folk, der står bag dem, som vi hørte om i kapitel 5. I andre tilfælde får de unge mulighed for at besøge professionelle og udøvende kunstnere, producere, designere, grafikere og teknikere. For nogle af dem sker det i forbindelse med, at de tager timer hos en skuespiller, mes andre lærer mere om

lydprogrammer hos en producer, arbejder sammen med en musiker, får hjælp til rentegning af en grafiker eller besøger virksomheder indenfor kulturområdet. Her fortæller Nadia, hvordan den professionelle på Aspiranterne tager hende med på besøg hos et dansk bureau, der udvikler spil og digitale brugeroplevelser:

> Jeg var inde og besøge Ds lillebror i [navn på spiludviklingsbureau]. Fordi de er game-designere og har gjort det i nogen år. Og fordi jeg selv spiller meget, så er det en verden, jeg er meget interesseret i. Så vi var derinde for ligesom at se: 'Var det noget, jeg måske ku' komme ind i?' Måske ikke lige her, men måske et andet sted. Så D åbner døre, som man måske ikke selv havde set, fordi at lige præcis med mine talenter og min primære inspiration indenfor Manga og Anime, begrænser det mig også, fordi der er ikke så mange steder, man kan gå hen med det. Sådan: 'Jeg kan Manga' – 'Jamen, det skal vi ikke bruge'.

Nadia arbejder med Manga og Anime. Det er genrer og stilarter, der er forankret inden for en kæmpestor og omfattende global kulturindustri, men hun har aldrig haft en idé om, at det kunne være udtryksformer, indenfor hvilke det er muligt at uddanne sig videre og finde beskæftigelse. Nadia forklarer, at besøget ikke er rettet mod at starte i en praktik i bureauet eller på anden vis få en plads, men det giver hende alligevel en fornemmelse af, at der er andre, der lever af det, hun kan.

Opsamling

På Aspiranterne fungerer kulturmøderne som kollektive og fællesoparbejdede referencer mellem ellers meget forskellige unge. De udvikler deres bånd til hinanden både, når de deler deres egne kulturelle og kunstneriske referencer med hinanden, og når de sammen går på opdagelse i den kunst og kultur, der omgiver dem i byrummet. Samtidig fungerer kulturmøderne ofte som inspiration for de unges arbejde med værker og events og etablerer fixpunkter, som de sammen fortolker og tager nye steder hen. Møderne med et bredere kulturliv gør det muligt for de unge at synliggøre

deres egne kreative og kunstneriske præferencer og viden og skabe plads til og anerkendelse af dem på mere deliberative og forandringsskabende måder (Willis 1998), end de ellers har været vant til. På Aspiranterne laver de unge således også kundeopgaver for lokale kulturaktører og møder udøvende kunstnere, skuespillere, grafikere, musikere og designere, der på hver deres måde kan bringe deres kreative og kunstneriske virke nye steder hen eller introducere, hvilke typer af arbejdspladser, kulturområdet rummer. Mange af de unge fortæller desuden, at de gennem den professionelles personlige netværk ind i mange dele af kulturbranchen får øje på de jobs, der ligger her. Selvom de også peger på, at de sjældent er lige til at gribe, fortæller de, at de opdager døre og veje, hverken de, dem de kender eller deres sagsbehandler i kommunen, anede eksisterede.

Når kulturmøderne er vigtige, er det fordi, de bringer de unges viden og ressourcer i spil, men også inspirerer og udvider deres horisonter og etablerer fælles referencepunkter, som skaber gensidige bånd og identitet mellem de unge. Kulturmøderne er afsæt for refleksioner og samtaler og fungerer som en måde at lære hinanden at kende på, såvel som et materiale, de unge efterfølgende bearbejder og formes af i deres egne produktioner. Samtidig åbner kulturmøderne også byens mange muligheder for de unge på nye måder. De får øjnene op for kulturtilbud og kultursteder, de ikke tidligere har brugt, de bliver aktive brugere af tilbuddene og stederne og får erfaring med selv at formidle forskellige kulturaktiviteter til andre.

Kapitel 9

Personlige samtaler

I dette kapitel belyser vi det sjette og sidste bærende element, der træder frem i de unges fortællinger om Aspiranterne: *Personlige samtaler*. Aspirantforløbet rummer forskellige praksisser, hvor de unge taler om og reflekterer over, hvad de laver sammen, hvordan de har det, og hvad der i øvrigt sker i deres liv. Det er samtaler, der både finder sted mellem de unge og mellem den enkelte unge og de professionelle på forløbet. Der er på den ene side tale om tilbagevendende og mere formaliserede samtaler, der finder sted en fast dag om ugen. Her er der tilknyttet en særlig professionel, der er uddannet inden for terapeutisk samtale, og til stede denne dag er ligeledes en kontaktperson fra kommunen, der kan holde samtaler med de unge i løbet af dagen. På den anden side finder de personlige samtaler i vid udstrækning også sted som mere uformelle og spontane samtaler, der pludselig kan opstå undervejs i forløbet.

De personlige samtaler på Aspirantforløbet er anledning til, at de unge kan komme til syne med de erfaringer, de har med sig og i det omfang, de har lyst til. Mange af de unge har, som vi så i kapitel 2, oplevet gentagne udfald fra det formelle uddannelsessystem, men også fra praktikker og andre typer af forløb, ligesom de ofte har været på kanten af sociale liv og fællesskaber med andre unge. Flere af dem beretter om at kæmpe med en følelse af anderledeshed, og en omsiggribende tvivl og uvished om, hvad der skal ske med dem og deres liv fremadrettet. I de unges fortællinger hjælper de personlige samtaler i forløbet dem til at sætte ord på disse erfaringer, men også nuancere og forskyde, hvordan de ser sig selv og de an-

dre unge på deres hold. Undervejs berøres ligeledes presserende spørgsmål, der aktuelt fylder i deres liv, lige fra deres mentale og følelsesmæssige trivsel til hverdagslige forhold som økonomi, bolig, helbred, udredning og medicinering, møder på kommunen, etc., der således ikke efterlades som frit svævende størrelser i forløbet eller som noget, arbejdet med værker og events eller de professionelle, der er tilknyttet produktionerne, alene skal forløse (Howard & Nielsen 2025).

Vi kan få hjælp til at forstå de personlige samtalers betydning hos Erving Goffman, den canadiske sociolog, som vi nævnte indledningsvis i Kapitel 4. Ritualer, rutiner og regler. Goffman var også optaget af ekskludering og stigmatisering, og i værket *Stigma* (1963) undersøger han, hvordan langvarige og ensartede erfaringer med udenforskab mærker menneskers identitet og selvforståelse. Goffman argumenterer imidlertid også for, at de mærker, som udenforskab sætter i mennesker, kan opløses. Men det kræver, at deres møder med andre rammesættes på måder, der ophæver deres erfaringer med udskamning, chikane, sanktionering og eksklusion. Eksempelvis kan samtaler, skriver Goffman, både synliggøre og udvide de ofte smalle sociale normer, der hersker i mange fællesskaber for, hvordan man ser ud og går klædt, hvad man spiser, hvem man omgås, hvad man må gøre, og hvilke værdier, der orienterer, etc. På Aspiranterne kredser de personlige samtaler da også i vid udstrækning om værdier og normer, men også om særlige temaer i de unges liv, der kan hjælpe dem med at finde sig til rette i det fællesskab, de har sammen på forløbet, såvel som dem, de er del af i deres liv uden for dette.

De unge har samtaler med professionelle, der er uddannede til det

På Aspiranterne finder de formaliserede personlige samtaler overvejende sted en ugedag, hvor de unge ikke arbejder på deres værker eller events. I stedet mødes de omkring korte refleksionsoplæg, øvelser, lege og samtaler samt den tilbagevendende fælles runde 'Ugen der gik'. Her er det Line, der fortæller:

> Altså, fredagen kalder vi jo for 'Refleksionsdag'. Så det plejer både at være der, hvor vi reflekterer over selve ugen. Og så

> plejer vi også at lave forskellige lege. Det kan både være sådan meget reflekterende lege, hvor vi måske får nogle dybe spørgsmål, man skal snakke om. Men det kan også være helt simple og lidt hyggelige lege, og ellers sidder vi og snakker. Og så har vi mulighed for at snakke med [sagsbehandleren] alene eller N, hvis vi har brug for det. *Og hvad kan det være, man har brug for at snakke om med dem?* [Sagsbehandleren], hun er jo fra jobcenteret, så hun er der ligesom for, at man kan have en samtale med hende, så man ikke behøver at tage ind på jobcenteret, hvis man ikke kan overskue det. *Og kan det handle om økonomi eller fremtid, eller?* Ja. *Og med psykoterapeuten?* Det er sådan terapeutisk samtale. *Og har du benyttet dig af begge dele?* Ja, det har jeg. *Er det noget, du har kunnet på forløb andre steder?* Nej. På det sidste forløb, jeg gik på, havde vi en kontaktperson, men jeg tror ikke, at hun havde nogen faglig baggrund inden for sådan psykoterapi, så man kunne ikke bruge hende på den måde.

Line fortæller, at hun ud over at deltage i de fælles samtaler, lege og øvelser med de andre også benytter sig af muligheden for at holde møder med de andre professionelle, der er tilknyttet Aspiranterne om fredagen. Hun holder ind imellem møder alene både med den sagsbehandler fra kommunen, der deltager, og den uddannede psykoterapeut, som er sammen med de unge denne dag. Line forklarer, at det er nyt og anderledes for hende, at der på den måde er særlige professionelle, som er uddannede til at varetage de forhold, de unge har brug for at vende. Samtidig åbner det, at samtalerne foregår på forløbet, for en anden type samtaler med fx psykoterapeuten og sagsbehandleren, hvor de kan komme omkring hverdagsting og andre forhold i livet, der optager dem, men som samtalerne i psykiatrien og på kommunen sjældent åbner op for at berøre.

'Om fredagen koncentrerer vi os om os selv og hinanden'

For de fleste er det også nyt og anderledes at være sammen med andre om den type øvelser, lege og samtaler, de har om fredagen. Her er det Ida,

der fortæller, at nogle af de øvelser, de laver på hendes hold, skubber hende ind i nye måder at være sammen med andre på:

> Vi lavede sådan noget, hvor vi lyttede til musik. Og så skulle vi sidde og tegne, mens vi lyttede til det. Eller også, på et tidspunkt, hvor vi skulle lytte til noget musik, skulle vi også finde på en scene i en film, som det kunne passe til. Som vi så bagefter delte med hinanden. Og vi lavede nogle øvelser, hvor man sad i grupper af to, og den ene så på et billede og skulle beskrive billedet, og den anden person skulle så prøve at tegne det, der blev beskrevet. Det var nogle lidt sjove billeder, der kom ud af det. Det var meget abstrakt og på nogle måder generelt lidt grænseoverskridende for mig, fordi jeg har været perfektionist, så alle de der former for generel brainstorming, det er ikke normalt noget, jeg gør med andre mennesker.

For nogle af de unge kan det være svært at være en del af de mere formaliserede personlige samtaler, lege og øvelser. De kan være anderledes og besværlige for dem at få greb om og udfordre, hvordan de plejer at være på sammen med andre på, som Ida forklarer. De kan imidlertid også være svære, fordi det ind imellem er hårdt for de unge at dele det, de står i, med de andre. Her er det Freja, der fortæller:

> Om fredagen koncentrerer vi os om os selv og hinanden. Der er ofte et ord, vi skal snakke om, eller også er der et lille forlæg. Så har vi noget, der hedder 'Ugen, der gik'. Der tager vi en runde og ser, hvordan din uge har været, og det behøver ikke kun at være Aspiranterne, det kan også være derhjemme. Om der har været noget godt, noget dårligt – har det været hårdt? Det kan være hårdt en gang imellem og være lidt svært, for man giver virkelig meget af sig selv på den måde, men hvis du virkelig ikke føler for det, kan du sagtens blive sprunget over.

Selvom nogle af de unge jævnligt får behov for at trække sig, er de formaliserede og tilbagevendende samtaler om fredagen vigtige rum i hverdagen.

Ikke mindst fordi mange af dem ikke nødvendigvis har nogen, med hvem de kan vende det, de oplever, og hvordan de går og har det, når de kommer hjem. Signe fortæller, at det er med til at gøre fredagen vigtig for hende:

> [Fredagen] synes jeg var meget god. Så kunne man afslutte ugen med lige også at komme ind på det følelsesmæssige. Bare en lille smule. *Hvis det ikke havde været der, hvad gør man så med det følelsesmæssige?* Hvad jeg så gør ved det? Altså, så går jeg og føler, jeg virkelig gerne vil fortælle det til nogen.

Fredagens samtaler og refleksioner giver således også anledning til at udveksle opståede glæder og andre følelser, som Signe ellers ikke altid har nogen nære venner at dele med. Det er ofte nødvendigt at formalisere og facilitere denne typer af samtaler mellem de unge, fordi de indbyrdes mere uformelle samtaler ikke altid flyder lige let af sig selv, selvom de går op og ned ad hinanden.

At trække sig og kunne komme tilbage igen

På Aspiranterne finder der imidlertid også mere spontane samtaler sted undervejs i forløbet, der er af stor vigtighed for de unge. Her er det Frederik, der fortæller, hvordan han pludselig må trække sig fra en af fredagens formaliserede samtaler og i stedet går en tur, hvor han snakker med en af de professionelle:

> Jeg får bare den her overvældende følelse af, at jeg bare skal ud af det der lokale der. Og så går jeg så ud, og så går jeg ned i enden ad gangen, og så kommer D. Og så sidder vi bare der lidt. Og så kommer vi så tilbage efter noget tid, og så henter vi vores jakker, og så går vi så en tur. Men jeg følte ikke rigtig, at der var... hvad kan man sige... nogen tanker om, at jeg bare gik. Jeg kunne bare komme tilbage, og så var alt næsten sådan, som det var.

Frederik forklarer, hvordan han ind imellem overmandes af en følelse af at være nødt til at komme væk fra det, han er i, men at det på Aspirantforlø-

bet er muligt at komme tilbage som om næsten intet var hændt. Frederiks fortælling er en fortælling, der går igen hos flere af de andre unge, fordi mange af dem har haft svært ved at være i sociale sammenhænge. Det er ikke noget, der sker for alle de unge, at de pludselig må trække sig. Det er heller ikke noget, der sker hele tiden, men flere af dem beskriver, at de har oplevet lignende ting, hvor de pludselig får små anfald af social angst og bare må væk. Fælles i de unges fortællinger om med ét at måtte trække sig er, at det på forløbet er helt ok. De kan altid trække sig uden, at den sammenhæng, de er en del af, bryder sammen. Det gælder også ovenfor, hvor Frederik får lidt luft og en pause til at finde sig selv igen og tale med en af de professionelle, hvorefter han uden det store drama kan komme tilbage til gruppen bagefter.

'Han møder én, hvis man ikke er ok'

Undervejs i de unges fortællinger om de forskellige typer af personlige samtaler, som de vikles ind i på forløbet, beskriver de også, at der langsomt sker noget med dem. De snakker sammen, lytter til hinanden og ser ting sammen, og de mange interaktioner virker forandrende ind på deres forståelser af sig selv og de andre, såvel som på, hvordan de kan være i sociale sammenhænge. Samtidig fortæller nogle af de unge, at de indimellem har svært ved at deltage i de mere formaliserede personlige samtaler, lege og øvelser, som til tider bliver for meget for dem i en grad, så de vælger at trække sig fra dem. Her reflekterer Albert over en af de situationer, hvor han har brug for at trække sig:

> Min bedste ven er indlagt inde i København, og jeg besøger ham hver torsdag. Og nogle gange går det ikke så godt. Han er psykisk syg. Han har været helt... [fløjtelyd] fuldstændig, slet ikke den samme, og det er jo hårdt. Nogle gange så gider han ikke rigtig være her mere og fortæller om, hvordan han vil slutte ting, og det kan man jo godt blive påvirket af. Nogle gange så er det fint nok at snakke om. Andre gange så føler jeg, hvis man snakker om det, bliver det også værre. Og jeg synes nogle gange også, man ikke behøver at snakke om det hver gang, noget er hårdt. Det er nok bare sådan, jeg fungerer.

> Jeg synes, fredagen den kan være dejlig, men nogle gange melder jeg mig bare lidt ud og bare sidder lidt mere, hvis jeg ikke har lyst til det.

Albert peger her på, at samtalerne ikke altid fungerer terapeutisk for ham, men derimod kan forstærke problemstillinger, han står midt i, og som ikke nødvendigvis altid passer til en fælles runde. At gå ind i dem kræver en vished om, at der er nogen, der griber én, når der er brug for det, og de professionelle på Aspiranterne indtager en afgørende rolle i forhold til, at det kan finde sted. Her fortæller Albert videre:

> Jeg er blevet dygtigere til at være god mod mig selv, hvis man kan det. Det kan man vel godt blive dygtigere til. Og så til at snakke med mennesker. Altså, være social. Det har jeg altid haft meget svært ved. Så det føler jeg, jeg er blevet dygtigere til. *Hvordan kan det være, Aspiranterne hjalp med det?* Fordi vi var jo flere mennesker, som man mødtes med, og man snakkede, og vi lyttede ligesom på hinanden, og vi var til events, og vi var ude at se ting, vi var på museum, og man var ligesom tvunget ud i at interagere med folk og måske også skubbe nogen grænser med at møde folk. *Føltes det grænseoverskridende?* Ja, men det tror jeg kun er en god ting. *Men følte du dig tryg, mens du var hernede?* Ja. Det gjorde jeg. Helt bestemt. Det skyldes D. Helt klart. *Hvordan det?* Det ved jeg ikke, man føler bare, han har én. Og man, når man kaster sig ud i noget, så skal han nok gribe en, hvis det ikke lige lykkes. Han møder en, hvis man ikke altid har det lige ok.

Selvom de unges interaktioner i de personlige samtaler er vigtige, fremhæver de, ligesom Albert, den særlige rolle samtalerne med de professionelle på tomandshånd har i Aspirantforløbet. Nogle gange er der tale om planlagte samtaler med en særlig professionel, der er udpeget som kontaktperson for den unge, men ofte finder samtalerne sted mere spontant. De unge fortæller således, at der altid er nogen, de kan tage fat i, hvis de går gennem noget, der er svært, eller har en periode, hvor de af andre årsager

tænker meget over noget og har brug for en snak. Så går de en tur sammen med en af de professionelle og får lidt luft eller trækker ind i et andet lokale, hvor de kan tale privat om det, der presser sig på. Det giver, som Albert pointerer, en oplevelse af, at der altid er nogen, der kan gribe dem, når det er svært, og mange af de unge fortæller, at det gør det lettere for dem at bevæge sig ud i noget, de har det svært med.

En følelse af at være okay

De personlige samtaler på Aspiranterne er i de unges fortællinger afgørende for, at de finder sig til rette sammen med de andre, men i høj grad også med sig selv. Vi så i Kapitel 5. Små offentligheder, hvordan de fx får mulighed for at få øje på hinanden og hinandens behov under fredagens runde. Det er også en ramme, hvor de professionelle ofte deler deres egne erfaringer, og hvor der italesættes andre normer og værdier for det sociale samvær, end de unge er vant til fra andre sammenhænge. Her er det Line**,** der fortæller, hvordan hun et par måneder inde i Aspirantforløbet oplever, at den tomhed, som hun har gået med i mange år, opløses, både fordi hun laver flere ting, og fordi hun sænker skuldrene og slapper mere af:

> *Er der noget, der har forandret sig i din hverdag, efter du er startet her?* Altså, jeg har haft en tomhed i rigtig mange år. Og der har ikke rigtig været noget, der gav mening. Men efter jeg er startet her, så er tomheden faktisk sådan næsten forsvundet helt. Og jeg føler, at det giver mening. At det jeg laver, det er noget som gør, at jeg kan arbejde mig hen mod en fremtid. *At have en tomhed indeni, er det en følelse af meningsløshed: Hvorfor står jeg op om morgenen, eller?* Det er også bare en fysisk følelse. At være helt tom. Det er svært at forklare. Altså, det kan også bare være meningsløshed, men det er også en fysisk følelse. Som om man bare er tom indeni. *Og den tomhed er forsvundet?* Ja. *Hvad gør det, at den er væk?* Altså, jeg laver jo flere ting. Jeg har måske også lyst til at lave flere ting, fordi tomheden er forsvundet. Jeg ved ikke, hvordan det ellers har ændret sig. Men før har jeg haft rigtig mange dårlige oplevelser, men her har jeg ligesom kunnet slappe lidt mere

> af. Og ligesom fået lov at få en oplevelse af, at jeg kan slappe af. Og det tror jeg også gør, at i fremtiden når jeg kommer i andre sociale sammenhænge, så kan jeg bedre slappe af. Altså, følelsen af at det er okay, som jeg er. *Er der noget særligt, der har skabt den følelse af at være okay?* Altså, jeg tænker både de andre, der også er her. De andre unge. De virker bare alle sammen som om, at de er meget forstående overfor, at andre også kan have det svært. Og så også det, at man ligesom er åben omkring det. Jeg synes også, det er fedt, at D, han har jo også været omkring, at han også bliver udmattet og sådan. Sådan også sagt forskellige nogle ting om ham selv. Og så de her fredage selvfølgelig, hvor vi snakker om det.

På Aspiranterne oplever Line en anden forståelse for og accept af, at hun indimellem har det svært og har brug for at trække sig. Det udfordrer nogle af de snævre normer for socialt samvær, som Line fortæller, at hun har kæmpet med. Line oplever ikke bare at være okay, når hun bidrager og er med, men også når hun trækker sig og bliver udmattet. De sociale normer, som de personlige samtaler er med til at indstifte, bidrager dermed også til at tage brodden af de oplevelser af stigmatisering og udenforskab, som Line har med sig, og vækker et håb i hende om på sigt også at kunne være del af andre sociale sammenhænge.

Opsamling

De personlige samtaler i Aspirantforløbet danner afsæt for udviklingen af fælles referencer og nye forståelser for ens eget liv og af hinanden. De hjælper de unge til både at sætte ord på deres oplevelser og få øje på hinanden. Det er samtaler, som rokker ved den oplevelse af udenforskab, som på forskellige måder har præget de unges liv, og den stigmatisering som anderledes, disse oplevelser i mange tilfælde har ført med sig (Goffman 1963). Her kan svære erfaringer sættes i spil og fastlåste identiteter forskyde sig, og det er med til at opløse de unges fornemmelse af ikke at kunne passe ind. En gang om ugen finder de personlige samtaler sted i mere formaliserede sammenhænge, der faciliteres af professionelle, som har særlige kompetencer i forhold til de erfaringer og oplevelser, de unge

tumler med. Her indgår de unge i snakke om særlige temaer eller indgår i lege, øvelser og tilbagevendende runder, hvor de undersøger og reflekterer over deres hverdag og deres drømme om en fremtid. De unge mødes også i mindre grupper eller alene med en af de professionelle i mere formaliserede samtaler møntet på specifikke individuelle problemstillinger. Derudover opstår der også løbende spontane samtaler mellem de unge indbyrdes og med de professionelle, hvor særligt de sidste samler op på pludseligt opståede behov og sikrer, at de unge ikke står alene, men oplever at blive taget alvorligt og tale med nogen om det, der sker i deres liv. Afgørende er derfor, som vi så i Kapitel 4. Ritualer, rutiner og regler, at de sammenhænge, de er del af ikke bryder sammen, men er så stærke og fleksible, at de kan rumme disse udfald og udsving.

Når de personlige samtaler er vigtige, er det fordi, de giver de unge mulighed for at undersøge, italesætte og reflektere over de erfaringer, de har med sig og gør sig sammen. De unge på Aspiranterne tumler med spørgsmål og udfordringer, som de i flere tilfælde ikke har nogen at tale med om. De formaliserede, såvel som de mere ad hoc agtige samtaler, er med til at løfte de unge ud af en oplevelse af ensomhed, isolation og udenforskab og ind i et rum, hvor de finder et sprog for og redskaber til bedre at håndtere deres oplevelser og erfaringer, men også flytte deres forståelser af, hvem de er, nye steder hen. Det er med til at opløse deres fornemmelse af ikke at passe ind og sætte nye normer og værdier for, hvordan et fællesskab kan se ud.

Kapitel 10

Et arbejds- og identitetsfællesskab

I de foregående seks kapitler har vi belyst de elementer, der træder frem som afgørende ved Aspirantforløbet på tværs af de unges fortællinger. Vi har bestræbt os på at løfte disse elementer frem og gå i dybden med, hvordan de virker ind i forløbet, og hvordan de gør en forskel for de unge undervejs. Snarere end at belyse hvad forskellige unge oplever i forløbet, bruger vi således deres forskellige blikke til at nuancere og forstå flere sider af, hvordan de afgørende elementer virker og hvorfor. Vi har været hele vejen rundt i Klikmodellen (model 1), som vi præsenterede i Kapitel 3. Indflyvning og model over forløbet, og tegnet et nuanceret og udfoldet billede af, hvad det er for en sammenhæng, de unge bliver en del af, når de deltager i Aspirantforløbet. I nærværende kapitel retter vi blikket mod det fællesskab, der er aftegnet i centrum af Klikmodellen (se s. 122). I samspillet mellem de seks elementer opstår der således et arbejds- og identitetsfællesskab, hvor de unge på den ene side producerer noget sammen, og på den anden side udvikler relationer til hinanden og nye forståelser af sig selv. Det er et afgørende fællesskab, som de unge tillægger stor betydning, og som vi derfor vil opholde os ved, inden vi afslutter Del II om Aspirantforløbet.

Da de unge starter på Aspirantforløbet, har mange af dem været på kanten af ordinær uddannelse og arbejde i en årrække, og deres fortællinger vidner om et ungdomsliv, der på forskellige måder har været præget af udenforskab og marginalisering. Som vi så i Kapitel 2. En introduktion til de unge i bogen, hvor vi belyser de unges veje ind i Aspiranterne, fortæller mange af dem, hvordan de har oplevet at stå alene, afkoblede og margi-

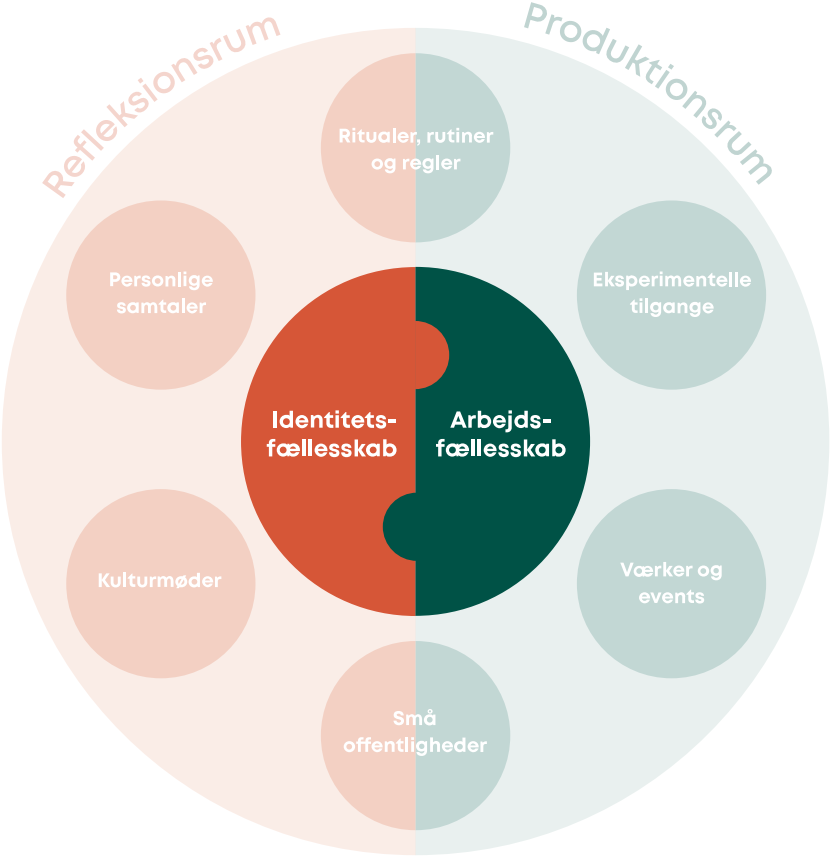

Illustration: Klikmodellen – et arbejds- og identitetsfællesskab

naliserede fra et ungdomsliv, hvor der ikke var plads til dem, og hvor deres ressourcer, præferencer og perspektiver ikke blev set og kunne folde sig ud. Undervejs i Aspirantforløbet løftes hovedparten af de unge imidlertid ud af denne forståelse af sig selv og deres plads i verden, og det er betydningen af denne bevægelse, vi forsøger at indkredse i dette kapitel.

Her vil vi atter hente hjælp hos den australske socialpsykolog Bronwyn Davies som i indflyvningen til denne del af bogen hjalp os til at forstå, hvilken betydning de landskaber og sammenhænge, vi bevæger os igennem som mennesker, har for vores liv og vores identiteter. For Davies sætter også ord på, hvad det kan betyde for et menneske at bevæge sig fra en position af udenforskab og marginalisering ind i et fællesskab, der kan

rumme en, som man er, og med det, man kan. Hun beskriver det som en bevægelse fra en erfaring af at være positioneret som ubetydelig, som ingen som helst ('nobody') hen imod en erfaring af at blive til som nogen, der er bærer af en særlig værdi og særlige ressourcer ('somebody'). Det er ifølge Davies en bevægelse, hvor man oplever at blive en del af 'noget', hvor man kan blive en anden. Ikke bare til 'hvem-som-helst', men til 'nogen' med en særlig plads og en særlig rolle (Davies 2000).

Det arbejds- og identitetsfællesskab, der træder frem i de unges fortællinger fra Aspirantforløbet, er et fællesskab, hvor man ikke bare skaber noget sammen med andre, men hvor man ligeledes lægger vægt på, at alle har noget at bidrage med, og hvor der drages omsorg for hinanden. Her er det Freja, der fortæller:

> Det er rart at møde de andre og lave et samarbejde med dem. I stedet for kun at samarbejde med folk, der ved, hvad de gerne vil, og hvordan man gør det. Så er det rart at være sammen med nogen, som er på lige fod med dig, og som også tager hvert skridt stille og roligt. Og hvis man er et trin over eller under andre, så tager man det helt roligt, så man stadig kan gå sammen. Ja, man bakker op om hinanden. Jeg kan godt lide at være med, men stadig stå i baggrunden. Det er en rigtig fin rolle.

Freja beskriver, hvordan Aspiranterne giver hende og de andre unge adgang til at spejle sig i, føle sig ligeværdige med og passe på hinanden. Samtidig fortæller hun også om et fællesskab, hvor de unge kan indtage forskellige roller, og hvor de særlige ressourcer, de hver især bringer med sig ind i arbejdsprocessen, sættes i spil, nyttiggøres og anerkendes. Det træder imidlertid også frem, at de meget forskellige ressourcer, de unge bringer med ind forløbet, ikke alle opleves som lige oplagte i denne proces. Her er det Tobias, der reflekterer over, hvordan han må yde en ekstra indsats for at finde en meningsfuld rolle i projektet, fordi han i modsætning til de fleste andre på hans hold ikke har nogen særlig erfaring med kunst og kultur:

> *Passede din rolle godt til dig?* Det var en fin rolle, synes jeg. Fordi det er lidt… det er det, jeg er mindst dårlig til [Let, stille

> latter] af, hvad man havde af muligheder. Fordi de prøvede også lidt sådan at give ens styrker plads, eller hvad man siger. De kunne jo udnytte, at Sofie havde danset før og Clara også havde noget erfaring med musik.

Selvom Tobias skal yde en ekstra indsats for at finde sin rolle i arbejdsprocessen, finder han frem til en rolle, hvor hans ressourcer kan komme i spil. Af hans videre fortællinger fremgår det da også, at han finder en plads i arbejds- og identitetsfællesskabet, som én der til trods herfor bidrager med noget vigtigt i arbejdsprocessen. Det fortæller han om her:

> Hos Aspiranterne skulle man være en del af en gruppe, og man kunne ikke arbejde alene. Du skal helst være en del af det, men hvis du ikke kan lige nu, så kan du komme og arbejde videre, når du kan. Man har et ansvar overfor de andre, og man kan give det, man kan. Man er altid nødvendig, man har en rolle og er med på holdet, og man sætter et præg på det færdige produkt. De prøvede lidt at bruge ens styrker, eller hvad man siger. Jeg brugte selv logik. Der var mange dage, hvor jeg ikke kunne komme, fordi jeg var så overvældet. Men så kom jeg med nye øjne. Når man sidder og kigger på det, de andre har lavet, så ser man, om det giver mening, om man kan følge den røde tråd, eller om det er volapyk, der er blevet smidt op på en væg.

I Tobias' fortælling aktiveres selv det at trække sig som en ressource. Det er et arbejds- og identitetsfællesskab, der bygger på et bredt og inkluderende ressourcebegreb, som søger at rumme de unge som dem, de er, og med det, de kan, på en måde, der står i stærk kontrast til det udgangspunkt, de kommer ind i Aspirantforløbet med. Mange af de unge baksede således med en grundlæggende tvivl på, om der rent faktisk var en plads til dem, og om de overhovedet havde en rolle at spille i verden, hvilket gennemgående ændrer sig undervejs i forløbet. Gennem identitets- og arbejdsfællesskabet på Aspirantforløbet bliver de unge hermed til 'nogen' ved at blive en del af 'noget', hvor de spiller en rolle og har en betydning. Her er det, Nadia, der beretter:

> Det har bare været et godt sted at komme ind, fordi de ligesom ser et talent, og så tager de fat i det og siger, hvad kan vi gøre med det? Det har været superfedt. Og det har du ikke sådan oplevet før? Meget af det, jeg ellers har lavet, har været tidsfordriv, for at holde mig aktiv. Jeg har været på produktionsskole to gange, jeg har været på HF og sådan nogle forskellige ting, der ikke rigtig har gjort andet end bare at holde mig i gang. Så Aspiranterne var ligesom den første gang, jeg blev både challenged, men også accepteret for, hvad jeg kunne. Altså, det har været så fedt.

En tilsvarende fortælling finder vi hos Malthe, som vi mødte i Kapitel 3. En introduktion til de unge i bogen, hvor han berettede, at han havde været paralyseret af social angst, inden han begyndte på Aspirantforløbet. Han havde svært ved at deltage i sociale sammenhænge med andre, og han kunne ikke tage offentlig transport længere. Undervejs i Aspirantforløbet får han imidlertid øje på sig selv som en, der kan binde kreative processer og udtryk sammen til en helhed og støtte de andre i deres kreative arbejde. I Malthes fortælling bliver det hermed tydeligt, hvordan det at blive til 'nogen i noget' også åbner op for at kunne blive 'noget for nogen'. Her fortæller Malthe om de drømme og håb, det vækker I ham:

> Jeg kunne godt tænke mig at være et bindingspunkt, der kan hjælpe andre med at formidle ting. Hele den proces, jeg har været igennem her: At finde ud af det der med at lytte til andre og komme frem til et fælles sprog. Det har været ret befriende. Det fungerer for mig. Det kunne være fedt at prøve i nogle andre omgivelser, hvor jeg måske skal være med til at sætte en dagsorden.

Malthes fortælling synliggør, hvordan denne afklaring af egen værdi og egne ressourcer også åbner en forestilling om at kunne aktualisere sig selv og sine ressourcer i andre sammenhænge. Dermed illustrerer fortællingen, hvordan det at blive en del af et identitets- og arbejdsfællesskab på Aspiranterne også kan danne afsæt for, at de unge begynder at se sig selv som nogen, der i videre forstand er betydningsfulde og kan spille en betyd-

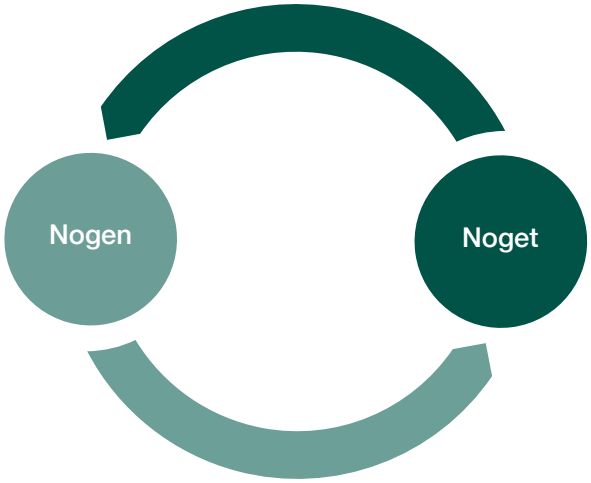

Model 2: Nogen i noget/Noget for nogen

ningsfuld rolle i verden. Denne vekselvirkning mellem det at blive til 'nogen i noget' og det at blive 'noget for nogen', som både foregår på Aspiranterne og åbner for nye forestillinger for fremtiden, illustrerer vi i model 2.

Modellen illustrerer, hvordan de unge undervejs i Aspirantforløbet oplever at blive en del af en sammenhæng, hvor der er plads til dem, og det de kan. Det er en sammenhæng, hvor de oplever at høre til og få en betydning. De oplever med andre ord at blive en del af 'noget', hvor de kan blive til 'nogen'. Ikke bare til hvem-som-helst, men til nogen med en særlig plads og rolle. Det illustreres ved den lysegrønne pil i modellen. Når de unge i Aspiranterne på den måde oplever at blive til nogen med en særlig betydning, så åbner der sig hos dem også nye forestillinger om at kunne være noget for nogen i sammenhænge, der rækker ud over projektet. At det, de er og byder ind med, kan blive sat i spil i deres liv i videre forstand. Det er det, den mørke pil, der går den anden vej i modellen, illustrerer.

Opsamling

De unge, der starter på Aspirantforløbet, har ofte en baggrund præget af marginalisering, udenforskab og manglende anerkendelse af deres ressourcer. Mange af dem har i lange perioder af deres liv følt sig alene og

uden plads i de fællesskaber, som ordinær uddannelse og arbejde danner ramme om. Under forløbet oplever de at blive del af et arbejds- og identitetsfællesskab, hvor samarbejde, anerkendelse og omsorg er centrale elementer, og hvor de får mulighed for at udvikle en ny forståelse af sig selv og deres plads i verden. Selvom de meget forskellige ressourcer, de unge bringer med ind i forløbet, ikke alle opleves som lige oplagte, finder de alligevel en plads i arbejds- og identitetsfællesskabet, som nogen, der kan bidrage med noget vigtigt i arbejdsprocessen. Det brede og inkluderende ressourcebegreb, hvor alle har værdi, en rolle og noget at bidrage med, giver over tid de unge en oplevelse af vished, holdbarhed og handlerum, som ellers mangler i deres hverdag. Med inspiration fra Bronwyn Davies kan vi forstå det som en bevægelse fra at føle sig som betydningsløs til at blive til 'nogen' med værdi, ressourcer og en tydelig rolle. Det illustreres i model 2, hvordan de unge undervejs bliver en del af et 'noget', hvor de kan blive til 'nogen'. Modellen viser også, at når de unge oplever at blive til nogen med en særlig betydning i et fællesskab, hvor de kan være sig selv og opleve at høre til, så opstår der også et håb om, at det de er, og det de byder ind med, kan blive sat i spil i andre sammenhænge.

Kapitel 11

Delkonklusion

I denne del af bogen har vi i otte kapitler belyst de afgørende elementer i Aspirantforløbet, som de opleves af de unge, vi har fulgt i undersøgelsen. Tilsammen søger kapitlerne at synliggøre de konkrete elementer og den sammenhæng, som Aspiranterne udgør i de unges liv og hverdag i den periode, hvor de deltager i forløbet. Med afsæt i interviews med de unge på de tre første hold i 2020-2021 undersøger vi således, hvad der kendetegner forløbet, og hvilket udbytte, det giver de unge undervejs. Vi går helt tæt på og retter opmærksomheden mod, hvad der konkret foregår i forløbet, hvordan de unge oplever det, og på hvilke måder det har en betydning for dem. Det gør vi med afsæt i 'realistic theory' (Pawson & Tilley 1997) og virkningsevaluering (Dahler-Larsen & Krogstrup 2003) med henblik på at tilvejebringe helt præcise og konkrete analyser af de praksisser og elementer, der træder frem som afgørende og betydningsfulde i forløbet fra de unges perspektiver (Nielsen & Sørensen 2017). Med dette som afsæt har vores analyser hermed været orienteret mod at forstå, hvad der virker for hvem, under hvilke omstændigheder og hvorfor. Med inspiration fra en 'criticality'-tænkning (Rogoff 2006) har vi i forlængelse heraf yderligere været optaget af at identificere de potentialer og mulighedsrum, som forløbet åbner for de unge i bogen. I løbet af de otte kapitler i Del II har vi bestræbt os på at åbne disse potentialer og rum ved hjælp af en lang række perspektiver fra eksisterende forskning og teori, som vi forsøger at belyse og nuancere betydningen af gennem de unges fortællinger om forløbet.

Vi har samlet analyserne i en model, vi har kaldt Klikmodellen (model 1), der giver et blik ind i det, man kunne kalde forløbets 'black box' (Astbury & Leeuw 2010) fra de deltagende unges perspektiver. Med modellen forsøger vi at indfange, hvordan Aspirantforløbet er bygget op omkring to rum, et refleksionsrum og et produktionsrum, der er organiseret på forskellige dage, men hvis særlige refleksive og producerende praksisser griber ind i hinanden og virker sammen i de unges fortællinger. Det er således en pointe i modellen, at de to typer af rum ikke skal forstås som adskilte, men 'klikker sammen' – deraf navnet Klikmodellen. I modellen har vi inddelt de refleksive og producerende praksisser i forskellige elementer. Det er elementer, der hver især træder frem som afgørende i de unges fortællinger om, hvad der kendetegner forløbet, og hvordan det virker ind i deres liv.

I kapitlerne gennemgår vi hver for sig de seks elementer, som vi identificerer som bærende i de unges fortællinger: 1) Ritualer, rutiner og regler, 2) Små offentligheder, 3) Eksperimentelle tilgange, 4) Værker og events, 5) Kulturmøder og 6) Personlige samtaler. Af modellen fremgår det, at de to første elementer spiller en afgørende rolle i såvel refleksionsrum som produktionsrum, mens de næste fire elementer primært er forankret i enten refleksive eller producerende praksisser. Det er også en særskilt pointe, at de seks elementer spiller tæt sammen i de unges fortællinger om at deltage i forløbet. De fungerer således ikke som isolerede elementer, men virker gensidigt sammen i forløbet. Det indebærer, at de unge henter inspiration fra de personlige samtaler og deres møder med kunst og kultur, som de bringer med sig ind og bearbejder i deres egne produktioner og de værker og events, de arbejder med. Omvendt bringer de den viden og kunnen, som blomstrer i produktionsrummet, med sig ind i refleksionsrummet og tager derigennem samtalerne og kulturmøderne nye og betydningsfulde steder hen.

Af modellen fremgår også, at der gennem de refleksive og producerende praksisser opstår et arbejds- og identitetsfællesskab, hvor de unge på den ene side producerer noget sammen, og på den anden side udvikler relationer til hinanden og nye forståelser af sig selv. Det er et fællesskab, hvor de unge indtager meget forskellige roller, og hvor de særlige ressourcer, de hver især bringer med sig ind i arbejdsprocessen, sættes i spil. I de unges fortællinger bygger det på en tilgang, der involverer et radikalt ressourcebegreb, hvor alles bidrag nyttiggøres og anerkendes, og hvor

selv deres behov for indimellem at trække sig kan bidrage med noget vigtigt i arbejdsprocessen. Det er et fællesskab, som de unge tillægger stor betydning og beskriver som et fællesskab, hvor de ikke bare skaber noget sammen med andre, men hvor der ligeledes lægges vægt på, at alle har noget at bidrage med, og hvor der drages omsorg for hinanden.

I kapitlerne viser vi, hvordan de unge undervejs i deres deltagelse i Aspirantforløbet bevæger sig fra i vid udstrækning at opleve sig selv som afkoblede og ekskluderede fra mange af de kontekster og relationer, som andre unge indgår i og opnår identitet igennem. De unge beskriver, hvordan de i stedet bliver en del af noget, hvor de kan træde frem som nogen, der er bærer af værdi og særlige ressourcer. I belysningen af, hvordan det finder sted, har vi været inspireret af den australske socialpsykolog Bronwyn Davies (2000), der foreslår at forstå vores identiteter som noget, der udvikler sig i et nært samspil med de kontekster, vi er en del af og bevæger os gennem i et liv. Det indebærer også, at vi kan tabe os selv og vores identiteter og gå fra hinanden, når relationen til omgivelserne destabiliseres eller afbrydes, og omvendt kan de gendannes på nye måder, når disse relationer genetableres. Når de unge undervejs i Aspirantforløbet begynder at se sig selv som nogen med en særlig plads og en særlig rolle, indebærer det også for mange af dem, at de får en tro på, at de i videre forstand er betydningsfulde og kan spille en betydningsfuld rolle i verden. Vi illustrerer denne vekselvirkning mellem det at blive til 'nogen i noget' og det at blive 'noget for nogen', som både foregår på Aspiranterne og åbner for nye forestillinger for fremtiden, i model 2.

For mange af de unge åbner verden sig også helt konkret for dem undervejs. Det skyldes dels, at de seks bærende elementer i forløbet bidrager til at udvikle og styrke deres arbejde med kunst og kultur, og dels at de bidrager til at skabe et arbejds- og identitetsfællesskab. Derved får de unges engagement i kunst og kultur både en ny vægt og betydning og rykkes fra et individuelt og privat rum ind i et fælles og offentligt rum. Deres engagement i kunst og kultur får således ikke blot et kvalitativt løft, men bliver ydermere til gennem processer, der forankrer det tydeligere i verden. Det får liv og vokser sig betydningsfuldt på tværs af de unge på forløbet, ligesom det får et liv og vokser videre ud i verden, idet de også får adgang til udstillinger, scener, udgivelser osv. og til selv at vise deres værker frem. De unge får hermed ikke blot erfaring med at blive til nogen inden for rammen

af forløbet, men får også erfaring med at træde ud i verden som nogen, der kan noget særligt.

For langt de fleste af de unge i bogen tilbyder forløbet dem nye åbninger og bevægelsesmuligheder og synliggør deres perspektiver og præferencer, såvel som deres forestillingskraft og skaberkraft i et omfang og på måder, de ikke har oplevet i uddannelsessystemet eller i andre forløb. Samtidig sker det også på lidt forskellige måder hos de forskellige unge. Nogle af de unge har let ved at finde deres rolle og betydning i arbejds- og identitetsfællesskabet, mens andre skal anstrenge sig mere. Nogle af dem finder sig også hurtigt til rette og har lyst til at tilbringe mere tid på forløbet, mens andre i perioder kæmper med at dukke op og holde fast. Endvidere har nogle af de unge stort udbytte af at deltage i de mange fælles personlige samtaler, mens andre har sværere ved at indgå og finde mening i dem. Forskellene mellem de unge, herunder de erfaringer og præferencer, de træder ind i forløbet med, understreger betydningen af forløbets fleksible rammesætning, der giver plads til at blive til nogen i noget på forskellige måder og i forskelligt tempi.

I de følgende dele af bogen undersøger vi, hvad der sker under deres færd videre ud i verden i årene efter forløbet. Vi starter med at sætte fokus på tiden umiddelbart efter forløbet.

Livstråde folder sig ud
– nye liv begynder

DEL III

Indledning

I de resterende dele af bogen kaster vi lys over de unges liv og bevægelser i årene efter Aspirantforløbet. I denne tredje del ser vi nærmere på, hvilke liv og bevægelser der tegner sig umiddelbart efter forløbet. Vi møder de unge på et tidspunkt i deres liv, hvor de har afsluttet forløbet og står på tærsklen til en ny og ukendt fase af livet, og undersøger de nye sammenhænge, aktiviteter og relationer, de rækker ud efter og forsøger at blive en del af på dette tidspunkt. Vi dykker også ned i det, de bærer med sig og forsøger at lægge fra sig, så det ikke kaster skygger ind i eller skaber forviklinger i den nye livsfase. Ambitionen er at tegne et nuanceret billede af de liv, de står i, såvel som de bevægelser, der opstår i deres liv umiddelbart efter Aspirantforløbet, men også at give et indblik i de mange tanker og følelser, bekymringer og forventninger, der præger denne tid i deres liv.

I denne del introducerer vi begrebet 'livstråde'. Vi bruger begrebet som en samlebetegnelse for de mange forskelligartede sammenhænge, aktiviteter og relationer, der præger de unges liv og bevægelser umiddelbart efter Aspirantforløbet. I de unges fortællinger om deres liv viser der sig således på dette tidspunkt en stor mangfoldighed af tråde. Det er tråde, der væver sig ind og ud af hinanden og samlet set tegner et billede af et sammensat, men også rigt og fyldigt livsindhold: Der er helt nye livstråde, som de unge forsøger at flette sig ind i efter forløbet. Der er gamle livstråde, der var gledet dem af hænde eller ud af syne, men som de igen får hånd om. Der er livstråde, som har været kontinuerlige holdepunkter i deres liv og

fortsat er det. Og så er der livstråde, som de unge i årevis har kæmpet med og endelig vikler sig ud af og slipper, og andre der fortsat griber ind i deres liv og besværliggør det. Der er stærke, kraftige og tydelige livstråde, men også livstråde, der er flossede, spinkle og knap så synlige. Og alle disse forskelligartede livstråde skaber nogle særlige forudsætninger, begrænsninger og muligheder for deres liv og bevægelser efter Aspirantforløbet, som vi belyser i denne del af bogen.

Del III, der giver et afgrænset indblik i livet umiddelbart efter Aspirantforløbet, udgør ligesom Del V kun tre kapitler. I det første kapitel foretager vi en teoretisk indflyvning og præsenterer en model over det, vi i bogen kalder livstråde. I det efterfølgende kapitel skaber vi indledningsvis et overblik over det sammensurium af livstråde, der bliver synlige i de unges liv efter Aspirantforløbet, og dykker ned i, hvilke kvaliteter og betydninger, de har i de unges liv. Endelig opsummerer vi hovedpointerne i delkonklusionen i det afsluttende kapitel.

Kapitel 12

Indflyvning og model over livstråde

I denne del af bogen møder vi de unge i en periode af livet, hvor de netop har færdiggjort Aspirantforløbet og står på tærsklen til en ny livssituation. Vi kaster lys over deres første afprøvende skridt ind i denne nye livssituation og forsøger at tegne et indgående og nuanceret billede af, hvad der kendetegner deres bevægelser ind i alt det nye. Vi betragter ofte perioder af livet, hvor man tager afsked med noget og står på tærsklen til noget nyt, som overgange, hvor hverdagens rutiner og praksisser erstattes af en usikkerhed og ustabilitet, der varer en periode, indtil en ny hverdag med nye rutiner og praksisser indfinder sig (Winther-Lindqvist 2010). Det er en forståelse, der vækker mindelser om at stå på fortovet ved en trafikeret vej, man skal krydse for at komme over på den anden side. Der er muligvis et fodgængerfelt, man skal træde ud på, men man må alligevel krydse vejen årvågent og hurtigt for at undgå trafikken, og først når man står på den anden side af vejen, kan man ånde lettet op.

En sådan forståelse af overgange passer givetvis med de bevægelser, som visse unge foretager sig i ungdomsårene. Men det gælder langt fra alle unge. Måske er der ikke noget fodgængerfelt at følge, måske skal man krydse mange veje for at nå frem, måske føles destinationen også usikker og ustabil, og måske har man ingen anelse om, hvor ens destination er. Sådan har overgangene og de bevægelser, der har kendetegnet dem, i hvert fald tidligere været for de unge, vi følger i denne bog, hvilket vi så beskrevet i Kapitel 2. En introduktion til de unge i bogen. Nu står de unge så her igen, på tærsklen til noget nyt og ukendt. Hvilket liv og hvilke bevæ-

gelser tegner sig for dem? Og hvordan kan vi forstå deres situationer uden at simplificere dem på samme måde, som det er tilfældet med billedet af overgangen som et fodgængerfelt?

Inden for ungdomsforskningen definerer man ungdommen som en livsfase, der er fuld af overgangsprocesser, og overgangene i ungdomslivet udgør da også et centralt forskningsområde (Johansson 2017). Her taler man på den ene side om, at der i en årrække er sket en 'de-standardisering' af overgangene i ungdomslivet på grund af individualisering og en samfundsmæssig betoning af selv at kunne træffe valg og forme sit liv. Det vil sige, at baggrundsvariabler som klasse, køn, etnicitet etc. ikke længere fører til bestemte og forudsigelige overgangsprocesser og livshorisonter (Walther 2006, Furlong 2015). Samtidig viser ungdomsforskningen, at der lægges stadig mere pres på den enkeltes evne til at planlægge og målrette vejene gennem ungdomslivet (Petersen 2017, Krogh & Madsen 2024). Det ses eksempelvis gennem en række politiske tiltag, der har som mål at øge og optimere unges hastighed og bevægelser gennem uddannelsessystemet, således at de samfundsmæssige implikationer af de-standardiseringen minimeres (Katznelson et al. 2022). Der tegner sig således et billede af overgangene i ungdomslivet som kendetegnet ved stadig mere differentierede og uoverskuelige overgangsprocesser, der samtidig reguleres af nye former for pres- og forventningsstrukturer.

For de unge i denne bog har det været særdeles udfordrende at manøvrere i dette krydspres, og de er ofte snublet og har følt sig magtesløse over for de simultane krav og forventninger om dynamik, fremdrift og målrettethed, som kendetegner dette krydspres. Ved at introducere begrebet om 'livstråde' forsøger vi at udvikle en forståelse af, hvad det vil sige at være ung og befinde sig på kanten til noget nyt, og skulle bevæge sig videre, når man har svære erfaringer med sig, men samtidig har fået et nyt udgangspunkt for sine bevægelser. Med livstrådsbegrebet forsøger vi at vise, hvordan livet og hverdagen for disse unge består af utallige forhold og aspekter, der ligesom tråde filtrer sig ind og ud af hinanden og forvikler deres muligheder for at bevæge sig videre ind i alt det nye. Samtidig forsøger vi at vise, hvordan de unge i bogen får tag om forhold og aspekter og får sat dem i svingninger på måder, der alligevel skaber et nyt udgangspunkt for deres bevægelser ind i den nye livssituation, de står overfor efter Aspirantforløbet.

Vi har hentet inspiration til begrebet om livstråde hos den amerikanske teoretiker og fysiker Karen Barad, hvor fænomener udgøres af en mangfoldighed af tråde, der er filtret ind i hinanden og virker sammen på uendeligt mange måder. Barad er optaget af, hvordan disse sammenfiltringer af tråde ser ud, men også hvordan de til stadighed forrykker sig og ændrer karakter, således at der løbende opstår nye konfigurationer (Barad 2003, 2010). På den måde gør Barad også op med traditionelle dikotomier som natur/kultur, menneske/maskine, statisk/dynamisk, fortid/nutid, der både adskiller fænomener og installerer hierarkier mellem dem. I stedet foreslår Barad at skabe 'en fornemmelse for forbundethed gennem spor af forskelligartede sammenfiltrede tråde og genbearbejdelser af gensidig konstituering og uendelige og gentagne rekonfigurationer' (Barad 2010:245, vores oversættelse til dansk). Den måde at tænke i tråde og forbindelser, der gennemstrømmer Barads tænkning, går igen hos den amerikanske videnskabsteoretiker, Donna Haraway, hvis tanker vi udfolder lidt mere i del IV. Haraway bruger metaforen 'string figures' eller på dansk 'snorefigurer' for at sætte ord på, hvordan vores liv og skæbne altid er viklet ind i andres og ind i verden (Haraway 2021). Inspirationen er den velkendte snoreleg, hvor der laves mønstre af en snor, som er bundet sammen til en cirkel og viklet rundt om fingrene på en eller flere personer. Ved løbende at udveksle og manipulere snorene mellem fingrene på nye måder, ændres og udvikles mønstrene undervejs. Når Haraway skriver om 'snorefigurer', er det således et forsøg på at synliggøre de mange forskellige måder, hvorpå vi er er forbundet til hinanden og verden, samt at vise, hvordan forbindelserne løbende bevæger sig og skifter karakter.

Der er ikke bare tale om snore eller tråde, der er forbundet i forskellige snorefigurer, der løbende bevæger sig og skifter karakter. Der er også forskelle på, hvor levedygtige og kapable snorefigurerne er, ligesom der er forskelle på, i hvilket omfang mennesker væves ind i levedygtige og kapable snorefigurer. Tænkningen i livstråde og snorefigurer lægger således op til at forstå ulighed som de asymmetriske livsbetingelser og udfoldelsesmuligheder, som forskellige snorefigurer bevirker i menneskers liv. Nogle menneskeliv er vævet ind i snorefigurer, der muliggør sikkerhed, subjektivering og handlekraft. Andre menneskeliv er vævet ind i snorefigurer, der udsættes for afklipninger, skævvridninger eller fastholdelse, hvilket omvendt gør det svært at folde sig ud og sætte livet i bevægelse.

Kigger vi nærmere på snorefigurerne og koncentrerer os om, hvilke kvaliteter de forskellige livstråde har, og hvilken betydning, de sætter i livet, får vi også øje på en række forskelle. Nogle livstråde kan være stærke og kraftige, andre mere spinkle og flossede. Nogle livstråde er lange og kan følge én gennem store dele af livet, andre er kortere, kommer til senere eller forsvinder hurtigere. Nogle af livstrådene kan være usynlige for ens omverden og næsten også for én selv. Andre livstråde kan være revet over og tilsyneladende trukket ud af ens liv, men hjemsøge én livet igennem som traumatiske oplevelser, afbrudte relationer og tabte fremtidsmuligheder. Den franske filosof Jaques Derrida (1994) beskriver, hvordan det, vi oplever, ikke kun er defineret ved det, der umiddelbart og rent er til stede nu og her, men i høj grad præges af det, der ikke længere er, vores fortid, og det, der endnu ikke er, vores fremtid. Derrida bruger begrebet *hauntologi*, der danner et ordspil på 'ontologi' (læren om væren) og 'hanter' (det franske ord for at hjemsøge) for at synliggøre at nutiden aldrig er til stede i sig selv, men altid hjemsøges af fortidens spor og vores forestillinger, forventninger og krav til fremtiden. Med reference til Shakespeares *Hamlet* betoner Derrida således, at tiden på den vis altid er af lave ('The time is out of joint', som Hamlet siger hos Shakespeare). Fortid, nutid og fremtid er viklet ind i hinanden, og der er i den forstand altid en fundamental uorden i tiden. Det er en uorden, der kan blokere vores evne til at forestille os nye fremtider eller fange os i en nostalgi for tabte muligheder, der aldrig blev til noget, men som fortsat former ens virkelighed og forestillinger.

Trådmodellen

Med inspiration fra Barad, Haraway og Derrida bruger vi livstrådsbegrebet til at tegne et billede af den mangfoldighed af forbindelser, forhold og aspekter, der træder frem i de unges liv i perioden umiddelbart efter Aspirantforløbet. Begrebet bidrager til at udjævne hierarkierne mellem de meget forskelligartede sammenhænge, aktiviteter og relationer, som fylder i de unges fortællinger om denne tid. Ved at belyse så forskelligartede ting som fx uddannelse, kærestesorger og kunstneriske praksisser som livstråde, bliver det muligt at tegne et billede af de unges liv og bevægelser, der ikke på forhånd tillægger nogle ting i deres liv mere værdi end andre, og i stedet kaster lys over de unges egne forståelser af, hvad der er vigtigt og fylder for dem. Ligesom vi med begrebet forsøger at synliggøre, hvordan de

unges fortid, nutid og fremtid også vikler sig ind i hinanden og på forskellig vis sætter nogle dele af deres liv i bevægelse og holder andre dele fast.

For at illustrere dette har vi udviklet en Trådmodel (model 3), der viser det sammensurium af forskelligartede livstråde, som de unge fortæller fylder i deres liv og hverdag på dette tidspunkt. I Trådmodellen har vi gjort nogle af trådene stærke og kraftige, andre mere spinkle og flossede. Nogle er lange, andre er kortere. Nogle er kendetegnede ved, at kun deres konturer er synlige, andre er mættede og tydelige. Dette for at vise, hvordan de unges liv og hverdag både består af livstråde, der på godt og ondt er i spil her og nu, og af livstråde, der var engang, eller som aldrig foldede sig ud, men som fortsat spøger i deres liv og er med til at definere, hvordan de oplever deres nuværende liv og forestiller sig deres fremtid.

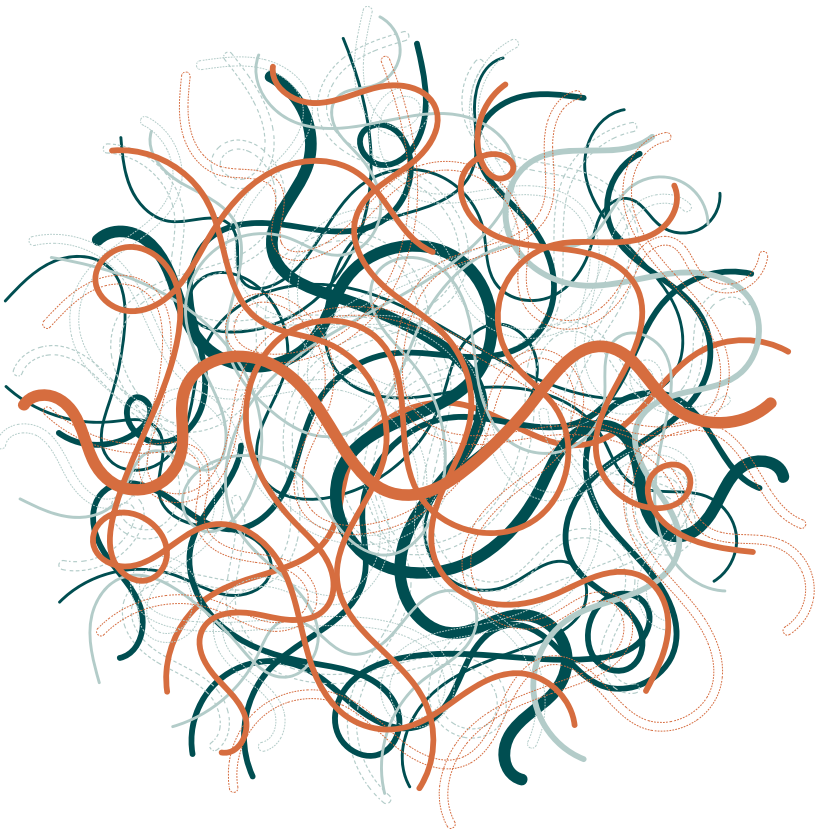

Model 3: Trådmodellen

Trådmodellen tegner i den forstand et billede af dette sammensurium af forskelligartede livstråde, der fletter sig sammen i de unges liv og hverdag. Vi har med modellen ønsket at vise, at deres varierende kvaliteter og betydning spænder fra sociale relationer og interaktioner, rutiner og begivenheder, steder og ruter over følelser og ambivalenser til erindringer om godt og dårligt i deres liv. Ved første øjekast er modellens transparente orange og grønne tråde knapt synlige, flygtige og komplekse, ved nærmere eftersyn illustrerer de, hvordan de unges levede liv og hverdag danner et fletværk, hvor fortid, nutid og fremtid væves ind i hinanden.

Kapitel 13

Et sammensurium af livstråde

Alle de unge i bogen har en stor mangfoldighed af livstråde i deres liv, som de i perioder har haft svært ved at få greb om. Nogle livstråde er aktive og kræver løbende de unges opmærksomhed og håndtering. Andre livstråde eksisterer som minder, erindringer og fravær, der hjemsøger dem og øver indflydelse på deres liv og hverdag, såvel som på deres forestillinger og forventninger til en fremtid. Til tider udgrænses nogle af deres livstråde fra deres nuværende liv i en grad, at de både mister deres synlighed for andre og bliver utydelige for de unge selv. Efter Aspiranterne får hovedparten af de unge i bogen imidlertid sat både tilstedeværende, fraværende og usynliggjorte livstråde i svingninger på nye måder, som indebærer, at de både folder et rigere og mere mangefacetteret ungdomsliv ud og finder mod til at tage livtag med nogle af de hårde overgange, som Clara beskrev i det citat, vi indledte bogen med.

I de interviews, vi foretager efter Aspirantforløbet, fortæller de unge således om en lang række forskelligartede aktiviteter, sammenhænge og relationer, som de griber ud efter og vikles ind i efter forløbet, og andre, som de river sig fri af og slipper taget i. Det er aktiviteter, sammenhænge og relationer, der vedrører en mangfoldighed af forbindelser, forhold og aspekter af deres liv såsom bolig, økonomi, beskæftigelse, uddannelse, transport, familie, venner, kærester, diagnoser, medicinering, rejser etc. Ligesom de sætter deres liv i bevægelse gennem hverdagslige gøremål og pligter som kaffeaftaler og samvær, gåture og træning, madlavning og rengøring, kunstnerisk udøvelse og kulturelle praksisser, etc. Samt de affekter

i form af bekymringer, glæder, længsler og håb, de involverer. Nogle af de livstråde, de unge får greb om efter forløbet, er helt nye, mens andre har fyldt meget i deres liv tidligere. En del af de unge fortæller også om særlige livstråde, som gennem mange år har holdt dem oppe, og om andre, der har holdt dem fast, og som de af al kraft forsøger at vikle sig ud af. Det er forbindelser, forhold og aspekter, der har forskelligartede kvaliteter og betydning i de unges liv, men som på tværs af de unge i bogen tegner et kontrastfyldt billede af, hvordan livstrådene i deres liv og hverdag folder sig ud henholdsvis før og efter deres deltagelse i Aspirantforløbet.

Livstråde bliver synlige

I vores tredje interview med de unge bad vi dem om at lave en kortlægning, der viste deres liv og hverdag før og efter Aspirantforløbet (se Del VII. Vores møder med de unge). Til interviewene medbragte vi bykort over Helsingør trykt i stor A1-størrelse, hvor de unge blev opfordret til at indtegne de aktiviteter, sammenhænge og relationer, der fyldte i deres liv og hverdag på disse to forskellige tidspunkter. Billederne på side 97 gengiver et eksempel på to kort, som en af de unge, Selma, udfyldte under sit interview. Billedet til venstre viser hendes før-kort, mens billedet til højre viser hendes efter-kort. Som det tydeligt fremgår, var det ganske begrænset, hvad hun tegnede ind på sit før-kort, og de få ting, der optræder på dette kort, er på mange måder indikationer på et liv, der var svært. I tiden umiddelbart før hun startede på Aspiranterne, er der på det første kort kun indtegnet hendes hjem, en lejlighed, som hun delte med en nu tidligere veninde, samt hendes papfar og psykiatrien i Hillerød og Psykiatrisk Center Nordsjælland. På efter-kortet ser vi imidlertid, hvordan der et par år senere er sket noget med Selmas hverdag. Her stråler der tråde fra hendes hjem ud til venner og familie, interesser, aktiviteter, arbejde og drømme om uddannelse. Trådene er mange og meget forskelligartede, og Selma har på kortet givet dem farver for at få overblik over dem:

> *Vil du fortælle lidt om, hvad du har tegnet?* Ja. Jeg har ligesom brugt sådan lidt farvekoder, så orange, det er sådan de venner, jeg ser mest, og så grøn, det er hobbyer, og rød, det er sådan mit hjem og familie. Og blå, det er arbejde, og sort er

uddannelse. Det har jeg også sat parentes om, for det er først efter sommer, så det er ikke noget, jeg er på endnu, men det er ligesom stadig noget, der er i gang i mine tanker.

Enkelte tråde går igen mellem Selmas to kort, men ellers er kortene vidt forskellige, som vi her kan se:

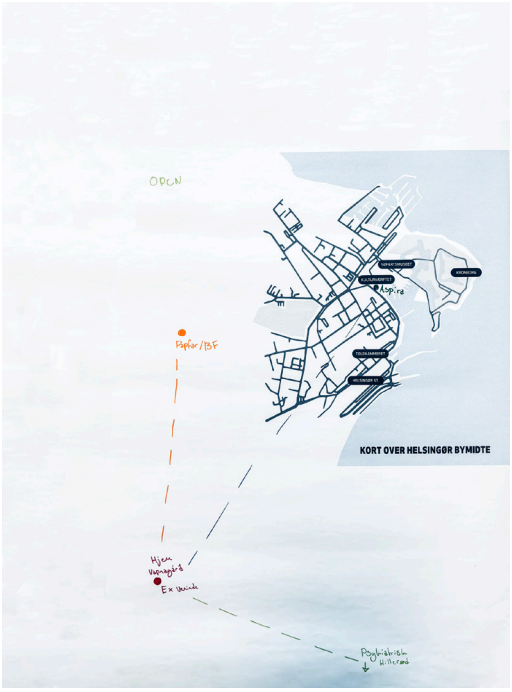

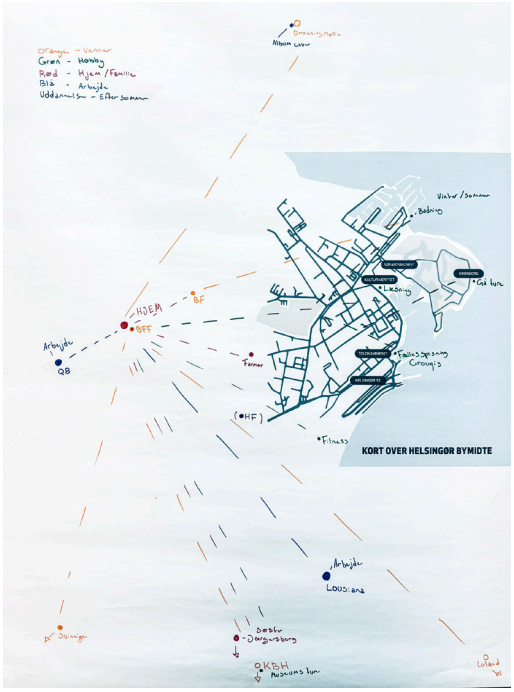

På begge kort optræder Selmas papfar, som hun på det andet kort bare omtaler som 'BF' (*best friend*). Selvom det er længe siden, at moren og papfaren var sammen, og Selma gennem en længere periode mister kontakten til ham, bliver papfaren en afgørende støtte, da Selma begynder at få det psykisk svært. Han er også far til hendes lillebror, og hun fortæller, at hun fortsat ser ham på ugentlig basis og bl.a. for tiden vinterbader med ham. Af det andet kort fremgår yderligere, at hun stadig bor i den samme lejlighed, men ikke længere med den tidligere veninde, som hun havde et svært forhold til og heller ikke længere har kontakt med. I stedet er hendes bedste veninde flyttet ind i lejligheden. Det fremgår yderligere, at hun heller

ikke længere har kontakt til psykiatrien. Selma fortæller, at hun på et tidspunkt efter Aspirantforløbet fik et tilbagefald og blev indlagt to måneder på et psykiatrisk behandlingssted, men at det aldrig lykkedes hende at blive ordentligt udredt, fordi hun mistede kontakt til den psykolog, hun var henvist til, og efterfølgende endegyldigt til psykiatrien. Til gengæld er der på Selmas andet kort dukket et væld af gamle livstråde op igen, fx hendes farmor og søster, men også to veninder, der er flyttet til andre dele af landet. Hun fortæller også, at hun har genoptaget en lang række forskellige kunstneriske praksisser og tegner og maler meget derhjemme.

Blandt trådene, der stråler i alle retninger, er der også kommet nye livstråde, som ikke tidligere har været i hendes liv. De omfatter ud over vinterbadningen med papfaren, at Selma er begyndt til croquis i det lokale kulturhus, hun bruger også biblioteket til at læse, ligesom hun er begyndt fast at træne, gå ture, tage på museumsbesøg i København, og så har hun fundet arbejde tæt på sit hjem og er ikke længere på kontanthjælp. Hun fortæller også, at der er kommet en ny ven til, en kollega fra arbejdet, som er musiker, og hvis pladecover, hun skal designe. Selma forklarer desuden om de nye ting, hun regner med venter i den nærmeste fremtid, der er begyndt at åbne sig som en horisont for hendes liv: dels har hun søgt og fået tilbudt sommerferiejob på et nærliggende kunstmuseum, dels har hun i en parentes på kortet skrevet 'HF', fordi hun er begyndt at overveje igen at starte på den uddannelse, hun ellers stoppede på fem år tidligere. Selvom de negative uddannelsesoplevelser fortsat spøger og gør hende i tvivl, er der også gået så mange år, at hun forestiller sig, at hun er klar til igen at give det et forsøg:

> *Hvad har du sat på her?* Det er HF. Ja, det er det, jeg skal efter sommer. *Hvor lang tid siden er det, du har gået på uddannelse?* Det er lang tid siden. Jeg tror, det var tilbage i 2018, sidst jeg gik på uddannelse. Det var også HF, men det endte jeg med at droppe ud af. Det var der, jeg fik det psykisk dårligt, og så kunne jeg ikke uddannelse eller noget som helst, så det kom ligesom bare og skubbede det til side. *Men det har du mod på igen?* Ja, jeg vil godt give det et forsøg igen. Men det er lang tid siden, jeg har været der, så det bliver selvfølgelig mærkeligt at komme tilbage til skolebænken og undervisning og sådan noget der, men jeg vil godt bevise

> overfor mig selv, at jeg kan klare det, og det tror jeg godt, at jeg kan. Jeg har aldrig haft problemer fagligt i skolen, så det er ikke det, der kommer til at være min udfordring i hvert fald. *Hvad kunne så være udfordringen?* Jeg er bange for, at jeg ikke kommer til at have et tilhørsforhold til det og bare kører død i det, og at det måske bliver for meget rutinepræget. Det kan både være godt og dårligt at have rutiner. Så måske mere, at jeg bare ikke føler, at det er mig. Men jeg håber lidt, at det kommer til at gå.

I Selmas fortælling har livstrådene således meget forskellig karakter, som vi både kan se det af de farvekoder, hun giver dem på kortet, men også af den betydning, de har i hendes liv. Der er tråde, hvis kvaliteter er stærke og af stor betydning som eksempelvis hendes papfar, der har fulgt Selma tæt gennem årene, og som hun mødes med ugentligt bl.a. for at vinterbade. Andre tråde, som hun i perioder har sluppet, har hun igen viklet sig ind i. Det gælder både hendes søster og farmoren, som hun er begyndt at spise sammen med en gang om ugen. Selma har også igen fået kontakt til et par tætte veninder, der er flyttet langt væk, og som hun ellers havde mistet kontakten til. Der er også tråde, der er revet over, og som Selma har trukket sig fra, som den tidligere veninde fra et konfliktfyldt venskab. Det gælder Selmas far, som hun ikke længere ser, men også psykiatrien, som vi så ovenfor. Der er stærke tråde og mere spinkle tråde, nogle er tydelige og andre mere usynlige i hendes liv, ligesom de spiller forskellige roller: Der er tråde, som hun har været viklet ind i længe, og andre, som er spinkle og helt nye. Trådene fletter hendes liv sammen på mange og nuancerede måder, og nogle gange er de i perioder kun til stede som et fravær, der hjemsøger hendes liv. Selma fortæller, at det i tiden op til Aspirantforløbet således bliver tiltagende svært for både hende og hendes omgivelser at vikle sig sammen:

> Altså, jeg tror, det jeg oplevede meget var, at folk fik lidt den her usikkerhed om sådan der: 'Nå, men hvad skal jeg så spørge om', eller 'Hvad skal jeg så forholde mig til'. Det gjorde måske næsten andre mennesker mere utilpas end én selv, fordi de står i en situation, hvor de ikke ved, hvor de skal tråde henne, og så… så lader de ofte… altså, folk lader ofte være

> med at stille nogen spørgsmål overhovedet. Det er i hvert fald det, jeg mest har oplevet, så det er næsten sådan en frygt for at sige det forkerte.

Da Selma mister grebet om mange af trådene i sit liv, som vi så på det første kort ovenfor, bliver det også svært for hende selv og hendes omgivelser at 'tråde en samtale', som hun her formulerer det. Omvendt ser vi på det andet kort, hvordan hun i årene umiddelbart efter Aspirantforløbet vikles ud af svære tråde i sit liv og får fat i andre. Det er et mønster, der går igen i forskellige variationer blandt de unge i bogen, at deres liv åbner sig på nye måder efter forløbet, hvor de griber fat i tråde i deres liv, som på forskellige måder har været svære for dem at få hånd om, ligesom de rækker ud efter helt nye tråde og vikler sig ud af andre.

Livstråde sættes i bevægelse

De unge i bogen fortæller således, hvordan de efter Aspiranterne får sat både nye, eksisterende og fraværende livstråde i svingninger på nye måder, hvilket ikke kun indebærer, at de folder et rigere og mere mangefacetteret ungdomsliv ud, men også at de finder mod til at tage livtag med problemer, udfordringer, ønsker og drømme, de ikke har turdet tage livtag med før. Nogle af livstrådene er, som vi så i Selmas fortælling, aktive og kræver, at de unge løbende er opmærksomme på dem. Andre eksisterer som minder, erindringer og fravær, der på forskellig vis hjemsøger dem og øver indflydelse på deres liv og hverdag. Det gælder også de forestillinger, de og deres nærmeste gør sig om deres fremtid, og de beslutninger, de på den baggrund træffer. Nogle af disse lykkes det de unge at vikle sig ud af, mens de griber ud efter nye livstråde eller generobrer andre, de har mistet. Mens vi i Selmas fortælling så eksempler på den kontrast, der kan være mellem de liv og hverdage, som de unge i bogen lever før og efter Aspirantforløbet, skal vi nu se nærmere på, hvordan de etablerer, fastholder og generobrer livstråde, og hvilken betydning det har for deres liv og hverdag.

I det første eksempel fortæller Clara om at flytte hjemmefra lige efter, at hun er færdig med sit forløb på Aspiranterne. Clara er blevet 25, og det er noget, hun længe har haft lyst til, og hun er glad for, at det endelig lykkes:

> Jeg bor [den adresse, hun er flyttet til]. Sådan et ungdomskollegie-agtigt bolig, ungdomsboliger. Studieboliger. *Så er du flyttet siden, jeg snakkede med dig sidst?* Ja. *Hvordan er det?* Jeg blev rigtig glad for at få lejligheden, og det er også gået rigtig godt. Det er også rigtig hårdt, synes jeg, at bo selv. Fra at gå fra ung med en forælder til alene. Og alt det, man skal kunne klare og sådan noget, så det svinger lidt, i perioder er det nemmere end andre perioder.

Det er ikke altid lige nemt for at flytte hjemmefra for de unge, vi følger i bogen, og Clara bøvler også med at bo alene. Hun forklarer, at hun både kæmper med at finde ro og finde sig til rette i sin nye bolig. Alligevel er hun glad for at være rykket ud af barndomshjemmet, og hun betoner i interviewet, at det er et stort og vigtigt skridt for hende. I den periode, vi følger hende, flytter hun videre og ind hos en kæreste i en anden kommune, og senere flytter de sammen i en ny fælles bolig et helt tredje sted.

Clara er ikke den eneste, der efter Aspiranterne flytter hjemmefra. Det gælder flere af de unge, bl.a. Signe, der finder en bolig sammen med en af de andre unge fra sit forløb. Hvor Clara flytter videre fra den ungdomsbolig, hun først finder, og ind hos en kæreste, fortæller Signe, at hun efter noget tid igen vender tilbage til sit barndomshjem for at kunne spare op til en større rejse, hun længe har haft lyst til at realisere. Vi møder hende, da hun netop er kommet hjem fra rejsen, som stadig sidder i hendes krop og lyser op under interviewet. Signe har ligesom Selma tegnet de forskellige aktiviteter, sammenhænge og relationer, der fylder i hendes liv og hverdag efter Aspiranterne, ind på et stort kort over Helsingør. Hun har også indtegnet en del andre punkter, som vi taler om først, inden vi når frem til at tale specifikt om rejsen:

> *Og så er vi fremme ved, ved det der punkt på kortet.* Det er rejsen, ja. *Prøv lige at fortælle om den. Det er jo nogen ret vilde oplevelser, du har skrevet der.* Ja, nogen vilde oplevelser. Jeg synes, jeg har gjort nogen ting, som jeg slet ikke tænkte, at jeg ville have gjort nogensinde. Men så var jeg der, og så gjorde jeg det alligevel. Sådan noget som skydiving. Det var i

> Australien. Og sådan noget som luftballon. Det havde jeg heller ikke troet, jeg ville gøre, men jeg gjorde det alligevel. *Og du har været tre steder?* Yes. *Og har du været afsted alene?* Med et hold på 35 i alt. Og så vores rejseleder. Og undervejs har vi også haft noget undervisning, så man kan kalde det højskole i udlandet. *Og hvor lang tid har I været afsted?* To måneder.

Signe, som ofte beskriver sig selv som stille og indadvendt og som en, der tit trækker sig i sociale sammenhænge, fortæller her, hvordan hun på rejsen både er afsted med 35 andre, som hun er sammen med i døgndrift, og kaster sig ud i flere nervepirrende aktiviteter, hvor hun bogstaveligt talt både er i frit fald og frit svævende. Det har overrasket hende selv, hvor meget hun har nydt det, og hun fortæller, at 'det ikke er sidste gang, jeg har været ude at rejse langt væk. Jeg vil gerne ud og rejse igen'.

De unge i bogen fortæller også om at blive viklet ind i nye arbejdsområder og få nye arbejdsredskaber under og efter Aspiranterne. For nogle af de unge betyder det, at de får øje på nye uddannelsesmuligheder, som de ikke har kendt til før. Det gælder bl.a. Sofie, der har en lang og besværlig uddannelseshistorik med sig. Sofie er tre gange stoppet på gymnasiet og har en fortælling om, at skole og uddannelse ikke er for hende. Hun deltager på to på hinanden følgende hold på Aspiranterne og bliver efterfølgende vævet ind i fortsætterprojektet Aspira i et deltidsarbejde. Både under Aspirantforløbet og som del af Aspira bliver hun særlig optaget af videoproduktion, og hendes interesse og kunnen vokser stødt. Det opdager de professionelle på Aspira, og de foreslår Sofie at søge ind på en uddannelse inden for film- og medieområdet:

> *Hvordan var det at være en del af Aspira?* Det synes jeg var vildt sjovt og megaspændende. Og jeg tror også, det var lidt grunden til, at jeg gerne ville videre med det. *Altså var det grunden til, at du søgte ind på din uddannelse?* Ja, jeg tror, det var grunden til det. Det var K og D, som lidt sådan gav mig den her idé. Jeg havde slet ikke tænkt på det selv. Men jeg tror mest, det var K. Han står for video, så det var ham, vi havde som underviser i det, da vi ikke længere gik på Aspiranterne. Jeg tror lidt, han så noget i min interesse i det, og så prøvede

> han gradvist at give mig mere og mere udstyr. Og så gav han mig flere opgaver, som jeg skulle klippe i Premiere og udfordrede mig lidt mere. Og så så han bare, at det syntes jeg var vildt spændende, og så tog D fat i mig og sagde: 'Har du overvejet det her?'. Og det havde jeg overhovedet ikke. Men så fik jeg sammen med dem begge to smidt en ansøgning afsted.

På Aspira modner Sofie langsomt evner og interesse og introduceres til en uddannelse i København, der er mere praktisk og kreativt tilrettelagt end de gymnasiale uddannelser, hun er endt med flere gange at stoppe på. Sofie, der får hjælp til at lave en ansøgning til uddannelsen af de professionelle på Aspira, optages, og det viser sig at være både sjovt og overraskende let og genkendeligt at starte på den. Hun flytter også hjemmefra til en studiebolig, som sætter hverdagen i bevægelse med nye venner og nye drømme til fremtiden.

Livstråde fastholdes, generobres og brister

Det er ikke kun nye livstråde, som dem vi så ovenfor, de unge griber ud efter i tiden efter Aspiranterne. De fortæller også om, hvordan gamle livstråde, som de gennem længere tid har været viklet ud af, igen kommer indenfor rækkevidde efter Aspirantforløbet. For flere af bogens unge er det gamle venner eller familiemedlemmer, som de genoptager kontakten til. Det gælder bl.a. for Malthe, der i mange år har holdt afstand til sin far. Efter Aspiranterne får Malthe en ny rolle i et job på det bosted, han har boet i mange år, og flytter ind i en anden bolig der. Malthes liv tager på mange måder en drejning, og han fortæller, at han også genoptager kontakten til faren. Det er både overvældende, surrealistisk og et helt særligt øjeblik, da faren for første gang kommer på besøg hos Malthe sammen med Malthes flok af halvsøskende:

> Det er første gang, min familie nogensinde har været heroppe på besøg. Der kom min far med hele flokken. Planen var kun, det var to-tre stykker af de der søskende, der skulle komme forbi, bare lige hurtigt sige hej og hente min lillebror, som havde været der hen over weekenden, da jeg havde ferie. Og

> det endte så med, at det var hele flokken, der bare kom. Og så havde vi sådan et moment der. *Hvordan var det?* Det var helt surrealistisk, du ved, det var helt ganske almindeligt, sådan familieagtigt, så det var helt, hvad sker der her? Det er jo selvfølgelig ikke noget, man tænker over i momentet, der skal man jo ligesom bare være til stede.

Malthe har boet hos sin far, da han var lille, og det har været en turbulent og voldsom barndom. Først flytter han til sin mor og derefter til et opholdssted. Han har i flere år kæmpet med social angst og har kun haft sporadisk kontakt til sin far og dennes nye familie. Gennem årene er han primært i kontakt med sin lillebror, og først efter Aspiranterne får han igen en tættere relation til den øvrige familie.

Hvor Malthes fortælling handler om at reetablere relationen til sin far, beskriver en anden af de unge, Line, hvordan hun efter Aspiranterne genoptager de kunstneriske praksisser, hun ellers har sluppet i en meget lang periode op til forløbet. Det er udtryksformer, der har fyldt meget i hendes barndom, men som hun langsomt mister i de tidlige ungdomsår i takt med, at hun får det dårligere og dårligere. Her fortæller Line om igen at begynde at tegne og male:

> Som barn var jeg meget kreativ og sådan noget, og efter Aspiranterne var jeg begyndt at tænke, at det kunne være hyggeligt at begynde at tegne igen. *Betyder det, at du er begyndt at tegne mere i det hele taget?* Ja, male, tegne. Fordi jeg satte mig for, at nu skal jeg træne det op igen. Jeg lavede min egen Instagram, min kunst-Instagram, og min søsters kæreste har også givet mig en mulighed for, at jeg kan få nogle malerier udstillet på hans arbejde. Så jeg prøver mig lidt frem, og det er stadig ret nyt.

Allerede mens Line går på Aspiranterne, begynder det at tegne og male igen at fylde i hendes liv. Hun begynder at arbejde med små værker, og et stykke tid efter, at forløbet slutter, tager det fart. Line bliver særlig glad for at male og tilbringer meget tid med at skabe det ene værk efter det andet. Hun deler billeder af værkerne på sin instagram, og da vi møder hende,

er hun også i gang med at planlægge sin første udstilling. I interviewet fortæller hun også, at hun har søgt ind på en forberedende uddannelse til kunstakademiet, og selvom vi i de senere interviews får at vide, at hun ikke bliver optaget på den, bliver de kunstneriske udfoldelser de følgende år et vigtigere og vigtigere omdrejningspunkt i hendes liv.

Hvor Malthe og Line genetablerer og generobrer gamle livstråde, som de har sluppet, og igen fletter dem ind i deres liv, er der også vigtige relationer i deres liv, som de unge i tiden efter Aspiranterne mister grebet om. Nogle gange er det relationer, de unge selv træffer et valg om at vikle sig ud af således, som vi så i eksemplet med Selma, der stoppede med at se sin far, andre gange ikke. Tobias fortæller her, hvordan han og hans kæreste er gået fra hinanden:

> *Bor du stadigvæk med din kæreste?* Nej. Det gør jeg ikke. Vi gik fra hinanden. Det skulle ikke være os. Så jeg… det var hende, der ejer lejligheden, så jeg måtte flytte. Og så flyttede jeg sammen med en ven. Og så flyttede han. Og nu er min bror så flyttet ind. *Det må være et stort skifte, for I var sammen længe, sådan som jeg husker det?* Det var... næsten seks år blev det til. Ja. Det var ikke særlig nemt.

Tobias' kæreste har haft det meget svært, og det har ind imellem været hårdt, men de har også været sammen længe, seks år, og det er en stor omvæltning at gå fra hinanden, som han stadig er berørt af. Han har også måttet finde et nyt sted at bo, først med en ven og senere med sin bror, og der er mange håb og drømme, der samtidig er blevet revet over, bl.a. om snart selv at stifte familie, forklarer Tobias.

Livstråde, der gør livet svært

Det er imidlertid ikke alle de livstråde, som tegner de unges liv efter Aspiranterne, der er med til at sætte deres liv og hverdag i bevægelse. De unge fortæller således også om forbindelser, forhold og aspekter af deres liv, der holder dem tilbage og holder dem fast i noget, de gerne vil ud af, og som de bruger mange kræfter på at håndtere. En svær boligsituation er en af de livstråde, der skaber forviklinger for Ida. Hun var studerende, da hun

flyttede ind i en studiebolig, men da hun har en progressiv fysisk sygdom, har hun været ude af stand til at gennemføre en uddannelse. Den pågældende bolig er imidlertid låst til studieaktivitet, og da Ida ikke har kunnet finde en anden bolig, ser hun sig efter Aspiranterne nødsaget til at melde sig på enkeltfag for at kunne blive boende:

> Tidligere har der ikke været nogen kontrol med, om man var i uddannelse, men nu har de ryddet op, og jeg kender flere, som er blevet smidt ud. Jeg kender nogen, der boede sammen i en af de andre blokke. Den ene kunne ikke blive boende, så hun flyttede hjem til sine forældre, og den anden valgte at tage enkeltfag på HF for at kunne blive boende. Jeg overvejer meget at skrive mig op på enkeltfag efter sommerferien, fordi der er studietjek i september. *Så du køber dig lidt tid, men skal på et tidspunkt finde noget andet?* Ja, men jeg har været skrevet op i lang tid. Så lige nu venter jeg bare og ser. Det skal være permanent, hvis jeg flytter, for der går to år, før man kan flytte igen, plus hvis man flytter, bliver man stillet tilbage på alle ventelisterne… min copingmetode er ikke at tænke på de ting, fordi jeg har min angst, som går i cirkler med, hvad der er sket, og hvad der vil ske. Det har bare længe været så besværligt.

At melde sig på enkeltfag er, som det fremgår af citatet, Idas strategi til at kunne blive i sin bolig. Selvom Ida pga. fysisk sygdom er ude af stand til at gennemføre en uddannelse, blev det at koble sig til netop uddannelse hendes vej til at fastholde sin bolig. Ida lægger i citatet vægt på, at det skal være en permanent løsning, hvis hun skal flytte et andet sted hen, fordi hun ellers mister sin plads på boligforeningens liste. Samtidig belaster den usikre og ustabile boligsituation og gentagne opstart på Hf-enkeltfag Ida, og hun har svært ved at se, hvordan hun inden for en overskuelig fremtid kan vikle sig ud af den boligsituation, hun er endt i, og spekulationerne kræver meget energi af hende.

De unge fortæller også, at det indimellem er livstrådene fra en fjern fortid, der stadig hjemsøger dem og holder dem tilbage. For nogle er det tabte muligheder og relationer, der spøger, mens det for andre er følelser og affekter knyttet til en særlig tid, der fortsat dukker op. Det, der var engang,

eller det, som aldrig blev, fletter sig ind i deres nuværende liv og deres drømme og forestillinger om en fremtid. Her er det Maria, der forklarer, hvordan hun i mange år har været viklet ind i en følelse af ikke at slå til og ikke have noget at bidrage med, som hun langsomt begynder at slippe undervejs og efter Aspiranterne:

> *Og så har du skrevet 'Selvværd'?* Ja. Ja, det er jo igen det… jeg bliver ved med at sige [latter]. Jeg føler mig… eh, brugbar. *Ja. Du har tidligere sagt: 'Jeg fik bare altid at vide, at jeg var dårlig.' Var det dine lærere, eller var det de andre elever, der var skyld i det eller hvordan?* Ja, det hele. Og min mors dumme eksmand også. Han har tre børn selv, og så er der mig og min storebror. Og vi havde sådan et system… eller, han havde sådan et system, hvor, hvis man gik en karakter op eller hvis man fik 12, så fik man en hundredkroneseddel. Og hans tre børn, de fik det hele tiden, for de fik altid 12. Og så mig og min storebror vi fik aldrig noget. Fordi vi blev bare ikke bedre. Så, ja. Så jeg har altid lært sådan: Okay, jeg er ikke engang en hundredkroneseddel værd. Og i skolen… altså, lærerne var også altid: 'Nå, men du skal have karaktererne op', 'Du skal have karaktererne op', og 'Du følger ikke med', og 'Du er ikke god nok' og sådan nogen ting, ikke.

Maria har været fanget i de mange dårlige erfaringer, hun har med sig fra sin skoletid, hvor både hendes mors eksmand og lærerne har bidraget til en fornemmelse af ikke at være god nok. I Marias fortælling er der mange følelser af nederlag og svære minder knyttet til skoletiden, og de har været svære at slippe selv efter mange år. Det er ikke kun Maria, der kæmper med at slippe de dårlige minder fra skoletiden, der har sat sig i hendes liv. Freja gik ned med en depression undervejs i sin ungdomsuddannelse, og det rumsterer stadig i hende, hvad der mon kunne være sket, hvis hun havde valgt en anden uddannelse:

> Det, der har påvirket mig meget, er uddannelse. Fordi man bare har set, alle sine venner og veninder og familie og sådan noget er begyndt at tage uddannelser og færdiggjort uddan-

> nelser og måske taget længere uddannelser. Og man sidder bare her, jeg har prøvet og jeg har fejlet. Det kan jeg ikke. Hvad gør jeg så? Altså, skulle jeg have taget nogle andre valg på et tidspunkt, ikke, eller…. så sidder man bare og kigger tilbage i stedet for at prøve at kigge fremad og finde en anden mulighed. Det er en af de der ting, der har låst mig fast på et tidspunkt, det var det der: 'Nu kommer jeg bagud'. *Er der nogle særlige valg, du tænker på?* Det ved jeg ikke, altså. Fordi nu stod jeg meget efter folkeskolen i mange overvejelser omkring, hvad for en uddannelse jeg skulle køre på. Jeg endte med at tage HTX, hvilket var fedt nok, men det blev for meget. Jeg gik også psykisk ned, men ville jeg stadig have gået psykisk ned, hvis jeg havde taget STX et andet sted, hvis jeg havde taget den her i byen? Fordi den var jeg også meget oppe at vende omkring. Så der var nogle ting, som var… ja, ville mit liv så have taget en anden retning?

Freja hjemsøges af de valg, hun har truffet i sit liv, og hun gør sig mange overvejelser over, om det kunne være gået anderledes, hvis hun havde gjort noget andet. I interviewet her med Freja fylder disse overvejelser meget, men faktisk fordi hun har fået det bedre og er begyndt at overveje, hvad hendes næste skridt skal være. Hun forklarer, at de svære erfaringer imidlertid skubber til hendes tvivl om, hvad hun kan klare, og informerer hendes overvejelser over, hvad hun skal og ikke skal, men også at hun nu kan bruge dem til både at finde faldgruber og få øje på håb for fremtiden.

Kapitel 14

Delkonklusion

I denne del af bogen har vi set nærmere på, hvilke liv og bevægelser der tegner sig i de unges liv umiddelbart efter Aspirantforløbet. I kapitel 13 møder vi de unge efter, de har afsluttet forløbet. Der åbner sig en ny fase i deres liv, som de har store forhåbninger til, men som også er ukendt og uvis. I kapitlet undersøger vi de nye sammenhænge, aktiviteter og relationer, der folder sig ud for de unge, ligesom vi kaster lys over det, de også bærer med sig og forsøger at lægge fra sig, så det ikke kaster skygger ind i eller skaber forviklinger i den nye livsfase. Af kapitlet fremgår det, at der i de unges fortællinger om deres liv umiddelbart efter Aspirantforløbet viser sig en stor mangfoldighed af det, vi med afsæt i Barad (2010) definerer som 'livstråde'. Med livstrådsbegrebet viser kapitlet, hvordan livet og hverdagen for disse unge består af utallige forhold og aspekter, der ligesom tråde filtrer sig ind og ud af hinanden og til tider forvikler deres muligheder for at bevæge sig videre ind i alt det nye, mens de andre gange sætter deres liv i svingninger på måder, der gør, at de begynder at få hånd om deres liv.

En afgørende pointe i denne del af bogen er, at der i de unges fortællinger tegner sig et billede af et sammensat, men også rigt og fyldigt livsindhold efter Aspirantforløbet, der både rummer helt nye livstråde, som de unge forsøger at flette sig ind i efter forløbet, og et væld af gamle livstråde, der var gledet dem af hænde. Vi ser også, at der er livstråde, som har været kontinuerlige holdepunkter i deres liv og fortsat er det, og livstråde, som de unge endelig vikler sig ud af og slipper. Ved at udjævne de hierarkier, der ofte definerer, hvad der træder frem, og hvad der forbliver uset, bruger

vi livstrådsbegrebet til at kunne kaste lys over de unges egne forståelser af, hvad der er vigtigt og fylder for dem, når nogle dele af deres liv og hverdag sættes i bevægelse og andre dele holdes fast. Livstråde dækker således over, at de unge udvikler relationer, flytter hjemmefra, starter uddannelse eller job, udfolder kunstneriske praksisser, rejser ud i verden, får nye hverdagsrutiner, opnår mere retvisende diagnoser og generelt håndterer både fysiske og psykiske udfordringer. Det er dette sammensurium af stærke, kraftige og tydelige livstråde, men også livstråde, der er flossede, spinkle og knapt synlige, vi beskriver med afsæt i Trådmodellen (model 3).

Belysningen af den mangfoldighed af livstråde, der folder sig ud i de unges liv, er ikke kun inspireret af Barad, men også af Haraway, der bruger metaforen 'snorefigurer' til at sætte ord på, hvordan vores liv og skæbne altid er viklet ind i andres og ind i verden (Haraway 2021). Når Haraway beskriver den snoreleg, som metaforen henviser til, synliggør hun både de mange forskellige måder, hvorpå vi er er forbundet til hinanden og verden, og hvordan forbindelserne mellem os og verden løbende bevæger sig og skifter karakter. Vi trækker også på Derrida (1994), der gennem begrebet 'hauntologi' henleder vores opmærksomhed på, hvordan det, vi oplever og forestiller os, også hjemsøges og præges af det, der ikke længere er. I kapitlerne ser vi således, hvordan nogle af de unges livstråde er usynlige for deres omverden og næsten også for dem selv. Det indebærer, at livstråde, der er revet over og tilsyneladende trukket ud af de unges liv, fortsat hjemsøger dem som traumatiske oplevelser, afbrudte relationer og tabte muligheder og fremtider. Et andet aspekt, der træder frem af analyserne, er de variationer og forskelle, der er mellem de måder snorefigurerne konfigureres på blandt de unge. Ligesom der også er forskelle på, hvor levedygtige og kapable snorefigurerne er. Nogle af de unge er i højere grad vævet ind i snorefigurer, der muliggør sikkerhed, subjektivering og handlekraft, mens andre er vævet ind i snorefigurer, der udsættes for afklipninger, eller som fikserer dem og gør det svært at folde sig ud og sætte livet i bevægelse. Der er eksempelvis forskel på, hvorvidt de unge kan få hjælp fra deres forældre til at etablere sig i en bolig, og om de kan flytte hjem, hvis de senere får brug for det. Der er også forskel på, hvor langt væk fra uddannelsessystemet, de er, eller hvor mange gange, de har prøvet at gribe ud efter det, og dermed hvor tilgængeligt, det fremstår igen at vikle sig ind i. Ligesom

der er forskelle i, hvor nærliggende det er for dem, at tage skridtet videre ind i kunst- og kulturfeltet eller hvor langt væk fra dem og deres liv, det er.

Denne del af bogen viser, hvordan vidt forskellige sammenhænge, aktiviteter og relationer kommer til at fylde i alle de unges fortællinger efter Aspiranterne. De unge formår i stigende grad at få greb om deres liv ved at sætte nye, eksisterende og tidligere fraværende livstråde i bevægelse, hvilket tilsammen skaber et mere mangefacetteret ungdomsliv. De fortæller, hvordan de flytter hjemmefra, rejser, opsøger uddannelsesmuligheder og genoptager relationer og interesser, som igen får betydning i deres identitet og hverdag. Kapitlerne tydeliggør samtidig, at perioden rummer udfordringer. Brud og tab – som afslutningen på kæresteforhold og andre nære relationer – skaber følelsesmæssige og praktiske omvæltninger, og visse livstråde fastholder de unge i vanskelige situationer, eksempelvis usikre boligforhold. Fortiden spiller også fortsat ind: Negative erfaringer fra barndom og skole påvirker selvværd og fremtidsmuligheder og skaber tvivl undervejs.

Samlet tegnes et billede af, at alle de unge har en mangfoldighed af livstråde, som de periodevis har haft svært ved at få greb om, bringe i spil eller vikle sig ud af. Alle de unge i bogen har i en årrække levet et ungdomsliv, der har været præget af længerevarende usikkerhed og ustabilitet, og på en lang række fronter har de bevæget sig stadig længere ud på kanten af samfundet. Her har de levet et liv præget af betydelige sociale, faglige, sundhedsmæssige udfordringer og i længere perioder været på offentlig forsørgelse, ligesom mange af dem har begrænsede eller svære uddannelseserfaringer. Selvom der er forskelle mellem de unge, er der over en bred kam tale om unge, hvis liv i en årrække har været kendetegnet ved snorefigurerer, der langt fra har været levedygtige og kapable (Haraway 2021). Nogle af de unges livstråde har været filtret sammen i gordiske knuder; andre har flagret så frit, at de næsten er gledet dem af hænde. Efter Aspiranterne sættes både nye og gamle livstråde i svingninger på måder, der gør, at konturerne af et andet ungdomsliv begynder at tegne sig. Med denne snoreleg åbnes nye drømme og forventninger, som giver mod til at håndtere de til tider hårde overgange, hvor de flytter, finder vej ind i uddannelse og job, genoptager interesser og relationer eller river sig fri af svære sammenhænge. Samtidig begynder der også at tegne sig et mere differen-

tieret billede, hvor nogle af de unge langsomt vikles ind i mere levedygtige og kapable snorefigurer, mens andre kæmper med at få greb om de andre typer af ungdomsliv, der kommer til syne efter Aspirantforløbet. Ydermere kan livstråde fra en fjern fortid stadig hjemsøge de unge og præge deres forestillinger om fremtiden – tråde, der ikke længere er synlige, men som fortsat trækker i dem og farver bevægelserne ind i det nye, som Del IV og V vil berette meget mere om.

Levbare liv og nye horisonter

— fem år efter

DEL IV

Indledning

I denne fjerde del af bogen forlader vi de mangfoldige og viltre livstråde, der kom til syne i de unges liv og hverdag umiddelbart efter Aspirantforløbet. Vi hopper frem i tiden og præsenterer et øjebliksbillede, der sætter fokus på, hvordan deres liv og hverdag ser ud, da vi møder dem sidste gang, og hvad det betyder for deres livshorisonter på dette tidspunkt.

Som bekendt var alle de unge tilknyttet det offentlige forsørgelsessystem og havde stået uden for ordinær uddannelse og arbejde gennem længere tid, da de begyndte på Aspiranterne. Da vi møder de unge i den sidste interviewrunde, ser situationen ganske anderledes ud: Seks af de unge er i ordinær uddannelse og arbejde. Tre af disse unge er i arbejde, og tre er i uddannelse, den ene med en støtteordning. Syv af de unge er på forskellige typer af offentlig forsørgelse og støtte. Fire af disse er tilkendt førtidspension, én er i fleksjob med bostøtte, og to er fortsat på kontanthjælp, hvoraf den ene er i udredning til fleksjob. Slutteligt er der en af de unge, hvis status vi desværre ikke kender.

De unges tilknytning til henholdsvis uddannelse/arbejde eller offentlig forsørgelse giver os naturligvis en betydelig indikation af, hvordan deres livssituation ser ud, samt hvilke livshorisonter der kan tegne sig for dem. Under vores interviews med de unge er det imidlertid blevet tydeligt for os, at de unge, der er i uddannelse/arbejde, har vidt forskellige livssituationer og livshorisonter, og det samme gælder for de unge, der er på offentlig forsørgelse. Vi kan også se, at det på ingen måde er givet, at et liv og en hver-

dag, hvor de unge er i uddannelse/arbejde, åbner for mere meningsfulde livshorisonter, end et liv og en hverdag, hvor de er på offentlig forsørgelse – i visse tilfælde kan det endog være stik modsat.

Noget af dette beror naturligvis på, at de unge er individer med hver deres livshistorie, erfaringer, udfordringer og ressourcer. Men på tværs af interviewene tegner der sig også et vigtigt billede af, at noget andet og mere er på spil. Nogle bredere forhold og vilkår i de unges liv og hverdag, som hverken kan reduceres til deres tilknytning til uddannelse/arbejde/offentlig forsørgelse eller til deres individuelle træk og kapaciteter. I det øjebliksbillede, vi præsenterer i denne del af bogen, taler vi i forlængelse heraf om *vished, holdbarhed og handlerum* som forhold og vilkår, der har afgørende betydning for, hvordan de unges livssituationer og livshorisonter ser ud. Vi taler ligefrem om, at vished, holdbarhed og handlerum er forudsætninger i et 'levbart liv' og en 'levbar hverdag'.

I det øjebliksbillede, vi præsenterer i denne del af bogen, indkredser vi således de unges livshorisonter med blik for både deres tilknytning til uddannelse/arbejde/offentlig forsørgelse og for levbarheden i deres liv og hverdag. Del IV er organiseret i seks kapitler: I kapitel 15 foretager vi en teoretisk indflyvning, hvor vi reflekterer over begreberne horisonter og levbarhed, og i forlængelse heraf introducerer en model, som giver et overblik over vores analyser. I de efterfølgende fire kapitler bevæger vi os så, kapitel for kapitel, igennem modellen, inden vi afslutningsvis runder Del IV af med en delkonklusion, der fremstiller hovedpointerne i kapitlerne.

I de unges levede liv er der naturligvis flere forskelle og nuancer, som opdelingen i fire felter ikke kan repræsentere til fulde. Der er således tale om analytiske opdelinger, som på den ene side viser afgørende mønstre og sammenhænge i vores empiriske materiale, men som på den anden side ikke tegner et fuldstændigt dækkende billede af det helt særlige og unikke, der altid kendetegner menneskers livssituationer.

Kapitel 15

Indflyvning og model for nye livshorisonter

I Den Danske Ordbog defineres en horisont som en 'linje i det fjerne, hvor himlen og hav- eller jordoverfladen ser ud til at mødes'. Når vi i denne del af bogen taler om de unges livshorisonter, kunne det derfor være fristende at betragte livshorisonter som noget, der er på stor afstand af de unge. Noget, de øjner i det fjerne og befinder sig langt fra. En slags livs- eller fremtidsmål, som de har sat for sig selv og deres liv ved et givet nulpunkt for derefter at bevæge sig i en bestemt retning for at forløse dem. Det er imidlertid ikke helt sådan, vi forstår de unges livshorisonter i denne bog.

I løbet af det longitudinale studie, der ligger bag bogen, er det blevet stadig tydeligere for os, hvordan de forandringer og bevægelser, der over tid finder sted i de unges livssituationer, har betydning for, hvilke livshorisonter der åbner sig for dem. Når de unges liv og hverdag forandrer og bevæger sig, sker der således også forandringer og bevægelser i de forestillinger og billeder, de er i stand til at skabe om deres liv og fremtid. Disse forestillinger og billeder sætter på den ene side nye pejlemærker for de unge og deres liv i fremtiden, men kaster på den anden side også farve og lys, gråtoner og skygger ind i det nu og her, de befinder sig i.

Vores interviews med de unge hen over mange år har således vist, hvordan deres livshorisonter ikke alene er på afstand af, men også er vævet sammen med og virker tilbage på de liv, de unge lever på et givet interviewtidspunkt. For at vende tilbage til definitionen i ordbogen, kan man sige, at den horisontlinje, de på et bestemt tidspunkt kan øjne i det fjerne, hænger sammen med, hvor de står på dette tidspunkt. Flytter de sig, vil hori-

sontlinjen se anderledes ud, og visse steder kan det endog være umuligt at få øje på en horisontlinje. Uanset, hvilken horisontlinje de kan se, så virker den dog tilbage på deres oplevelse af det sted, de ser den fra. At kunne se en horisont giver nemlig mening og perspektiv på ens livssituation, og unge, der ikke kan øjne horisonter for deres liv, kan derfor opleve et tab af mening og perspektiv i livet.

Denne forståelse af livshorisonter er inspireret af den amerikanske videnskabsteoretiker Donna Haraway, som vi introducerede i Del III. I et af sine hovedværker*, The Promises of Monsters* fra 1992, taler Haraway om fremtiden som 'et forestillet andet sted' ('an imagined elsewhere'). Intet forestillet andet sted kommer ifølge Haraway ud af ingenting, men opstår altid ud af et levet her og nu, som det samtidig er med til at give mening og perspektiv. Haraways refleksioner tager afsæt i en tænkning, der betoner, at mennesker altid bliver til i et samspil med noget andet, og her tænker Haraway ikke bare på vores opvækstmiljøer, familierelationer, samfundsmæssige positioner osv. Ifølge Haraway er vi vævet ind i nogle endnu større sociale, kulturelle, men også materielle, sammenhænge, som er med til at forme os og vores liv. Vi er *'af* denne verden', som hun skriver, 'ikke *i* verden' (Haraway 2021:147). Vi er således ikke sat i verden som en særlig art, der grundlæggende adskiller sig fra alle andre arter og hæver sig over de betingelser, der er for deres eksistens. Vi er, som alle andre arter, rundet af verden og gennem tråde og forbindelseslinjer vævet sammen med disse andre arter såvel som med verden. De snorefigurer, som disse tråde og forbindelseslinjer vikler os ind i, og hvor vi står i dem, har derfor også afgørende betydning for de billeder og forestillinger om et andet sted, der kan åbne sig for os.

Samtidig betoner Haraway, at de snorefigurer, vi kan være forbundet til hinanden og verden gennem, og de steder vi står i dem, kan være så udpinte og livløse, at de ikke kan danne grobund for mening og perspektiv. Det her og nu, vi befinder os i, kan således være tømt for et 'forestillet andet sted', og her vender vi tilbage til det begreb om 'levbare liv', som vi kort slog an i indledningen ovenfor. Det er et begreb, som vi har lånt fra den amerikanske filosof Judith Butler (2022, 2022b), der ligesom Haraway er optaget af de sammenhænge og gensidige afhængigheder, der er mellem forskellige liv. Men Butlers ærinde her er et lidt andet.

Med begrebet om levbare liv forsøger hun således at skubbe til de idealer for gode liv, som har vundet indpas i vores del af verden, hvor enkelt-

individers selvudfoldelse og stræben efter lykke i vid udstrækning foregår på baggrund af en øget ulighed og polarisering i verden. En verden, hvor nogen tager stadig mere plads og bruger stadig flere ressourcer, mens andre lever i stadig mere prekære og ustabile forhold og med uvisse og utrygge livshorisonter. En sådan verden bidrager ifølge Butler ikke til levbare liv. Et levbart liv er således et liv, hvor det, man som menneske bringer ind i verden, tillægges betydning og værdi, og hvor det ikke kun gælder for én selv, men også for andre. At du opnår betydning og værdi og kan folde dig ud og blive lykkelig, skaber således ikke levbarhed, hvis andre på én og samme tid fratages betydning og værdi, og her er der ikke altid tale om et plussumsspil: Verdens ressourcer er begrænsede, og levbare liv handler derfor også om en fordeling af ressourcer, hvor visse menneskers ressourceforbrug ikke dræner verden så meget for ressourcer, at det får konsekvenser for både andre menneskers og vores fælles klodes eksistens.

Når vi taler om levbare liv i kapitlerne i denne del af bogen, handler det i mindre grad om den globale fordeling af ressourcer og de overordnede konsekvenser af ulighed i verden. Vi bruger snarere begrebet til at betone, hvordan de unge i bogen er en del af nogle større sociale, kulturelle og materielle sammenhænge, der har betydning for, om de har mulighed for at leve et liv, hvor dem, de er, og det, de bringer ind i verden, tillægges betydning og værdi. Idet den globale ressourcefordeling og uligheden i verden sætter sig igennem i disse sammenhænge, rummer vores brug af levbarhedsbegrebet også en fordelings- og ulighedsdimension. Det tydeliggøres af bogens fokus på unge på kanten af samfundet, der ikke blot oplever denne dimension ganske manifest i form af begrænsede sociomaterielle ressourcer, men som også ofte oplever udfordringer med at få anerkendt deres liv som værdige og værdifulde. Med levbare liv som begrebsligt afsæt lægger vi således op til at afsøge spørgsmål om, i hvilket omfang de unge i bogen oplever at have vished for, at der er en plads til dem i verden, hvor de tillægges betydning og værdi, i hvilket omfang de oplever denne plads som stabil og holdbar, og i hvilket omfang de oplever at have handlerum, hvor de kan være med til at forme deres liv. Med levbare liv som afsæt sætter vi hermed fokus på den grad af *vished*, *holdbarhed* og *handlerum*, de unge oplever at have i deres liv. Og vi undersøger, hvordan disse forhold og vilkår varierer blandt de unge, der er i uddannelse/arbejde eller på offentlig forsørgelse, samt hvad det betyder for de livshorisonter, som de kan få øje på.

Horisontmodellen

Da de unge i bogen visiteres til Aspiranterne, er de alle en del af det offentlige forsørgelsessystem. Da vi møder dem under den sidste interviewrunde, har flere af dem forladt dette system til fordel for uddannelse og arbejde. Denne bevægelse har naturligvis betydning for, hvilke livshorisonter det er muligt for de unge at få øje på. Men som nævnt viser vores interviews tillige, at livshorisonterne ikke alene er betinget af, hvorvidt de unge er i uddannelse/arbejde eller på offentlig forsørgelse. Mindst lige så afgørende for de unges livshorisonter er, i hvilket omfang og på hvilke måder de unge i videre forstand evner at vinde vished, holdbarhed og handlerum i deres livssituationer – altså hvorvidt deres livssituationer åbner for at leve levbare liv.

Med afsæt i denne tænkning har vi udviklet en model for nye livshorisonter, som vi i det følgende benævner 'Horisontmodellen' (model 4), der som fokuspunkt har to akser: Dels en lodret akse, der viser de unges tilknytning til uddannelse/arbejde eller offentlig forsørgelse, hvilket vi be-

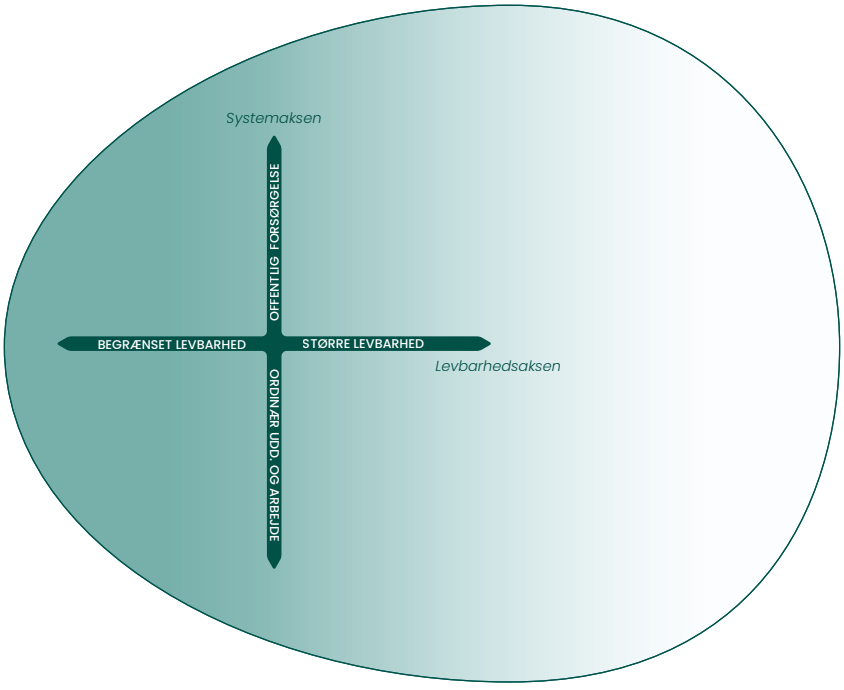

Model 4: Horisontmodellen

nævner 'systemaksen'. Dels en vandret akse, der viser en større eller mindre grad af levbarhed – forstået som vished, holdbarhed og handlerum – i deres livssituation. Denne akse betegner vi 'levbarhedsaksen'. Omkring de to akser fremtræder fire hjørner, der hver repræsenterer en livssituation, hvor de unges systemtilknytning og levbarhed kombineres på en bestemt måde. Den ovalformede baggrund, der ligger under de to akser, tegner et billede af de livshorisonter, som knytter sig til de fire livssituationer. Af figuren fremgår det, at livssituationerne i den venstre side, hvor horisontfarven er mørkere, er forbundet med mere begrænsede og lukkede livshorisonter, mens livssituationerne i den højre side, hvor farven er lysere, er forbundet med videre og mere åbne livshorisonter.

Selvom modellen viser et øjebliksbillede, giver den et indblik i den kompleksitet, der kendetegner de livssituationer og livshorisonter, der tegner sig for de unge i årene efter Aspiranterne. Den retter dermed søgelyset mod de mange forskelligartede forhold og vilkår, der er med til at skabe vished, holdbarhed og handlerum i deres liv, men også mod alt det, der omvendt frarøver dem dette. Set gennem de unges fortællinger fremstår det hermed langtfra tilstrækkeligt at have blik for, om de er kommet i ordinær uddannelse og arbejde eller fortsat er på offentlig forsørgelse. Der er derimod behov for mere specifikke analyser af, i hvilket omfang og på hvilke måder de unge oplever en større eller mindre grad af levbarhed i deres livssituationer, og hvordan det bidrager til at forandre deres livshorisonter. I de følgende kapitler belyser vi med afsæt i de unges fortællinger fra den seneste interviewrunde de fire forskellige livssituationer, der træder frem i hjørnerne omkring akserne med henblik på at blive skarpere på, hvad der kendetegner dem, og hvordan de bidrager til at begrænse og lukke, udvide og åbne meningsfulde livshorisonter for de unge.

Kapitel 16

Uvished i et offentligt forsørgelsessystem

I årene op til, at de unge i bogen blev en del af Aspiranterne, befandt de sig alle i livssituationer, der er illustreret i det øverste venstre hjørne af modellen. Der var tale om livssituationer, hvor de var en del af det offentlige forsørgelsessystem, og selvom der var tale om forskelligartede liv, levede de alle et liv og hverdagsliv, der i en række henseender var præget af begrænset vished, holdbarhed og handlerum. På det tidspunkt fremstod deres livssituation for de fleste af dem således så udfordrende og usikker, at det var svært for dem at få øje på meningsfulde livshorisonter. Livets og hverdagens usikre og krævende karakter medvirkede til, at livshorisonterne fremstod så begrænsede, at de i perioder nærmest lukkede ned. Selvom flere af de unge på forskellige måder rykker sig ud af denne livssituation i årene efter Aspiranterne – og dermed ud i de tre andre hjørner af horisontmodellen – befinder nogle af de unge sig stadig i en sådan udfordrende og usikker livssituation eller er vendt tilbage dertil efter kortere eller længere bevægelser ud i andre typer af livssituationer.

Korte forløb med uklare perspektiver

En af disse unge er Signe. Hun har været på offentlig forsørgelse i store dele af det ungdomsliv, hun har levet efter gymnasiet. Signe har en kronisk sygdom, der særligt udfordrer hende i stressede og spidsbelastede perioder, og hun oplever derfor betydelige begrænsninger på sin mulighed for at deltage i ordinær uddannelse og arbejde. Da vi møder hende fem år

efter hendes deltagelse i projektet, er hun året inden faldet fra en kreativ erhvervsuddannelse uden at gennemføre introforløbet. I stedet er hun i gang med en arbejdsprøvning med henblik på at få adgang til en fleksjobordning. Hun er glad for den arbejdsplads, hun arbejdsprøves på, men der er ikke udsigt til en ansættelse efter afprøvningen, og hun udtrykker en vis opgivenhed over for den del af sin livssituation:

> *Og hvor lang tid har du været der?* Siden april. Og så skal jeg være der til oktober. *Så det slutter snart, eller hvad?* Desværre. *Har du været glad for det?* Jeg har været glad for det. Det er bare… jeg vil ikke rigtig kunne få det bagefter som arbejde. *Altså, det er ikke en arbejdsfunktion, hvor de ligesom kan sige: 'Vi er glade for dig, vi vil faktisk gerne beholde dig'.* Nej, de kan desværre ikke ansætte folk sådan på deltid eller fuldtid, for den sags skyld. *Det lyder lidt frustrerende.* Ja, det er det virkelig. Nu har man vænnet sig til stedet, og så skal man bare ud til et nyt sted.

Flere af de unge, som vi møder i denne del af Horisontmodellen beretter, at deres tilknytning til det offentlige forsørgelsessystem indebærer, at de bliver sendt ud i mange kortvarige og spredte forløb, hvis perspektiver sjældent står klart frem for dem. Selv under en bevægelse hen imod et fleksjob, der kunne bidrage til at tegne en længerevarende livshorisont for Signe, suges hun ind i en uvished og uklarhed om, hvad næste skridt er, og hvad det hele egentlig skal føre til. Alt, hun kan få øje på, er udsigten til endnu engang at begynde et nyt sted, men om det fører hende nærmere eller længere væk fra et egentligt fleksjob – og dermed muligheden for at skabe større vished, holdbarhed og handlerum – er uklart for hende.

Clara har også en hverdag og et liv, der er præget af, at hun er på offentlig forsørgelse og dermed deltager i en række kortvarige og spredte forløb, som hun sjældent trives eller kan finde mening i og ofte ikke kan gennemføre. Clara komponerer musik og skriver digte. Hun er usædvanligt talentfuld. Samtidig har hun flere psykiatriske diagnoser og adskillige indlæggelser bag sig og ordinær uddannelse og job synes at være ganske uden for hendes rækkevidde på det her tidspunkt. Ikke desto mindre er det netop det, der er et skarpt fokus på i et af de forløb, hun henvises til, da

hun flytter til en ny kommune efter at have afsluttet sit forløb på Aspiranterne. Her fortæller hun, hvordan dette forløb, som hun skal deltage i for at fastholde sin kontanthjælp, påvirker hende:

> Vi skulle lave cv-skrivning og jobansøgninger, men jeg var ikke på vej ud i job eller uddannelse. Altså, det er jeg ikke. Det var sådan noget med: 'Hvordan kan vi på et halvt år få afklaret dig'. Og der var jeg slet ikke. Altså, jeg blev faktisk ked af det og virkelig, virkelig træt og svimmel, og fik symptomer på, at nu går det den forkerte vej. Det er et betændt område, for det er jo noget, jeg gerne vil, men jeg ved bare, at jeg har nogle begrænsninger, der gør, at jeg ikke kan. Så det ville blive et nederlag at skulle prøve at søge ind på en eller anden uddannelse, som jeg godt ved, jeg ikke kan klare, eller et eller andet arbejde, som jeg også ved, ikke er realistisk.

Der er ikke noget i Claras historie, der tilsiger, at cv-skrivning og jobansøgning er relevant for hende på det her tidspunkt, og hun fortæller, hvordan hun føler sig mere og mere utilstrækkelig og afmægtig i løbet af forløbet, hvor den eneste horisont, som tegnes for hendes liv, er at komme i ordinær uddannelse eller job. Og det er en horisont, der tilsyneladende er så utilgængelig for Clara, at hver mødedag på forløbet blot synes at skubbe hende nærmere et bebudet nederlag – hun ved det kommer, men kan ikke undvige det. Clara gennemfører ikke forløbet, da hun undervejs får et sammenbrud og endnu engang bliver indlagt på en psykiatrisk afdeling, og Clara selv er overbevist om, at forløbet er den udløsende faktor. Det er ikke alene hendes horisont, der bryder sammen. Med den kollapser også hendes krop og psyke. Idet hun beretter om dette forløb, er hun udskrevet fra hospitalet. Hun er fortsat på offentlig forsørgelse og drømmer om en førtidspension for at kunne slippe for at deltage i de mange forløb, som er bundet til hendes aktuelle forsørgelsesgrundlag.

Et afbræk fra svær boligsituation

Nadia sendes ikke ud i diverse kortvarige og spredte forløb, idet hun er ansat med et socialt frikort på Aspiranternes fortsætterprojekt Aspira. Det

fremstår udviklende og meningsfuldt for hende i en længere periode, men da vi møder hende fem år efter Aspiranterne, er hun mere afventende og mindre engageret i arbejdet på Aspira. Det udgør imidlertid fortsat et trygt og kærkomment afbræk fra en hverdag og et liv, der dels er præget af fortsat uvished om hendes beskæftigelsessituation, dels af en særdeles problematisk boligsituation. Nadia bor sammen med to andre personer i en treværelses lejlighed, hvor hun føler sig henvist til at isolere sig på sit værelse på grund af en langvarig og voldsom konflikt med en af sine bofæller. Når hun alligevel bevæger sig ud af værelset, forsøger hun at lukke mentalt af og lægge afstand til den pågældende bofælle, så konflikten ikke genantændes. Hendes isolations- og distanceringsstrategi har på nogle områder mindsket konfliktniveauet, men ikke gjort situationen i lejligheden mere tålelig for hende, og konflikten i hendes hjem fylder en stor og tilbagevende del af hendes fortællinger om livet efter Aspiranterne:

> Jeg er også nu begyndt at udvikle angst for at være derhjemme. Så jeg er ved at være på et punkt, hvor nu skal jeg væk… *Fordi du er bange for ham, eller hvad? Altså, når du siger 'Udvikle angst'.* Den måde jeg får angst på for nyligt – det har kun stået på en måned eller sådan noget – det er, når jeg prøver at lave mad i køkkenet. Fordi han giver ikke plads. Han tager plads. Og han giver råd om madlavning på en måde, der får det til at lyde som om, at hvad end jeg laver, tager jeg fejl. Han har ret fordi A, B, C. Og jeg har prøvet at sige til ham: 'Vær sød ikke at være i køkkenet, når jeg er her'. Han ryger også i køkkenet nogle gange og bare sådan noget: 'Jeg står og laver mad, gider du godt ikke gøre det?'. Per erfaring har jeg lært, at jeg ikke kan lave mad, når han er der. Og jeg har nu angst bare at være i køkkenet, også når jeg ved, at han ikke er der. Fordi han er på arbejde. Han er fysisk ikke i hjemmet. Men bare det at jeg skal ud og lave mad, der begynder min krop at sige nej.

Da Nadia ikke har været i stand til at finde en anden bolig, hun kan betale, er hun fanget i en boligsituation, hvor hun er nødt til både at lukke sig selv inde og lukke ned for sig selv og sine tanker for at undgå konflikt med bofællen. Men da konflikten fortsat ulmer, er det afgørende for hende at have

adgang til det konfliktfrie og afbalancerede handlerum, og hun fortæller, at hun trækker sig tilbage til sin computer alene med sig selv på sit værelse.

Ny bolig med kæresten

I modsætning til Nadia oplever Signe sin boligsituation som opløftende. Mens hun har haft svært ved at finde fodfæste i ordinær uddannelse og arbejde og hendes situation her fortsat er uafklaret, er der kommet en anden vished og holdbarhed over hendes boligsituation. Signe, der på det her tidspunkt er blevet 28 år, er således på vej til at flytte ind i en lejlighed sammen med sin kæreste, som på en lang række områder har gjort en stor forskel for hende. Her fortæller hun om at have fået en person ind i sit liv, som bidrager til at udvide hendes horisont og gøre hendes handlerum større:

> Det er dejligt. Jeg tror ikke, jeg ville være den samme person uden ham. På en rigtig god måde. *Hvad er det, det konkret gør at have ham i dit liv?* Det giver mig faktisk lidt mere sådan, lidt mere vilje til at gøre forskellige ting. Og så giver det indsigt og perspektiver på alt muligt andet. Noget at kæmpe for. Måske en fremtid at kæmpe for.

Det at have nogen af dele sit liv med og at gøre ting sammen med er med til at understøtte Signes tro på, at der, trods alle de udfordringer, hun kæmper med i forhold til ordinær uddannelse og beskæftigelse, også er en meningsfuld fremtid for hende. Det samme ses hos Clara, der ved vores sidste interview med hende ligeledes er flyttet sammen med sin kæreste. Godt nok er der tale om en lille toværelses lejlighed, hvor kærestens ting allerede fylder meget, og der ikke er meget plads til de kreative udfoldelser, der ellers er så vigtige for Clara. Men hun og kæresten overvejer at flytte til et større sted, hvor hun vil kunne få et atelier i vintermånederne:

> Altså, det, som er med den lejlighed, vi har kigget lidt på, er, at han [udlejeren] har en lille butik ovenover den anden treværelses lejlighed. Og om vinteren ville jeg kunne få lov til at stå og bruge hans butik, som ikke kører om vinteren, til at tegne, ate-

> lier, et eller andet… og det er jo megafedt, og så er der også et tredje værelse, så er der er et rum til, og [navn på området] er også sådan ret krea, altså, det er mange kunstnere, der bor der, og der er sådan et lokalsamfund.

Clara lyser op, når hun taler om det sted, hun og kæresten overvejer at flytte til. En flytning vil ikke i sig selv løse alle de udfordringer, der præger hendes liv og hverdagsliv. Alt det, hun har berettet om ovenfor. Men den kan åbne en livshorisont for hende, hvor hun kan være kunstnerisk aktiv og endog blive forankret i kreativt miljø. Med en velfungerende kæresterelation og det kunstneriske som et vigtigt omdrejningspunkt tegnes konturerne af en livssituation for Clara, der på væsentlige områder i tilværelsen åbner for en bevægelse mod en større grad af vished, holdbarhed og handlerum.

Dårligt match med systemet

Mens Claras livssituation peger mod en masse nyt, synes Nadias livssituation i højere grad at være præget af gentagelser og urokkelighed. Konflikten i hjemmet er tilbagevendende og stadig mere uholdbar, men hun har heldigvis stadig frirummet hos Aspira, som dog præges af, at arbejdet ikke rigtigt fænger hende længere. Selvom hun fortæller, at hun netop er blevet 30 og dermed overflyttet fra Ungeenheden i kommunen, nærer hun ikke noget håb om, at det offentlige forsørgelsessystem for alvor vil kunne bidrage til at forandre hendes livssituation. Systemet matcher ifølge Nadia selv nemlig ikke hende, hendes behov og hendes kunnen:

> Tit og ofte har det været sådan, jamen, jeg kan ikke få hjælp, fordi jeg mangler x diagnoser, så du kan ikke få hjælp. Eller… 'Hvorfor er du ikke oppe og climbe Mount Everest?' Altså, 'Hvorfor er du ikke så dygtig?' Bare sådan, fordi jeg har altid ligget sådan et forfærdeligt mellemsted, hvor jeg er for godt virkende til at få en anden form for hjælp. Mine sagsbehandlere har altid været ganske søde…. men jeg rækker ikke ud, fordi når jeg har prøvet det, så er jeg ikke rigtig blevet mødt med noget, jeg har kunnet bruge, men jeg er blevet tilbudt forskellige ting.

Nadia giver udtryk for, at hun kan så meget, at hun løfter sig over det niveau, hvor systemet vil udløse en adækvat hjælp til hende, men at hun samtidig ikke kan så meget, at hun kan komme videre i sit liv uden hjælp. Nadia har rykket sig gevaldigt under Aspiranterne, og den efterfølgende tilknytning til Aspira har haft en stabiliserende indvirkning på hendes liv og hverdag. Her har hun haft et frirum uden for hjemmet sammen med andre og er ikke blevet sendt ud i diverse opslidende praktikker, men hendes liv er samtidig præget af et fravær af noget, der kan pege i en særlig retning og tegne en meningsfuld livshorisont. Det spil- og tegneunivers, hun har skabt ved sin computer derhjemme, bidrager i nogen grad til at løfte hende andre steder hen, men det har svært ved at få liv og synlighed uden for det værelse, som hun i store dele af hverdagen ser sig nødsaget til at isolere sig i.

Et radikalt valg

Mens Nadias livssituation har karakter af en slags limbo her fem år efter Aspiranterne, har Signe truffet et radikalt valg: Efter hun droppede ud af den kreative erhvervsuddannelse, har hun gjort op med sig selv, at hun under ingen omstændigheder skal påbegynde en uddannelse igen inden for en overskuelig fremtid. Beslutningen om endnu engang at påbegynde en uddannelse, der ikke gik, som det skulle, har således ført til en beslutning om at lægge uddannelse på hylden, hvilket har været en stor befrielse:

> Det var et betydningsfuldt valg, det der med [navn på erhvervsuddannelsen]. Fordi det er meget betydningsfuldt, at nu ved jeg, at det i hvert fald ikke lige er de næste… 5-10 år, at jeg skal gå efter en uddannelse. At det ligesom ikke er det, der skal fylde: 'Hvad skal jeg?' *Så fik du det skubbet til side?* Ja. Så er der ingen bekymring om det længere. Det er noget, der er blevet givet slip på. Og det er faktisk ret dejligt. Det er ikke en udelukkelse af, om jeg nogensinde vil på uddannelse, det skal bare ikke være nu.

For Signe har beslutningen om at afvise uddannelse givet hende en ny ro. Det giver hende en større sikkerhed i mødet med omgivelsernes forvent-

ninger og spørgsmål til uddannelse. Måske fordi hun derved tydeliggør over for sig selv og andre, at hun ikke vil uddanne sig lige nu. Dog vil hun ikke afvise, at hun vil omgøre beslutningen på et tidspunkt, måske i en erkendelse af, at uddannelse i vid udstrækning udgør en del af en normativ horisont for at leve et værdigt liv i en verden, hvor det med arbejde, som det fremgår nedenfor, ikke er helt så ligetil:

> *Er der nogle usikkerheder eller uvisheder, der fylder for dig?* Der kan godt nogle gange komme den der: 'Vil jeg kunne få et anstændigt job?' Jeg synes, det er irriterende, at den er der, fordi det er ikke sådan, det skal ses på. *Hvad mener du med, at det ikke er sådan, det skal ses på?* Det er jo sådan bare arbejde, det handler om, ikke hvad andre synes om dig.

Signe kan ikke leve op til de forventninger, omverdenen har til et særligt arbejdsliv, og hun oplever, at hun derved bliver reduceret i andres øjne. Mens hun oplever en midlertidig ro i forhold til sit fravalg af uddannelse, presser spørgsmålet om egne og andres forestillinger om et 'anstændigt arbejde' sig stadig på og skaber uro og uvished i forhold til, hvem hun er eller kan blive til i en verden, hvor det betyder rigtigt meget.

Opsamling

Da vi taler med de unge fem år efter Aspiranterne, er det kun et fåtal af dem, som befinder sig i den øverste venstre del af horisontmodellen, hvor livet og hverdagslivet er præget af mangel på vished, holdbarhed og handlerum, hvad vi med afsæt i Judith Butler (2022, 2022b) betegner som 'levbarhed'. Disse unge oplever et offentligt forsørgelsessystem, der i perioder presser og stresser dem og kun i begrænset omfang skaber nye muligheder for dem. Samtidig er de på forskellig vis på behørig afstand af ordinær uddannelse og arbejde, hvorfor der heller ikke tegner sig nogle tydelige veje for dem ud af dette system. De unge i denne del af modellen giver udtryk for at have sociale, fysiske eller psykiatriske problemstillinger som livsvilkår, der virker ind på deres mulighed for at indgå i ordinær uddannelse eller arbejde. Men selvom de således kan siges at have tabt nogle livstråde, mens andre er gået i hårdknude, er det ikke ensbetydende med, at de ikke

har fat i andre livstråde, som er sat i svingninger og bevæger sig. Ovenfor ser vi eksempler på etableringer af kæresterelationer, som giver glæde og nyt håb for fremtiden, og ligeledes åbner for forbedrede boligsituationer. Vi ser også fortsat kunstnerisk og kulturelt engagement og et eksempel på en ung, der ligefrem har udsigt til at få bedre vilkår for at folde sit kunstneriske og kulturelle virke ud. En af de unge i dette hjørne af modellen er ydermere tilknyttet Aspira, der udgør en rolig og stabil livstråd i et liv og en hverdag, hvor mange andre livstråde er gået i hårdknude.

Selvom de livshorisonter, der tegner sig i disse unges livssituationer, kan fremstå særdeles begrænsede og svære at finde mening i, ser vi flere af dem forsøge på den ene side at skabe bevægelse og forandring i en tilværelse præget af en høj grad af fastlåsthed eller på den anden side skabe ro og stabilitet i en tilværelse præget af en høj grad af uro og uforudsigelighed. Der er således tale om unge, der forsøger at skubbe til den mangel på vished, holdbarhed og handlerum, som deres liv og hverdag på forskellig vis er præget af, og derigennem åbne mere meningsfulde livshorisonter (Haraway 1992). Disse skub kræver til tider en voldsom kraft, styrke og urokkelighed: At vælge uddannelse fra, som en af de unge gør, i et forsørgelsessystem og et samfund, der insisterer på uddannelse, er på ingen måde en enkel manøvre. Det er også sin sag at distancere sig fra en bofælle, der forsøger at chikanere en, når man bor meget tæt i en lejlighed og ikke har mulighed for at flytte. Det er ikke altid, at de unge i dette hjørne af modellen har den kraft, styrke og urokkelighed, der skal til for at skubbe til den livssituation, de befinder sig i, men de gør i vid udstrækning, hvad de kan, og indimellem åbner der sig en sprække og viser sig en mulighed, som de gør alt for at gribe fat i.

Kapitel 17

Vished i et offentligt forsørgelsessystem

De af bogens unge, der befinder sig i det øverste højre hjørne af Horisontmodellen, giver i højere grad udtryk for, at de lever et liv og en hverdag, som er præget af vished, holdbarhed og handlerum. I dette hjørne opleves de liv og hverdage, som de unge lever, i vid udstrækning som levbare, og de synes i større udstrækning at kunne få øje på meningsfulde livshorisonter, som giver dem retning og håb. Afgørende er her, at selvom disse unge ikke er kommet i ordinær uddannelse eller arbejde, så er deres tilknytning til det offentlige forsørgelsessystem præget af en højere grad af klarhed og tryghed, end det var tilfældet for de unge i det øverste venstre hjørne af modellen. Med denne klarhed og tryghed oplever de ligeledes en højere grad af mulighed for selv at kunne disponere over deres liv og hverdagsliv. De unge i dette hjørne af Horisontmodellen giver således udtryk for at kunne vikle komplicerede livstråde fra hinanden, gribe ud efter andre livstråde og dermed sætte livet og fremtiden i bevægelse på flere områder.

Førtidspension som stabilisering

Når de unge i dette hjørne oplever at befinde sig i en livssituation med større klarhed og tryghed end de unge i det øverste venstre hjørne, skyldes det i vid udstrækning, at de enten har fået tildelt førtidspension eller er blevet tilkendt fleksjob. Hvor især førtidspension ofte beskrives som den ultimative passivisering og parkering af et liv, som burde være aktivt og i bevægelse mod nye mål, har de unge i dette hjørne af modellen et

ganske andet blik på denne. Her opleves førtidspensionen i højere grad som en frisættelse fra en livssituation, hvor forsørgelsesgrundlaget har været betinget af perlerækker af møder, ressourceforløb og praktikker, der i mange tilfælde opleves som noget, der destabiliserer deres livssituation og dræner dem for ressourcer uden, at der er nogen retning i dem. Som det eksempelvis var tilfældet med det cv- og jobsøgningsforløb, som 30-årige Maria, ligesom Clara i forrige afsnit, har været sendt på, inden hun for nylig fik tildelt førtidspension. Her fortæller Maria om forløbet:

> På vejen hjem i toget efter den første dag ringede jeg til min mor og græd og sagde: 'Jeg skal ikke herned igen'. Fordi det var så ubehageligt, og de sad bare sådan: 'Du kan godt skrive mere'. Og jeg skulle skrive mit cv, jeg har ikke rigtig noget at skrive på. Ikke engang uddannelsesmæssigt. Jeg har 10. klasse, det er det. Så skulle man også bare sidde og kigge på det lange stykke papir, hvor der stod sådan én ting på. Og det var også bare… så følte man sig lidt dårlig, ikke?

Det er i lyset af oplevelser som denne, at den afgørende betydning, som flere af de unge tillægger tildelingen af førtidspension, skal ses. Her fortæller Maria om den ro og lettelse, som har indfundet sig i hendes liv efter tildelingen:

> *Har det været en god løsning for dig?* Ja, meget. Det er rart, at der bare er noget fast, også økonomisk. Og også det der med, jeg skal ikke til møder, og der er ikke nogen, der skal sidde og sige, at: 'Ah, men du kan vel godt lidt mere', og altså udfordre, hvad jeg godt ved om mig selv, ikke. Så der er kommet meget ro på, sådan mentalt for mig på grund af det. Kommunen lader mig være. Der er ingenting. Ingenting. Lige så snart, det blev godkendt, så sagde de: 'Du hører kun fra os, hvis du søger om, at du gerne vil have fleksjob', eller et eller andet. Der er ikke nogen, der kommer og spørger: 'Er du nu klar til…'.

Frisættelsen fra det offentlige forsørgelsessystems hyppige og kravbehæftede henvendelser er til at tage og føle på, når Maria fortæller om sin

tildeling af førtidspension. En af de andre unge, Ida, får også tilkendt førtidspension. Vi kender ikke hendes reaktion på dette, da det sker efter vores sidste interview med hende, men også for hende gælder, at hun får tildelt førtidspensionen efter en lang årrække i det offentlige forsørgelsessystem. I den periode har kommunen med møje og besvær forsøgt at finde arbejdspladser, der kunne tage hende ind som praktikant, hvilket blev besværliggjort af, at hun har en indgribende autoimmun sygdom. Men da Ida giver udtryk for, at der er 'mange ting, som jeg gerne vil', har hun selv været aktivt involveret i at finde arbejdspladser at komme i praktik på. På det tidspunkt, interviewet foregår, er hun i arbejdsprøvning, hvilket hun selv er skeptisk overfor på grund af de krav om timetal og fremmøde, som er en del af fx fleksjob-ordningen. Men hun er særdeles glad for at være på den arbejdsplads, hvor hun er i arbejdsprøvning, og her fortæller hun om det arbejde, som hun udfører der:

> Jeg laver lidt forskelligt. Jeg sidder med deres malerisamling i det digitale arkiv. Mange af malerierne har ikke et billede tilknyttet. Så jeg sidder og knytter billeder til malerierne. Jeg ville gerne have fingre i deres arkiv jo. Og det måtte vi ikke, fordi hende, der sad med det, ville ikke lade nogen røre ved det fysiske papir. Men nu er hun stoppet, og nu arbejder jeg der sammen med dem, som ligesom har taget over i arkivet.

Ida var tydeligvis glad for arbejdet i arkivet, og selvom hun ender med at få tildelt førtidspension, ønsker hun ikke at slippe dette arbejde, så hun vælger at fortsætte med at arbejde som frivillig i arkivet.

Aspira som anker og springbræt

Ida arbejder også stadig på fortsætterprojektet Aspira, ligesom Maria gør. Det samme gør Freja. Hun har i modsætning til Ida fået tildelt en fleksjob-ordning. Både Aspiranterne og Aspira har haft en kolossal betydning for Freja, som flere gange tilkendegiver, at hun 'elsker Aspiranterne', og at 'Aspiranterne og Aspira er et rigtigt, rigtigt fedt sted'. Hun oplever at have fået mange muligheder og et stort ansvar og beskriver sig som en slags 'mellem-manager' på Aspira. Samtidig er fortsætterprojektet ved at

forandre sig, fordi det involverer flere og flere unge, og der er derfor færre praktiske opgaver for Freja at løse. Hun er derfor også begyndt at tænke i nye retninger:

> Jeg vil gerne lave noget, hvor jeg ved, der er mere at lave. Vi er blevet så mange, så jeg synes, der er færre opgaver på den måde. Det er godt, at det er åbent for, at flere mennesker kan komme ind og sådan noget. Det er jeg rigtigt glad for. Altså, det er fedt på den måde. Så er der nogle opgaver, jeg ikke gider lave, som jeg ikke behøver at lave mere. Men på den anden side, så synes jeg, at der er færre opgaver for mig lige nu. I starten af Aspira var jeg meget stillestående. Nu har jeg fundet ud af, hvilken vej jeg vil gå, jeg har fundet en retning. Men jeg ved, jeg altid kan komme tilbage til Aspira. Det er sådan et trygt sted, hvor jeg altid kan lande, hvis der er et eller andet.

For Freja er Aspira blevet en livstråd i hendes liv, der fungerer som både anker og springbræt. Aspira er kendetegnet ved at rumme en ro og stabilitet, som hun sætter stor pris på, og det er et sted, hun altid oplever at kunne vende tilbage til. Samtidig har hun fået mulighed for at prøve sig selv af og udvikle sig på måder, der har givet hende en tro på, at det er muligt at bevæge sig videre fra Aspira, og de forandringer, hun aktuelt registrerer i fortsætterprojektet, har bidraget til at modne og konkretisere disse tanker. Freja er således påbegyndt et online-kursus, der kan bidrage til at kvalificere hende inden for den branche, hvor hendes far arbejder, og det er dér, hun på sigt forestiller sig sit arbejdsliv. For Maria, som fortsat arbejder på Aspira efter tildelingen af førtidspension, er fortsætterprojektet imidlertid den ultimative arbejdsplads. Mens Freja tegner en horisont for sit arbejdsliv, der rækker ud over projektet, udgør det for Maria tydeligvis en uudtømmelig kilde til udvikling og mening og dermed en horisont i sig selv. 'Arbejdsdelen kører bare', som hun siger i vores sidste interview med hende, hvor hun ydermere fortæller:

> Jeg er en af dem, der har været der længst. Så jeg kender bare det hele, og jeg kender folk og sådan. Så jeg har en lidt anden rolle, føler jeg, end mange af de andre. Så jeg har ud-

> viklet mig virkelig meget, og også bare at være den person, som folk kommer til, ikke. Altså, hvis der er et eller andet, enten noget praktisk, eller et eller andet, der lige er svært, eller noget, ikke. Fordi de føler sig trygge ved mig, fordi jeg føler mig så tryg i stedet.

Maria oplever løbende at kunne udfolde sig selv og sin kunnen i Aspira, der har fungeret som en motor for hendes udvikling. Ligesom Freja, der beskrev sig selv som en slags 'mellem-manager', betoner Maria også sin ledende rolle i Aspira, hvor hun med den store erfaring og kendskab til arbejdet, som hun har oparbejdet undervejs, har mulighed for at gøre en forskel for de nye deltagere. Samtidig fremhæver hun den tryghed og rummelighed, som hersker her:

> Det er bare hyggeligt, og man føler sig tryg og velkommen. Og da alt det med [min søn] og hans far skete, så kom jeg ind og fortalte dem om det, og de var alle sammen forstående og vrede på mine og [min søns] vegne. Og, altså, bare det, at man føler, man kan bare komme ind og sige sådan nogle ting, og så er der ikke noget judgement eller noget som helst.

Aspira er således et trygt og rummeligt sted, hvor man kan dele af sig selv og sit liv uden at komme i fare for at blive dømt ude, hvilket også understreges af Ida, der ligesom Maria er fortsat på Aspira efter sin førtidspension. Hun lægger vægt på sammenholdet og muligheden for at være skæv og anderledes:

> Det er bare et godt sammenhold. Det er en god undskyldning til at være kreativ og social på ens egen måde, fordi de fleste andre dernede også har… lidt problemer sådan. Vi siger, vi er skøre.

Ida tegner hermed konturerne af Aspira som et sted, hvor det kreative og det sociale er i højsædet, og hvor de unge sætter en ære i at være skæve og anderledes. Et andet sted i det samme interview fortæller hun med et glimt i øjet, at hun og en anden valgte at fortsætte i projektet efter en som-

merferie, og at de overfor en af de professionelle begrundede det med, at 'der er jo ikke så mange andre, der vil have os alligevel. Så det ville også være dumt andet'. Aspira udgør således ikke blot et trygt og rummeligt sted, men synes også at være et sted, hvor det er muligt at forholde sig til et omkringliggende samfunds manglende anerkendelse af det, de kan, med en god portion humor og latter.

Mere ro på bagsmækken

For de unge i dette hjørne af modellen gælder da også, at deres livssituation i mange henseender er bedre, end den har været i årevis. Ikke blot oplever de, at der er kommet styr på deres forsørgelsesgrundlag, det gælder også deres boligsituation. Godt nok har Maria længe boet det samme sted med sin søn, men Ida har i årevis haft en prekær og ustabil boligsituation, som der imidlertid kommer skik på, da hun kommer på førtidspension. Freja har tidligere boet hjemme, og hendes verden har været begrænset af, at hun har været ude af stand til at tage offentlig transport og bevæge sig rundt på egen hånd. Men da vi møder hende til det sidste interview er hun flyttet for sig selv med bostøtte, hun bor centralt i Helsingør, og hendes verden er blevet meget større:

> Jeg har nu endelig fået fleksjob, og jeg har egen lejlighed. Jeg har været der snart to år og bliver måske et halvt til et helt år mere. Og så vil jeg gerne prøve at finde et sted, hvor jeg må have kat, for det må jeg ikke lige nu. Det der med, at jeg kan bo for mig selv og leve for mig selv, altså, at jeg kan, det er meget stort for mig, fordi jeg var bange for, at det ikke kunne lade sig gøre. At have mit eget hjem har virkelig hjulpet, synes jeg. Det har givet mig en ny frihed. Det, at jeg ikke hele tiden skal blive kørt nogle steder eller noget. Transporten er ikke lige så lang, og den transport, der er, er jeg så vant til, og hvis jeg tager offentlig transport, gør jeg det på lidt senere tidspunkter end de fleste. Jeg kan tage Kystbanen herfra, og den ene bus, jeg har, er jeg vant til nu, ikke. Men jeg kan også gå til arbejde, og jeg kan også gå til stationen, hvis det er helt galt.

> Jeg har friheden og muligheden for at kunne komme rundt, som det passer mig.

Freja har under Aspirantforløbet og i årene på Aspira fået adgang til et helt nyt liv, hvor hun ikke længere bor hjemme hos sine forældre og er afhængig af, at de bringer og henter hende, hvis hun skal ud af huset. Ikke blot er Freja flyttet for sig selv, hun bor nu også et sted, hvor hun kan gå til det meste, ligesom hun er blevet mere tryg ved offentlig transport, som ellers tidligere har været en udfordring for hende. Derved har hun opnået en helt ny bevægelsesfrihed samt en frihed i videre forstand, hvilket har stor betydning for hendes liv og hverdag.

Også Marias livssituation har for nylig forandret sig afgørende, selvom hendes boligsituation og bevægelsesfrihed ikke har ændret sig. Maria har således afsluttet en juridisk proces med sin eksmand, der har mistet forældremyndigheden over deres fælles barn. I en lang periode har livet pga. konflikten med eksmanden været rodet, men heldigvis har Maria fået god hjælp af sin familie, samt en ny kæreste, hun har mødt gennem Aspira:

> Det er hårdt både at se ham [sønnen] gå igennem det. Men også bare fordi det er svært, når der ikke er struktur i tingene. Så det er en udfordring. Men vi har jo min mor og mine brødre. Og så [kæresten], der også er rigtig god med ham. Og også er som en far for ham efterhånden, ikke. Så jeg klarer den. Men det er lidt stressende. Det kan jeg godt mærke. Jeg ved, det er en reaktion lige nu. Og så bliver det på sigt bedre, end det var før. Fordi det var også stressende, da han [faren til barnet] var i hans liv, ikke. Altså, han har været til politiet og sige, at jeg får psykoser dagligt, og jeg er stofmisbruger, og jeg kan ikke tage vare på vores søn og sådan. Så på den måde slipper vi jo for den slags stress på sigt. Så det går.

Forældreskabssagen har trukket tænder ud hos Maria og hendes barn, men med sagens afslutning bliver det muligt for Maria at ane noget ny tegne sig i horisonten. Samtidig betyder afklaringen, at der for alvor er blevet plads og ro til de kreative og kunstneriske aktiviteter, hun sætter så stor pris på, og som hun deler med sin nye kæreste:

> Jeg har også bare fået større inspiration til selv at udforske. Altså, jeg laver mange figurer for tiden ud af ler og alt muligt. Jeg har aldrig brugt ler før. Jo, altså modellervoks, da jeg var barn, måske. Men det er noget, jeg bare har gjort og faktisk er blevet virkelig god til indenfor de sidste par år her, ikke. Fordi jeg har følt, at jeg godt har kunnet. Og jeg har haft tiden til det og inspirationen. Også bare det at have nogen, jeg kan dele det med, ikke. Og vise det til.

Kunstneriske og kreative åbninger

Den ro og stabilitet, som på mange niveauer har sat sig igennem i Marias liv, har åbnet for at udforske nye aspekter af det kreative og kunstneriske, som altid har været en vigtig dimension og en gennemgående tråd i store dele af hendes liv. Det samme gælder for Ida, der trods sine muskelproblemer, spiller både harmonika og klaver. Ida har arbejdet for, at Aspira skulle erhverve sig et klaver, så det bliver muligt at spille der:

> Jeg er begyndt at spille lidt mere. Det har været lidt svært med mine hænder på grund af min nerveskade, og her sidste år brækkede jeg mit håndled, og jeg skulle opereres, men jeg tror snart, jeg skal have taget metallet ud igen af den. Jeg prøver langsomt at overtale D til, at vi kan få et klaver. Sådan et, bare sådan et gammelt upright, fordi dem kan man få gratis, der er så mange, der har dem stående, ikke. Og så have det stående, så folk kan spille på det.

Hvor Maria og Ida på hver deres måde forbinder det kreative og det kunstneriske, som vist i det ovenstående citat, gør Freja et nummer ud af at skille de to begreber ad. I det sidste interview, vi gennemfører med hende, fortæller hun således, at hun gennem Aspiranterne fik blik for, at man godt kan være kreativ uden at være kunstnerisk. Da Freja ikke i stor stil er kunstnerisk udøvende, havde hun afskrevet muligheden for at være kreativ, og det har været en øjenåbner for hende, at det faktisk er en mulighed. Under og efter Aspiranterne har hun udviklet en ny forståelse af sig selv som kreativ:

> Altså, jeg tror altid, at jeg har været det. Været kreativ på andre måder. Men jeg tror aldrig, at jeg har vidst, at det var en kreativitet, før jeg var på Aspiranterne, og vi begyndte at snakke om sådan nogle ting. Så før det, der har jeg ikke vidst, at det var en kreativitet. Det har bare været sådan en ting, jeg har gjort. Det har bare været en måde, jeg har set verden på… det kan være en kreativ måde at tænke på. Det kan være en kreativ måde at udføre en opgave på. Det kan være en kreativ måde at komme med kritik på eller hjælpe på en anden måde.

At se sig selv som kreativ har åbnet Frejas forståelse af sig selv. Hun er, og hun kan noget mere og andet, end hun troede. En forståelse, der ligeledes spejles i den livshorisont, som hun oplever aktuelt tegner sig for hende. Hun er glad for sit liv, som det ser ud nu, men har også mod på at bevæge sig videre – og yderligere udnytte den bevægelsesfrihed og frihed, hun har oplevet efter Aspiranterne:

> Jeg er glad for mit liv, hvor jeg er, men jeg vil også gerne lidt videre, gerne prøve noget nyt og sådan noget. Blandt andet flytte i en anden lejlighed og måske blive bogholder eller prøve alt det der. Det er det der med, at muligheden er der, og jeg kan se det nu. Jeg kan se en fremtid, selvom det er lidt skræmmende.

Den grad af vished, holdbarhed og handlerum, som begynder at kendetegne Freja og hendes liv efter Aspiranterne, og ikke mindst på det tidspunkt, hvor vi møder hende sidste gang, da hun har fået tildelt fleksjob og er flyttet i egen bolig, åbner en ny fremtidshorisont for hende. For Freja, der har haft svært ved at visualisere en fremtid, er det på sin vis nyt og skræmmende, men tydeligvis også meningsfuldt og livgivende.

Opsamling

De unge, der befinder sig i dette hjørne af modellen, er fortsat en del af det offentlige forsørgelsessystem. Men som fleksjobbere og førtidspensionister har de fået en tryghed og klarhed i deres liv, som betyder, at de ikke

blot kan folde sig ud her og nu, men også øjne konturerne af meningsfulde livshorisonter. De unge i dette hjørne fortæller om at blive sat fri fra kravbehæftede henvendelser fra det offentlige forsørgelsessystem samt obligatorisk deltagelse i aktiviteter, der i flere tilfælde opleves som meningsløse og nedbrydende. Samtidig sker der i flere tilfælde en stabilisering af deres boligforhold, som tidligere har været præget af ustabilitet og midlertidighed. De unge bevæger sig hermed på flere måde ud af livssituationer præget af begrænset vished, holdbarhed og handlerum, og ind i livssituationer defineret ved en hidtil uset afklaring, stabilitet og plads til selv at kunne definere deres liv og hverdag. Man kan sige, at de unge i dette hjørne filtres ud af livstråde (Barad 2003, 2010), de har følt sig fanget i, og får mulighed for at gribe ud efter andre livstråde, som de hægter sig på og kan sætte i bevægelse, og som kan føre dem i nye retninger. Ovenfor har vi således set eksempler på, at de unge intensiverer deres arbejde med kunst og kultur og begynder at orientere sig mod alternative uddannelses- og arbejdshorisonter og andre typer af veje ind i dem. Der er ingenlunde tale om, at de unge i dette hjørne af Horisontmodellen parkeres eller passiviseres, når de kommer på førtidspension eller i fleksjob. Det er snarere tale om, at de befinder sig et sted i livet, hvor de i langt højere grad end i det hjørne af modellen, vi beskriv i forrige kapitel, oplever at have mulighed for at begynde at skabe sig et liv og en hverdag, der opleves meningsfuld og givende, og hvor der åbner sig ligeledes meningsfulde og givende livshorisonter. Her kan de folde sig ud og begynde at se fremad.

Kapitel 18

Uvished hinsides offentlig forsørgelse

De unge, der befinder sig i det nederste venstre hjørne af Horisontmodellen, har bevæget sig ud af det offentlige forsørgelsessystem. De er i uddannelse eller arbejde og lever i den forstand et liv og hverdagsliv, der er lettere at forene med vores forestillinger om et godt ungdomsliv. Samtidig er det et kendetegn ved de unges livssituation i dette hjørne, at de har svært ved at finde fodfæste eller mening i dette ungdomsliv. Det kan handle om, at deres kobling til uddannelse og arbejde er løs og ustabil, og at de oplever at stå på kanten af noget, de gerne vil integreres yderligere i. Men det kan også handle om, at de dybest set ikke ønsker en sådan integration, men vil noget andet med deres liv, som de imidlertid har svært ved at få adgang til. Uanset hvad, så har de unge i dette hjørne af Horisontmodellen et liv og en hverdag, der er præget af begrænset vished, holdbarhed og handlerum. De har fået løst fat i nogle livstråde, som de ønsker at få et fastere greb om, eller som de omvendt ønsker at slippe, men med begrænsede muligheder for at række ud efter andre tråde. Alt sammen noget, der virker begrænsende og lukkende for de livshorisonter, de er i stand til at tegne for sig selv og deres liv.

Arbejde for et andet liv

Efter Aspirantforløbet har flere af de unge i kortere eller længere perioder levet et ungdomsliv, der placerer dem i dette hjørne af Horisontmodellen. De fleste af disse unge vender efter noget tid enten tilbage til det offentlige forsørgelsessystem eller bliver fastere koblet til uddannelse og arbejde.

Det er således kun Line, der befinder sig i dette hjørne på, da vi interviewer de unge fem år efter, vi mødte det første Aspiranthold. Line har en ganske stabil tilknytning til en arbejdsplads, hvor hun har arbejdet i mange år, og som hun arbejder på i kortere perioder ad gangen, når hun er i Danmark for at tjene penge til sine længerevarende ophold i udlandet. Line betragter primært det liv, hun lever i Danmark, som ét hun må affinde sig med for at kunne rejse ud og leve det liv, hun egentlig ønsker at leve:

> Det har jeg valgt, fordi jeg fandt ud af, at jeg ikke føler, at den almindelige måde at sådan leve på, eller det der bliver forventet af en, det passer ikke til mig. Og på mange måder følte jeg, at jeg ville trives bedre med egentlig at bo i udlandet et sted. Så jeg vil ikke fastholde mig selv med en bolig i Danmark. Og så har jeg i stedet for brugt tid på rejse ud og så finde ud af, hvordan jeg kan bygge en indkomst op, eller et eller andet, noget stabilt, sådan så jeg kan leve det liv, som jeg har fundet frem til egentlig passer bedst til mig.

Line har et langsigtet mål om at skabe sig en indkomst i udlandet, så hun ikke behøver at rejse tilbage til Danmark for at tjene penge til livets ophold. På mange måder afviser hun dermed også de livshorisonter, der knytter sig til et liv i Danmark, og som er umulige for hende at finde sig til rette i, og hun orienterer sig derfor mod udlandet for at kunne tegne en anden livshorisont. Hun har allerede været på en række rejser, som har understøttet hende i, at hendes liv måske skal leves på andre breddegrader:

> Så er jeg jo så endt med at komme ud på de her rejser. Som har udfordret mig, og så er jeg vokset af det. Og fået mere selvtillid også. Og begyndt at stole mere på min vej. For jeg tror i virkeligheden, det har været det, der har været sværest for mig: At se klart og stole på hvad min vej er. For jeg har ikke haft nogen at spejle mig i overhovedet. Så jeg har selv måttet finde frem til det ved så at tage små skridt med min intuition.

Rejserne har været med til at forme Lines billede af, hvem hun er og kan blive til, samt givet hende en tro på, at der også er et sted for hende. En

livshorisont uden for Danmark er derfor blevet en stærk drivkraft for hende. Hun fortæller, at rejserne åbner for et liv, der er 'meget autentisk efter, hvad der føles rigtigt for mig', og at hun er kommet ind i et miljø på sine rejser, hvor hun er blevet inspireret til at male igen efter mange år uden kunstnerisk aktivitet. Line fortæller, at hun dér er blevet skubbet til at tilgå kunsten på en ny måde. Hvor hun tidligere var optaget af at levere et perfekt resultat, er hendes indstilling nu, at 'det handler om at kunne udvikle sig gennem det', som hun udtrykker det. Foreløbig kræver rejserne til udlandet og den personlige og kunstneriske udvikling, hun gennemgår der, paradoksalt nok, at hun i perioder må vende tilbage til Danmark for at tjene penge til det næste ophold, og hvor hun må leve med en besværlig boligsituation hjemme hos sine forældre:

> Altså, der vil altid være problemer der. Forskellen er, at jeg er blevet bedre til at passe på mig selv i det, fordi jeg ved, at det er det vigtige. At jeg skal ikke tage alt deres ind. Samtidig er det ikke fordi, jeg giver dem skyld for noget, fordi det er som det er. Men fordi jeg ligesom er i det lige nu, nu bor jeg hos dem. Så kommer det jo hele tiden op. Og det eneste, jeg kan gøre, er bare at passe på mig selv.

Line, der på det her tidspunkt er blevet 27 år, må lægge bånd på sig selv i de perioder, hun bor hjemme hos forældrene, og hendes liv og hverdag i Danmark fremstår i nogen grad som begrænset og uforløst. Noget hun affinder sig med, selvom hun pga. den svære relation til forældrene forlod sit barndomshjem som 16-årig, fordi det giver hende adgang til et liv i udlandet, hvor hun til gengæld oplever at kunne leve et fuldt liv og blomstre som menneske. På sine rejser åbner Line sig for verden, og verden sig for Line. på måder, som ligger milevidt fra hendes liv i Danmark.

Ingen læreplads i sigte

Sofie er en af de andre unge i bogen, der har befundet sig i dette hjørne af modellen i en periode efter Aspiranterne. Da vi talte med hende under vores sidste interviewrunde, havde hun imidlertid bevæget sig videre til det nederste højre hjørne af modellen, som vi belyser i det følgende kapitel.

Men under det foregående interview, var hun netop stødt på en stopklods, fordi hun havde været ude af stand til at finde en læreplads i forbindelse med sin kreative erhvervsuddannelse. Sofie var fortvivlet, da hun havde været særdeles glad for uddannelsen og urolig for, om hun nu kunne fortsætte. Hun fortalte, at hun 'bare ringer konstant rundt og søger efter en læreplads, men der er ikke nogen'. Med til historien hører, at Sofie har dårlige uddannelseserfaringer med sig, men denne uddannelse havde været noget helt andet, og Sofie ønskede inderligt at kunne fortsætte:

> Jeg prøver virkelig at holde motivationen i live, men jeg synes, det er lidt hårdt. For jeg vil jo bare gerne tilbage i skole, altså, jeg vil så gerne bare fortsætte og videre og sådan. Jeg er også lidt bange for, jeg glemmer alle de her ting, hvis der går lang tid. Så jeg skal virkelig bare, jeg krydser fingre for, at jeg finder en læreplads hurtigst muligt.

Under interviewet gav Sofie samtidig udtryk for, at hun var særdeles bekymret for sit forsørgelsesgrundlag, da hun ikke længere havde ret til SU. Hun havde faktisk sparet et beløb op fra sin tid på SU, men pengene var ved at løbe ud, og hun havde derfor været på jobcentret. Samtidig kunne hun ikke overskue at skulle tilbage i det offentlige forsørgelsessystem. Sideløbende med, at hun med lys og lygte søgte efter læreplads, forsøgte hun derfor stadig mere presset at finde et job. Under det sidste interview fandt vi ud af, at Sofie aldrig fandt en læreplads og var nødsaget til at flytte fra København tilbage til Helsingør. Hun var ikke meget for at flytte, det føltes som et stort tilbageslag, men det var den eneste mulighed, der forelå. Hun fandt imidlertid ud af, at nok var hun vendt tilbage, men ikke tilbage til den samme livssituation eller den samme Sofie – dertil havde hun allerede viklet sig ind i for mange nye og forskelligartede livstråde af venner, kreativ og teknisk kunnen, boligerfaringer, etc. Selvom hun for en stund havde oplevet en livssituation med en udpræget mangel på vished, holdbarhed og handlerum, fik hun et par år i Helsingør, hvor hun hurtigt fandt fast arbejde gennem sit netværk på Aspiranterne og Aspira og 'kunne tage det stille og roligt og bare nyde at være her', inden hendes livssituation atter forandrede sig, som det fremgår i næste kapitel.

Opsamling

Efter Aspirantforløbet har flere af de unge perioder, hvor de lever et ungdomsliv, som er illustreret i det nederste venstre hjørne af Horisontmodellen. Unge, som er påbegyndt en uddannelse, men som af forskellige årsager må stoppe igen. Unge, der har jobs, som de har svært ved at hægte sig fast i. Eller unge, som er i uddannelse eller har et arbejde, men ønsker at bevæge sig videre mod noget andet uden at vide hvordan. De unge i dette hjørne af Horisontmodellen oplever ofte at mangle vished, holdbarhed og handlerum i forhold til afgørende aspekter af deres tilværelse, om end det træder frem på ganske forskellige måder. Ovenfor har vi set et eksempel på en ung, som har nedjusteret sine forventninger til livet i Danmark, der fremstår begrænset og iltfattigt. Til gengæld folder hun sig ud og blomstrer under sine rejser til udlandet. Mens hun ikke kan finde en meningsfuld livshorisont og et håb for fremtiden ved et liv i Danmark, er det til gengæld tilfældet ved et liv i udlandet. Vi har også set et eksempel på en ung, hvis livssituation destabiliseres, idet hun bliver kastet af en uddannelse, hun er dybt engageret i, og som ligeledes sikrer hende et forsørgelsesgrundlag. Hun kastes derved ud i en livssituation, hvor tidligere svære erfaringer igen hjemsøger hende og umiddelbart lukker hendes livshorisonter og håb for fremtiden. Samtidig peger vores interviews på, at sådanne nedlukninger ingenlunde behøver at være permanente, men kan være kortvarige. Nok er den livssituation, der kendetegner dette hjørne af Horisontmodellen, præget af en mangel på levbarhed (Butler 2022, 2022b) forstået som begrænset vished, holdbarhed og handlerum. Men de unge her har samtidig erfaringer med, at livet kan se anderledes ud. Efter Aspiranterne har de fået erfaringer med et liv, der åbnede for meningsfulde horisonter og håb for fremtiden, et liv med mange livstråde at gribe fat i og forbinde sig med, og selvom de kan miste taget i nogle af disse livstråde, har de fået godt fat i andre, og flere af de unge får efter et stykke tid igen tag i de tråde, de har måttet slippe.

Kapitel 19

Vished hinsides offentlig forsørgelse

De unge i dette hjørne af Horisontmodellen befinder sig også uden for det offentlige forsørgelsessystem. Ligesom de unge i det forrige hjørne har hovedparten af disse unge haft svært ved at finde fodfæste og mening i liv med ordinær uddannelse og arbejde, og ingen af dem oplever det som en selvfølge, at de har fundet sig til rette i et sådant liv. Men da vi møder dem under den sidste interviewrunde, er det ikke desto mindre tilfældet. Nok er der betydelig forskel på deres livssituationer og bevægelser mod denne del af Horisontmodellen. Men på forskellig vis har de alle under det sidste interview fundet et mere stabilt fodfæste og en tydeligere mening i deres liv og hverdag med ordinær uddannelse og arbejde. Det åbner for deres livshorisonter og skaber nye håb for fremtiden.

Vigtige øvebaner

Vi fortsætter præsentationen af det nederste venstre hjørne af Horisontmodellen, hvor vi i sidste kapitel slap det forrige hjørne: Med Sofie. Da vi møder hende i det sidste interview, har en lang række forhold i hendes liv og hverdag igen forrykket sig. Hun befinder sig således i en livssituation, hvor hun oplever at have en langt højere grad af vished, holdbarhed og handlerum, end det var tilfældet under det foregående interview. Her beretter Sofie om sin nye livssituation:

> Jamen, lige nu synes jeg, at det hele bare kører virkelig godt. Altså boligmæssigt og socialt og studie og sådan. Så lige nu er der ikke sådan noget, jeg mangler på den måde. Det er virkelig rart. At jeg føler, at der er styr på alle fronter på samme tid for en gang skyld. At det ikke er sådan, så har man et godt sted at bo, men ens job er dårligt, eller man har et godt job, eller sådan. Så jeg synes, det er meget spændende at prøve, at alle tingene godt kan være gode på en gang. Og man stadig har overblik og ro og sådan kan være i det.

Sofie bor fortsat i Helsingør på interviewtidspunktet, hvor hun har bolig, arbejde og kæreste. Hun giver udtryk for at stortrives i sit liv og hverdag, hvor hun har fået greb om mange flere livstråde end under forrige interview. Kort før interviewet er hun ydermere kommet ind på en attraktiv uddannelse i København, som hun lige er startet på, og hun står overfor om et par uger at skulle flytte til København i en ny lejlighed sammen med sin kæreste. Selvom hun fortæller, at 'det er lidt ærgerligt at skulle flytte' fra Helsingør, fordi hun 'bare har fået det ret hyggeligt her', så vil hun 'supergerne til København' og ser med forventning frem til studiet og sit nye liv i hovedstaden. Udgangspunktet er denne gang meget bedre end sidst, og det samme er troen på, at det kan lykkes for hende. Samtidig fortæller Sofie, at de erfaringer, hun har fået med sig fra både Aspira og det uddannelsesforløb, hun måtte afbryde, fordi hun ikke kunne finde læreplads, spiller en afgørende rolle for denne tro:

> Det skub, D gav mig til at starte ud på [navn på en kreativ erhvervsuddannelse], var kickstarteren for det hele. Sådan lige mærke at gå i skole igen og prøve det og få lidt mere blod på tanden i forhold til alt det med film og tv. Også bare det at sidde og lave det på Aspira, hvor det var trygge rammer, og man lavede det, man godt kunne finde ud af og skulle lave SoMe-ting og alle de her ting, som også er virkelig fede. Men det der med at blive kastet ud i skoleprojekter, og sådan være lidt på bar bund, var jeg ikke tryg i lige da jeg startede [navn på erhvervsuddannelsen]. Så det har helt klart været en kæm-

> pe gave, at han lige skubbede mig i den retning og sagde: 'Prøv det nu', og sådan, 'Det kan du godt'. Og så er det bare rullet. Så er det kørt stærkt, synes jeg.

Når Sofie kigger tilbage på Aspira, men også på sit afbrudte uddannelsesforløb, betoner hun deres betydning for hendes nuværende livssituation. I hendes fortælling fremstår begge dele som en slags øvebaner, hvor hun fik mulighed for at udvikle sig og blive kapabel til det liv, hun nu skal i gang med at leve. Selvom det var turbulent og voldsomt for hende at blive kastet af uddannelsen, fordi hun ikke kunne finde en læreplads, fik hun en betydningsfuld uddannelseserfaring, som radikalt ændrede hendes forståelse af, hvad det kan være at gå i skole, og om hun kunne mestre det, hvilket hun for første gang blev overbevist om, at hun kunne. Der, hvor hun står i det sidste interview, har hendes livshorisont radikalt åbnet sig, og hendes fremtid tegner sig mere meningsfuld end længe.

På tilsvarende vis beretter Liv i det sidste interview, hvordan hendes livssituation har ændret sig siden det foregående interview. Hun fortæller, at hun efter for mange år siden at være faldet ud af en ungdomsuddannelse lige er begyndt på en igen, som aktuelt optager meget af hendes liv og hverdag. Samtidig er mange andre livstråde i bevægelse, og hendes liv og hverdag fremstår på interviewtidspunktet som et rigt og farverigt mønster af mange livstråde, der væver sig ind og ud af hinanden: Hun bor også sammen med sin kæreste, har arbejde, går til træning, maler og tegner, ser sine venner og meget andet, som hun sætter stor pris på:

> Jeg sætter meget stor pris på min kæreste, og jeg sætter meget stor pris på min papfar og min barndomsveninde, som jeg har haft gennem snart 20 år. Og så har jeg min træning, som er et mentalt frirum, selvom det jo er fysisk. Og når jeg har tid til at male, det sætter jeg også meget pris på. Så, det er de primære ting. Og så kan man faktisk sige, at en ny ting er, at jeg sådan lidt er glad for denne her omvæltning af at gå i skole og at møde nogle nye mennesker. Det synes jeg også er meget dejligt efter at have været nogle år på arbejdsmarkedet. Så det er i hvert fald nogle ting, jeg sætter pris på lige her for tiden.

Når Liv panorerer hen over sit liv og sin hverdag under interviewet, giver hun udtryk for at påskønne rigtigt mange ting. Flere af disse ting forbandt hun tidligere med krav, pres og ufrihed, og det gjaldt ikke mindst uddannelse og arbejde. Men i den årrække, hvor hun har levet på kanten af et ungdomsliv med uddannelse og arbejde, er hun begyndt at tilnærme sig disse ting på en måde, så hun i dag betragter dem som muligheder, hun kan vælge at gribe, og som hun rent faktisk har grebet:

> Der er sket abnormt meget i mit liv de sidste fem år. Jeg tænker, at der et eller andet sted gør for de fleste mennesker i start til midt 20'erne. Jeg tror, at noget af det vigtigste, der er sket for mig, er nok, at jeg måske ikke decideret fik et andet livssyn, men begyndte at se verden på en anden måde. Sådan lidt mere som en mulighed i stedet for som en tvang. Alle de her muligheder, du har, du ved, det var noget, du skulle gøre. Du skulle arbejde, du skulle gå i skole, du skulle gøre dit og dat. I stedet for at se det som, jamen, det får jeg lov til at gøre, og det er der mange mennesker, der ikke gør. Så jeg tror, det har nok været en af sådan de største forandringspunkter. Hvad der lige præcis har gjort det? Det har jo nok været sådan et sammensurium af mange ting. Jeg kan huske, at da jeg gik i Aspiranterne, der var jeg et ekstremt dårligt sted i mit liv, og så tror jeg, det der med at komme ud og være sammen med andre unge mennesker, og især lige præcis i den tid, under corona, uden for de her vante rammer, det var helt klart også noget, som sådan også skød de tanker i gang.

Vejene væk fra ordinær uddannelse og arbejde og bevægelsen ind i nogle alternative livssammenhænge, ikke mindst Aspiranterne, har været afgørende for, at Liv har kunnet bevæge sig tilbage i ordinær uddannelse og arbejde. Bevægelserne har været kantet af svære opgør med forældrene og flere sammenbrud og udfordrende oplevelser i det offentlige forsørgelsessystem, men de har også åbnet for afsøgninger af andre livsveje og måder forsørge sig selv på samt nye selvindsigter og relationer, hvilket har været med til at åbne livshorisonter med nye tilgange til uddannelse og arbejde, og det er alt dette, hun står midt i under det sidste interview.

Troen på en fremtid

Det samme gør Tobias, der netop har taget hul på tredje år på en mellemlang videregående uddannelse, da vi møder ham den sidste gang. Som Sofie og Liv fortæller Tobias, at Aspiranterne har haft stor betydning for hans vej mod uddannelse. Da han startede på Aspirantforløbet, var han faldet fra en universitetsuddannelse inden for et fag, han altid havde oplevet at være god til. Så hele hans verden 'var lige faldet fra hinanden', og han var 'helt nede i kulkælderen', da han mødte op på Aspirantforløbet. Der fik han plads og tid til at komme sig, hvilket han sætter stor pris på. Umiddelbart efter forløbet kastede han sig imidlertid ud i et fuldtidsjob, hvor han fik en stressreaktion, der affødte endnu et sammenbrud og en langvarig depression. I denne periode boede han sammen med en kæreste i hendes lejlighed, men under det afsluttende interview er de gået fra hinanden, og han bor han sammen med storebroren efter et brud, som han 'ikke tog så pænt'. Lejligheden er relativt stor, men Tobias har en diagnose, der udløser et handicaptillæg ud over SU'en, så han har alligevel råd til at bo der. Tobias fortæller, at både bofællesskabet og uddannelsen går udmærket:

> Jeg er lige begyndt i skole igen inde på [uddannelse i København], hvor jeg de sidste to år har gået som IT-teknolog. Det blev jeg så færdig med i sommer. Det har jeg været glad for. Jeg har fået nogle gode venner og nogle gode bekendtskaber igennem det. Og jeg synes, det har været fagligt nemt. Og det har også været nemt at møde op, fordi jeg syntes, det var interessant og sådan noget, så det er dejligt. Nu har jeg så søgt videre på en linje om IT-sikkerhed, som jeg startede på her i tirsdags.

Tobias fortæller, at han tidligere har været ganske mødeustabil, men på den uddannelse, han går på nu, har det forandret sig, da han oplever undervisningen interessant og meningsfuld. Han fortæller ydermere, at kandidaterne fra uddannelsen er ganske eftertragtede, og han forestiller sig derfor, at mange døre står åbne for ham efter uddannelsen. Men da vi spørger nærmere ind til hans fremtidige livshorisont, afviser han at tale om fremtiden:

> Jeg har svært ved at forestille mig fremtiden. Jeg har svært ved det, fordi der er så mange variabler, man ikke kan fore-

> stille sig på samme tid, og så bliver jeg sådan firkantet på den måde, at jeg skal have styr på dem alle sammen. Så det er sådan, jeg lukker lidt ned, lige så snart fremtiden bliver nævnt, så jeg har ikke mere at nævne.

Men selvom Tobias ovenfor fortæller, at han lukker ned, når fremtiden nævnes, fordi den er alt for kompleks til at have styr på, får han andetsteds i interviewet fortalt, at han på nuværende tidspunkt har en klar arbejdshorisont. Han vil arbejde videre i det faglige felt, som hans studie befinder sig indenfor. Tobias, der på det her tidspunkt er blevet 30 år, fremhæver også selv hele spørgsmålet om parforhold og familie, selvom det til gengæld er 'meget usikkert'. Han fortæller, at flere i hans omgangskreds har familie og børn, 'og så står man sådan alene uden nogen og føler sig bagud igen'. Omvendt er familie og børn tydeligvis en livshorisont, han kan se for sig, om end han endnu ikke ved, hvordan han kan forløse den.

Det samme er tilfældet for Albert, der havde en lang periode med omfattende alkohol- og stofmisbrug og var et ganske dårligt sted i livet, inden han startede på Aspiranterne. Vi mødte ikke Albert under den sidste interviewrunde, men da vi talte med ham et par år forinden, var han allerede i fuld gang med en uddannelse, hvor han havde fået en læreplads på en vigtig kulturinstitution. Albert gjorde sig på interviewtidspunktet en del overvejelser om den kreative branche og de knaster, den kunne skabe i hans overgange til et fremtidigt voksenliv:

> Jeg er glad for at være på min læreplads. Altså, jeg synes, det er rart. Det er jo meget arbejde, og det er jo lange 15 timers vagter fire dage i streg. Så jeg kan også mærke, hvis man skal have en familie i det her fag, så bliver det lidt svært. Det spiller jo en rolle, synes jeg. *Og vil du gerne have en familie?* Jeg vil gerne have familie på et tidspunkt, ja. Men jeg skal lige bruge en veninde først. Til at hjælpe til det.

Ligesom det var tilfældet med Tobias, rumsterede familie og børn også som en livshorisont for Albert, som han var lidt usikker på, hvordan han skulle forløse. Men at der ventede ham en sådan livshorisont, syntes han ikke at være i tvivl om. Og efter vores sidste interview er Albert da også

flyttet sammen med en kæreste og har købt et gammelt hus, som de er i gang med at renovere sammen. Albert har fået arbejde i et kulturhus og er i gang med at skabe sig et nyt liv og en ny hverdag med en ny livshorisont.

Indtager nyt territorium

Malthe havde vi heller ikke mulighed for at interviewe i den sidste interviewrunde. Men i den næstsidste interviewrunde fortalte han ligesom de øvrige i dette hjørne af Horisontmodellen om et liv og en hverdag, der havde rykket sig gevaldigt. Han var begyndt at arbejde som pædagog på det bosted, hvor han i en årrække havde været en af beboerne. Mens hans liv tidligere havde været præget af store begrænsninger, oplevede han nu at være i færd med at indtage et helt nyt territorium. Malthe fortalte i interviewet, at Aspiranterne, men også corona-epidemien, spillede en afgørende rolle i denne bevægelse:

> Jeg går lige pludselig fra at have social angst og have mentorstøtte til at være i Aspiranterne, hvor jeg skal tage offentlig transport selv, selvom det har været en af mine sådan hårde ting, der ligesom har været besværlige for mig. Og så er der lige pludselig ikke den der med mentorordning længere. Så jeg står lige pludselig på egne ben, og der sker en helt masse ting [på bostedet], fordi der er også corona, og vi skal ligesom være ekstra obs på en helt masse ting. Så det der med social angst begynder ligesom stille og roligt at svinde ud. Og først der begynder det at være en realitet for mig at være pædagog. Det er sådan en ting, jeg ligesom havde fuldstændigt udelukket. Det med at arbejde med mennesker, det troede jeg aldrig, jeg kom til at kunne gøre igen. Altså, jeg har jo altid haft et ønske om at gøre det, men det forsvandt jo bare med social angst. Det der med ligesom at skulle have det ansvar overfor et andet liv.

Malthe blev rykket ud af nogle indgroede mønstre, da han begyndte på Aspiranterne, og da pandemien lagde sig over landet. Han blev nødt til at bevæge sig fra bostedet ind til Helsingør, da han begyndte på Aspiranterne, ligesom det blev nødvendigt at justere nogle fastlåste adfærdsformer

under pandemien. Tilsammen løsnede det ifølge Malthe den sociale angst, der i længere perioder havde lammet ham, hvilket gjorde det muligt for ham at ændre sin rolle på bostedet. Han begyndte således i en pædagogisk arbejdsfunktion og flyttede ind i en tjenestebolig. Da vi møder ham under det næstsidste interview, er skiftet godt undervejs, og han taler ovenfor om dette skifte som realiseringen af en livsdrøm. I sin nye rolle understøtter han beboerne i deres dagligdag og skaber sociale sammenhænge med spil og musik. Selvom Malthe fortsat bor og lever på bostedet, er det en forandret livssituation, hvor han oplever en grad af vished, holdbarhed og handlerum, der tegner en ny livshorisont for ham.

Svære erfaringer og fortsat tvivl

Sådan er det på tværs af de unge i dette hjørne af Horisontmodellen: De befinder sig i livssituationer, som har det til fælles, at de er præget af en større grad af vished, holdbarhed og handlerum, der tegner nye livshorisonter for dem. Der er på ingen måde tale om livssituationer, der er renset for udfordringer og problemer, men de udfordringer og problemer, som optræder, har i vid udstrækning karakter af mere almene ungdomslivsproblemstillinger. Der er således ikke tale om livssituationer, der grundlæggende præges af et fravær af vished, holdbarhed og handlerum, men derimod om livssituationer, hvor der til tider kan skubbes til visheden, holdbarheden og handlerummet, der imidlertid ikke kollapser eller forsvinder helt. Som når spørgsmål om, hvad man skal vælge at uddanne sig til, dukker op, og man kan blive usikker på, hvad man vil og kan, men uden at det rejser tvivl om, hvorvidt man har en fremtid eller ej. Her er det eksempelvis Liv, der funderer over sin fremtid:

> Jeg tror, det er sådan lidt specielt at gå i gang med en uddannelse, fordi jeg godt kan se frem og tænke: 'Shit, der er mange år til, jeg så er færdig', ikke. Hvilket er både spændende, men også lidt skræmmende, synes jeg. Jeg har jo også nogle tanker om, hvor er det næste sted, jeg skal bo, for jeg ved godt, jeg ikke skal bo lige her for evigt, og jeg ved jo så heller

> ikke helt, hvad jeg skal bruge min uddannelse til endnu. Jeg ved, jeg godt vil studere videre, men præcis indenfor hvad, det ved jeg ikke endnu. Så der er nogle gråzoner, men jeg tror ikke, jeg føler mig sådan skræmt af det.

For de fleste unge rummer ungdomsårene en lang række bevægelser og forandringer, som fra tid til anden kan vække usikkerheder eller uklarheder om fremtiden. I den forstand er de refleksioner, som Liv ovenfor gør sig, ganske lig de refleksioner, mange unge gør sig, når tanken falder på fremtiden og videre uddannelse. Dermed ikke sagt, at de særlige forudsætninger og bevægelser, der gør sig gældende for de unge i bogen, er forsvundet som dug for solen, idet de begynder at få fodfæste i dette hjørne af Horisontmodellen. Usikkerhed og uklarhed om studievalg risikerer eksempelvis fortsat at aktivere nogle af de mange svære erfaringer, som de bærer med sig. Her er det Sofie, der fortæller:

> Jeg kan stadig godt være nervøs for, om det er det rigtige studie, og om jeg kan klare det. Fordi jeg har det sådan i baghovedet, at jeg ikke gennemførte gymnasiet og sådan noget. Så jeg synes, der ligger lidt mere pres på mig selv omkring, at jeg vildt gerne vil gennemføre bare noget. Og det har jeg været bekymret for, fordi jeg jo har tænkt, at det jo ikke er gået så godt før. Men altså, jeg krydser da fingre for, at nu er det jo også noget, jeg synes er spændende. Så at det kan hjælpe mig igennem de fire år, det jo er.

Sofie er blevet 26 år, men hendes nederlag i uddannelsessystemet spøger stadig og skaber bekymring for, om hun kan gennemføre det studie, hun netop er kommet ind på. Samtidig udtrykker hun håb om, at det nok skal gå, og selvom håbet kæmper med bekymringen, er håbet, men også troen på, at det nok skal gå, et afgørende træk ved Sofie og de andre unge i dette hjørne af Horisontmodellen. Og dette håb – denne tro gælder ikke blot uddannelse og arbejde, det handler i videre forstand om at turde håbe og tro på, at der også for dem er en fremtid livshorisont.

Opsamling

Der er godt fyldt op i dette hjørne af Horisontmodellen, da vi møder de unge fem år efter det første Aspirantforløb. Ligesom de unge i det forrige hjørne er de unge her i ordinær uddannelse eller arbejde. Men til fordel fra de unge i det forrige hjørne oplever disse unge et levbart liv og en levbar hverdag, som i vid udstrækning er præget af vished, holdbarhed og handlerum (Butler 2022, 2022b). De befinder sig i livssituationer, hvor de har fat i en lang række livstråde, der på den ene side er sat i bevægelse og væver sig sammen, men uden at de på den anden side filtrer sig unødigt ind i hinanden eller forsvinder helt fra de unge. De unge i dette hjørne af Horisontmodellen har ikke svært ved at få øje på fremtidige livshorisonter for sig selv, og selvom de svære livsvilkår og usikre livsveje, de i flere tilfælde træder ud af, stadig har betydning for dem, skygger de ikke for deres håb for og tro på fremtiden. Tværtimod ser vi eksempler på unge, der taler om disse vilkår og veje som noget, der har været med til at forme deres særlige tilgang til og væren i deres liv og hverdag, hvor uddannelse og arbejde indgår som vigtige facetter, men hvor mange andre facetter ligeledes har betydning. De unge i dette hjørne taler i vid udstrækning om deres uddannelse, arbejde, boligsituation, kæresteliv, sociale relationer og kunstneriske og kulturelle aktiviteter som livstråde, der væver sig ind og ud af hinanden og samlet set skaber mønstrene i deres liv og hverdag.

Dermed ikke sagt, at de unge har tag i lige mange livstråde, eller at deres mønstre ser identiske ud. Mønstrene kan også have flossede kanter, hvor trådene kan hives fra hinanden, og sammenvævningen gå op i sømmene. Men det øjebliksbillede af de unges livssituation, der møder os fem år efter det første Aspiranthold, er præget af en betydelig grad af vished, holdbarhed og handlerum, som åbner nye livshorisonter for dem, og som fylder livet og hverdagen med en ny mening. I den forstand minder livssituationen for de unge i dette hjørne af Horisontmodellen i nogen grad om den livssituation, der gjorde sig gældende for de unge i det øverste højre hjørne af

modellen, der havde fået tildelt fleksjob eller førtidspension og stadig var engagerede i Aspira og nogle af de kulturinstitutioner, de havde etableret kontakt til undervejs i Aspirantforløbet. Selvom sidstnævnte nok er den gruppe af unge i modellen, som er længst væk fra ordinær uddannelse og arbejde, oplever de unge i begge modellens højre hjørner, at noget i deres liv og hverdag er landet og opleves stabilt, og at verden rummer en plads til dem, de er, og det, de formår. Dette bidrager til at skabe et håb om og en tro på fremtiden, som også kaster nyt lys og ny mening ind i nutiden.

Kapitel 20

Delkonklusion

I denne del af bogen har vi i fire kapitler belyst de unges liv og hverdag, som det ser ud fem år efter, de første unge startede på Aspirantforløbet. Tilsammen tegner kapitlerne et øjebliksbillede af det her og nu, der viser sig under vores sidste interviews med de unge i 2023 og 2025. Samtidig bærer øjebliksbilledet præg af det indgående kendskab, vi har opnået til de unge i løbet af den årrække, hvor vi har fulgt dem under og efter Aspiranterne. Der er således tale om et her og nu, der er informeret af bredere mønstre og sammenhænge i det datamateriale, vi har indsamlet gennem årene. Samtidig er det vigtigt at have i baghovedet, at de livssituationer, vi zoomer ind på i kapitlerne, er indfanget på et afgrænset tidspunkt i de unges bevægelser gennem ungdomslivet, og at øjebliksbilledet meget vel kunne have set anderledes ud, hvis vi havde indfanget dem på det tidspunkt, bogen blev udgivet eller et år efter. Sådan er livet, bevægeligt og foranderligt, og det er disse unges liv derfor også.

Af kapitlerne fremgår det imidlertid, at langt hovedparten af de unge befinder sig i en ganske anden livssituation, da vi møder dem i den sidste interviewrunde, end da vi mødte dem første gang. Mange af de unge er kommet i uddannelse/arbejde, og enkelte af dem, der fortsat er en del af det offentlige forsørgelsessystem, fortæller om livssituationer, der opleves som tryggere og mere stabile end før. Alle de unge giver i kapitlerne udtryk for, at Aspiranterne har haft en afgørende betydning for de bevægelser og forandringer, de har gennemlevet i årene efter forløbet. Flere af de unge fortæller endvidere, at både Aspiranterne og fortsætterprojektet

Aspira fortsat er vigtige omdrejningspunkter i deres liv og hverdag. Som vi beskrev i Del III, har de unge gennem Aspiranterne og Aspira fået fat i en række livstråde, som de ellers havde mistet grebet om, eller som var gået i hårdknude for dem, og her fem år efter det første Aspirantforløb, har mange af dem stadig fat i en lang række af disse livstråde: De har en aktiv hverdag, de har fået nye relationer, de er flyttet hjemmefra, de laver kunst og kultur, de bevæger sig rundt i det offentlige rum osv. Sidst, men ikke mindst så giver mange af de unge udtryk for, at de har fået et nyt håb om og tro på, at der også er en fremtid for dem.

Der er imidlertid forskel på, hvordan livshorisonterne tegner sig for de unge i det øjebliksbillede, vi har tegnet af dem fem år efter det første Aspirantforløb. Disse forskelle har vi beskrevet med afsæt i den Horisontmodel (model 4 – se s. 168), som danner afsæt for analyserne i denne del af bogen. Med afsæt i Donna Haraways (1992) forståelse af fremtiden som 'et forestillet andet sted' ('an imagined elsewhere'), der altid opstår ud af et levet her og nu, som denne forestilling samtidig er med til at give mening og perspektiv, har vi med Horisontmodellen således forsøgt at indfange de livshorisonter, der knytter sig til de unges liv og hverdag. Vi har analyseret disse livshorisonter i relation til to forskellige tematiske akser: En vertikal akse, der tematiserer de unges livssituation i forhold til henholdsvis ordinær uddannelse/arbejde og offentlig forsørgelse, og en horisontal akse, der tematiserer det, vi med afsæt i Judith Butler (2022, 2022b) kalder 'levbarheden' i deres livssituation, dvs. graden af vished, holdbarhed og handlerum i deres liv og hverdag. Gennem krydsningen af disse to tematiske akser bliver det tydeligt, at de livshorisonter, der tegner sig i øjebliksbilledet, langt fra alene bestemmes af, om de unge er i ordinær uddannelse/arbejde eller på offentlig forsørgelse. I kapitlerne ser det endog ud til, at der kan være større forskelle på livshorisonterne blandt unge horisontalt inden for en af disse grupper end på tværs (vertikalt) af grupperne.

Af kapitlerne fremgår det således, at de livshorisonter, som unge i uddannelse/arbejde oplever, kan have væsentligt mere til fælles med de livshorisonter, som gør sig gældende blandt unge på offentlig forsørgelse end blandt andre unge i uddannelse/arbejde. For såvel unge i uddannelse/arbejde som for unge på offentlig forsørgelse kan livshorisonterne indsnævre og lukke sig, hvis de befinder sig i livssituationer, der er præget af mangel på vished, holdbarhed og handlerum. Omvendt kan de unges livshorison-

ter åbne sig op og udvide sig, uanset om de er i uddannelse/arbejde eller på offentlig forsørgelse, hvis de oplever en livssituation med vished, holdbarhed og handlerum.

Konkret ser vi i kapitlerne således, at livshorisonterne blandt unge, der farer vild i det offentlige forsørgelsessystem, har større ligheder med de livshorisonter, der tegner sig for unge, der er i uddannelse/arbejde, men har svært ved at finde fodfæste og mening i dette, end med livshorisonterne for unge, der er i fleksjob eller førtidspension og del af Aspira og andre kulturinstitutioner. Samtidig viser kapitlerne, at livshorisonterne for disse unge lægger sig overraskende tæt op ad livshorisonterne for de unge i uddannelse/arbejde, som betragter deres uddannelses- og arbejdssituationer og andre livsforhold som stabile og meningsgivende. Samlet set tegner kapitlet således et billede af, at det har større betydning for de unges livshorisonter, om de oplever vished, holdbarhed og handlerum i deres livssituation eller ej, end om de er i uddannelse/arbejde eller på offentlig forsørgelse. Man kan også sige det sådan, at levbarhed i de unges livssituation, som den træder frem i kapitlernes øjebliksbilleder, i højere grad ser ud til at betinge de unges livshorisonter både når de er tilknyttet uddannelse/arbejde og offentlig forsørgelse.

I forlængelse af ovenstående er det naturligvis afgørende at huske på, at kapitlerne har vist et øjebliksbillede af unge i slutningen af 20'erne, og at betydningen af at være tilknyttet uddannelse/arbejde og offentlig forsørgelse kan variere og ændre sig gennem et livsløb. Anden forskning peger således på, at det at være i uddannelse/arbejde har afgørende positiv indvirkning på menneskers sundhed og trivsel i et livsperspektiv (Amick et al. 2016). Så meget desto mere tankevækkende er det imidlertid, at når man zoomer ind på unge, der befinder sig på kanten af uddannelse/arbejde, som vi gør i denne bog, så kan det at være i uddannelse/arbejde være forbundet med en så lav grad af levbarhed, at det indsnævrer og lukker deres livshorisonter. Endog i en sådan grad, at disse unges livshorisonter minder om de livshorisonter, som opleves af de unge, der føler sig tabte eller pressede i det offentlige forsørgelsessystem.

Her er det dog vigtigt at betone, at ingen af de unge, der befinder sig i livssituationer, hvor levbarheden har ringe kår, ganske har mistet ævred og givet fortabt. Tværtimod ser vi blandt disse unge en kapacitet til at modstå og endda yde modstand mod de vilkår og betingelser, som de

møder i deres liv og hverdag. Som når de afviser krav om at begynde på en uddannelse eller vælger at rejse ud for at slippe for de forestillinger og forventninger, der knytter sig til et ungdomsliv i Danmark. Vi ser ikke tegn på udviklingen af deciderede modkulturer blandt de unge, men dog individuelle modstandsstrategier, der vidner om, at de efter Aspirantforløbet udvikler et betydeligt mod og en evne til at indtage endog ganske begrænsede handlerum, der bidrager til at åbne alternative eller afgrænsede livshorisonter for enkelte af de unge. Samtidig ses på tværs af de unge i bogen, da vi møder dem her fem år efter Aspiranternes opstart, at de livstråde, de har fået greb om gennem Aspiranterne og Aspira, på forskellige måder fortsat bidrager til at skabe bevægelse og forandring i deres liv og hverdag. For nogle af de unge er det med til at rykke og udvide livshorisonter, der i nogen grad fremstår stillestående og begrænsede. For andre unge er forandringen mere indgribende: Her fremstår livet og hverdagen samt de livshorisonter, der knytter sig hertil, som radikalt forandret.

De unge i bogen kommer fra forskellige familier, de er vokset op i forskellige miljøer, har forskellige køn og har oplevet forskellige typer af udsathedsproblematikker, inden de blev en del af Aspiranterne. Vores analyser giver imidlertid ikke noget entydigt svar på, hvad disse forhold og vilkår har betydet for, om de har rykket sig ud af øverste venstre hjørne af horisontmodellen efter Aspiranterne, og hvor de i givet fald har rykket sig hen i det øjebliksbillede, vi præsenterer i denne del. Dermed ikke sagt, at analyserne ikke rummer tegn på, at deres forskelligartede baggrunde har betydning for, hvilke ressourcer de har haft adgang til at sætte i spil under deres veje videre efter Aspiranterne. Vi ser således særligt eksempler på unge, der er fanget i prekære og utrygge boligsituationer, fordi de mangler økonomiske ressourcer til at flytte. Vi ser også eksempler på unge fra visse miljøer,

der relativt ubesværet glider ind i netværk inden for den kreative branche, mens unge fra andre miljøer kæmper en brav kamp for at få foden indenfor. Der er endvidere tegn på, at unge med kroniske sygdomme og svære psykiske lidelser har særligt svært ved at bevæge sig ud af øverste venstre hjørne af modellen, og at deres tilstande ofte forværres af de instanser og systemer, der eller skal understøtte deres livssituationer. Men dels kæmper alle de unge i årene efter Aspiranterne. Og dels gælder, at alle de unge rykker sig i årene efter Aspiranterne, også selvom de ikke nødvendigvis rykker sig ud af øverste venstre hjørne i modellen. De ryk – eller bevægelser – de unge har foretaget i de år, der ligger forud for det øjebliksbillede, vi har præsenteret i denne del af bogen, dykker vi yderligere ned i i Del V.

Bevægelsesformer over tid
— veje videre efter Aspiranterne

DEL V

Indledning

I nærværende del af bogen belyser vi de bevægelsesformer, som ligger forud for det øjebliksbillede, vi præsenterede i Del IV. Også i denne del tager vi afsæt i Horisontmodellen, men denne gang bruger vi modellen til at illustrere, hvordan de unge har bevæget sig i krydsfeltet mellem uddannelse/arbejde, offentlig forsørgelse og levbarhed i årene efter Aspiranterne, og hvilken betydning bevægelserne har haft for udviklingen og forandringen af deres livshorisonter. Mens forrige del viste et her og nu-perspektiv på horisonterne, anlægger kapitlerne i denne del således et tids- og bevægelsesperspektiv på dem.

I denne del viser vi, hvordan de unges livssituationer indimellem har forandret sig hurtigt, mens de andre gange har forandret sig langsomt. Vi viser, hvordan visse bevægelser har virket lovende og stærke, men tabt momentum eller pludselig er blevet slået tilbage. Af denne del fremgår det også, hvordan bevægelserne ind og ud af disse livssituationer har taget form som store spring, små hop eller repetitive anstrengelser for at holde sig fast og blive stående det samme sted. Nogle gange er tiden gået, uden at de unge har oplevet at bevæge sig. Andre gange er tiden fløjet afsted, og de unge er fløjet med. Af denne del fremgår det også, at bevægelsesformerne undervejs både har ført dem i retning af øget vished, holdbarhed og handlerum – altså en større grad af levbarhed – og andre gange i retning af mindsket vished, holdbarhed og handlerum – og dermed en mindsket

grad af levbarhed. Bevægelserne har således på forskellige måder virket åbnende og lukkende for de livshorisonter, de unge har haft adgang til.

De bevægelser, de unge har foretaget i deres liv efter Aspiranterne, har hverken været entydige eller lineære, men har derimod haft en flertydig og dynamisk karakter. Vi har identificeret tre gennemgående bevægelsesformer, der tilsammen tegner et billede af den variation og kompleksitet, der har gjort sig gældende i årene efter Aspiranterne: 'Yoyo-bevægelser på usikkert territorium', 'Zigzag-bevægelser mod levbare liv' og 'Udmattelsesridt i trædemøllen'. Inden vi går i dybden med de tre bevægelsesformer i kapitel 22, præsenterer vi teoretiske perspektiver på tid og bevægelser og placerer de tre bevægelsesformer i Horisontmodellen. Kapitel 23 rummer delkonklusionen på Del V. Samlet set udgør denne del ligesom Del III en kortere del af bogen.

Kapitel 21

Indflyvning og model over nye bevægelser

I denne del af bogen anlægger vi et tidsperspektiv på de unges bevægelser i tiden efter Aspiranterne. Vi tænker ofte tid som noget, der følger en naturlig orden ud fra en given rækkefølge, hvor ungdom følger barndom, voksendom følger ungdom og alderdom følger voksendom, og at hver af disse faser rummer særlige livsbegivenheder og milepæle. Samtidig har ungdomsforskningen i en årrække diskuteret, hvordan de forskellige livsfaser har forskudt sig i forhold til hinanden, og at bevægelserne gennem livet i stigende grad har fået et individualiseret og differentieret præg. Ungdomsforskningen har imidlertid også vist, at bestemte forestillinger om, hvordan et liv skal forløbe og leves, fortsat sætter sig igennem i ungdomslivet og præger de måder, som unges veje og bevægelser samfundsmæssigt rammesættes, institutionaliseres og værdisættes på (Walther 2006).

Disse bestemte forestillinger om et livsforløb kan med den amerikanske kulturforsker Elisabeth Freeman (2010) betegnes som *krononormativitet*, der kort fortalt betegner kulturelle og samfundsmæssige forventninger om, at der er rigtige ting at gøre på den rigtige måde og det rigtige tidspunkt i livet for alle mennesker. Hendes pointe er, at tid ikke optræder som en neutral dimension af livet, men er historisk betinget, levet og erfaret, samt afhængig af ens livssituation og samfundsmæssige placering. Unge på kanten af samfundet er på mange måder kendetegnet ved, at deres livsforløb rammes af og bryder med kronologiske forventninger og forestillinger, hvorfor de i særlig grad er belastet af det *tidsarbejde*, som sociologen Michael G. Flaherty (2012) fremhæver som et særligt træk ved samtiden.

Han definerer tidsarbejde som indsatsen for at forhandle tid, herunder at håndtere sekvenser, tempo og varighed i deres bevægelser gennem ungdomslivet og ind i voksenlivet.

Dette tidsarbejde omfatter både unges inklusion i og bevægelser gennem samfundsinstitutioner som uddannelse, arbejde og offentlige sociale systemer, men også de begivenheder, gøremål og relationer, der finder sted og i videre forstand er med til at definere hverdagsliv, tilhørsforhold og identitet. Tidsarbejdet handler således ikke blot om at håndtere de tidssekvenser og hastigheder, der eksempelvis gør sig gældende i uddannelsessystemet, men også om at håndtere de tidslige forventninger, der er til at finde en partner eller flytte hjemmefra på bestemte tidspunkter i livet, der betragtes som passende og kan være afgørende for ens sociale anseelse.

I forlængelse af begreberne om krononormativitet og tidsarbejde lægger forskningen op til at belyse de disciplinerende effekter, som den kulturelle og samfundsmæssige organisering af tid har på forskellige unges liv og hverdag, og hvordan unge på forskellig vis reagerer og handler på disse effekter. I forhold til unge på kanten af samfundet, som i særlig grad bakser og kæmper med krononormativiteten, er det ydermere relevant at undersøge, hvordan andre måder at være i og organisere tid på sætter sig igennem i deres liv og hverdag, men også hvordan disse måder sættes under pres og risikerer udgrænsning i et ungdomsliv, hvor højt tempo og lineære veje fylder stadig mere (Katznelson et al. 2021).

En model over bevægelsesformer

De unge i denne bog lever et liv og har en hverdag, der på forskellige måder bryder med de tidslige forventninger, der er til unges veje og bevægelser gennem ungdomslivet. I de følgende kapitler kaster vi lys over tre bevægelsesformer, der har gjort sig gældende for dem i tiden umiddelbart efter Aspirantforløbet, hvor deres liv og hverdag var kendetegnet af mangfoldige og viltre livstråde, til vores dataindsamling afsluttes fem år efter det første Aspirantforløb. De tre bevægelsesformer, som vi kalder 'Yoyo-bevægelser på usikkert territorium', 'Zigzag-bevægelser mod levbare liv' og 'Udmattelsesridt i trædemøllen', kan illustreres på følgende vis:

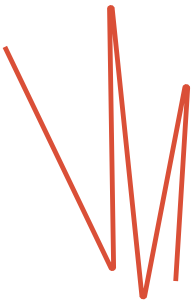

Yoyo-bevægelser

Zigzag-bevægelser

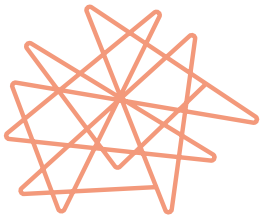

Udmattelsesridt

I 'Model over bevægelsesformer' (model 5, se næste side) har vi placeret de tre bevægelsesformer i Horisontmodellen med henblik på at illustrere, hvordan de på forskellige måder har virket ind på de unges livssituationer og livshorisonter. Den første bevægelsesform, 'Yoyo-bevægelser på usikkert territorium', der i model 5 er illustreret med den mørkeorange linje, har kastet de unge rundt mellem livssituationer i hele horisontmodellen. Den anden bevægelsesform, 'Zigzag-bevægelser mod levbare liv', der er illustreret med den lysorange linje, har overvejende koncentreret deres bevægelser omkring skillelinjerne mellem de forskellige livssituationer. Endelig har den sidste bevægelsesform, 'Udmattelsesridt i trædemøllen', der er illustreret med den orange linje, haft karakter af bevægelser i øverste venstre hjørne af modellen.

I de unges levede liv er der naturligvis adskillige forskelle og nuancer, som inddelingen i tre bevægelsesformer ikke til fulde kan gengive. Der er tale om en typologisering af deres bevægelser, som på den ene side viser nogle gennemgående mønstre i disse, men som ikke tegner et fuldstændigt dækkende billede af de mange variationer og nuancer, som både viser sig i den enkelte unges bevægelser over tid og i de bevægelser over tid, som går på tværs af de unge i bogen.

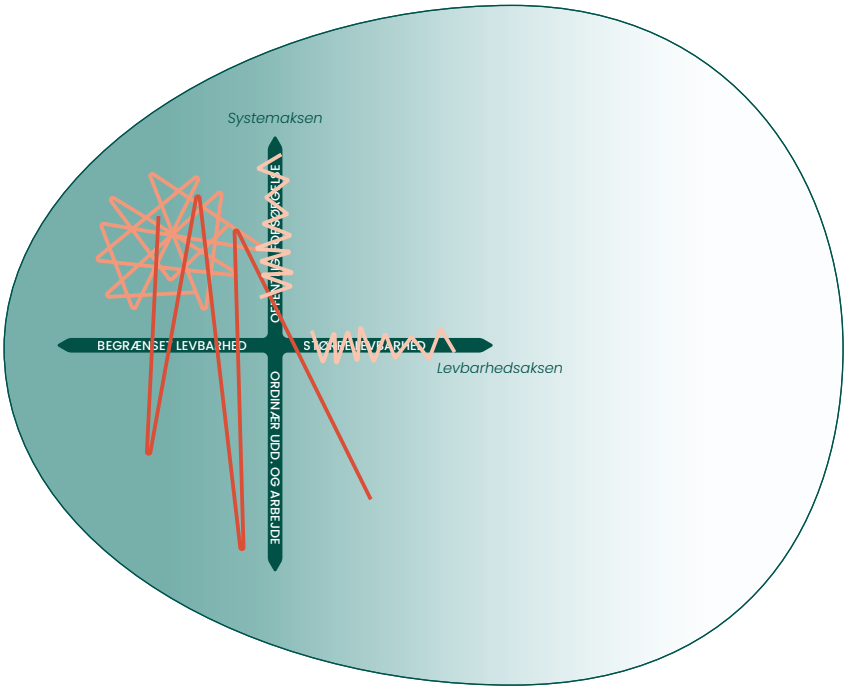

Model 5: Model over bevægelsesformer

Kapitel 22

Tre bevægelsesformer

I årene før Aspiranterne befandt alle de unge i bogen sig i en livssituation, hvor de dels var på offentlig forsørgelse og dels oplevede begrænset vished, holdbarhed og handlerum. I Del IV viste vi, hvordan hovedparten af de unge har rykket sig ud af denne livssituation under vores sidste interviewrunde, men også at enkelte af dem fortsat befinder sig der. I dette kapitel tegner vi et billede af de tre bevægelsesformer, der på forskellig vis har ført dem til de livssituationer, hvor de befinder sig ved afslutningen af vores undersøgelse.

Yoyo-bevægelser på usikkert territorium

Ingen af de unge i undersøgelsen bevæger sig ad en lige og ubrudt vej i et stabilt tempo fra Aspiranterne og videre gennem ungdomslivet. Selv de unge, der under den sidste interviewrunde har bevæget sig ind i en livssituation med ordinær uddannelse/arbejde og øget levbarhed, har bevæget sig ad veje med betydelige udsving, tilbagesving, afbrydelser og temposkift. Flere af disse unge har således foretaget bevægelser, der har haft en yoyo-lignende karakter (Furlong & Cartmel 2007). De frem- og tilbagesving, som har kendetegnet de unges yoyo-bevægelser, har indimellem været særdeles indgribende og voldsomme.

I de fem år, vi følger Aspiranterne, starter flere af de unge således på uddannelse og arbejde, som de efter perioder af forskellige varigheder ikke længere kan blive i. Disse perioder opleves ofte som begivenhedsrige og

tempofyldte og som en stærk kontrast til det liv og den hverdag, de havde før og under deres deltagelse i Aspiranterne. Det kan være skønt og livgivende og åbne nye livshorisonter for dem. Men det kan også opleves som drænende og overvældende. Når de begivenhedsrige og tempofyldte perioder ufrivilligt afbrydes, og de unge svinger tilbage til et liv og en hverdag, hvor der er færre gøremål, tiden går langsommere, og de må vente og se, hvad der sker, kan det opleves som et stort tilbageslag. Her fortæller Sofie om sin oplevelse, da hun måtte afbryde sin uddannelse, fordi hun ikke kunne finde en læreplads:

> Jeg har været nede i jobcenteret, hvor jeg var sådan helt [lyd, der imiterer kvalme] over at være tilbage og sådan: 'Det gider jeg ikke', fordi at det er gået så stærkt og gået så godt, efter jeg var der sidst. Jeg kan først få støtte to måneder efter afsluttet grundforløb, så jeg kan først søge om den i slutningen af den her måned. Og så vil det jo også være alt muligt med at skulle gå i en eller anden lærlingeklub og skrive ansøgninger og sådan noget. Fire dage om ugen. Det ville jeg virkelig synes var et kæmpe skridt tilbage.

Sofie oplevede det som en smertelig mavepuster, da hun måtte afbryde uddannelsen, indtil hun måske fandt en læreplads, og i stedet havde udsigt til at vende tilbage til offentlig forsørgelse. De unge i bogen har som bekendt talrige erfaringer med det offentlige forsørgelsessystem, og mange af dem beretter om det som et system, der fylder deres liv og hverdag med repetitive og meningsløse aktiviteter. De oplever det således som et system, der på den ene side stjæler tiden fra dem, så de ikke længere selv har kontrol over den, og på den anden side får den til at gå i stå, fordi de pålægges at skulle deltage i aktiviteter, der er svære at koble sig på og lade sig rive med af. I Sofies tilfælde står det i skarp kontrast til det uddannelses- og studieliv, som hun måtte give afkald på, fordi hun ikke kunne finde en læreplads. Her var der fuld knald på, aktiviteterne var engagerende, og tiden fløj afsted.

For andre af de unge er det imidlertid en nødvendighed at svinge tilbage til et liv og en hverdag med færre aktiviteter og et lavere tempo for at kunne komme til hægterne efter en periode, hvor livet har været hektisk,

og tingene er endt med at køre op i en spids. Det gælder eksempelvis Liv og Tobias, der begge måtte afbryde travle fuldtidsjobs, fordi de kollapsede mentalt. Her fortæller Liv, hvordan hun et stykke tid efter Aspiranterne blev en del af et aktiveringsprojekt, som hun ikke brød sig om, hvilket resulterede i, at hun kastede sig ud i et fuldtidsarbejde, som hun måtte afbryde i forbindelse med et mentalt kollaps:

> Det var ikke et projekt, der duede. Vi var syv-otte mennesker, og tre af dem, der sad der, det var så anden gang, de var i det forløb. Så har man nok ikke fået så meget ud af det. Så det var meget mærkeligt, og jeg klikkede ikke med nogen af dem, og jeg kunne heller ikke lide de mennesker, der var der som kontaktpersoner eller lærere, eller hvad de nu var. Så der valgte jeg så at få et fuldtidsarbejde i stedet. Det kunne jeg godt overskue i otte måneder, og så fik jeg så et psykisk sammenbrud og endte op inde på psykiatrisk igen og var så indlagt fra et eller andet tidspunkt i april til maj-juni måned. Og efter det blev jeg udskrevet, og så festede vi bare hver weekend.

Liv har svære erfaringer med sig fra sin opvækst og sine tidlige ungdomsår, hvor hun bl.a. har været indlagt med en spiseforstyrrelse. I interviewet fortæller hun, hvordan det at bevæge sig væk fra alle de svære problemstillinger i opvæksten pludselig fik dem til at træde tydeligt frem for hende, og så ramte de hende pludselig på en helt ny måde:

> Og så tror jeg det at komme ud af mit barneliv – flytte hjemmefra og komme væk, ikke, sådan, så får man lige pludselig et andet perspektiv på ting, og det kan godt ramme hårdt. Fordi så får man ligesom lov til at se det udefra. Det kan man jo ikke med noget, når man er inde i det. Så det tror jeg jo også helt klart har, ja, været en del af sådan min forandring.

Livs vej væk fra problemstillingerne i opvæksten førte hende ind i en travl periode med fuldtidsarbejde og hurtigt tempo, der blev afløst af en længerevarende indlæggelse i psykiatrien, som atter ledte ind i en periode med mange fester og højt tempo. For Tobias affødte det mentale kollaps, han

oplevede i forbindelse med et fuldtidsarbejde, ligeledes nogle betydelige skift i det aktivitetsniveau og tempo, der gjorde sig gældende i hans liv:

> Jeg fik et job lige efter Aspiranterne som rengøring på [navn på arbejdsplads]. Og der arbejdede jeg i halvanden måned, tror jeg. Og så gik jeg ned med stress. Fordi der var så mange timer, og jeg skulle bare møde op og alt sådan noget. Og det var et lidt dårligt miljø. Så tog jeg lige et par år med det. Med at ligge med stress og ikke kunne noget. Og så startede jeg uddannelse, og så er det egentlig gået fint.

Efter sit kollaps blev Tobias sygemeldt med stress og endte på antidepressiv medicin og med en rekonvalescensperiode på hele to år. Da vi møder ham midt i den periode, fortæller han os, at han ikke kan 'fungere normalt' og 'ikke har nogen hverdag' og 'bare kan gøre ingenting'. Under det sidste interview med ham beretter han i et tilbageblik, at det var et voldsomt forløb, der indebar, at han blev særdeles varsom med at påbegynde uddannelse eller arbejde igen:

> Det, at jeg gik ned med stress, har gjort, at jeg var måske overforsigtig med at gå i gang igen. Fordi jeg var bange for, hvad fanden der skulle ske. Fordi så står man og slår sig i hovedet og siger sådan: 'Jeg fejler, og hvad hvis jeg fejler igen?' Det har betydet meget. Jeg er stadig forsigtig. Men jeg arbejder på at sådan teste grænser. Mærke efter. Og jeg er blevet bedre til at lægge mærke til, om det er stresssymptomer, eller om det bare er en dårlig dag.

Efter Aspiranterne bevægede Tobias sig hurtigt ud i et fuldtidsarbejde og derefter lige så hurtigt igen ind i en langvarig sygdomsperiode. En kortvarig og turbulent tid med mange aktiviteter ledte således over i en langstrakt og stillestående periode med få aktiviteter, hvor han stod uden for uddannelse og arbejde og var sygemeldt. Der var således tale om yoyo-bevægelse, hvor hans sving tilbage tilsyneladende ramte ham hårdere end hans sving frem, og måske ligefrem endte med at slynge ham af yoyo-snoren. Som vi så ovenfor, får Tobias imidlertid fat i uddannelse igen. Efter den udstrakte

og stillestående periode, hvor hans livshorisonter kollapsede og blev utydelige, foretager han således endnu et sving. Han får etableret et liv og en hverdag, der atter åbner og aftegner nogle livshorisonter for ham. Som det ligeledes fremgik ovenfor, er det samme tilfældet for Sofie og Liv, der atter er blevet svinget fremad, da vi møder dem under vores sidste interviews. Ingen af de tre bevæger sig dog entydigt og lineært fra Aspirantforløbet og videre i ungdomslivet. Deres bevægelser har derimod en pendulerende karakter og er kendetegnet ved betydelige skift i tempo og intensitet. For alle tre gælder, at det i perioder er svært for dem at få adgang til bevægelser, hvor deres liv og hverdag ikke er enten propfyldt og accelererede eller begivenhedsløse og stillestående.

Flere af de unge knyttes i tiden efter Aspiranterne til enten Aspirantforløbet eller Aspira som ansatte under forskellige vilkår. Selvom der her udføres et stort arbejde med at udvikle rammer og indhold, der er tilpasset den unge målgruppe, ses også her yoyo-bevægelser, om end svingene frem og tilbage fremstår mindre voldsomme. Her er det Malthe, der efter Aspiranterne får en ansættelse på projektet, som han efter en kort periode selv opsiger:

> D pitchede, at jeg kunne være med som ansat på Aspiranterne. Og det var så det, der så skete. Men jeg følte, at det blev for meget, at jeg skulle tage kontrollen over den kreative proces. Jeg havde forventet, at min rolle ville være mere sparring og at hjælpe de forskellige Aspiranter med at komme frem til deres udtryk og selv ligesom udføre det. Og det blev det overhovedet ikke. Det blev bare, at jeg sad og lavede musikken. Og det gad jeg jo ikke.

I Malthes fortælling er der et mismatch mellem hans forventninger til, hvad det skulle indebære, og hvad han så oplever, da han bliver ansat på Aspiranterne. På det tidspunkt Malthe bliver ansat, er projektet i gang med at undersøge mulighederne for at tilknytte tidligere Aspiranter i nye roller. Og eksemplet viser, hvor svært det kan være at etablere tydelige rammesætninger og adækvate arbejdsopgaver i nye indsatser, selv når indsatserne kender de unge rigtigt godt. Men som det fremgik ovenfor, ender også Malthes yoyo-bevægelse med en livssituation, der atter åbner hans livs-

horisonter, idet han senere får ansættelse og tjenestebolig på det bosted, hvor han tidligere har været beboer.

Når de unge på den måde er i stand til at svinge sig fremad igen, kan det handle om, at yoyo-bevægelsens repetitive og reversible karakter ikke altid omfatter alle dele af de unges liv. Line fortæller i den forbindelse, hvordan hun i årene efter Aspiranterne både starter og stopper på HF-enkeltfag og flytter i lejlighed med en af de andre Aspiranter samt tilbage til sine forældre igen. Men sideløbende vikler hun sig stødt og langsomt ind i både nye kunstneriske praksisser og et arbejde og en arbejdsplads, som hun bliver meget glad for, og hvor hun ender med at arbejde fuldtid:

> Jeg kom jo også i praktik. Jeg ville gerne finde ro, og så tænkte jeg, at det virker som et meget rart sted at arbejde. Hvis jeg havde vidst, hvor hårdt det egentlig var, så ville det have virket meget stort at starte der, fordi det er et meget hårdere arbejde, end man lige tænker. Men fordi jeg ligesom har taget det lidt ad gangen: Så er jeg startet i praktik tre timer ad gangen, to dage om ugen eller tre dage om ugen, eller sådan noget. Og så har jeg så langsomt bygget det op. Jeg begyndte også at tage nogen vagter og være der flere timer, selvom jeg ikke behøvede, og så endte jeg så med at blive ansat i august.

Selvom yoyo-bevægelsen tilbage kan opleves som et stort tilbageslag – og helt konkret indebærer mentale sammenbrud og langvarige indlæggelser for to af de unge i kapitlet – så viser de unges fortællinger også, at de bagudrettede sving ikke omfatter alle livstråde. De har fortsat fat i livstråde, der kan virke stabiliserende i deres liv og hverdag, og i sidste ende gøre det muligt for dem at svinge sig frem igen. Under den sidste interviewrunde befinder de sig således alle i livssituationer, der er præget af en fornyet grad af vished, holdbarhed og handlerum, og de giver alle udtryk for, at der tegner sig en meningsfuld livshorisont for dem.

I Del III så vi, at de unge efter Aspirantforløbet får greb om og sat bevægelse i en række livstråde, der tidligere har været utilgængelige for dem eller har været gået i hårdknude. I kapitel 13 viser Selma bl.a., hvordan hendes boligsituation, sociale relationer, kunstneriske praksisser etc. på

forskellige måder forbedres og vitaliseres efter Aspiranterne, og at hendes livssituation samlet set skifter karakter. Det er tydeligt illustreret af det før- og efterbillede, hun tegner af sine bevægelsesmønstre i kapitlet. Hvor førbilledet er præget af få og begrænsede aktiviteter og bevægelser, ses på efterbilledet en righoldighed af bevægelser og aktiviteter, der får Selma til at reflektere over, hvor meget hendes liv og hverdag har forandret sig. Det kunne pege på, at selvom hun stadig oplever svære perioder, og hun indimellem svinges hårdt tilbage, så svinges hun ikke tilbage til tiden før Aspiranterne. Dertil har hendes livssituation forandret sig for meget. Hun lander således et grundlæggende andet sted, hvor hun har lettere ved at rejse sig og svinge sig selv fremad igen.

Det vidner det sidste interview med Sofie ligeledes om. Det var med bævrende hjerte, at hun måtte forlade uddannelseslivet i København og flytte tilbage til Helsingør, fordi hun ikke kunne finde en læreplads, hvilket var en forudsætning for at kunne fortsætte den uddannelse, hun var startet på. Men selvom tilbagesvinget var hårdt, så landede hun på ingen måde samme sted som før Aspiranterne. Hun vender både tilbage som en anden og til et fuldtidsjob i det lokale kulturhus. Da hun efter et stykke tid i Helsingør kommer ind på en ny uddannelse i København, reflekterer hun over, hvordan det er at skulle ind til København igen:

> Det er ikke så påtrængende en følelse for mig at skulle tilbage, fordi at jeg har haft det meget godt her. Det er stadig noget, jeg gerne vil og har lyst til, men det er ikke sådan den der stressfølelse af, at nu er jeg flyttet tilbage til Helsingør, og jeg skal bare tilbage til København så hurtigt som muligt, som jeg havde troet, jeg ville få. Det har været virkelig skønt, at jeg har kunnet tage det stille og roligt og bare nyde at være her. Jeg synes egentlig også lidt, at det er lidt ærgerligt at skulle flytte. Eller sådan, jeg vil supergerne til København, men jeg har bare fået det ret hyggeligt her igen.

Sofie lander et helt andet sted, end hun frygtede, da hun svinges ud af uddannelseslivet og tilbage til Helsingør. Yoyo-bevægelsen fører hende ikke tilbage til tiden før Aspiranterne. Mange ting har forandret sig, og selvom

det dødvande, hun oplevede i årene op til Aspiranterne, stadig er en del af hendes erfaringsverden, er det ikke længere en del af hendes liv og hverdag. Hun er ikke slået helt tilbage til start, men snarere tilbage til en ny start.

Zigzag-bevægelser mod levbare liv

Årene efter Aspiranterne rummer ikke kun store sving frem og tilbage i de unges liv og hverdag. Flere af de unge foretager tillige et repetitivt arbejde med at hægte sig fast i levbare livssituationer, der er er forbundet til meningsfulde livshorisonter. Enkelte af de unge oplever at stå alene med dette arbejde, men hovedparten af dem fortæller om sagsbehandlere, mentorer og professionelle fra Aspiranterne og Aspira, der står side om side med dem og bidrager til arbejdet. I modellen er det illustreret som zigzag-linjer rundt omkring de akser, der adskiller livssituationer kendetegnet ved begrænset vished, holdbarhed og handlekraft, fra livssituationer, der rummer større vished, holdbarhed og handlekraft. Der er en heftig aktivitet rundt om disse akser, hvilket på den ene side viser, at flere af de unge i bogen befinder sig på kanten af levbare livssituationer, som de derfor kontinuerligt må arbejde for at vikle sig ind i. På den anden side indicerer denne aktivitet også, at det er muligt gennem et vedvarende viklearbejde at få adgang til levbare livssituationer. Især hvis de får støtte til det, som et er tilfældet med Signe, der her fortæller om en mentor fra kommunen, der også er tilknyttet Aspira, og som skal med hende til et møde, der har betydning for, om hun kan få adgang til fleksjob:

> Nu vil jeg tage det et skridt ad gangen og så bare være her i arbejdsprøvningen, og bagefter skal der så snakkes med det der rehabiliteringsteam. Der vil [mentoren] være med, så dér er hun på min side. Jeg ved ikke, hvilken tilgang de har til noget af det her. Men det skal jeg nok finde ud af, håber jeg.

Der kan være en del på spil under møderne med det offentlige forsørgelsessystem, som ofte fylder meget og skaber stor uro hos de unge. Det kan eksempelvis være tilfældet, når det drejer sig om at få adgang til fleksjob, som Signe fortæller om ovenfor. Som vi så i Del IV, oplever flere af de unge, der befinder sig i det offentlige forsørgelsessystem, netop fleksjob og førtids-

pension som adgangsveje til en livssituation med større vished, holdbarhed og handlerum. Det er imidlertid ofte svært for de unge at orientere sig i de kommunale systemer og bidrage adækvat ind i dem. Det kan derfor have stor betydning, at kommunale mentorer kan understøtte én og bidrage til at afkode dagsordener og tilgange på møder med offentlige instanser, der ellers kan være svære at manøvrere i på en hensigtsmæssig måde.

Tobias gør også brug af en personlig mentor, han har, men i hans tilfælde hjælper mentoren løbende med at skabe struktur og overblik i et liv og en hverdag, som ellers risikerer at flyde ud og blive uoverskuelig. Efter et stort tilbagesving, som vi berettede om i forrige afsnit, er Tobias således i fuld gang med en videregående uddannelse med alt, hvad det indebærer af mange bolde i luften på en gang og et stort behov for at holde tungen lige i munden:

> Jeg har stadig en mentor. Vi mødes for det meste en gang om ugen, hvor vi så lige sådan snakker ugen igennem. Hvordan er det gået? Er der nogle ting, vi skal være opmærksomme på? Er der et eller andet, vi skal ændre? Er der noget, jeg skal huske at få eksekveret på, fordi at det skal være nu? Eller er det noget, vi sådan godt lige kan se på næste gang? Og så er det også bare generel status. Det er ikke på den måde essentielt for, at jeg fungerer. Men det gør det nemmere med noget struktur og noget overblik og sådan noget.

Selvom Tobias giver udtryk for, at det ikke er en afgørende forudsætning for, at hans liv og hverdag fungerer, mødes han på ugentlig basis med sin mentor. På møderne får han løbende hjælp til at reflektere over sit liv, prioritere opgaver, lægge planer og fastholde fokus. På den måde bidrager møderne med mentoren til at give form til og retning på et liv og en hverdag, der kan være både kompleks og krævende. Tobias giver da også udtryk for, at møderne, der efterhånden er blevet en integreret del af hans livsførelse, gør det lettere for ham at overskue og fungere i sit liv og sin hverdag. Da Tobias samtidig får handicaptillæg som supplement til sin SU, så han ikke behøver at arbejde ved siden af studierne, understøttes han ikke blot i at håndtere et studieliv, der er komplekst og krævende, men får ligeledes en økonomisk støtte, der bidrager til en livssituation med større

vished, holdbarhed og handlerum. Det vedvarende arbejde med at vikle Tobias fast i hverdagen og uddannelsessystemet, som han selv og mentoren udfører, suppleres således af en økonomisk ordning, der ligeledes bidrager til at hægte ham fast.

Sofie har i modsætning til Signe og Tobias ikke en mentor fra kommunen, hun løbende mødes med. Til gengæld har hun i årene efter Aspiranterne løbende kontakt til en af de professionelle på projektet, når noget særligt i livet og hverdagen er brændt på, og hun har haft brug for støtte og input til at håndtere situationen. Hun har også hele det første år efter sine to forløb på Aspiranterne arbejdet i Aspira flere dage om ugen og indimellem haft et individuelt forløb med den professionelle terapeut tilknyttet Aspiranterne og Aspira. Det har været helt afgørende for Signes bevægelser i en lang periode:

> Jeg er helt generelt glad for, at jeg blev på Aspiranterne så længe. Jeg er meget glad for, at man hele tiden lige har kunnet både vende tilbage og være en del af det og se dem, men også, hvis man så lige var lidt i tvivl, så lige komme ind og lige få sådan en D-peptalk, og så er man klar igen. Altså, lige få lidt mod på noget. Så det synes jeg har været et ret vigtigt valg at sådan holde fast i det for at kunne se nogle fremskridt i sig selv. Det synes jeg har været virkelig dejligt. Og så er det andet kommet ret naturligt, fordi jeg bliver ved med at vende tilbage. I forhold til at starte et nyt arbejde, eller skole, eller sådan, så er jeg vendt tilbage og har lige haft en snak med nogen dernede. Jeg tror også, at jeg nogle gange bare sådan lidt ubevidst lige er vendt tilbage for at vende det hele med ham, eller så har man lige snakket med N. Jeg har hele tiden lige kunnet komme tilbage og få en mental krammer.

For Sofie har den varige og stabile kontakt til de professionelle og til Aspiranterne og Aspira haft stor betydning for hendes evne til at hægte sig på afgørende steder og sammenhænge i ungdomslivet. Der har ikke været tale om hyppige og faste møder, hvor hun til stadighed er blevet hjulpet til at vikle sin hverdag fast i et givet sted eller en given sammenhæng, men

snarere om livliner hun på afgørende tidspunkter har kunnet gribe ud efter, når hun har været bange for at miste grebet i dem. Sofie betoner selv den betydning, som denne livline har haft i forhold til hendes tilknytning til uddannelse og arbejde, der for hende – som for mange af de andre unge på Aspiranterne – er forbundet med noget særligt svært og udfordrende. Dertil kommer, at Sofie flere gange i årenes løb er vendt tilbage til Aspira og Helsingør for at arbejde i et stykke tid, indtil hun igen har bevæget sig videre. Også i den forstand har projektet fungeret som en livline for Sofie, som i det sidste interview står overfor at skulle flytte til København med sin kæreste og netop har påbegyndt en videregående uddannelse.

Udmattelsesridt i trædemøllen

Den sidste bevægelsesform, der tegner sig i årene efter Aspiranterne, har en langt mindre opbyggelig karakter. Her handler det om at bevæge sig, men uden at kunne rykke sig ud af de sammenhænge og steder, der begrænser visheden, holdbarheden og handlerummet i ens livssituation. Som at gå mod retningen på en rulletrappe eller i en trædemølle, hvor kroppen er i bevægelse, men uden man bevæger sig fremad. Ligesom zigzag-bevægelserne indebærer et sådant udmattelsesridt et repetitivt arbejde, hvor man bliver ved og ved. Men hvor zigzagbevægelserne i vid udstrækning bidrog til at skabe større vished, holdbarhed og handlerum og dermed gjorde en vigtig forskel i de unges liv og hverdag, er det langt sværere for dem at få øje på mål og mening med denne sidste bevægelsesform.

Som vi så i Del IV, oplever flere af de unge, der fortsat er en del af det offentlige forsørgelsessystem, at skulle stille op og stå til rådighed, når det kræves af systemet. Omvendt oplever de ofte, at systemet selv opererer med en langsommelighed, der skaber en grundlæggende asymmetri i relationen: De må selv skynde sig at respondere, når de får henvendelser fra systemet, hvis respons på de unges henvendelser til gengæld er kendetegnet ved en betydelig træghed og megen ventetid. Da deres livssituation i mange tilfælde er afhængige af systemets respons, bliver det derfor ofte svært for dem at orientere sig og finde mål og mening i deres liv og hverdag uden en sådan respons. De oplever således at stille op til, stå til rådighed for og respondere på systemet, men uden at vide, hvor det fører hen,

og om det overhovedet fører til noget. Signe, som vi mødte ovenfor, fortæller eksempelvis om sin arbejdsprøvning hen imod fleksjob som en meget langvarig proces med en uklar horisont. Det har hun haft svært ved at være i, og hun har derfor været nødt til at lære sig selv kun at fokusere på nuet:

> *Hvor lang tid strækker afprøvningsfasen sig over?* Afprøvningsfasen? Sådan helt til der er et fleksjob? Indtil jeg får lov til at have det? Det kan jo godt tage to år, har jeg fået at vide. Jeg startede i april, så jeg er lige startet på det. Det er en lang proces. *Hvordan er det at skulle igennem det?* Hvis der er en ting, jeg måske er blevet bedre til efter Aspiranterne og Aspira, så er det at lade være med at lade det stresse dig for meget på forhånd. Sådan måske bare koncentrere sig om, hvad det er, der er gang i nu. Ellers er der ikke rigtig noget overskud… 'Du skal ikke vide det på forhånd nødvendigvis', 'Der er tid nok', og 'Du kan meget mere, end du tror'. Det var også sådan lidt det, jeg lærte fra Aspiranterne, vil jeg faktisk sige. At jeg kan meget mere, end jeg tror. Og ikke så meget stress på dig selv.

De unge har forskellige strategier til at håndtere den mangel på vished, holdbarhed og handlerum, som de kan stå overfor på grund af den træghed og utydelighed, de indimellem oplever i det offentlige forsørgelsessystem. Signes strategi går ud på at fokusere på nuet, slå koldt vand i blodet og forsøge at stole på sig selv og sine evner, hvilket hun beretter, at hun er blevet bedre til efter sin deltagelse i Aspiranterne og Aspira. Det er et tidsarbejde, der går ud på at skabe en tidslig afgrænsning, inden for hvilken hun kan opleve en grad af vished, holdbarhed og handlerum, der kan være svær at opnå i hendes liv og hverdag i videre forstand.

Det er ikke altid, at udmattelsesridtet for de unge handler om have et liv og en hverdag med aktiviteter og gøremål, som de ikke får respons på. For nogle af de unge handler udmattelsesridtet snarere om at forblive i det samme, eller falde tilbage i tidligere aktiviteter og gøremål hver dag, uden at noget nyt og anderledes støder til. Uden at ens livssituation bliver mere levbar, eller nye livshorisonter åbner sig. Her handler det om at bide et liv og en hverdag med få lyspunkter i sig, og om at opleve, at jo længere tid,

der går, desto sværere er det for tidligere højdepunkter at åbne livshorisonter, op, som kan kontrastere den fastlåste karakter, der kendetegner udmattelsesridtet. Her er det Nadia, der griber tilbage til flere år gamle højdepunkter fra dengang, hun gik på Aspiranterne, og fra hendes første tid på Aspira, da hun bliver spurgt om, hvordan hendes liv har udviklet sig de senere år:

> Jamen, for eksempel førhen, der har jeg jo tegnet for mig selv og gjort mine karakterer færdig. Hvor de er blevet farvelagt med enten sort og hvid, eller bare digitalt. Men jeg har aldrig førhen lavet, hvad jeg ville kalde halvfærdige tegninger, som andre kunne tegne på. Så på den måde er jeg blevet udfordret til, at min egen hjerne skal sige: 'Stop, du skal ikke tegne mere, den er færdig, du har lavet den'. Og så lægge den væk, og så starte på den næste tegning. Men også med [titel på fælles værk], der kom D til mig og sagde: 'Skal du ikke lave en animation?'. Og jeg er bare sådan: 'Sure'. Aldrig lavet animation før. Arbejdede på den fire og en halv måned fra 9 til 16. Altså, hele tiden. Jeg har fået en masse muligheder, som jeg ikke tror, jeg ville have fået andre steder end Aspira. Og Aspiranterne for den sags skyld.

Under Aspiranterne og i sin første tid på Aspira oplevede Nadia en betydelig udvikling: Hun blev udfordret og anerkendt, og som det indiceres i ovenstående citat, åbnede verden sig for hende. Et andet sted i interviewet fortæller Nadia ydermere, at Aspiranterne er det bedste, der er sket for hende, siden hun gik på efterskole ti år tidligere. Umiddelbart fortsætter Aspira, som hun efterfølgende bliver tilknyttet, den gode gænge for hende. Som det fremgik af Del IV, oplever hun i starten at blive en del af et livgivende socialt, fagligt og kulturelt rum, som imidlertid ser ud til at miste sin styrke efter et stykke tid, og de aktiviteter, hun involveres i, fremstår i stigende grad som mere rutineprægede og perspektivløse for hende. Ikke desto mindre er Aspira fortsat hendes primære fællesskab og et afgørende frirum fra den utryghed, hun oplever i hjemmet, hvor hun er på kant med en bofælle. Med denne livssituation bliver det derfor flere år gamle højdepunkter,

hun griber tilbage til, når hun skal berette om begivenheder og situationer, der bidrog til større levbarhed og drømme om meningsfulde livshorisonter. Samtidig synes hendes drømme i stigende grad at blive reduceret til at kredse om muligheden for at flytte. Tiden går, og i et ungdomsliv, hvor hastighed og foranderlighed er normative idealer, sidder Nadia fast i en livssituation, der fortsat er uvis og uholdbar, og hvor hun oplever sit handlerum som meget begrænset.

Omvendt har Liv i tiden efter Aspirantforløbet bevæget sig ind i et ungdomsliv, der netop er kendetegnet ved hastighed og foranderlighed. Hun har i lang tid haft fuldtidsarbejde og er påbegyndt en ungdomsuddannelse og fortæller om, hvordan hendes liv og hverdag derigennem accelereres. Hendes liv og hverdag er proppet og travl, og det er svært at komme i mål med de mange forskellige aktiviteter og gøremål, hvilket også indimellem får karakter af et udmattelsesridt:

> Jeg kan godt føle, at jeg mangler tid nogle dage. Og det kan godt være svært at jonglere så mange ting, for man vil godt både have tid til relationer og passe sin skole: 'Du skal passe dit arbejde, du skal passe sin træning, du skal også have noget at spise, du skal også nå at sove.' Det er mange ting at jonglere. Så det kan godt være lidt presset, for man vil godt nå det hele, men man er også tvunget til at slappe af. Altså, sådan, det bliver man også nødt til. Så det synes jeg godt kan være svært at jonglere. Så jeg ved ikke om… det kan godt være sådan lidt, måske mere en irriterende ting, fordi at man godt vil nå så meget, men man har jo også bare nogle begrænsninger på, hvad man kan nå, ikke.

Liv fortæller her om at jonglere med mange ting i sin hverdag og at være presset på tid. En sådan fornemmelse for at være i fuld sving og alligevel være i tidsnød har sat sig som en præmis i ungdomslivet, hvor krop, mad, søvn, relationer, fritidsaktiviteter etc. er blevet behæftet med kulturelle krav og forventninger, der tager stadig længere tid at imødekomme, og en fornemmelse af aldrig at kunne gøre dem godt nok (Katznelson et al. 2022, Sørensen & Nielsen 2025). For de unge i denne bog kan sådanne oplevel-

ser intensiveres af, at flere af dem levede liv og hverdagsliv med relativt få aktiviteter og gøremål før Aspiranterne, hvor de havde tabt grebet om mange livstråde og oplevede forskellige former for isolation. Hvis de, som Liv, efter Aspiranterne bevæger sig ind i et liv med uddannelse og arbejde, og hvor de har fået greb om mange andre livstråde, kan det derfor være en mærkbar kontrast, som kan opleves ganske kraftfuldt og slå ganske hårdt mod dem, indtil de finder deres ben i det.

Kapitel 23

Delkonklusion

I denne del af bogen har vi anlagt et tids- og bevægelsesperspektiv på de livshorisonter, der træder frem for de unge i årene efter Aspiranterne. Vi har kastet lys over tre gennemgående bevægelsesformer, som har sat sig igennem i deres liv og hverdag i disse år, og som har været med til at forandre deres livshorisonter undervejs. Denne del har imidlertid også vist, at disse forandringer ikke er absolutte eller uigenkaldelige. For det første er der ikke tale om bevægelsesformer, der er kendetegnet ved lige linjer hen imod på forhånd definerede udfald. Tværtimod rummer hver bevægelsesform forskellige svingninger og forskydninger, der kan tage forskellige retninger og have forskellige udfald. Det forstærkes yderligere af, at de unge kan trækkes ind i og virke sammen med bevægelsesformerne på forskellige måder, hvorfor de kan have forskellige konsekvenser for forskellige unge. På tværs af bevægelsesformerne tegner der sig således et heterogent og dynamisk billede af de unges bevægelser i årene efter Aspiranterne. Der er perioder med langsommelighed og gentagelser, men også mange hurtige skift og pludselige omvæltninger, der både kan kaste de unge frem og tilbage.

Omvendt viser denne del også, at de unges bevægelser i årene efter Aspiranterne ved nærmere eftersyn hverken er vilkårlige eller kaotiske. De bliver til i et samspil mellem de unges egne orienteringer mod at rykke sig ud af livssituationer, der mangler vished, holdbarhed og handlerum, men også af de bevægelsesmuligheder, der tegner sig for dem undervejs. De påvirkes ligeledes af de forskelligartede ressourcer, som de selv og

andre omkring dem kan føre ind i bevægelserne, hvilket naturligvis præges af deres forskelligartede opvækstmiljøer, familiebaggrunde og uddannelseserfaringer, samt deres mentale og fysiske helbred osv. I hver af de tre bevægelsesformer, vi har identificeret, virker disse forhold sammen på forskellige måder, der giver et fingerpeg om, hvilken retning deres livssituationer bevæger sig i, hvor store udsving og forskydninger de unge oplever undervejs, samt hvordan tid og hastighed sætter sig i bevægelserne.

Den første bevægelsesform, vi løfter frem ovenfor, er yoyo-bevægelser. Disse bevægelser er kendetegnet ved at bevæge de unge fra ét hjørne til andre hjørner i Horisontmodellen. Der er således tale om bevægelser, der grundlæggende forandrer de unges livssituationer. Forandringerne angår både deres forhold til uddannelse/arbejde/offentlig forsørgelse, deres oplevelse af levbarhed samt deres livshorisonter, og forandringerne kan derfor være både voldsomme og omvæltende. Når det går fremad, kan det virke berusende og opløftende, men omvendt slår de tilbagerettede bevægelser hårdt og nådesløst ind i de unges liv. Hos de unge i bogen, som har gennemgået yoyo-bevægelser, afløses de første fremadrettede yoyo-bevægelser, de oplever efter Aspiranterne, således ofte af sving, der kaster dem tilbage i en længerevarende periode. Her lander de i en livssituation, hvor svære erfaringer og problemstillinger reaktiveres, men samtidig lander de hverken samme sted eller som den samme person, de var før Aspiranterne. De har fået aktiveret flere livstråde og fået sat så meget i bevægelse, at de lidt efter lidt bliver i stand til at rejse sig og svinge sig frem igen. I de sidste interviews med de unge, der har gennemgået yoyo-bevægelser i årene efter Aspiranterne, har de således alle kunnet svinge sig tilbage i en livssituation, hvor de er i uddannelse eller arbejde, oplever en høj grad af levbarhed, og hvor deres livshorisonter atter har åbnet sig.

Zigzag-bevægelserne – den anden bevægelsesform, vi belyser i denne del af bogen – udspiller sig omkring akserne i vores horisontmodel. Her forsøger de unge at hægte sig fast i levbare livssituationer, som de befinder sig på kanten af. Det sker gennem et repetitivt arbejde, hvor de forsøger at vikle sig fast i et liv og en hverdag, hvor vished, holdbarhed og handlerum har erstattet et liv og en hverdag præget af mangel på disse elementer. Ofte får de unge hjælp af andre i dette arbejde: Det kan være professionelle i det offentlige forsørgelsessystem, der understøtter deres tilknyt-

ning til uddannelse og arbejde, eller deres bevægelser hen imod flexjob og førtidspension. Det kan også være professionelle fra Aspiranterne og Aspira, der på anden vis understøtter deres bevægelser mod mere levbare livssituationer og meningsfulde livshorisonter. Og det kan være særlige økonomiske støtteordninger, der sikrer holdbarheden af deres livssituation undervejs. Zigzag-bevægelserne involverer et krævende og langvarigt arbejde, men kan i bedste fald være med til at perforere skillelinjer, som de unge ellers ville have svært ved at trænge igennem. De kan således være med til at hindre udfald og eksklusion og dermed stabilisere de unges bevægelser gennem og ind i mere levbare ungdoms- og voksenliv.

Den sidste bevægelsesform, vi møder i denne del af bogen, kalder vi 'udmattelsesridt i trædemøllen'. Her bliver de unge ved med at være fastholdt i den samme livssituation, uden at kunne bevæge sig mærkbart videre mod ungdomsliv præget af en højere grad af levbarhed eller mere meningsfulde livshorisonter. Der kan være tale om unge, der selv har svært ved at tage livtag med hændelser og forandringer, der kan gøre en forskel for dem. Der kan også være tale om unge, hvor omgivelserne ikke responderer på deres handlen og orienteringer mod at bevæge sig. Hos de unge, der befinder sig i denne bevægelsesform, kan livet og hverdagen opleves udmattende og stillestående på samme tid. Tiden går, men livssituationen ser ikke ud til at forandre sig nævneværdigt.

Når man kigger på tværs af de tre bevægelsesformer, bliver det tydeligt, hvordan de unge i årene efter Aspiranterne i stigende grad orienterer sig mod og forsøger at komme nærmere et liv og en hverdag, der er kendetegnet ved vished, holdbarhed og handlerum, og hvor meningsfulde livshorisonter kan åbne sig for dem. Da vi møder de unge i den sidste interviewrunde, har flere af dem da også bevæget sig nærmere sådanne livssituationer og livshorisonter. Omvendt vidner deres fortællinger om, at deres bevægelser sjældent har fulgt de forventninger, der er til lineære bevægelser med et stabilt højt tempo i ungdomslivet (Freeman 2010). Nok imødekommer de unge, der befinder sig i yoyo-bevægelser, forventningerne i perioderne med fremadrettede sving, men til gengæld bryder de radikalt med dem i perioderne med tilbagerettede sving. De unge, der befinder sig i zigzag-bevægelser, arbejder løbende med at fastholde en tilknytning til uddannelse og arbejde, hvilket i princippet åbner mulighed for, at de kan

imødekomme forventningerne, om end med et omfattende og møjsommeligt sideløbende tidsarbejde (Flaherty 2012) som en afgørende forudsætning. Endelig synes de unge, der befinder sig i den bevægelsesform, vi kalder 'Udmattelsesridt i trædemøllen', at befinde sig ganske langt fra de forventninger, der er til lineære bevægelser med et stabilt højt tempo i ungdomslivet, selvom også disse unge bevæger sig, om end uden at bevæge sig hverken tilbage eller fremad.

Afslutning

DEL VI

Indledning

I denne bogens Del VI præsenterer vi fem bærende pointer, der går på tværs af de mange forskelligartede analyser, vi har gennemført i bogen. Pointerne er udledt af de mange møder, vi under arbejdet med bogen har haft med de unge, der er bogens hovedpersoner, og de fortællinger om deres liv, som de undervejs har givet os adgang til.

I bogen har vi systematiseret det væld af indsigter, vi har opnået gennem møderne med og fortællingerne fra de unge, i fire analytiske nedslag. I alle fire nedslag har vi sat indsigterne i spil med relevante begreber og viden fra ungdomsforskningen. De fem bærende pointer, der går på tværs af de fire analytiske nedslag, er således forskningsbaserede og analytisk frembragte koncentrater af de unges erfaringer, fortællinger og perspektiver, som vi har søgt at bearbejde med stor solidaritet og respekt overfor dem. Det er deres liv og stemmer, som er selve udgangspunktet for bogen.

På baggrund af de fem pointer formulerer vi afslutningsvis seks anbefalinger til professionelle, institutioner og politiske aktører, der arbejder med unge på kanten af samfundet inden for det sociale og det kulturelle område.

Første pointe:
Unge på kanten orienterer sig mod levbare liv

Som samfund er vi meget optagede af, at unge uden for ordinær uddannelse og arbejde skal inkluderes i vores uddannelsessystem og arbejdsmarked, hvilket er en legitim og forståelig ambition. At være i uddannelse og arbejde kan gøre en stor forskel for unge nu og her og på deres videre veje gennem livet. Trods deres blandede erfaringer med uddannelse og arbejde, er de unge i denne bog da også i vid udstrækning orienterede mod at tage en uddannelse og få et arbejde. Samtidig ser vi på tværs af alle de unge en bredere orientering mod noget, som ordinær uddannelse og arbejde kan være en vigtig del af, om end det ikke nødvendigvis er tilfældet. I bogen betegner vi denne bredere orientering som rettet mod, hvad vi kalder 'levbare liv'. Vi har hentet inspiration til dette begreb fra nyere filosofiske teorier, som har skærpet vores blik for nogle afgørende aspekter af de unges fortællinger, der handler om at være orienteret mod disse tre forhold og vilkår i deres liv og hverdag:

1. En vished om, at de spiller en rolle og har en betydning i verden
2. En hverdag, der er kendetegnet ved en grundlæggende holdbarhed og stabilitet
3. Et handlerum, der giver dem mulighed for at øve indflydelse på deres liv og hverdag

Disse tre forhold er umiddelbart så basale, at vi kan være tilbøjelige til at tage dem for givet. Men analyserne i bogen viser, at den form for vished, holdbarhed og handlerum, som ridses op i de tre punkter, langt fra er en selvfølge, når man kigger ind i ungdomslivet gennem de unges fortællinger. De unge i bogen bor i en nordisk velfærdsstat, hvor mange instanser har som opgave at understøtte dem og deres liv. Alligevel gennemstrømmes fortællingerne dels af en usikkerhed på, om der findes en rolle og en plads til dem i verden, dels en oplevelse af, at hverdagen er så uholdbar og ustabil, at det er umuligt at finde fodfæste i den, og en erfaring af et meget begrænset handlerum, hvor det er svært at få indflydelse på, hvad der skal ske med dem og deres liv.

Når Aspirantforløbet får så afgørende betydning for de unge i bogen, som tilfældet er, handler det ikke mindst om, at de gennem dette bliver

inkluderet i et arbejds- og identitetsfællesskab, der i en længere periode skaber en form for vished, holdbarhed og handlerum, som ellers er fraværende i deres liv og hverdag. I analyserne af Aspirantforløbet konkluderer vi, at de undervejs oplever at blive til 'nogen i noget' – de bliver vigtige og betydningsfulde i en sammenhæng, der er vigtig og betydningsfuld for dem. Samtidig viser analyserne også, at Aspiranterne adresserer de forhold og vilkår, som er med til at skabe uvished, uholdbarhed og mangel på handlerum i de unges liv og hverdag. Som noget særligt deltager eksempelvis en psykoterapeut samt en medarbejder fra kommunens Ungeenhed fast i forløbet, der hermed også inkluderer et arbejde med at håndtere de unges økonomiske situation, boligforhold, udredninger, mentale helbred, osv. og komme tættere på de unges bredere livssituation som en del af forløbet. Særligt giver det medarbejderen fra Ungeenheden mulighed for at få et andet syn på de unge, der i forløbet viser nye sider af sig selv og deres liv, som kan inddrages i den bredere kommunale støtte.

Når vi med afsæt i de unges fortællinger panorerer hen over de indsatser, forløb og projekter, som de unge ellers har været en del af, fremstår Aspiranterne imidlertid som en enlig svale. Selvom der er mange positive fortællinger om sagsbehandlere og professionelle i det offentlige velfærdssystem, er der lige så mange fortællinger om indsatser, forløb og projekter, der opleves som meningsløse eller direkte nedbrydende. I stedet for at understøtte de unges orienteringer mod levbare liv, rettes i mange tilfældet et skarpt fokus på uddannelse og arbejdsmarked. Vores analyser viser imidlertid med stor tydelighed, at cv- og jobsøgningskurser ikke skubber de unge i bogen tættere mod uddannelse og arbejde. I stedet retter disse tiltag ofte et ensidigt fokus mod alt det, de unge har svære erfaringer med og ikke oplever at kunne mestre. De risikerer dermed at forstørre deres oplevelser af ikke at høre til nogen steder og befinde sig på kanten af ungdomslivet uden chancer og muligheder for at bevæge sig andre steder hen.

Anden pointe:
Unge på kanten rammes af et mørkelys

Som beskrevet møder de unge i det offentlige velfærdssystem og i de samfundsdiskurser, der i videre forstand indrammer deres liv og hverdag, en meget stærk optagethed af, at de skal ind i ordinær uddannelse og arbejde. Selvom det både er en forståelig og legitim optagethed, viser de unges fortællinger særdeles tydeligt, at denne stærke optagethed kan have betydelige negative konsekvenser. Den risikerer at kaste det, man kan kalde et 'mørkelys' ind i deres liv, Et mørkelys kan forstås som et skarpt lys, som lyser ordinær uddannelse og arbejde op som det eneste gyldige i livet, og henlægger det meste andet i livet i mørke. Dermed udgrænses mange andre livstråde, som kan være helt grundlæggende for de unge. Både dem, som skaber dynamik og bevægelse i livet og hverdagen, og dem, som får livet og hverdagen til at filtre sig sammen og gå i hårdknude.

Når alle disse forskelligartede livstråde udgrænses, mister de unge og vi andre ikke blot blikket for en række forhold og aspekter, som er meningsfulde og livgivende for de unge, og som de lykkes med at håndtere. Mørklægningen risikerer endvidere at usynliggøre de forhold og aspekter i de unges liv og hverdag, der skaber forviklinger og hindrer dem i at tage livtag med vigtige problemstillinger og udfordringer. På den ene side afføder mørkelyset således et mangelblik på de unge og deres liv og hverdag, der usynliggør og udgrænser det, de rent faktisk gør og kan, alt det der fungerer. På den anden side afføder det et falsk ressourceblik på de unge og deres liv og hverdag, idet en række forhold og aspekter, der skaber bøvl og besvær for de unge, og som de ikke lykkes med at håndtere, fortrænges og negligeres. Meget af det, der fungerer og lykkes, forsvinder, og det samme gør meget af det, der ikke fungerer og lykkes. Når man anskuer det med afsæt i de unges fortællinger, skaber et meget stærkt fokus på ordinær uddannelse og arbejde langt fra et optimalt udgangspunkt for at støtte dem og bringe dem videre.

Det bliver særdeles tydeligt i bogens Del IV, hvor vi undersøger de unges tilknytning til uddannelse, arbejde og offentlig forsørgelse i relation til levbarheden i deres liv og hverdag. Her identificerer vi fire forskellige typer af livssituationer, som vi illustrerer i Horisontmodellen (model 4), der udfoldes i denne del. Modellen illustrerer 1) en livssituation på offentlig forsørgelse præget af begrænset levbarhed, 2) en livssituation på offentlig forsørgelse

præget af betydelig levbarhed, 3) en livssituation i ordinær uddannelse og arbejde præget af begrænset levbarhed, og endelig 4) en livssituation i ordinær uddannelse og arbejde præget af en betydelig levbarhed:

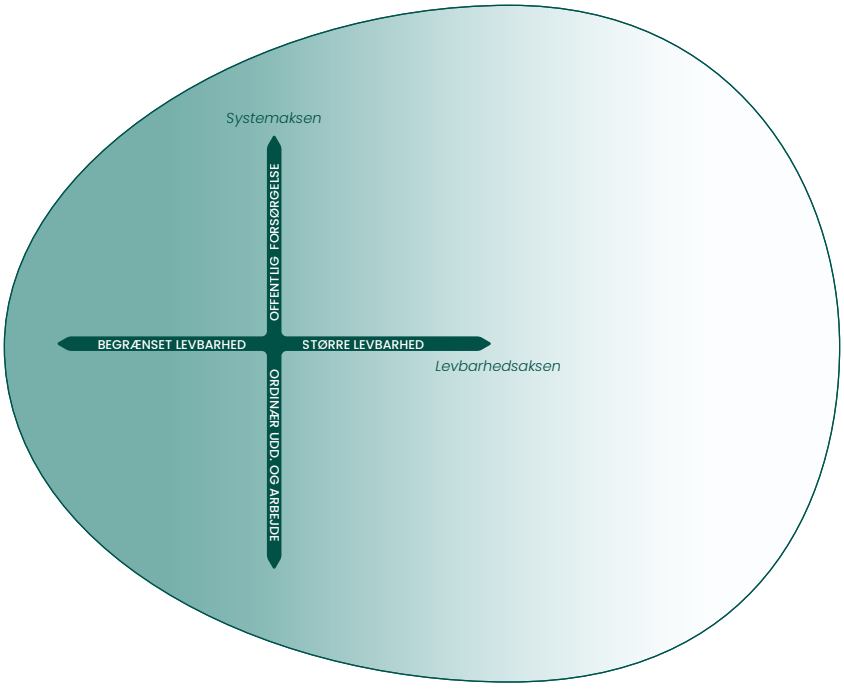

Model 4: Horisontmodellen

Kastede vi et mørkelys ned over disse fire livssituationer i Horisontmodellen, ville vi imidlertid kun kunne skelne mellem to forskellige livssituationer: Én, hvor den unge er inkluderet i ordinær uddannelse og arbejde, der ville befinde sig over modellens tværgående akse, og én, hvor den unge er på offentlig forsørgelse, som ville befinde sig under modellens tværgående akse. Mens livssituationen under aksen ville være badet i lys, ville livssituationen over aksen henligge i et mørke og primært fungere som et negativt referencepunkt for livssituationen med uddannelse og arbejde: Her havner man, hvis man ikke er i ordinær uddannelse og arbejde – i mørket. Vi har illustreret mørkelysets overbelysning i denne version af Horisontmodellen:

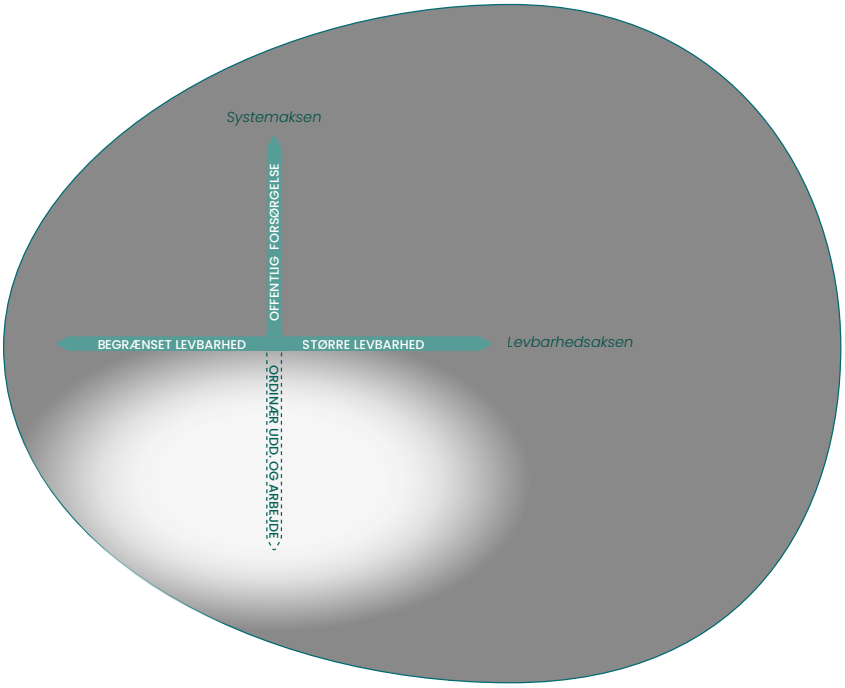

Illustration: Horisontmodellen med mørkelys

De forskelle, som modellen tegner mellem livssituationer i højre og venstre side af modellen, og som angår graden af levbarhed, ville være langt sværere at få øje på, hvis vi kaster et mørkelys ind i deres liv, som lyser ordinær uddannelse og arbejde op som det eneste gyldige. Alt det, der er forbundet med mangel på vished, holdbarhed og handlerum i nogle livssituationer med ordinær uddannelse og arbejde, ville fortone sig, som nuancer fortoner sig på et overbelyst billede. Omvendt ville alt det, der er forbundet med vished, holdbarhed og handlerum i nogle livssituationer på offentlig forsørgelse, forsvinde i det mørke, som mørkelyset lægger over alt det andet, som et liv og en hverdag uden for uddannelse og arbejde kan rumme, og som hermed fraskrives værdi og betydning.

I bogen har vi forsøgt at lyse det hele op. Ikke for at underkende betydningen af ordinær uddannelse og arbejde, men for at løfte andet af betydning frem. Ydermere peger de unges fortællinger på, at når dette andet henlægges i mørke, risikerer presset hen imod ordinær uddannelse og ar-

bejde at blive så utvetydigt og uforbeholdent, at det kan gå ud over livets og hverdagens levbarhed, der i bogens analyser paradoksalt nok viser sig at udgøre en afgørende forudsætning for, at ambitionen med uddannelse og arbejde kan forløses. En forudsætning, som mørkelyset altså henlægger i mørke.

Tredje pointe:
Unge på kanten har mange livstråde

Det er den tredje bærende pointe i bogen, at unge på kanten har liv, som er fulde af livstråde. Når det er vigtigt at fremhæve denne pointe, skyldes det, at det mørkelys, der kastes over unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, ofte har som konsekvens, at disse unges liv fremstår fattigere, tyndere og mindre indholdsmættede, end de egentlig er. 'NEET', som er den term, der internationalt anvendes om disse unge, og som også har vundet indpas i Danmark, står som bekendt for 'Not in Education, Employment or Training' ('Ikke i uddannelse, arbejde eller træning'), hvilket er ganske sigende for den reducerende virkning, som mørkelyset har på disse unge og deres liv. De kategoriseres ikke med afsæt i det, de *er* og *gør*, men med afsæt i det, de *ikke* er og *ikke* gør. Det har bl.a. som konsekvens, at unge med vidt forskellige historier, præferencer og liv forstås på samme måde. Det kan give mening i visse afgrænsede sammenhænge, men er næppe meningsfuldt som en generaliseret tilgang til at indfange og betegne en gruppe mennesker og deres liv.

I løbet af de år, vi har fulgt de unge i denne bog, er det da også blevet tydeligere og tydeligere, hvor indviklede og komplicerede, men også fyldige og indholdsmættede liv, de lever, og hvor svært det er at få greb om dette med de optikker og begreber, vi normalt anlægger på disse unge. I bogen gør vi derfor brug af begrebet 'livstråde' til at vise de mange forskellige forhold og vilkår, der tegner de unges liv. Med begrebet om livstråde forsøger vi at udjævne hierarkierne mellem de mange sammenhænge, aktiviteter og relationer, som fylder i de unges fortællinger, men også at undersøge nye proportioner i forhold til det, der ikke fylder og er til stede. Samlet set viser bogen, hvordan de unge, den handler om, har en stor mangfoldighed af livstråde i deres liv. Det er livstråde, som de i perioder har haft svært ved at få greb om, bringe i spil eller vikle sig ud af. Samtidig viser Del III, hvordan de i årene efter Aspiranterne får både nye, eksisterende og tidligere fraværende livstråde sat i svingninger på nye måder, der gør det muligt for dem at folde et mere mangefacetteret ungdomsliv ud. Dermed åbnes tillige nye drømme og forventninger til fremtiden, som giver dem mod til at flytte hjemmefra, genoptage tidligere interesser og relationer, rive sig fri af svære sammenhænge og – for

manges vedkommende – finde ind i ordinær uddannelse og arbejde, der i denne optik fremstår som livstråde blandt mange andre.

Denne betoning af, at de unge i bogen har mange livstråde, handler ikke om at underkende, at disse unge i perioder lever liv, der præges af store afsavn, udenforskab og ulighed, hvilket i vid udstrækning udgør et grundvilkår i deres liv, da vi møder dem. Det skal derimod ses som et opgør med antagelsen om, at liv, der præges af sådanne grundvilkår, mangler fylde og indhold. Vores analyser af de unges liv og hverdag, veje og bevægelser viser, at en sådan antagelse ikke blot er forkert. Ydermere risikerer denne antagelse at intensivere de forskellige former for afsavn, udenforskab og ulighed, som de unge oplever, idet den bidrager til at fraskrive deres liv værdi og betydning. Det er en værdi og betydning, som bogens analyser viser, er afgørende for at kunne støtte dem i at bevæge sig mod mere levbare liv og åbne meningsfulde livshorisonter.

Fjerde pointe:
Arbejdet med kunst og kultur kan åbne nye livshorisonter

Arbejdet med kunst og kultur spiller en afgørende rolle for hovedparten af de unge i bogen, der gennem større dele af deres liv har tegnet og malet, lavet musik, skrevet digte, arbejdet med video, teater og meget andet. Ofte har arbejdet fundet sted i selvorganiserede sammenhænge, og selvom det har haft stor betydning for de unge, har flere af dem aldrig delt det med andre. Det er bogens fjerde bærende pointe, at de unges arbejde med kunst og kultur på Aspirantforløbet synliggøres og forløses på måder, der giver det en ny rolle og betydning i deres liv og hverdag og bidrager til at åbne nye livshorisonter for dem.

Som det er fremgået af bogens analyser, er forløbet organiseret omkring seks bærende elementer, der dels bidrager til at kvalificere og udvikle de unges arbejde med kunst og kultur, og dels bidrager til at skabe et identitets- og arbejdsfællesskab mellem dem. Deres arbejde med kunst og kultur får hermed både en ny vægt og betydning og rykkes fra et individuelt og privat rum ind i et kollektivt og offentligt rum. Arbejdet får således ikke blot et kvalitativt løft, men bliver ydermere til gennem processer, der forankrer det tydeligere i verden. Det får liv og vokser sig betydningsfuldt på tværs af de unge på forløbet, ligesom det får et liv og vokser videre ud i verden, idet de unge også får adgang til udstillinger, scener, udgivelser osv. Hermed opnår deres arbejde med kunst og kultur en betydning, der også sætter sig uden for forløbet, og rummer potentiale til at blive en kulturdefinerende kraft i deres lokalområde.

Af de unges fortællinger fremgår det meget tydeligt, at arbejdet med kunst og kultur i forløbet bærer præg af et ressourceblik på de unge. Uden at forklejne de problemstillinger og udfordringer, der præger deres liv og hverdag, involveres de i arbejdet med kunst og kultur som kompetente og nødvendige. Ressourceblikket kommer til udtryk gennem et vedholdende og målrettet arbejde med at sikre, at alle de unge indtager en position og udfylder en rolle i arbejds- og identitetsfællesskabet, hvor de får mulighed for at folde sig ud og blive set og anerkendt for dem, de er, og det, de kan. Det smitter undervejs i Aspirantforløbet af på de unges blikke på sig selv og deres kunnen, og de opnår ny tro på, at de er nogen og kan noget. Ikke

som en individualiseret og psykologiseret erkendelse, men som levede erfaringer, der udspringer af de unges virke i arbejds- og identitetsfællesskabets kollektive praksisser.

De eksperimentelle praksisser, der er en indlejret del af arbejdet med kunst og kultur, træder frem som helt afgørende for disse erfaringer. Gennem de eksperimentelle praksisser bringes de unges forestillingskraft i spil, lige som de anspores til at forfine teknikker og afprøve nye tilgange i deres arbejde og engageres i dialoger, der betoner flertydighed og fortolkning. Arbejdet med kunst og kultur forskyder således de erfaringer, mange af de unge har med en præstationskultur i uddannelsessystemet, hvor der i vid udstrækning skelnes entydigt mellem rigtige og forkerte svar. I dette arbejde er det i mindre grad kapaciteten til at afkode et rigtigt svar som kapaciteten til at forestille sig noget kvalitativt andet, der sætter sig igennem. Arbejdet med kunst og kultur kan derved føre til andre typer af svar på de spørgsmål og problemer, man som ungt menneske går og tumler med, og andre måder at forestille sig selv, sit liv og sin fremtid på, og for mange af de unge i Aspirantforløbet bidrager det til at skabe nye meningsfulde livshorisonter.

Femte pointe:
Unge på kanten har brug for tid og noget at vende tilbage til

Vi lever i en historisk epoke, hvor mange ting kan bevæge sig meget hurtigt. Højt tempo og stor foranderlighed udgør ikke bare en præmis, vi må leve med og indordne os under. Det er også noget, vi fremhæver og understøtter i vores samfund og kultur. I årevis har samfundet hyldet forandringsparathed og bevægelighed, samtidig med at ungdomslivet har været genstand for reformer, der har haft som mål at accelerere og målrette unges bevægelser gennem uddannelse og ungdomsliv. Jo hurtigere og mere lineært en ung i vores tid bevæger sig gennem uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet, desto lettere har den unge ved at blive afkodet som en succes. Vores utålmodighed med ungdommen rammer også unge uden for ordinær uddannelse og arbejde, der ligesom de unge i bogen forventes at komme hurtigt i aktivering og deltage i indsatser, der er målrettet deres inklusion i uddannelse og på arbejdsmarkedet.

Som det fremgår af bogens analyser, kan det imidlertid have betydelige konsekvenser, hvis unge tager for store spring og bevæger sig for hurtigt ind i ordinær uddannelse og arbejde. Under arbejdet med bogen har vi således været vidne til unge, som efter Aspirantforløbet kastede sig hurtigt og målrettet ud i uddannelse og arbejde, men lige så hurtigt blev ramt af tilbageslag og sammenbrud. Samtidig tegner undersøgelsen imidlertid et billede af, at hovedparten af de unge overordnet set bevæger sig mod mere levbare livssituationer og meningsfulde livshorisonter efter Aspirantforløbet. Men det er nogle overordnede bevægelser, der ud over tilbageslag og sammenbrud også rummer yoyo-bevægelser, repetitioner, justeringer, udfald osv. De unges bevægelser hen imod levbare liv og meningsfulde livshorisonter går derfor relativt langsomt og tager sin tid.

De unge i bogen bevæger sig således sjældent i takt med den tid, der er i vores samfundsinstitutioner, og der er derfor meget arbejde forbundet med at hægte sig på og holde sig fast i de steder og sammenhænge, som de bevæger sig i utakt i forhold til, og som de risikerer at blive slynget af. Dette tidsarbejde får mange af de unge hjælp til af sagsbehandlere, mentorer, vejledere og andre ressourcepersoner i det offentlige velfærdssystem og på uddannelsesinstitutionerne, der sikrer de unge adgang til støtteordninger og dispensationer samt praktisk og emotionel støtte, der

kan være med til at fastholde de unge på en uddannelse, gøre det muligt for dem at blive i en bolig, opretholde struktur i hverdagen osv. I bogens Del V dykker vi således ned i, hvordan de unge gennem dette møjsommelige arbejde vikles sammen med steder og sammenhænge, der er afgørende for, om de kan få adgang til og forblive i levbare livssituationer med meningsfulde livshorisonter.

De unges fortællinger gennemstrømmes endvidere af den kontinuerlige betydning, som Aspiranterne har for deres bevægelser og veje videre efter Aspirantforløbet. Enkelte af de unge bliver tilknyttet Aspira i en længere periode, andre bruger Aspira som et midlertidigt springbræt til at bevæge sig videre, men for mange af de unge forbliver Aspiranterne også et vigtigt tilhørsforhold, de kan vende tilbage til under deres bevægelser og veje videre efter forløbet. Disse unge betragter ofte Aspiranterne som et sted, hvor mere levbare liv og mere meningsfulde livshorisonter begyndte at tegne sig. Samtidig er det et trygt sted, hvor de føler sig hjemme, og hvor de kan møde professionelle, som de har opbygget en tæt relation til, og som de har tillid til kan hjælpe dem med de udfordringer og dilemmaer, som de møder under deres bevægelser og veje videre.

Ligesom det er afgørende for de unge at få hjælp til at vikle sig ind i relationer, steder og sammenhænge i ungdomslivet, som de ellers risikerer at blive slynget af, er det afgørende for dem at have varige relationer, et steden sammenhæng, som de allerede oplever at være viklet sammen med. På Aspiranterne er de allerede nogen i noget, hvilket kan være vigtigt for dem at blive mindet om, når de bevæger sig videre i et ungdomsliv, hvor de på mange måder skal kæmpe for at få en plads, og det ingenlunde er givet, at det vil lykkes.

Anbefalinger til social- og kultursektoren

På tværs af analyserne i bogen er det blevet tydeligt, at unges bevægelser mod mere levbare livssituationer og meningsfulde livshorisonter ikke primært skabes gennem accelererede indsatser målrettet hurtig inklusion i uddannelse og arbejde, men gennem længerevarende, relationelle og bredt situerede praksisser, der tager afsæt i de unges liv og hverdag, deres livstråde og deres orienteringer mod levbarhed. Med afsæt i bogens analyser rummer arbejdet i et krydsfelt mellem social- og kultursektoren derfor nogle potentialer og forpligtelser, der omfatter uddannelse og arbejde, men også rækker langt videre, og som kan udfoldes gennem følgende anbefalinger:

1. Ret blikket mod unges orienteringer mod levbare liv – ikke kun mod deres afstand til uddannelse og arbejde

Arbejdet med unge bør tage udgangspunkt i de tre grundlæggende forhold, som udgør kernen i deres orientering mod levbare liv:

- oplevelsen af betydning
- en hverdag præget af stabilitet og holdbarhed
- et reelt handlerum

Indsatser bør derfor i højere grad tilrettelægges med blik for, hvordan de kan skabe vished, holdbarhed og handlerum frem for alene at fokusere på progression mod uddannelse og arbejde. Det kræver, at der arbejdes mere helhedsorienteret med de vilkår, som begrænser visheden, holdbarheden og handlerummet i unges liv og hverdag – også når de ligger udenfor snævre sektoransvar.

2. Modvirk mørkelyset — udvid forståelsen af, hvad der har betydning i unges liv

Den stærke samfundsmæssige optagethed af ordinær uddannelse og arbejde risikerer at overskygge alt andet i unges liv. Social- og kultursektoren bør derfor arbejde aktivt med at fastholde et bredt og nuanceret blik på de mange forskellige livstråde, der former de unges liv og hverdage. Det indebærer at:

- anerkende og synliggøre både det, der fungerer, og det, der er vanskeligt
- undersøge betydningen af relationer, fællesskaber, fritidspraksisser og hverdagsrutiner
- skabe rum for samtaler, hvor det ikke kun er den unge som 'uddannelses- eller arbejdssøgende', der træder frem, men den unge som et helt menneske

Der ligger her et ansvar hos sektorerne for ikke blindt at reproducere mørkelysets mangelblik, der mørklægger alle de livstråde, der kan sættes i bevægelse i et liv uden for ordinær uddannelse og arbejde, eller et skævt ressourceblik, der omvendt udvisker den mangel på vished, holdbarhed og handlerum, som en midlertidig livssituation med ordinær uddannelse og arbejde også kan rumme.

3. Skab indsatser, der tager højde for unges mange livstråde

Unges liv er mangfoldige og består af mange parallelle livstråde, som vikles ind og ud af hinanden. Indsatser bør derfor ikke være organiseret omkring én enkelt dominerende livstråd, såsom uddannelse eller beskæftigelse, men omkring den kompleksitet af erfaringer, relationer og sammenhænge, de unge faktisk lever i. Det indebærer at:

- arbejde tværprofessionelt og tværsektorielt
- anerkende og bygge videre på de livstråde, der allerede gør en vigtig forskel – selv når de ikke umiddelbart fremstår som 'instrumentelle'
- støtte unge i at bringe nye eller glemte livstråde i spil

Unges bevægelser mod levbare livssituationer formes af mønstre på tværs af deres liv – ikke kun af enkeltstående institutionelle spor.

4. Giv kunst og kultur en mere central rolle i arbejdet med unge på kanten

Bogens analyser viser, at arbejdet med kunst og kultur kan åbne nye livshorisonter, når det tilbyder unge et rum, hvor de kan blive til 'nogen i noget' gennem kollektive, eksperimentelle og anerkendende praksisser, der involverer unges forestillingskraft og egne kulturelle præferencer og

udtryk. Kultursektoren og de dele af socialsektoren, der arbejder med unge, kan derfor med fordel integrere æstetiske og kunstneriske praksisser langt stærkere i deres tilbud. Det indebærer at:

- skabe længerevarende forløb, hvor unge arbejder kollektivt med kunst og kultur
- placere unge i betydende roller, hvor deres bidrag er nødvendige for fællesskabet
- værne om eksperimentelle praksisser, hvor der hverken findes rigtige eller forkerte svar, og
- åbne veje ud i verden gennem udstillinger, scener, udgivelser og kulturelle mødesteder

Herigennem kan der etableres arbejds- og identitetsfællesskaber, som kan danne grundlag for mere varige bevægelser i unges liv.

5. Skab tid, kontinuitet og tilbagevendelsesmuligheder for unge

Unges bevægelser mod mere levbare livssituationer er sjældent lineære og mulige at accelerere uden store omkostninger. Social- og kultursektoren bør derfor skabe rum for langsommere bevægelser, yoyo- og zigzag-bevægelser, pauser og tilbagevenden. Det kræver indsatser, der:

- ikke udmåles på kortsigtede succeslogikker
- forstår tilbageslag som en del af processen – ikke som et brud
- arbejder med kontinuitet i relationer og steder for tilhørsforhold
- giver unge mulighed for efterfølgende at vende tilbage til et sted, hvor de allerede er 'nogen i noget'

Som bogens analyser viser, spiller sådanne steder en afgørende rolle for de unge – både som springbræt og som sikkerhedsnet.

6. Understøt tværgående samarbejder, der forbinder hverdagsliv, kunst, social støtte, uddannelse og arbejde

En af de mest markante pointer i bogen er, at Aspiranterne lykkes, fordi forløbet væver livstråde sammen på måder, som institutionelle strukturer normalt gør det svært at realisere. Sagsbehandlere, kunstnere,

kulturprofessionelle, socialfaglige aktører, mentorer og undervisere arbejder side om side, og det skaber en sammenhængskraft omkring de unge, som ellers mangler. Professionelle og institutioner bør derfor udvikle samarbejdsformer, hvor:

- flere sektorer deler ansvar og perspektiver
- indsatser integrerer socialfagligt og kulturelt arbejde
- unge mødes på tværs af systemer, som de ellers er spredt ud mellem

Metode

DEL VII

Indledning

I denne del af bogen gør vi rede for det forskningsdesign samt de teoretiske og metodologiske overvejelser, der ligger til grund for analyserne i bogen. Vi belyser, hvad det er for data, undersøgelsen bygger på, og hvilke metoder, vi har brugt til at indsamle den. Endelig beskriver vi, hvordan vi begrebsligt og analytisk har arbejdet med data, og de etiske overvejelser, vi har gjort os undervejs. Denne del af bogen er for de læsere, der er særligt nysgerrige på videnskabelige tilgange og det videnskabelige arbejde, og som ønsker en nærmere forståelse af de præmisser, valg og dispositioner, der ligger til grund for de analyser, vi præsenterer i bogen.

Undersøgelsen bag bogen

Bogen tager afsæt i et rigt og omfattende kvalitativt materiale indsamlet over fem år. Den bygger på en longitudinal undersøgelse, der falder i to faser og omfatter talrige observationer i hverdagen på de tre første hold, der går på Aspirantforløbet, samt en lang række interviews med de unge undervejs i forløbet og i årene efter. Alle de metoder, der er brugt i undersøgelsen, retter sig mod at indsamle data blandt de unge, vi har fulgt. De er blevet bragt i spil på forskellige tidspunkter hen over en periode på fem år og omfatter:

- Observationer på de tre første hold Aspiranter (undervejs i forløbet)
- Interviews med afsæt i ungegenererede værker (undervejs i forløbet)
- Interviews med afsæt i journey mapping (lige efter forløbet)
- Interviews med afsæt i hverdagskartografier (1-2 år efter forløbet)
- Semistrukturerede interviews (4-5 år efter forløbet)

Metodologisk placerer undersøgelsen sig indenfor en såkaldt 'criticality'-tænkning (Rogoff 2006). Denne tænkning udmønter sig forskelligt i undersøgelsens to faser. I den første fase udmøntes den analytisk med inspiration fra 'realistic theory' (Pawson & Tilly 1997) i en virkningsevaluering, hvor vi går tæt på de særlige elementer og praksisser, der træder frem som betydningsfulde på tværs af de unges fortællinger. I den anden fase udfoldes denne tænkning analytisk gennem en række posthumanistiske teorier, der beskæftiger sig med sammenvævninger og samspil og belyser dem som

muliggørende kompositioner, der kan skabe nye forståelser af tid, rum og kausalitet i de unges liv (Haraway 1988, Barad 2010, Latour 2010).

De to faser har således forskellige fokusser. Den første fase belyser dels, hvilke bærende elementer der gør sig gældende under Aspirantforløbet, når man anskuer det fra de unges perspektiver, og dels hvordan disse elementer undervejs virker ind i deres liv og hverdag. I denne fase har vi gjort brug af vores observationer samt de individuelle interviews, vi har gennemført med alle unge fra de tre hold med afsæt i deres egne værker (Phoenix 2010). Vores analyser fra denne fase udfolder vi i bogens første analytiske nedslag, der præsenteres i Del II. Den anden fase rummer et longitudinalt spænd på fem år og belyser, hvilke forhold og omstændigheder der har betydning for de unges veje og bevægelser, og hvordan de fra de unges perspektiver bidrager til at skabe mere levbare ungdomsliv og meningsfulde livshorisonter for dem. I denne fase har vi gjort brug af journey map-interviews (Nielsen & Sørensen 2018), som vi har gennemført et halvt til et helt år efter de unges deltagelse i Aspirantforløbet. Vi har endvidere gjort brug af interviews med hverdagskartografier (Massey 2005), som vi har udført med de unge halvandet til to et halvt år efter forløbet. Og endelig har vi gjort brug af kortere semistrukturerede interviews med de unge, som vi har gennemført fire til fem år efter de gik på Aspirantforløbet. Vores analyser fra den anden fase folder vi ud i bogens sidste tre analytiske nedslag, der præsenteres i del III-V.

Samlet set har vi over en femårig periode foretaget 26 dages observationer på tre hold på Aspirantforløbet og seks observationer i andre sammenhænge, herunder Aspira, samt gennemført 43 interviews med i alt 14 unge mellem 20 og 29 år. Disse interviews omfatter alle unge på de tre hold undervejs i forløbet, undtagen to unge, som vi af forskellige årsager ikke har haft mulighed for at interviewe. Tre af de unge i materialet har gået på Aspirantforløbet to gange. Efter forløbet har vi interviewet 12 af de unge, mens der er to af dem, som vi ikke har haft mulighed for at genintervievve. Under de allerseneste interviews, som vi gennemførte i 2025, var der fire af de unge, vi har fulgt gennem årene, der af forskellige årsager ikke medvirkede.

Dataindsamlingen har genereret en stor mængde datamateriale, som samlet set ligger til grund for analyserne i bogen. Hovedparten af interviewene varer ca. en time, enkelte interviews var en anelse kortere, men i alt

har vi undervejs genereret mere end 40 timers lydfiler med interviews. Alle lydfiler er blevet udskrevet ordret, hvilket har resulteret i transskriptioner, der fylder hele 821 A4-sider (med skrifttypen Verdana, pkt. 10 og med enkelt linjeafstand). Under interviewene er der endvidere blevet produceret 9 journey maps og 12 hverdagskartografier. Ydermere har vi skrevet uanede mængder observationsnoter i hånden og på computer. I bogens analyser præsenteres datamaterialet i form af interviewcitater, afbildninger af hverdagskartografier samt udpluk fra vores observationsnoter.

Endelig skal nævnes, at vi ud over møderne med de unge, som har dannet afsæt for datamaterialet og analyserne i bogen, løbende har deltaget i møder med de professionelle, der er tilknyttet Aspiranterne, faciliteret og deltaget i læringscirkler rettet mod samarbejdet mellem de professionelle, kommunen og lokale kulturaktører, samt bidraget med oplæg til en bredere kreds af forskellige aktører i forbindelse med projektet. I disse aktiviteter har vi både leveret input til de professionelle og aktørerne, men ligeledes selv fået skærpet vores forståelse for Aspirantforløbet og den særlige kontekst, forløbet og de unge i forløbet indgår i.

Dataindsamlingsmetoderne – én for én

I det følgende går vi tættere på de metodiske tilgange i undersøgelsen, som vi har listet ovenfor, og beskriver nærmere, hvilke typer af data, som de hver især har frembragt:

Observationer

Deltagerobservation er en velbeskrevet kvalitativ metode (Brinkmann & Tanggaard 2015), der ofte benyttes i denne type undersøgelser, fordi den giver adgang til indsigter, der kan være svære at erhverve sig gennem interviews. De kan gøre en klogere på det fysiske miljø, samspillet mellem aktørerne, ordløse interaktioner, stemninger osv. Observationer gør det desuden muligt også at få øje på forhold, der fremstår så hverdagslige og ubetydelige, at de sjældent finder vej ind i et interview, selvom de ofte kan være afgørende for de elementer og praksisser, der strukturerer den pågældende kontekst. I undersøgelsen var formålet med observationerne derfor også at forskyde vores analytiske opmærksomhed nye steder hen og hjælpe os til at rejse nye spørgsmål i undersøgelsen.

Konkret gennemførte vi en lang række deltagerobservationer blandt de første tre hold på Aspiranterne. Flest observationer har vi foretaget blandt hold 2, hvor vi har deltaget alle dage i Aspirantforløbets ugeprogram og alle dele af det 24 uger lange forløb undtagen de første to uger, hvor de unge skulle lære hinanden og de professionelle at kende. Under observationerne har vi, ud over at indtage en observerende rolle og tage feltnoter, også deltaget i øvelser og samtaler med de unge, spist frokost sammen med dem og været på byvandringer og museumsbesøg med dem. Vi har brugt feltnoterne til at registrere og reflektere over forskellige aspekter af de unges deltagelse i forløbet med henblik på at blive mere nuancerede og præcise i vores forståelse af, hvad der kendetegnede denne. Vi har især været interesserede i at opnå en forståelse for de praksisser og elementer, der gik igen i forløbene, og hvordan samspillet var mellem dem, hvilket også har været et omdrejningspunkt i vores interviews med de unge. Ydermere har vi gennem observationerne ønsket at få blik for, hvilke ligheder og forskelle der var mellem de unges roller og deltagelsesmønstre.

Interviews med afsæt i ungegenererede værker

Undervejs i forløbet og i tæt samspil med observationerne har vi gennemført semistrukturerede interviews med de unge på de første tre hold af Aspiranterne. Formålet med disse interviews har været at komme tættere på de unges perspektiver på de praksisser og elementer, der trådte frem som afgørende for dem i forløbet. Et kendetegn ved semistrukturerede interview er på den ene side, at der på forhånd er indkredset en række temaer, men at temaerne er så tilpas brede, at det er muligt for informanterne selv at indholdsudfylde og konkretisere dem (Kvale & Brinkmann 2024).

I de semistrukturerede interviews, vi gennemførte under forløbet, søgte vi at understøtte de unges perspektiver ved at lade interviewene tage afsæt i materiale og produktioner, som de havde arbejdet med på forløbet (Phoenix 2010). Det betød, at vi i starten af interviewet fx så en film, de havde lavet, eller gik igennem de produktioner, de var i gang med. Materialet gav anledning til udfoldede fortællinger om deres tanker bag produktionerne og oplevelserne med dem, og udgjorde samtidig et personligt og stærkt ståsted for de unge, hvor de fik mulighed for at træde tydeligt i karakter med noget, som de havde brugt mange timer på og gjort sig mange tanker om. Konkret var vi i dette første interview med de unge interesserede i – ud over det materiale, de medbragte – at få indblik i, hvordan de

oplevede hverdagen i forløbet, og hvilke særlige praksisser og processer, de fandt betydningsfulde. Vi var endvidere interesserede i deres veje ind i Aspirantforløbet, hvad de havde lavet før, og hvordan deltagelsen virkede ind i deres liv og hverdag undervejs. Interviewene varede hver især omtrent en time og blev optaget og transskriberet efterfølgende.

Interviews med afsæt i journey mapping

Umiddelbart efter deres deltagelse i Aspirantforløbet geninterviewede vi de unge. På interviewtidspunktet var de på vej videre ind i forskellige andre sammenhænge, og formålet med at geninterviewe dem på dette tidspunkt, hvor de stod på kanten til nye sammenhænge, var at få deres perspektiver på, hvad der trådte frem for dem som de mest afgørende elementer i forløbet, samt hvilken betydning det havde for den livssituation, de nu stod i.

Disse interviews tog afsæt i den visuelle metode journey mapping (Hall 2005, Nielsen & Sørensen 2018), som går ud på, at forskerne beder informanterne om at tegne og/eller skrive de elementer ned, som de finder vigtigst i et forløb eller en proces, de har deltaget i, og at fortælle om deres betydninger. Gennem deres journey mappings skaber informanterne et overblik over betydningsfulde elementer og sammenhænge i det forløb eller den proces, de har deltaget i. Dette overblik fungerer som afsæt for en efterfølgende samtale og står i stedet for en interviewguide. Ligesom de materiale-baserede interviews er der er tale om en deltagerbaseret metode, hvor de unges egne tolkninger og meningsskabelse er styrende. Metoden tilbyder desuden gennem kortlægningen de unge et refleksionsrum undervejs, hvor de kan overveje, hvad der skal indgå i deres fremstilling, og efterfølgende i interviewet, hvor de kan udlægge de enkelte elementers virkning og sammenhængene mellem dem.

Konkret tegnede de unge deres rejse gennem forløbet på et stykke A1-papir, der blev fyldt ud med tidslinjer, lister, mind maps og forskellige andre tegninger, ord og sætninger. Efterfølgende gennemførte vi et interview med afsæt i deres rejse, hvor de fortalte om det, de havde tegnet, og hvor de samtidig kunne specificere, uddybe og justere i tegningen. De unge valgte selv, hvor samtalen skulle starte og kunne udfolde de enkelte elementer og udvikle deres ræsonnementer undervejs, mens vi spurgte nærmere ind til dem og deres betydning. Hele seancen varede omtrent en time, og interviewet blev optaget og efterfølgende transskriberet, og vi fik deres journey maps med.

Interviews med afsæt i hverdagskartografier

I den tredje interviewrunde, der foregik 1-2 år efter, de unge havde færdiggjort Aspirantforløbet, anvendte vi hverdagskartografi som en deltagerbaseret og undersøgende metode. Helt konkret brugte vi et stort A1-kort over Helsingør, hvor de unge i den første del af interviewet fik til opgave at markere med de steder, personer og aktiviteter, der betød noget i deres hverdag. De kunne både placere punkter og selv tegne elementer ind. Efterfølgende beskrev de betydningen af det indtegnede i interviewet. I den anden del af interviewet tegnede de tilsvarende deres liv før Aspiranterne for at skabe grundlag for at tale om forskelle og forandringer.

Metodisk brugte vi hverdagskartografi for at synliggøre sociale og rumlige praksisser, som traditionelle interviews ikke altid formår at indfange. Inspireret af nyere kartografiske traditioner samt kulturgeografer som Doreen

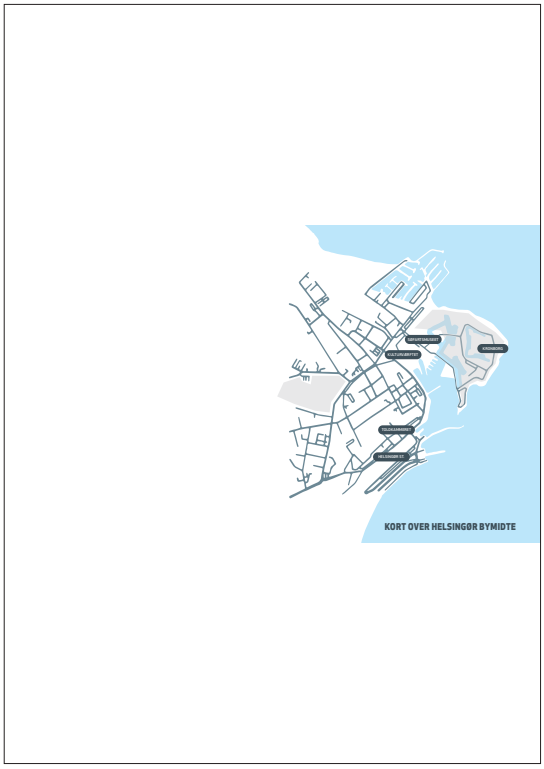

Illustration: Hverdagskartografi

Massey (2005) og historiker Michel de Certeau (1988) forstår vi kortlægning som en praksis, der ikke blot repræsenterer byen, men aktivt rekonfigurerer den ved at indfange relationer mellem rum, bevægelser og levet liv. Ved ikke i udgangspunktet at betone tid – hverken varighed, hyppighed eller kronologi – muliggør kartografien samtaler om erfaringer og bevægelser, der kan forekomme dagligt, ugentligt eller sjældent, for nylig eller langt tilbage. Dermed kan hændelser, der ellers marginaliseres i dominerende fortællinger, få plads. Som kulturkartografen Denis Wood (1992) har påpeget, fungerer kort som lagdelte narrativer, der både viser og skaber rum, og gør det muligt at se både det synlige og det oversete gennem nye konstellationer.

Gennem de fælles kortlægninger i denne interviewrunde søgte vi at give de unge rum til at udfolde egne perspektiver og udfordre etablerede forståelser af, hvad der anses som betydningsfuldt i deres liv og hverdag. Også disse interviews, der varede omtrent en time, blev optaget og efterfølgende ordret transskriberet, og vi fik lov til at tage hverdagskartografierne med os.

Semistrukturerede interviews

Vi sluttede dataindsamlingen af med at gennemføre semistrukturerede interviews med de unge, der indvilgede i det. Disse interviews baserede sig udelukkende på temaer og spørgsmål, vi på forhånd havde indkredset. De fleste af dem gennemførte vi ved fysiske møder, mens tre interviews fandt sted online. Fokus i interviewene var dels på, hvor de unge var henne i deres liv på interviewtidspunktet, og hvordan deres hverdag så ud, dels på hvordan de selv ville beskrive deres udvikling fra vi mødte dem første gang til nu. Hvert interview blev afsluttet med nogle refleksioner over de valg, de havde truffet siden Aspiranterne, over deres nuværende livssituation, og hvorvidt der var usikkerheder eller uvisheder i forhold til fremtiden, der fyldte for dem. Interviewene var kortere end de tidligere interviews og varede omkring 30-40 min.

Analyseproces

Det er et omfattende arbejde at analysere på et datamateriale, der både belyser individuelle unge og en række mønstre, sammenhænge og variationer, der går på tværs af dem over tid. I arbejdet med analyserne har vi således både læst alle interviewene hver for sig, læst på langs af den en-

kelte unges interviews og læst på tværs af de forskellige unges interviews. Undervejs har vi identificeret temaer og problemstillinger, der gør sig gældende i den enkelte unges liv i afgrænsede faser og på langs af alle faserne i interviewperioden, og vi har identificeret temaer og problemstillinger, der både går på tværs og varierer blandt de unge i de forskellige faser og i hele interviewperioden (Thomson & Holland 2003). Vi har i denne proces brugt de unges journey maps og hverdagskartografier til at styrke vores forståelser af sammenhænge og virkningskæder i de unges fortællinger, ligesom vi har brugt dem til at belyse mønstre, ligheder og forskelle mellem dem.

Vi har gennemført analyserne ved hjælp af skemaer, tidslinjer, figurer og tegninger, vi selv har udviklet undervejs, og som har tjent til at fastholde fortællingerne i deres kontekster og samtidig give os et overblik over den enkelte unge og alle de unge på forskellige tidspunkter af dataindsamlingen. Vi har hermed ikke anvendt NVivo eller andre digitale kodningssystemer, men skabt vores egne systemer, der løbende er blevet tilpasset og justeret, jo længere ind i dataindsamlingen og analyseprocessen, vi har bevæget os. Centralt i denne proces har været at forstå de unge, deres deltagelse i Aspirantforløbet samt deres veje og bevægelser videre i et samspil med teoretiske og begrebslige optikker, der kunne bidrage til at skabe nye forståelser og sætte nye dagsordener for unge på kanten af samfundet. Inspireret af abduktive tilgange til kvalitative analyseprocesser (Tavory & Timmermanns 2014), har vi derfor løbende inddraget varierende teorier og begreber til at belyse vores data, som ligeledes har bidraget til at nuancere og specificere de pågældende teorier og begreber.

'Criticality' som metodologisk inspiration

Som nævnt ovenfor har vi gennemgående været inspireret af en 'criticality'-tænkning, som i undersøgelsens to faser har været kombineret med forskellige metoder og teoretiske perspektiver i analyserne. Vi har ikke mindst været inspireret af kulturteoretiker Irit Rogoff (2006). Hos Rogoff betegner criticality en forskydning fra både traditionel kritik (criticism) og kritisk teori (critique) mod en mere indlejret, situeret og handlingsorienteret position, hvor forskerens opmærksomhed ikke alene rettes mod underliggende strukturer, men i højere grad mod de muligheder, der kan opstå inden for de betingelser, der er til stede (Rogoff 2006). Rogoff argumenterer ikke for at forlade en sensitivitet over for magt, fordomme eller hegemonier, men

for at supplere denne med en nysgerrighed over for at åbne mulighedsrum for nye forbindelser, effekter og forståelser. Det har krævet en balanceret forskningspraksis, hvor vi både har bestræbt os på at være opmærksomme på magt og situerethed og samtidig søgt nye måder at belyse vores genstandsfelt på. I vores analyser kommer det til udtryk ved, at vi på den ene side trækker på eksisterende forskning, og på den anden side forsøger – gennem de unges egne longitudinale perspektiver – at løsne feltet fra statiske forståelser, som risikerer at reproducere velkendte logikker og forklaringer. Criticality indebærer her en villighed til at lede efter potentialer frem for skyld, en accept af usikkerhed og en erkendelse af 'implicated conversation' (Rogoff 2006), dvs. at forskningen også altid er medskaber af og medansvarlig for de relationer og sammenhænge, der kommer til syne.

I undersøgelsen har vi arbejdet med 'criticality' med inspiration fra 'realistic theory' og posthumane teorier:

'Realistic theory'

I den første undersøgelsesfase var vores ambition, med afsæt i vores observationer på Aspirantforløbet og interviews forankret i ungegenereret materiale, at indkredse de særlige praksisser og elementer i Aspirantforløbet, der træder frem som afgørende i de unges fortællinger om deres deltagelse, og hvordan de virker ind i de unges liv og hverdag. Med afsæt i et ungeperspektiv søgte vi i denne fase at åbne forløbet op og belyse de mange forskellige elementer og praksisser, der er i spil, og samle dem i en model. Med inspiration fra 'realistic theory' (Pawson & Tilley 1997), der i en dansk sammenhæng er blevet kendt som 'realistisk evaluering' eller 'virkningsevaluering' (Dahler & Krogstrup 2003), har vi ført tilgangen ind i en narrativ tradition og tilført et ungeperspektiv (Nielsen & Sørensen 2017).

I Del II, hvor vi folder denne del af undersøgelsen ud, tager vi afsæt i principper, der retter sig mod at forstå, hvad der virker for hvem, under hvilke omstændigheder, og hvorfor. Formålet er at belyse de konkrete mekanismer og kontekster, som fra et ungeperspektiv virker forandrende ind i deres liv og hverdag. Det kan beskrives som et blik ind i forløbets 'black box' (Astbury & Leeuw 2010) fra de deltagende unges perspektiver. Ved at undersøge konkrete mekanismer, kontekster og virkninger (Context–Mechanism–Outcome konfigurationer, Astbury & Leeuw 2010) undersøger vi, hvordan særlige betingelser i Aspirantforløbet udløser bestemte

erfaringer eller virkningsforløb – og de nuanceringer, de rummer på tværs af forskellige deltagere. I tråd med en criticality-tilgang vægter vi, hvilke spirende muligheder, de unges fortællinger peger i retning af, og hvordan praksiselementerne kan forstås og videreudvikles. I analyseprocessen har det betydet, at vi har arbejdet iterativt og pendulerende mellem data og teori. I praksis har vi arbejdet i flere runder, hvor vi først identificerede mønstre, forskydninger og vendepunkter i deltagernes fortællinger og vores observationer, og dernæst analyserede, hvordan forskellige praksisser og elementer får betydning i forskellige faser og for forskellige unge.

Posthumane teorier

I de longitudinale analyser arbejder vi overvejende ud fra en samlet teoretisk ramme inspireret af tænkere som Bruno Latour (2010), Donna Haraway (1992) og Karen Barad (2007), der betoner, hvordan teoridannelse ikke handler om at afvise verdens materialitet, men om samlinger, sammenvævninger og samspil, der skaber (nye) forståelser af tid, rum, materialitet, kausalitet, handlinger, subjektivitet, objektivitet, etc. Fælles for disse tænkere er således, at de i tråd med en criticality-tænkning forstår fund og resultater som muliggørende kompositioner, der kan 'reparere, udvise omsorg, samle, gensamle, ri sammen' på ny (Latour 2010:474-475) og skabe 'betydninger, der har mulighed for liv' (Haraway 1988:580). Disse perspektiver fungerer som analytiske optikker, der tilsammen gør det muligt at følge, hvordan unges liv udfolder sig i et samspil mellem relationer, materialitet, fortid, nutid og fremtid og sociale betingelser. Analytisk forstår vi således i de longitudinale analyser de unges erfaringer, veje og bevægelser som vævet ind i komplekse relationer, hvor mennesker, steder, teknologier og institutioner gensidigt former hinanden. Vi undersøger derfor ikke udsagn isoleret, men følger, hvordan bestemte forbindelser bliver tydelige eller forandrer sig over tid, og hvordan nye mønstre opstår på tværs af interviewrunder. Samtidig er vi i forlængelse af en criticality tænkning nysgerrige på de livshorisonter, deltagerne orienterer sig imod: De muligheder og fremtider, der anes i deres fortællinger, og som skifter, udvides eller begrænses, når deres hverdagsliv forandres. Det longitudinale design tillader undersøgelsen at belyse, hvordan horisonter ikke blot afspejler nutidige erfaringer, men også fungerer som drivkræfter for handling, tvivl og håb.

I Del III-V i bogen, hvor vi folder de longitudinale analyser ud, går vi nærmere ind i de forskellige posthumanistiske perspektiver og undersøger med afsæt i Butlers idé om levbare liv (2022), hvilke betingelser der gør visse livsformer mulige og begrænser andre. Samlet set er intentionen at belyse, hvordan unges adgang til støtte, anerkendelse og handlerum ændrer sig over tid, og hvordan disse ændringer påvirker deres oplevelse af, hvad der er muligt eller bæredygtigt for dem. Ikke med henblik på at identificere én særlig lineær udvikling i de unges bevægelser, men for at forstå, hvordan deres liv kontinuerligt bliver til gennem de relationer, muligheder og begrænsninger, der materialiserer sig i deres hverdag og over tid.

Etiske overvejelser

En longitudinal undersøgelse indebærer særlig etisk opmærksomhed, fordi vi som forskere over tid kommer tæt på informanterne og får detaljeret indsigt i deres liv (Thomson & Holland 2003). Den relation, der kan opstå i longitudinale studier, kan skabe både tillid og sårbarhed. Det har vi søgt at tage højde for på flere måder. Undervejs i undersøgelsen har vi således arbejde med informeret og løbende samtykke, samt metoder, hvor de unge i undersøgelsen ved hvert møde kan markere grænser for, hvad de ønsker at dele, ligesom vi har været opmærksomme på følelsesmæssige reaktioner. Vi har desuden arbejdet med klare rammer for frivillighed, hvor de hver gang, vi har henvendt os til dem, har haft mulighed for at sige nej tak til at deltage.

Da undersøgelsen omfatter få deltagere i en fælles kontekst, er fuld anonymisering vanskelig. For at mindske risikoen for genkendelighed anvender vi strategisk anonymisering, hvor detaljer om alder, steder, relationer og tidsforløb justeres uden at kompromittere analysens faglige indhold (Bengtsson & Mølholt 2020). Vi har eksempelvis fulgt 14 unge, mens der optræder 15 unge i datamaterialet, da vi af anonymiseringsårsager har valgt at lade en informant repræsentere gennem to pseudonymer. Vi har også fravalgt citater, vi har vurderet som særligt følsomme. Vi anerkender samtidig, at vi som forskere er aktivt medvirkende i produktionen af viden, og vi har derfor løbende drøftet og arbejdet med vores position og indflydelse på relationer og fortolkninger. Alt data er behandlet fortroligt og opbevaret i overensstemmelse med gældende databeskyttelsesregler (GDPR), og kun forskergruppen har haft adgang til råmaterialet.

Referencer

Amick, B. C., McLeod, C. B., & Bültmann, U. (2016). Labor markets and health: an integrated life course perspective. *Scandinavian journal of work, environment & health*, *42*(4), 346–353.

Andersen Høg, M. (2016). *Hvem er restgruppen? Danske og europæiske perspektiver*. VIVE - Det nationale forskningscenter for velfærd. Hentet 15. marts 2026.

Andersen, L. (2025). *De 45.000 unge på sidelinjen viser et uddannelsesproblem i Danmark*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Hentet 15. marts 2026.

Andersen, S.H., Ladenburg J., & Dyssegaard, P. S. (2020). *Danskernes mentale sundhed: Udvikling, baggrund og konsekvenser*. Rockwool. Hentet 27. marts 2026.

Appadurai, A. (2004). The Capacity to Aspire: Culture and the Terms of Recognition. In V. Rao & M. Walton (Red.). *Culture and Public Action*, 59–84. Stanford University Press.

Astbury, B., & Leeuw, F. L. (2010). Unpacking black boxes: Mechanisms and theory building in evaluation. *American Journal of Evaluation*, *31*(3), 363-381.

Barad K. (2003). Posthumanist performativity: towards and understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women Culture and Society. 28*(3), 801–831.

Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway - Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press.

Barad, K. (2010). Quantum Entanglements and Hauntological Relations of Inheritance: Dis/continuities, SpaceTime Enfoldings, and Justice-to-Come. *Derrida Today*, *3*(2), 240–268.

Bech, N. M. (2024). Ja til livet: Tusindvis af udsatte unge står klar. *Dansk Erhverv Magasinet*. Hentet 25. marts 2026.

Bengtsson, T. T., & Mølholt, A. K. (2020). Anonymisering i kvalitative undersøgelser. I K. E. Petersen & L. Ladefoged (Red.), *Forskning med børn og unge – etik og etiske dilemmaer*. Hans Reitzels Forlag.

Berger, V. (2023). Mediatized Love: A Materialist Phenomenology of Tinder. *Social Media + Society*, 9(4).

Beskæftigelsesministeriet (2024). *Bred aftale om ungeløft skal hjælpe unge uden uddannelse og job i arbejde.* Hentet 15. marts 2025.

Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2015). *Kvalitative metoder: En grundbog*. Hans Reitzel.

Butler, J. (2022). A Livable life? An inhabitable world? Scheler on the tragic. *Puncta: Journal of Critical Phenomenology*, *5*(2), 8-27.

Butler, J. (2022b). *What World Is This? A Pandemic Phenomenology.* Columbia University Press.

Børne- og Undervisningsministeriet og Finansministeriet (2024). *Analyse af potentialet i gruppen af unge uden uddannelse eller beskæftigelse*. Hentet 28. marts 2026.

Carnwath, J. D., & Brown, A. S. (2014). *Understanding the value and impacts of cultural experiences - A literature review*. Arts Council England.

Certeau, M. (1988). *The Practice of Everyday Life*. University of California Press.

Cross, N. (2011). *Design Thinking: Understanding How Designers Think and Work*. Berg Publishers.

Dahler-Larsen, P., & Krogstrup, H. (2003). *Nye veje i evaluering*. Systime Academic.

Dansk Arbejdsgiverforening (2024). *3 ud af 4 tilkendelser af førtidspension til unge under 40 år skyldes psykiske lidelser*. Hentet 13. april 2026.

Davies, B. (2000). *(In)scribing body/landscape relations*. Alta Mira Press.

Derrida, J. (1994). *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning and the New International*. Routledge

Dewey, J. (1991 [1927]). *The Public and its Problems*. Ohio University Press.

Dewey, J. (2005 [1934]). *Art as Experience*. The Berkley Publishing Group.

Dewey, J., & Bentley, A. F. (1960 [1949]). *Knowing and the Known*. Greenwood Press.

Ennis, G. M., & Tonkin, J. (2018). 'It's like exercise for your soul': How participation in youth arts activities contributes to young people's wellbeing. *Journal of Youth Studies*, *21*(3), 340–59.

Flaherty, M. G. (2012). Age and agency: Time work across the life course. *Time & Society*, *21*(3), 305–325.

Freeman, E. (2010). *Time binds: Queer temporalities, queer histories*. Duke University Press.

Furlong, A., & Cartmel, F. (2007). *Young People and Social Change: New Perspectives*. Open University Press.

Furlong, A. (2009). Revisiting transitional metaphors: Reproducing social inequalities. *Journal of Youth Studies*, *12*(6), 643–660.

Furlong, A. (2015). Transitions, Cultures,, and Identities: What Is Youth Studies?. In D. Woodman & A. Bennett (red.), *Youth Cultures, Transitions, and Generations: Bridging the Gap in Youth Research*, 16-27. Palgrave Macmillan UK.

Galloway, S. (1995). *Changing Lives: The Social Impact of the Arts*. Edinburgh, The Scottish Arts Council.

Goffman, E. (1963). *Stigma*: *Notes on the management of spoiled identity.* Prentice-Hall.

Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. Anchor Books.

Haidt, J. (2024). *The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness.* Penguin Press.

Hall, R. (2005). *The Value of Visual Exploration: Understanding Cultural Activities with Young People*. The Public.

Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, *14*(3), 575–599.

Haraway, D. (1992). The promises of monsters: A regenerative politics for inappropriate/d others. In L. Grossberg, C. Nelson, & P. A. Treichler (Red.), *Cultural studies*, 295–337. Routledge.

Haraway, D. (2021). *At blive i besværet. Om at skabe slægt i chthulucæn*. Forlaget Mindspace.

Heath, S. B., & Soep, E. (1998). Youth Development and the Arts in Nonschool Hours. I *Grantmakers in the Arts*. *9*(1), 9-16.

Heath, S. B., & Roach, A. (1999). Imaginative actuality: Learning in the arts during nonschool hours. I Fiske, E. (red.). *Champions of Change: The Impact of the Arts on Learning*. Washington DC: Arts Education Partnership and President's Committee on the Arts and Humanities, 19-34.

Heath, S. B. (2008). Foreword. I O'Brien, A. & Donelan, K. (red.). *The Arts and Youth at Risk: Global and Local Challenges*. Cambridge Scholars Publishing.

Hickey-Moody, A. (2013). *Youth, arts and education: Reassembling Subjectivity Through Affect*. Routledge.

Hickey-Moody, A. (2016a). Youth agency and adult influence: A critical revision of little publics. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*. *38*(1), 58-72.

Hickey-Moody, A. (red.) (2016b). *Arts, Pedagogy and Cultural Resistance – New Materialism*. Rowman & Littlefield.

Hickey-Moody, A., Kelly, P., Brook, S., Hulbert, T. W., Cornell, C., & Khan, R. (2022). Youth arts as popular education: cultural studies at the edges of the creative industries, *Continuum*, *36*(5), 699–710.

Howard, F. (2022). *Global Perspectives on Youth Arts Programs: How and Why the Arts Can Make a Difference.* Policy Press.

Howard, F., & Nielsen, A.M.W. (2025). Categories and Dilemmas of Youth Arts Programmes in Denmark and England. *The International Journal of Art and Design Education*.

Jalving, C. (2011). *Værk som handling. Performativitet, kunst og metode*. Museum Tusculanums Forlag.

Jermyn, H. (2001). *The arts and social exclusion: a review prepared for the Arts Council of England*. Arts Council England.

Johansson, T. (2017). Youth studies in transition: theoretical explorations. *International Review of Sociology*, *27*(3), 510–524.

Johansson, T., & Herz, M. (2019). *Youth Studies in Transition: Culture, Generation and New learning Processes*. Springer.

Jørgensen, C. H., Järvinen, T., & Lundahl, L. (2019). A Nordic transition regime? Policies for school-to-work transitions in Sweden, Denmark and Finland. *European Educational Research Journal. 18*(3), 278-297.

Katznelson, N., Jørgensen, H. E. D., & Sørensen, N. U. (2015). *Hvem er de unge på kanten af det danske samfund? Om hverdagsliv, ungdomskultur og indsatser der gør en positiv forskel*. Aalborg Universitetsforlag. Ungdomsliv Nr. 1.

Katznelson, N., Sørensen, N. U., Nielsen, M. L., & Pless, M. (2018). *De topmotiverede unge*. Hans Reitzels Forlag.

Katznelson, N., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L., & Sørensen, N. B. (2021). Ny udsathed: Nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, *2*(2), 83–103.

Katznelson, N., Pless, M., & Görlich, A. (2022). *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering. Om ny udsathed i ungdomsliv*et. Aalborg Universitetsforlag.

Klarskov, D. E., & Høgh-Andersen, R. (2025). *Diagnoser og svag familiebaggrund: 30.000 unge mellem 25 og 29 år er uden job og uddannelse*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.

Krogh, S. C., & Madsen, O. J. (2024). Dissecting the achievement generation: how different groups of early adolescents' experience and navigate contemporary achievement demands. *Journal of Youth Studies*, *27*(5), 706–722.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2024). *Interview – Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

Köhler, S.-M., & Zschach, M. (2025). Young People's Future Orientations in Relation to Disability and Experiences With Non-Participation. *Time & Society*, *34*(3), 334-354.

Köhler, S.-M., Leccardi, C., & Walther, A. (2025). Young People's Time Work: Searching for Certainty in Uncertain Times—Introduction to the Special Section. *Time & Society*, *34*(3), 303-311.

Larsen, F., & Caswell, D. (2022). Co-creation in an Era of Welfare Conditionality – Lessons from Denmark**.** *Journal of Social Policy*. *51*(1), 58-76.

Latour, B. (2010). An attempt at a "compositionist manifesto". *New Literary History*, 41(3), 471-490.

Latour, B., & Schultz, N. (2022). *Notat om den nye økologiske klasse – hvordan man skaber en selvbevidst og stolt økonomisk klasse*. Gyldendal.

Leccardi, C. (2014). Everyday Life Experience. In A. C. Michalos (Red.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, 2039–2042. Springer.

Leccardi, C. (2021). Redefining the link between structure and agency. In Nico M., & Caetano A. (Red.) *Structure and Agency in Young People's Lives*. 82-97. Routledge.

Lefebvre, H. (2004). *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. Continuum.

Levels, M., Brzinsky-Fay, C., Holmes, C., Jongbloed, J., & Taki, H. (Red.). (2022). *The Dynamics of Marginalized Youth: Not in Education, Employment, or Training Around the World*. Routledge.

Lorey, I. (2015). *State of Insecurity*. Verso Books.

Lund Jensen, T. (2024). *Højt frafald på en række professionsuddannelser*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Hentet 8. april 2026.

Lund Jensen, T. (2025a). *Flere unge er uden job og uddannelse: Nu er de knap 45.000.* Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.Hentet 15. marts 2026.

Lund Jensen, T. (2025b). *Vi kan spotte de unge og deres udfordringer tidligt*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Hentet 15. marts 2025.
Madsen, O. J. (2018). *Generasjon prestsjon. Hva er det som feiler oss?* Universitetsforlaget.
Mandag Morgen (2025). *41.000 unge på førtidspension er måske regeringens tungeste hængeparti*. Hentet 10.4.2026.
Massey, D. (2005). *For Space.* Sage.
McLeod, J. (2003). Why we interview now – reflexivity and perspective in a longitudinal study. *International Journal of Social Research Methodology*, *6*(3), 201–211.
McRobbie, A. (1991). *Feminism and youth culture: From Jackie to Just Seventeen*. Macmillan Education.
Nielsen, A. M. W., & Sørensen, N. U. (2017). *Når kunst gør en forskel: unges deltagelse i kunst- og kulturprojekter som alternativ arena for sociale indsatser*. Aalborg Universitetsforlag.
Nielsen, A. M. W., & Sørensen, N. U. (2018). Journey mapping som forskningsmetode. I Pless, M. & Sørensen, N. U. (red.) *Ungeperspektiver: Tænkninger og tilgange i ungdomsforskningen*. 39-62. Aalborg Universitetsforlag.
Nielsen, A. M. W., & Sørensen, N. U. (2019). Youth on the edge of society and their participation in community art projects. *International Journal of Education Through Art*, *15*(2), 201-215.
Nielsen, A. M. W., & Sørensen, N. U. (2024). *Unge, trivsel og kunstmuseer – 12 bærende pointer om unges deltagelse i længerevarende forløb på fem kunstmuseer i Danmark*. CeFU Rapport.
Nielsen, M. L., Gørlich, A., Grytnes, R., & Dyreborg, J. (2017). Uden sikkerhedsnet: Prekarisering af unge på kanten af arbejdslivet. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, *19*(1), 29-45.
Nyrup Rasmussen, P.N. (2024). *Rekordmange unge på førtidspension peger på et dybere problem*. Altinget. Hentet 15. marts 2026.
O'Brien, A., & Donelan, K. (red.) (2008). *The Arts and Youth at Risk: Global and Local Challenges*. Cambridge Scholars Publishing.
OECD (2024). *Youth not in employment, education or training (NEET)*. Hentet 15. marts 2026.
Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. Sage Publications.
Petersen, A. (2017). *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag.

Phoenix, A. (2010). Social Identities and the use of Visual Methods. In P. Reavey, (red.) *Visual Methods in Psychology*. Routledge.

Pitcan, M., Marwick, A. E., & Boyd, D. (2018). Performing a vanilla self: Respectability politics, social class, and the digital world. *Journal of Computer-Mediated Communication, 23*(3), 163-179.

Pitti, I. (2017). What Does Being an Adult Mean? Comparing Young People's and Adults' Representations of Adulthood. *Journal of Youth Studies 20*(9), 1225–1241.

Pless, M. & Sørensen, N. U. (red.) (2018). *Ungeperspektiver. Tænkninger og tilgange I ungdomsforskningen*. Aalborg Universitetsforlag.

Reckwitz, A. (2020). *Society of Singularities*. Policy Press.

Reformkommissionen (2023). *Nye reformveje 3*. Hentet 15. marts 2026.

Roald, T., & Køppe, S. (2008). Generalisering i kvalitative metoder. *Psyke & Logos*, 29(1), 86-99.

Rogoff, I. (2006). *'Smuggling' – An Embodied Criticality*. European Institute for Progressive Cultural Policies. Hentet 28. Marts 2026.

Rosa, H. (2020). *The Uncontrollability of the World*. Wiley.

Rosenberg, A. W., Rasmussen, A. L., Skifter Andersen, L., & Holt, H. (2024). *Årsager til stigning i antallet af unge førtidspensionister*. VIVE.

Ruge, M., & Houlberg, K. (2025). *Andel borgere med førtidspension er støt stigende*. VIVE.

Sletten, M. A., & Hyggen, *C. (*2013). *Ungdom, frafall og marginalisering*. Temanotat. Norges forskningsråd.

Sundhedsstyrelsen. (2024). *Danskernes sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil. Midtvejsundersøgelsen 2023*. Sundhedsstyrelsen.

Sørensen, N. U., Nielsen, M. L., Ørngreen, R., Henningsen, B. S., Gundersen, P. B., Nielsen, L. M., Toft Rønberg, M., Sørensen, S. A., & Knudsen, S. P. (2020). *Når unge flytter hjemmefra: Om bevægelser, udfordringer og muligheder i unges overgange til voksenlivet*. Aalborg Universitetsforlag.

Sørensen, N. U., Katznelson, N., Nielsen, M. L., Madsen, E. A., & Marstrand, B. (2024). *Levbare ungdomsliv: Om unges bestræbelser på at trives*. CeFU Rapport.

Sørensen, N. U., & Nielsen, M. L. (2025). Mistrivsel, acceleration og præstationskultur i unges overgang fra hjemme- til udeboende. *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning*, *6*(1), 1–21.

Tavory, I., & Timmermanns, S. (2014). *Abductive Analysis: Theorizing Qualitative Research*. University of Chicago Press.

Tawell, A., Thompson, I., Daniels, H., Elliott, V., Dingwall, N., Rubtsova, O., & Munk, K. (2015). *Being Other: The Effectiveness of Arts Based Approaches in Engaging with Disaffected Young People*. University of Oxford.

Thomson, R., & Holland, J. (2003). Hindsight, foresight and insight: The challenges of longitudinal qualitative research, *International Journal of Social Research M*ethodology, *6*(3), 233-244.

Thomson, P. (2008). Children and young people: Voices in visual research. In P. Thomson, (red.) *Doing Visual Research with Children and Young People*. Routledge.

Vogt, K. C. (2017). Vår utålmodighet med ungdom. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, *58*(1), 105–119.

Walther, A., Stauber, B., Biggart, A., du Bois-Reymond, M., Furlong, A., López-Blasco, A., & Mørch, S. (2001). *Misleading Trajectories.Integration Policies for Young Adults in Europe*. Springer.

Walther, A. (2006). Misleading Trajectories: Transition Dilemmas of Young Adults in Europe, *Journal of Youth Studies*, 4(1), 101-118.

Willis, P. (1977). *Learning to labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Saxon House.

Willis, P. (1998). Notes on common culture: Towards a grounded aesthetics. *European Journal of Cultural Studies*, *1*(2), 63-176.

Winther-Lindqvist, D. (2010). På tærsklen til et ungdomsliv–social identitet og fremmelighed. *Psyke & Logos*, *31*(1), 147–173.

Wood, D. (1992). *The Power of Maps*. Routledge.

Woodman, D., & Leccardi, C. (2015). Time and space in youth studies. I J. Wyn & H. Cahill. (Red.), *Handbook of Children and Youth Studies*, 1–14. Springer.

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG

Der er en øget opmærksomhed mod den betydning, som møderne med kunst og kultur kan have for unge og deres liv. Der har i de senere år udviklet sig et vidt forgrenet kultursocialt felt, hvor indsatser på det sociale område arbejder med kunst og kultur for at gøre en forskel for unge på kanten af samfundet.

I *Nye horisonter* møder vi en gruppe unge, som deltager i en kultursocial indsats, der retter sig mod unge uden for ordinær uddannelse og arbejde. Vi møder de unge på indsatsen, hvor de bliver engageret i arbejdet med kunst og kultur, og vi følger dem i årene derefter under deres snørklede veje gennem ungdomsårene og de ind imellem svære overgange ind i et voksenliv.

De unges stemmer og erfaringer gennemstrømmer *Nye horisonter*, der undersøger det kultursociale felt fra deres perspektiver. Bogen giver et indblik i, hvordan de oplever arbejdet med kunst og kultur, og den afgørende betydning det kan have for deres liv og hverdag. Samtidig tegner bogen et bredere billede af, hvordan disse unge oplever møderne med uddannelsesinstitutionerne, arbejdsmarkedet og det offentlige velfærdssystem, der kaster et mørkelys ind i de unges liv, men også kan hjælpe dem videre.

Nye horisonter er skrevet af to ungdomsforskere og placerer det kultursociale felt inden for en bredere ramme af nutidens ungdomsliv. Bogen henvender sig til alle, der arbejder med unge på kanten af samfundet. Den anlægger et nyt og originalt blik på de muligheder, som et kultursocialt arbejde med disse unge rummer. Bogen er endvidere oplagt læsning for studerende, undervisere, praktikere, beslutningstagere og alle andre, der beskæftiger sig med unge og ungdomssociologi.

LauritzenFonden

cefu | Center for Ungdomsforskning

9788775730506